

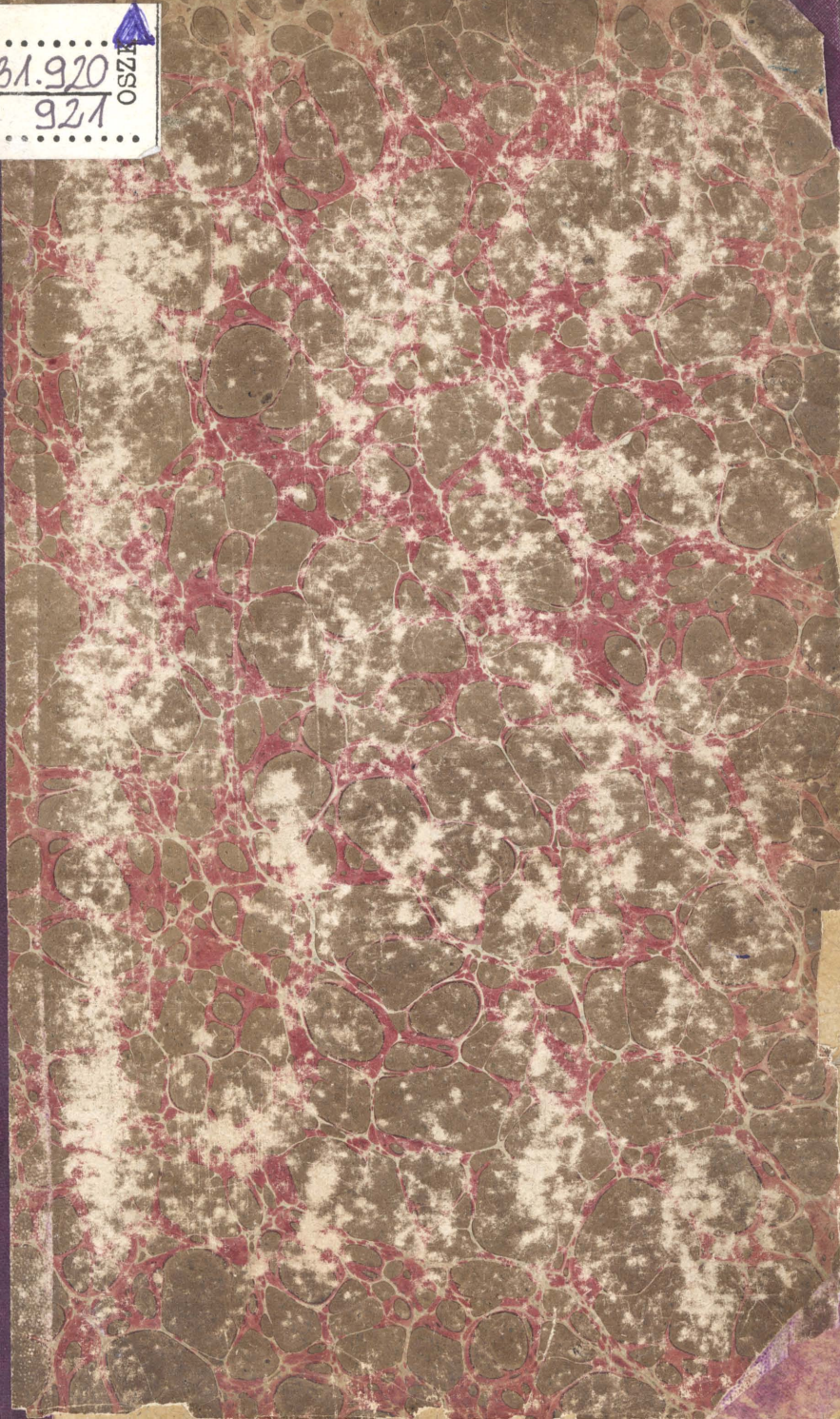

Familyak
Könyvtára

631.920

- 921

1750

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

8

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

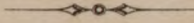
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

7.

HADÁSZAT.

IRTÁ

FORINYÁK GYULA,

M. K. HONVÉD-ŐRNAGY.

Országos Széchényi Könyvtár

2185 22
PEST, 1872.

KIADJA RÁTH MÓR.

HADARVA

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

631920

OSZK
B 4004/1985

R
2

KESZTMÉLYI NYOMTATÁS
Növekedés
1955. 3849

ELŐSZÓ.

Jelen művem kiadására, melyet csakis a központi tisztitanfolyamban tartott előadásaim céljából állítottam össze, ama körülmény indított, hogy bajtársaimnak, kik az előléptetési vizsgára előkészülni kívánnak, a vizsga letételét, az előirt tárgyak egyikéből, t. i. a hadászatból lényegesen könnyítsem.

Mindazok, kik a létező jelesebb hadászati műveket, t. i. Clausewitz, Jomini, Rüstow, Willisen, Károly főherczeg és Leer iratait olvasták, befogják ismerni, hogy e művek egyike sem tárgyalja a hadászatot teljesen, amellet röviden és oly érthetően, hogy az, kinek szándéka a hadászati alapelvekkel s a háboruban előfordulható minden működéssel és viszonynyal megismerkedni, az említett írók tanulmányozása által e célzt elérhetné.

E munkámat tehát azon reményben adom át bajtársaimnak, hogy az a fennemlitett célnak teljesen meg fog felelni.

Ki az előbb nevezett munkákat tanulmányozta, az ugyan e könyvben kevés újat és sok olyat fog találni, ami amazokban már előfordul. De erre nézve megjegyzem, hogy a hadászatot illetőleg, a példákat kivéve, újat írni általában véve alig lehet, és minden későbbi író csakis arra szorítkozhatik, hogy ugyanazon alapelveket és működéseket, melyek már általánosan helyesek- és célszerűeknek vannak elismerve, újolag tárgyalja és fejtegesse, és azok részletes magyarázatában előforduló egy vagy más hiányt pótoljon.

Szerencsésnek érzendem magamat, ha fennkijelelt szándékomat elérhetem s bajtársaimnak a hadászat tanulmányozását e

művem által elősegíthetem. Az irályt illetőleg, ha ez t. i. nem oly jeles, mint a szépirodalmi műveké, elnézésüket kérem. E tekintetben ugyanis kevesebb súlyt fektettem a hangzatos szavakra és kifejezésekre, első ízben csakis az érthetőséget tartva szemem előtt, mert a tankönyveknek és tudományos munkáknak ez adja nagy részben az értéket.

Pest, június hóban.

A szerző.

TARTALOM.

Bevezetés	Lap. 1
---------------------	-----------

I. fejezet.

A háboruról általában.

1. §. A háboru és annak czélja. A politika befolyása a háborura, annak kedvező vagy kedvezőtlen menetére. A háboru bevégzése	4
2. §. A hadjárat kezdete és menete	6
3. §. Hadi tárgyak, ingók és ingatlanok. A háboru viselésére szükséges hadi tárgyak mennyisége	7
4. §. A szellemi és anyagi befolyásokról a háboruban	8
5. §. A testi fáradalomról a háboruban	9
6. §. A hírek és tudósítások a háboruban	—
7. §. A surlódás a háboruban	10
8. §. A veszély a háboruban	11
9. §. A hadászat és harcászat értelmezése	—

II. fejezet.

A hadászat elemeiről általában.

10. §. A hadászat főelemei	13
11. §. Erkölcsi elemek	14
12. §. Erkölcsi főtényezők	—
+ 13. §. A fővezér szellemi tehetségei	—
+ 14. §. A sereg hadi erénye	15
+ 15. §. Merészség a vezérben	16
+ 16. §. A tevékenységről	17
+ 17. §. A szilárdságról	—
+ 18. §. A számszerinti túlerő	18
+ 19. §. A meglepésről	19
+ 20. §. Az erők együtt-tartásáról	20

	Lap.
+ 21. §. Az erők egyidejű felhasználásáról és a hadászati tartalékokról	20
+ 22. §. Hadászati tartalékok tágasabb értelemben	21
+ 23. §. Az erőkkel való gazdálkodásról és azok pótlásáról	22

III. fejezet.

A mult század háborui és harczviszonyai.

24. §. Politikai és társadalmi viszonyok	23
25. §. A csapatok kiegészítése	24
26. §. Az egyes fegyvernemek szervezése és harczmódja. Gyalogság	—
27. §. Tüzelési mód	26
28. §. A lovasság	—
29. §. A tüzérség	27
30. §. A seregek száma és szervezése	28
31. §. A csatarend	—
32. §. Magatartás az előnyomuláskor	29
33. §. A lovasság felállítása a csatavonalban.	—
34. §. A vonalharczászat eredete s fejlődése. A rézsutos csatarend	30
35. §. A működések	32
36. §. Menetek	34
37. §. A fővezér viszonya a sereghez	—
38. §. Az összefüggő harczvonal előnye	35
39. §. Az oszlopharczászat. Annak eredete	—
40. §. A francia sereg szervezete e század elején	36
41. §. A sereg beosztása alosztagokra. Csatarend.	37
42. §. A mai háboruk jellegzete	38

IV. fejezet.

A geographiai elemek.

43. §. Háboruszinhely. Hadszinhely	39
44. §. Működési alap. Működési indpontok. Az alap fekvése	40
45. §. Közbenső és véletlen működési alapok	43
46. §. Működési tárgy. Hadozati tárgy	44
47. §. Működési vonalak. Összetérő és szétágazó működési vonalak. Benső működési vonalak. Ideiglenes, véletlen, hosszú vagy mély működési vonalak	45
48. §. A működési vonal berendezése. Annak választása, helyzete, biztosítása és változtatása	48
49. §. Hadozati vonalak. Harántos vonalak. Változtatási vonalak	49
50. §. Hadászati pontok. Állandó és véletlen, döntő hadászati pontok	50
51. §. Hadászati arcz. Működési arcz	51
52. §. Védvonalak. Állandó és véletlen védelmi vonalak. Hadászati gátok. Hadászati állás. Központi állás	52
53. §. Működési sarkpontok. Hadozati sarkpontok. Hadászati fejlődés	53

V. fejezet.

Anyagi elemek.

	Lap.
54. §. A küzderők. Erőarány és viszony	55
55. §. Az egyes fegyveremek aránya	56
56. §. A sereg hadrendje	58
57. §. A sereg beosztása alosztályokra.	59
58. §. A sereg általános felállítása	61
59. §. A sereg biztosításáról hadászati tekintetben	63
→ 60. §. Biztosítás előre küldött lovascsapatok által	64
61. §. Az előre küldött hadtestek vagy hadosztályok általi biztosítás	65

VI. fejezet.

A menetekről.

62. §. A menetekről általában. Menetek a múlt században. Utazómenetek. Vasuti és gőzhajó szállítások	66
63. §. Hadimenetek. Azok jellegzete.	69
64. §. Gyorsaság, melylyel egy hadtest halad	72
65. §. Menet-intézkedés	73
66. §. A magasabb parancsnokok kötelességei a meneteknél. Éji menetek.	75
67. §. A seregek veszteségei a háboruban, fáradságok, rossz élelmezés stb. folytán	76
68. §. Előremenetek. Üldöző menetek. Az üldöző teendői. Példa 1812-ben, francziák visszavonulása Moskvából	77
69. §. Hátramenetek. A francziák rajtaütése Haynaunál május 26-án 1813. A hátrálások rendezése	80
71. §. Oldalmenetek. Radetzki oldalmenete Veronából Mantuába 1848. május 27-én	83
72. §. Táborok	87
73. §. Hadi szállások vagy tanyázások.	88
74. §. Mértani elemek	90
75. §. Statistikai elemek. A sereg élelmezése.	—
76. §. Hadtápelelmezés	93

VII. fejezet.

A támadó és védelmi működésekről.

77. §. A védelemről és támadásról általában	95
78. §. A támadás és védelem előnyei és hátrányai	—
79. §. A hadászati védelem	96
80. §. A harcászati védelem	99
81. §. A működésekről általában. Háboru, hadjárat és működési terv	100
82. §. A hadjárat és a működési terv főkéllékei. 1798-diki hadjárat Nápolyban	102

	Lap.
83. §. A hadjárat és a működési terv kivitelének igényei	104
84. §. Támadó működések	107
85. §. Egyszerű hadászati megkerülés	108
86. §. Az egyszerű megkerülés kellékei	110
87. §. A védő magatartása az egyszerű hadászati megkerülés esetében	112
88. §. A kétszeres hadászati megkerülés	116
89. §. A védő magatartása a kétszeres hadászati megkerülés esetében	117
90. §. A hadászati áttörés. Példa az 1815. évi hadjárat	118
91. §. Példa egy nem sikerült hadászati áttörésre, az 1849. évi magyar-honi hadjáratban	122
92. §. Arcztámadás	127
93. §. A védő magatartása a hadászati áttörés esetében	—
94. §. Az összpontosuló előnyomulásról	128
95. §. Példa egy összpontosuló előnyomulásra az 1866-iki hadjáratból Csehországban	129
96. §. A védelmi működésekről általában	133
97. §. Az egyszerű kitérő visszavonulás	134
98. §. A kétszeres kitérő visszavonulás	136
99. §. Központi visszavonulás	137
100. §. A működési (visszavonulási) vonal kényszerített változtatása	138
101. §. Önkéntes visszavonulás az ország belsejébe	139
102. §. Az ellenség visszavonulási (összeköttetési) vonalai elleni működés	140
103. §. A kiküldönitésekről általában. Kiküldönitések a hadszínhelyen	141
104. §. A hadszínhelyen kívül történendő kiküldönitések, illetőleg cselmiveletek	142
105. §. Tüntetések	143
106. §. A nyugalom mint a működések közt előforduló szünet	144

VIII. fejezet.

Az erődítésekről.

107. §. Az állandó erődítések célja	146
108. §. A várak helyzete és fekvése. A főváros megerősítése	147
109. §. Hol építendőek az erődítések	148
110. §. Az erődítések beosztása és elnevezése	149
111. §. A várak támadásáról	152

IX. fejezet.

Az állások védelméről és támadásáról.

112. §. Védállások	154
113. §. Védállások támadása	156
+114. §. Oldalállások. 1806. évi hadjárat Némethonban	157

X. fejezet.

Védelmi vonalak és hadászati gátok védelméről és
támadásáról.

	Lap.
115. §. A védvonalak védelmi módjai	161
116. §. Hegylánczok befolyása a működések menetére; azok védelme régiebb időkben és mainap	162
117. §. Hegylánczok közvetett védelmi-módja	163
118. §. Hegylánczok közvetlen védelmi módja	164
119. §. Hegylánczok támadása	167
120. §. Háboru hegyes országokban	168
121. §. Hegyes országok védelme	—
122. §. Hegyes országok támadása	170
123. §. Folyamok és folyók védelme általában	171
124. §. A folyók feltétlen védelmi módja	—
125. §. A folyók viszonylagos védelmi módja. Közvetlen folyó védelmi mód.	173
126. §. Közvetett folyó védelem	178
127. §. Folyók támadása	179
128. §. A működési vonalhoz párhuzamos folyók védelme és támadása	181
129. §. Mocsárok védelme	182
130. §. „ támadása	183
131. §. Erdők védelme	—
132. §. „ támadása	184

XI. fejezet.

133. §. Örvonal	185
134. §. Népfelkelés vagy népharcz	—
135. §. Egy hadszínhely védelme	187
136. §. A határok	188
137. §. Zárszó	190

BEVEZETÉS.

A hadászat az összes hadi tudományoknak egy része, és tulajdonképp a hadviselés helyes módját tanítja.

Mint minden mesterség és művészetnek, úgy a háboru viselésének is bizonyos alapszabályai vannak, melyekre gondolkozó férfiak, a tapasztalt hadi tények vagy a lefolyt hadjáratok leírásainak tanulmányozása által jutottak. Találkoztak ugyan férfiak is, kik, mint pl. Beerenhorst (porosz katonai író) azt állították, hogy minekutánna a háboruban minden a véletlentől függ és adatok, melyekre határozottan számítani lehetne, alig léteznek, nem is lehetséges a háboru viselési módjára szabályokat adni, hanem ezekre nézve csakis a mindenkori viszonyok lesznek mérvadók.

Mai nap is találkoznak sokan, kik a katonai tudományok s főleg a harcászat és hadászat tanulmányozását elmulasztják s azzal mentik magukat, hogy a háboru idején a szabályok úgy is elveszítik értéküket, hogy sok katona a legmagasabb polczra vergődött a nélkül, hogy alapos tanulmányokat végezett volna.

Mielőbb azonban tovább mennénk, fontoljuk meg való és alapos-e az említett állítás?

Tagadhatlan, hogy az adatok, melyeket egy vezérnek háboru idején számításba kell venni, vagy egyrészt nem biztosak, vagy pedig, főleg azok, melyek az ellenségre vonatkoznak, nem egészen ismertek.

Ámde már maga e tény, hogy a vezér számításaiban bizonytalan tényezőket kénytelen felhasználni, egy hadászati alapszabálynak tekinthető s belőle csak az következtethető, hogy a

vezér ezt mindig szeméi előtt tartsa, s magát minden lehető módon biztosítsa. De másrészt igen sok viszony és körülmény van a háboruban, mely a legrégebb idők óta ugyanaz maradt és a jövő kor háboruiban is ugyanaz fog maradni. Igy pl. egy oldal-támadás minden időben hathatósabb volt mint egy arcztámadás, a győztes fél katonái mindig emelkedettebb erkölcsi hangulatban valának, mint a legyőzött félé; az időnek értéke régebbi időkben is ugyanaz vala, mint mai nap, a terep előnyös felhasználása minden hadjáratban az illető erejét nagyobbította stb. Ha tehát a hadászati alapszabályok ily változatlan adatokon alapszanak, akkor állithatjuk, hogy azok maguk is változatlanok, hogy értékeket minden időben megtartják és figyelembe nem vételők magát megboszulja.

Ami azt az állítást illeti, hogy sok a legmagasabb polczokra vergődött katona alapos katonai tudománytal nem bírt, ez csak annyiban való, hogy ők elemi katonai tudományokat nem végeztek, de több hadjáraton részt vevén s különben éles észszel és kitünő katonai tulajdonokkal bírván, eme tulajdonok s a folytonos tapasztalás az elméleti tudományok hiányát pótolták.

Voltak azonban oly férfiak is, kik magas katonai polczokra jutottak, maguknak hirnevet szereztek, és nem csak a hadi tudományokban járatanok valának, hanem kitünő észszel sem bírtak.

Ha azonban ily férfiak életével bővebben megismerkedünk, azon meggyőződésre jutunk, hogy ezeknek csak is a vak szerencse kedvezett és pedig főleg az által, hogy háboru idején oly ellenséggel volt dolguk, melynek vezérei még kevesebb észszel és katonai ismeretekkel bírtak; kikkel tehát ők összehasonlítva mindig kitünő emberek lehettek.

Az értelmes mívelt tiszt, egy vezért mindig más szempontból fog megítélni, mint a nép nagy része. Ez utóbbi csak az eredményre néz és jó vezérnek tartja azt, ki például 1—2 csatát megnyert. Az előbbi azonban nem csupán az eredményre, hanem a viszonyokra is tekint és főleg az ellenséges vezért fogja elébb bírálat alá venni és csak is azután fog a saját vezér érdeme és értékéről ítéletet hozni. Több vezérral fogunk tehát megismerkedni a hadi történelemben, kik ugyan csatákat nyertek, de meg is fogunk győződni afelől, hogy azokat mulhatlanul elveszítették volna, ha csak némileg ügyesebb vezér áll is az

ellenséges csapatok élén, vagy ha egyéb viszonyok részökre nem oly kedvezők.

Mily szükségesnek tartotta századunk legnagyobb katonai lángesze, I. Napoleon, a tanulmányozást, e szavaiból kitűnik: „Olvassátok és tanulmányozzátok Turenne, Condé, Nagy Frigyes hadjáratait, ha vezérekké akartok válni. Ha tanulni akarjátok mikép lehet győzni, tanulmányozzátok a 100 nagy csatát, mely Nagy Sándor óta vivotott.“ S ha ő lángesze daczára a tanulmányozást szükségesnek tartotta, mennyivel inkább van nekünk arra szükségünk.

A harczászat, hadászat és a hadi történelem tanulmányozására a legnagyobb szorgalmat kell fordítania annak, ki felsőbb katonai állások igényeinek teljesen meg akar felelni. Különös fontossággal bír a hadi történet, mert ennek tanulmányozása a tapasztalást, ha nem is egészen, de nagy részt pótolja. Tapasztalásra pedig mindenkinek van szüksége, ki akárminő művészet vagy mesterségben kitünő vagy jeles szerepet akar játszani.

Nagy vezérek életrajzainak olvasása végre, hasonlókép sok hasznot nyujt, mert ezekből látjuk, minő befolyással van az egyéniség jelleme és ereje a harzi eseményekre, miként uralkodik sokszor a viszonyok felett egy erőteljes jellemű férfit s miként zsákmányolja azokat ki saját javára.

I. Fejezet.

A háboruról általában.

1. §.

A háboru és annak czélja. A politika befolyása a háborura, annak kedvező vagy kedvezőtlen menetére. A háboru bevégzése.

A háboru nem egyéb, mint párbaj két nemzet vagy nép közt. Mindegyik igyekszik a másikat anyagi erőszak által akaratára teljesítésére kényszeríteni. Célja tehát ellenét leverni s azt minden további ellentállásra képtelenné tenni.

Ha azt akarjuk elérni, hogy ellenségünk akaratunkat teljesítse, mulhatlanul szükséges, hogy őt oly helyzetbe hozzuk, mely számára kellemetlenebb, mint az áldozat, melyet tőle követelünk. A legrosszabb helyzet, melybe egy hadatviselő nemzet juthat: képtelenség a további védelemre. Ebből következik, hogy a háboru végczélja: az ellen teljes lefegyverzése vagy leverése.

A háboru végső eszköze a politikának céljai elérésére s ez utóbbi nagy befolyással lesz az erélyre, melylyel a háboru viseltetik. Minél fontosabbak a kérdések, melyek végett egy háboru megkezdett, mennél behatóbb befolyással vannak az államnak létélére és életére, annál nagyobbak és jelentékenyebbek kell a győzelemnek lennie, hogy a legyőzött fél engedékenységre kényszeríttessék. A politika továbbá a háboru kedvező menetére is befolyással lehet és pedig azáltal, hogy annak kezdetét alkudozások által addig halasztgathatja, míg seregünk a harcra készen

áll: hogy szövetségesek szerzése által erőnket növeli, egyes alkudozások által, az ellenség szövetségeseit elpártoltatja stb.

Más részt azonban a politika káros befolyást is gyakorolhat a hadjárat menetére az által, ha abban a reményben, hogy az alkudozások eredményre vezetnek, seregünk hadilábra állítását halasztgatja, s az ellenek lehetővé teszi a háborút megkezdhetni, mielőtt a mi seregünk még a harcra készen áll. Ez pl. 1866-ban történt, hol az osztrák kormány a mozgósítást mindig halasztgatta, abban a hiedelemben, hogy a dolog nem fog harcra kerülni.

Egy jó politikától megkivántatik, hogy már béke idején mindazon előkészületeket a hadügyérség útján megtétesse, melyek a sereg gyors mozgósítását és öszpontosítását lehetővé teszi, hogy általában az államot oly módon szervezze, hogy az minden támadásnak erélyesen ellentállhasson (pl. Poroszország).

A háboru alatt a politika teendői közé tartozik, netalán elfoglalt ellenséges területek segélyforrásait felkeresni és javunkra felhasználni, továbbá mindent felkarolni, mi saját javunkra és az ellen kárára szolgál. Ha egyszer a harctéren döntő események fordultak elő, akkor a diplomatia, mely a háboru elején háttérbe szorult, ismét előtérbe lép és az alkudozásokat ujlag megkezdeni igyekszik.

Előbb mondtuk, hogy a háboru célja az ellent leverni és teljesen védképtelenné tenni. De mind a szükség, mind az esélyesség és óvatosság a hátrányban levő államot arra fogják bírni, hogy a dolgot ezen pontra ne juttassa, hanem már előbb alkudozásokba boesátkozzék (Austria 1859—1866). Másrészt azonban az óvatosság, elővigyázat és végre a többi nagyhatalmak féltékenysége a győztes félt is arra fogják bírni, hogy követeléseit tul ne csigázza, hanem kevesebb előnyökkel is megelégedjék és békét kössön (Francziaország 1859, Poroszország 1866).

Miután a háboru kivételes helyzet, szükséges, hogy az minél előbb bevégeztessék. Azon körülménynél fogva azonban, hogy a hadászat és a diplomatia külön kézben van, sokszor surlódás és halasztgatás támad.

Legkedvezőbb viszony az, ha a fővezér egyuttal uralkodó. Ez esetben ő senki másnak nem felelős és miután az összes értelmi tevékenység és a hatalom egy kézben van egyesítve, a surlódás a legkisebb fokra szállítatik le.

A történet mutatja, hogy legnagyobb vezérek voltak azok, kik egyuttal uralkodók is valának, pl. Nagy Sándor, Julius Cäsar, Nagy Károly, Gustav Adolf, Nagy Frigyes, Napoleon.

2. §.

A hadjárat kezdete és menete.

Ha az eseményeket, melyek egy háborut megelőzni szoktak, szemügyre vesszük, rendszerint azt látandjuk, ha a fennforgó viszály békés uton ki nem egyenlítettetik, ha egyik vagy másik állam el van határozva a dolgot harcra juttatni, a diplomaiai jegyzékek mindinkább élesebb és erélyesebb hangon váltatnak, ezeknek katonai intézkedések által több nyomaték adatik, u. i. az ellenséges határ közelében csapatok összpontosítatnak s hadi készülétek tétetnek.

Minden viszály alkalmával, mely két állam közt támadt, egyik vagy másik fél mint politikailag támadó lép fel. Ily értelemben támadó félnek azt az államot nevezzük, mely magának politikai czélt tűz ki vagy a másik államhoz követelést intéz, s ezt a czélt vagy követelést, ha békés uton nem lehet, háboru által iparkodik elérni (Olaszhon 1859, Poroszhon 1866, Franciaország 1870).

Ha a háboru elkerülhetetlennek mutatkozik, akkor a tulajdonképi mozgósítás kezdetét veszi, t. i. a szabadságos és tartalékos katonák behivatnak, lovak bevásároltatnak, hadszergyárakban nagy tevékenység fejtetik ki, a netaláni hadszínhely közelében fekvő várak felszereltetnek, pénzkölcsönök vétetnek fel s a csapatok az ellenséges határhoz közel összpontosítatnak.

A háboru megkezdése előtt, rendszerint a politikailag támadó állam a másiknak ultimatumot küld vagy hadat üzen. A követek erre kikapják vagy kikérik utleveleiket és elutaznak.

Az az állam, mely hadi készüléteit előbb végezte be, igyekezni fog, ha politikailag védő magatartásban is van, ez előnyt felhasználni, és a támadást mielőbb megkezdni. Ezen állam háadásatilag támadó államnak neveztetik. Megtörténhetik azonban, hogy mindkét hadviselő fél, eleinte támadólag lép fel, azaz előnyomul. Erre az egyes alosztályok közt kisebb vagy nagyobb ütközetek fordulnak elő, melyek ugyan a hadjáratra rendszerint még nem lesznek döntő befolyással, mig nem végre döntő csa-

tára kerül a sor, melynek végeredménye mindig az, hogy egyik vagy másik fél visszavonul és pedig mindaddig, míg egy vár vagy védvonal mögött menhelyet talál, hol magát ujlag szervezheti, rendbeszedheti és erősítheti.

A győző fél igyekezni fog erőteljes üldözés által győzelme gyümölcseit szaporítani, vagy pedig ha ő maga is tetemes veszteséget szenvedett s ellenfele rendben vonul vissza, azt figyelőleg fogja követni.

Ritkán szokott már az első csata vagyis lökem oly hathatós lenni, hogy az ellenfél ez által teljesen tönkre tétetnék s békére kényszerítettnek, mint ez pl. 1806. évben a Jenai és Auerstädti csatákban a poroszokkal történt: rendesen némi szünet után egy második, néha harmadik sőt negyedik csata*) is, vagy több ütközet vagy pedig egy vár ostroma következik. A háboru rendszerint addig tart, míg egy rész további ellentállásra vagy képtelen lesz, vagy attól lehet tartania, hogy rövid idő múlva azzá válik.

Erre fegyverszünet köttetik, melyet rendszerint békekötés követ.

3. §.

Hadi tárgyak, ingók és ingatlanok. A háboru viselésére szükséges hadi tárgyak mennyisége.

A háboru viselésére hadi tárgyak szükségeltetnek, melyek ingók és ingatlanokra oszlanak. Az elsőkhöz számíttatnak a katonák és lovak minden fegyver és szereléssel együtt; az utóbbiakhoz a várak, erődítések, tágabb értelemben a terep is, melyen a háboru viseltetik s mely alakzata által sokszor nagy előnyöket nyújthat.

Minden háboru alkalmával bizonyos mennyiségű hadi tárgy szükséges, mely mennyiség az ellenség előrelátható ellentállásától függ.

*) Csata és ütközetet egymástól meg kell különböztetni. Az első alatt oly harcz értetik, melyben vagy mindkét fél egész serege, vagy azoknak legnagyobb része vesz részt; ütközetnek pedig a seregek egyes részei vagy alosztályai közt támadó harczot nevezük. Így pl. 1866-ban csak egy csata vivatott Poroszhoz ellen, t. i. Königrätznél, a harczok Gitschin, Wysokow, Trautenau, Skalitznál stb. csak ütközetek voltak. A csaták többnyire döntő befolyással vannak a hadjárat menetére, az ütközetek nem.

Ezen ellentállásra főleg befolyással lesz:

1. Az ellenséges vezér értéke.
2. " " sereg száma.
3. " " fegyverzete.
4. " " erkölcsi állapota.
5. A geográfiai viszonyok.

E tényezők közönségesen már a hadjárat előtt ismerve lévén, nem lesz igen nehéz azokból az ellenséges ellentállást kiszámítani. Ha tehát erőnk az ellen legyőzésére előreláthatólag nem elégséges, úgy a politika feladata lesz a dolgot vagy harcra nem juttatni, vagy pedig a háboru megkezdését alkudozások által addig halasztgatni, míg erőink szövetségesek vagy pótlás által elegendőleg nem növekedtek. III. Napoleon pl. cél-szerűbben cselekszik, ha 1870-ben a háborut Poroszonnal addig halasztgatja alkudozások által, míg a mozgó nemzetország hadilábra nem állittatik. Serege ez esetben 150—180,000 emberrel szaporodott volna.

4. §.

A szellemi és anyagi befolyásokról a háboruban.

A háboru az államok lételére és életére a leghathatósabb befolyással bír, a legfontosabb kérdéseket eldönti, pénzben és vérben roppant áldozatokat követel. Miként a férfiú valódi értéke a veszély órájában, úgy az államok ereje, tekintélye, bel- és katonai szervezetének értéke háboru alkalmával mutatkozik.

Habár a béke apostolainak kívánatai az örökös békét illetőleg emberbaráti szempontból teljesen helyeshetők is, mégis kénytelenek vagyunk elismerni, hogy a háboru szükséges rossz, mely az emberi társadalmat a felbomlástól megóvjá. Államok, melyek háborut viselni csakis azon okból vonakodnak, hogy pénz és anyagi viszonyaikat ne károsítsák, melyek egy más állam tulságos nagyobbodását eltürik, kifejlődésök tetőpontját már elérték és hanyatlásnak indulnak.

Az anyagi érdekek, melyek mai nap békés viszonyok közt a legfőbb szerepet játszó, háboru idején háttérbe szorulnak, hogy magasabb és nemesebb érzelmeknek, melyek az általános veszély és lelkesedés által előidéztenek, helyt adjanak.

Magától értetik, hogy a seregnél és annak vezéreinel az anyagi és szellemi viszonyok aránytalanul nagyobb mértékben

lépnek érvénybe, mint a népnél, habár is a háboru kedvező vagy kedvezőtlen menetére igen nagy befolyással lesz azon körülmény, hogy a hadat viselő állam népsége az anyagi jólét és a miveltség minő fokán áll, hogy bir-e az harcziás szellemmel, részt vesz-e tényleg a háborún vagy csak a katonaságra bizza-e országa védelmét.

Minden sereg a háboruban folytonosan az anyagi és szellemi viszonyok befolyása alatt állván, ez okból nem lehet azt életnélküli gépnek tekinteni, mely a vezér nyomásainak vakon engedelmeskedik. Mindig szem előtt tartandó tehát, hogy a háboruban gyenge és törekeny emberekkel, nem pedig akaratt nélküli lényekkel van dolgunk.

5. §.

A testi fáradalomról a háboruban.

A testi fáradalom ama számtalan elemek egyike, melyek használására a háboruban semmiféle szabály se adathatik, miután senki se mondhatja meg, hogy meddig vehetjük azt igénybe. A tapasztalás azonban azt mutatja, hogy csakis erőslelkű és jellemű vezérek valának képesek alattvalóikat arra birni, hogy a legnagyobb testi fáradalmakat és nélkülözéseket zugolódás nélkül viselték; mert más az, ha egy széjjelvert sereg csakis a legnagyobb fáradalmak önkéntes elviselése mellett viheti menekülését véghez, mintha egy fegyelmezett sereg, nemes érzelmektől buzditva, vezére belátása szerint szükségesnek tartott legnagyobb fáradalmaknak magát önként aláveti, hogy a győzelmet ez által előmozdítsa.

E testi fáradalmakat szükséges volt itt megemlíteni, mert azok ép úgy, mint a veszély, a surlódás legmélyebb okaihoz tartoznak.

6. §.

A hírek és tudósítások a háboruban.

Nagy része ama híreknek, melyeket a háboruban kapunk, egymásnak ellentmond, nagy része álhir — legnagyobb része pedig bizonytalan. Amit itt a tiszttől követelni lehet, abban áll, hogy e híreket egymástól megkülönböztetni képes legyen. Ez

már nem oly könnyű azon terveknél, melyek még a szobában távol az ellenségtől készítettnek; de aránytalanul nehezebb ott, hol a háboru zaja közt, egy hír a másikat követi. Szerencse még, ha e hírek egymásnak ellentmondanak s így egy bizonyos egyensúlyt idézván elő, kritika és alapos megbirálásra okot nyújtanak. De annál rosszabb a fiatal tisztre nézve, ha a véletlen tőle e szolgálatot megtagadja, ha egyik hír a másikkal azonos, sőt egyik a másikat nagyítja s ezáltal őt határozatra bírja, míg aztán későn már eme hírek mindnyájan valótlanok vagy tulzottnak bizonyulnak. Rövid szavakkal tehát: a háboruban a hírek legnagyobb része vagy tulzott, vagy álhir. Mindenki hajlandó a rosztat előbb elhinni, mint a jót s az elsőt nagyítani. Ezért a vezértől megvárando, hogy jobb meggyőződésében és tapasztalásában bizva, képes legyen minden hirt nyugodtan megbirálni és a bizonytalanság leplén keresztül a valót felismerni.

7. §.

A surlódás a háboruban.

A bizonytalanság, a véletlen, az időjárás, számtalan kisebb és nagyobb előre nem látható körülmény, a háboruban oly surlódást (Frikzion) idéz elő, melyről helyes fogalma csak annak lehet, ki hosszabb hadjáratban vett részt. E körülmények okozák, hogy minden parancs és rendelkezés kivételénél számtalan akadály merül fel, melyeknek nagy része előre nem látható s a melyek a helyes és pontos végrehajtást részben vagy teljesen akadályozzák.

Eme surlódás tehát a háboruban oly fontos tényező, hogy azt minden működés és intézkedésnél számba kell venni s mindenkép azon lenni, hogy az a lehető legkisebb mérvre állítsák le, mi azonban csakis a legnagyobb erély kifejtése által történhetik.

Egy jó vezér tulajdonaihoz tartozik, hogy ezen surlódást ismerje és minden intézkedésénél helyesen számításba vegye; másrészt pedig, hogy vas akaratának sikerüljön azt, a mennyiben lehetséges, legyőzni.

8. §.

A veszély a háboruban.

Legfontosabb elem a háboruban, mely minden alkalomkor előtérbe lép, mely minden katonára kisebb-nagyobb hatással van, s mely a félénk elővigyázatból a páni ijedtségig különfélekép mutatkozik: a veszélytől való félelem. Ennek ellentéte a bátorság, mely ismét különféle fokozatokban nyilvánul, mint közönyösség, merészség, vitézség, vakmerőség.

Mihelyest a veszedelem benyomása a bátorságot elnyomja, azon iparkodás áll be, hogy magunkat a veszedelemtől elvonjuk. Ezen iparkodás az önfentartási ösztönben gyökerezik, mely ösztön minden emberben meg van; nem úgy a bátorság, mely azonban értelmi és mesterséges eszközök, mint pl. a kötelesség-érzelem, becsületérvés és hazaszeretet, kilátás a jutalomra, sőt szeszies italok által is felébreszthető és fokozható.

A veszély érzete hasonlókép a surlódás legfőbb okaihoz tartozik s ez okból a háboruban annak benyomása ellen folytonosan küzdenünk és iparkodnunk kell azt a bátorság által ellensúlyozni. E feladat igen nehézé válik az esetben, ha egy sereg több izbeni vereség folytán demoralisálva van s a tapasztalás mutatja, hogy ily körülmények közt csapatok, melyek a hadjárat elején legvitézebbül harczoltak, szégyenteljesen megfutamodtak.

9. §.

A hadászat és harczászat értelmezése.

A háboruban az elhatározó és döntő tény a harcz. De miután a háboruban nemcsak az anyagi, hanem a szellemi erők is mérkőznek egymással, szükséges:

1. Hogy az erők kedvező viszonyok és körülmények közt hozassanak a harcztérre;
2. Hogy ott czélszerű módon felhasználtassanak;
3. Hogy a harcz eredménye kellőleg kizsákmányoltassék.

Azon tant, mely a harczerők czélszerű felállítást és felhasználását a harczban tárgyalja és tanítja, harczászat azaz taktikának nevezzük.

Hogy az erők a harcban kellőleg felhasználtassanak, szükséges, hogy azok czélszerűen szerveztessenek és a használatra képessé tétessenek. A csapatoknak tudniok kell magukat kellőleg felállítani, menetelni, táborozni, a menetet és tábort biztosítani. Szükséges továbbá, hogy a különféle fegyvernemek a harcban sajátásaik és a tér viszonyainak megfelelőleg felhasználtassanak, egymást kölcsönösen támogassák és együttesen közreműködjenek.

Mindez a harczászat körébe tartozik, mely a tiszta vagy elemi (reine oder elementare) és a magasabb vagy alkalmazott (höhere oder angewandte) harczászatba oszlik.

A hadászat tanitja: mi módon kell a harczokat a háboru czéljaira elrendezni és felhasználni. Feladatához tartozik továbbá béke idején a hadsereget czélszerűen szervezni, a hadszínhelyet előkészíteni, a csapatokat mozgósítás esetében összegyűjteni, megfelelőleg az ellenség felé utnak indítani, a háboru folyamában a harczászati csapást vagyis a harczot a kellő helyen és időben megrendelni, annak eredményét kizsákmányolni, végre pedig a hadsereg anyagi szükségleteinek megfelelő elhelyezés által a kellő időben való kiegészítést és a rendes élelmezést biztosítani.

A hadászat és harczászat oly szoros összefüggésben állanak egymással, hogy e kettő közül egyik sem tárgyalható egészen elkülönítve a másiktól, s így nekünk a hadászati tényeknél és működéseknél a harczászat némely részét is fel kell említenünk.

Mint tudomány a hadászat még nem régi. 1805-ben Bülow először fejtette ki néhány alapelvét; mint gyakorlatban volt művészet, a hadászat azonban oly régi, mint magok a háboruk s az előbbi idők nagy vezérei ösztönszerűleg annak változatlan alapelvei szerint működtek.

Napoleon volt az első, ki a hadtörténelem tanulmányozása által, ez alapelveket teljesen felismerte és alkalmazta; Jomini a katonai írók között első, ki ezen alapelveket teljesen és helyesen fejtegette és azokat leírta.

II. Fejezet.

A hadászat elemeiről általában.

10. §.

A hadászat főelemei.

Említve lőn, hogy a hadászat a harcok használatát a háboru céljaira tanítja.

Azon okokat, melyek a hadászatban ezen harcok, t. i. az ütközetek és csaták használatát feltételezik és azok elrendelésére és menetére befolyással vannak, különféle elemekre lehet osztani és pedig:

1. erkölcsi;
2. földirati;
3. természeti (phisikai);
4. mennyiségtani (matematikai); és
5. statisztikai elemekre.

Az 1-ső osztályhoz tartozik mindaz, mi a szellemi és erkölcsi tulajdonok és befolyások által hivatik életbe.

A 2-ik osztályba az alap, a működési vonalak, hadászati pontok, továbbá a terep, hegyek, folyók stb.

A 3-ik osztályba a sereg száma, szervezete, az egyes fegyvernemek aránya stb.

A 4-ikbe az alap, működési és egyéb vonalak egymáshoz való helyzete, az összpontosuló és szétágazó mozgalmak a mennyiben földmértani természetök érvényre jut.

Az 5-ikbe a sereg élmezése.

11. §.

Erkölcsei elemek.

Ezen elemekről már előbb volt szó, és meg lón említve, hogy ezek a háboru legfontosabb tényezői közé tartoznak, melyek értéke azonban számok által ki nem fejezhető.

Hasonlókép mint a surlódást, a vezérnek az erkölcsi elemeket, t. i. a saját és ellenséges sereg, a kormány és nép szellemét ismernie és minden működésnél helyesen számításba kell vennie.

12. §.

Erkölcsei főténeyzők.

Ezek közé tartozik a fővezér szellemi tehetsége és a sereg hadi erénye. Mindkét tényező a háboru menetére a legnagyobb befolyással bir, nehéz azonban meghatározni, minő nagyságu lesz e befolyás s e tényezőik közül melyiknek van nagyobb értéke.

Tekintettel azonban a tapasztalás által bebizonyított azon tényre, hogy kitünő vezérek seregeikben a hadi erényt, ha ez azokban még meg nem volt, felkölteni, sőt a legmagasabb fokig hatványozni is képesek valának, a nagyobb értéket a vezér szellemi tehetségének lehetne tulajdonítani, miután ez utóbbi az elsőt felidézheti, de megfordítva a sereg hadi erénye egy lángeszű vezért teremteni nem képes.

13. §.

A fővezér szellemi tehetségei.

A fővezér szellemi tehetségeit illetőleg a tapasztalás mutatja, hogy minden század folyamában csak 2—3 lángeszű és kitünő vezér jut a seregek élére. Ennek oka abban rejlik, hogy az emberi tevékenység más, pl. a művészet, tudományok stb. terén, kitünő ész és alapos ismeretek elegendők arra, hogy valaki kitünő eredményeket tudjon előidézni és felmutatni. Egy sereg vezérénel azonban kitünő ész és alapos ismereteken kívül még rendkívüli jellemtehetségek is, mint pl. bátorság, elszántság, erély, határozottság stb. szükségesek arra, ha a kitünő

névre igényt akar tartani. Napoleon e tekintetben mondá: „Egy vezérnél a szív és észnek egyensúlyban kell lennie“, mi más szavakkal annyit tesz, kitünő ész, kitünő jellemtulajdonok nélkül, nem elegendő arra, hogy valaki kitünő vezérré váljék.

14. §.

A sereg hadi erénye.

Ez alatt értjük a benső meggyőződésen alapuló fegyelmet a seregnél; az erős akaratot minden testi és szellemi erőnket a főcél elérésére feláldozni.

Clausewitz e tekintetben igen szépen fejezi ki magát, midőn mondja:

„Egy sereg, mely az ellen leghathatósabb tüze alatt a rendet fenntartja, mely képzelt félelemtől soha meg nem ijed, mely győzelmeire büszke, mely erejét az engedelmességre, bizalmát előljáróihoz vereség esetében sem veszíti el, melynek testi erői a nélkülözésre és fáradság elviselésére edzettek; sereg, mely ezen fáradságokat csakis mint eszközt a győzelemre tekinti és nem talán mint átkot, mely zászlóihoz ragaszkodik, melynek csak egy célja van, fegyvere dicsősége és becsülete, egy ily sereg a hadi erényt legnagyobb mértékben bírja.“

Ezen szellem vagyis a hadi erény két forrásból ered, melyek azt együttesen idézik elő. Az első több szerencsés hadjárat, a második a seregnak a legnagyobb fokig hatványozott tevékenysége.

Minél többet kíván egy vezér katonáitól, annál biztosabb lehet, hogy ezen követelést teljesítik, mert a katona ép oly büszke a tulélt fáradalmakra, mint a tulélt veszélyekre. De miután csakis vasakaratu és jellemű vezérek követelik a legnagyobb mértékű fáradalmakat és tevékenységet seregeiktől, rendszerint csakis ily vezérek csapataiban találjuk a hadi erényt, még az esetben is, ha a győzelem zászlóikhoz kötve nem vala.

15. §.

Merészség a vezérben.

A merészség a jeles vezérek tulajdonaihoz tartozik. Ez alatt azonban nem értjük a természetes bátorságot, melynek minden katonában meg kell lennie, hanem a szellemi merészséget, mely abban áll, hogy a czélszerűnek tartott vállalatok keresztülvitelénél az illető se a veszély se a felelősség nagyságától tartson.

Valahányszor a merészség félénk elővigyázattal száll szembe, az eredmény mindig az első részén lesz, s csakis ott, ahol az eszélyes elővigyázattal találkozik, lesz az utóbbi előnyben, de ez mindig a kivételes esetekhez tartozik, mert az elővigyázattal bíró vezérek legnagyobb része félénkségből válik azzá.

Mennél magasabban áll egy tiszt, annál inkább szükséges, hogy jeles ész korlátozza a merészséget, nehogy ez utóbbi vak szenvedély által elragadja, mert magasabb állású tiszteknél mindig kevésbé saját, mint mások fenntartása és jóléte forog kérdésben. Ami tehát alantosabb tiszteknél a szabályzatok által korlátoztatik, azt felsőbb állásbelieknél s különösen a fővezérnél a meggondolásnak kell szabályoznia.

Ha azonban a sereg egyes tagjaiban merészség sőt vakmerőség uralkodik anélkül, hogy az az engedelmisséggel ellentétbe jutna, akkor ez mindig jó szellem bizonyítéka, mert demoralisált seregekben a merészség otthon lenni nem szokott.

Főlöszleges említeni, hogy a háboruban a félénkség sokkal többet ront mint a merészség.

Minél magasabb polczon áll egy tiszt, annál inkább háttérbe szorul a physikai merészség és előtérbe az erkölcsi bátorság, mert a felelősség annál nagyobbá válik. Ez az oka, hogy oly kevés vezér bír ez utóbbi tulajdonnal s azért mondhatjuk, hogy a hős és jó vezért a higgadt ész által korlátolt és kormányzott erkölcsi merészség jellemzi.

Merészsége nem abban áll, hogy a józan ész elleni dolgok és merényletek véghezvitelétől vissza nem riad, hanem abban, hogy a czélszerűeknek ismert vállalatok és műveletek keresztülvitelében sem a veszély sem a felelősség nagysága vissza nem tartja, sem helyes és nyugodt ítéletében magát környezetete netaláni bátortalansága által meg nem zavartatja.

16. §.

A tevékenységről.

Miként az életben a tevékeny ember előrehalad, a tétlen elmarad, ép úgy a háboruban is a tevékenység győzelemre, a tétlenség vereségre vezet. Az a vezér, ki tevékeny, e tulajdonnal nem bíró ellenségét többnyire meglepi, mert ez utóbbi maga tétlen és nehézkes lévén, ellenétől sem vár gyors mozgalmakat.

A tevékeny vezér ellene részéről elkövetett hibákat rögtön saját javára felhasználja és kizsákmányolja, összes erejét ismételve az ellenség egyes részei ellen fogja alkalmazni, erejét ez által sokszorosítja és győző.

A tevékeny vezér a másiknak törvényt szab, szándékait keresztül viszi, mert ez utóbbi mindenütt egy lépéssel késik és erejét tétlenül heverteti.

Tevékenység és mozgalom nyújtják a háboruban az időnyerés nagy előnyét. A tevékenységben rejlik leginkább a különbség a támadás és védelem közt; illetőleg ez idézi főleg elő a támadás tulsúlyát a védelem felett; mert a támadó ösztönszerűleg tevékenységre van utalva, míg a védő sokszor akaratlanul is tétlenségbe esik. A tevékeny védelem ugyanis sokkal nehezebb a közönséges támadásnál, miután a védőnek azon kell lennie, hogy az idő előnyét, melylyel a támadó rendelkezik, még nagyobb tevékenység által egyensúlyozza.

A tevékenység legszebb példáit látjuk I. Napoleon hadjárataiban ép úgy, mint legjobb mintáját egy tevékeny vezérnek személyében találjuk.

17. §.

A szilárdságról.

Minden körülmény közt tevékenynek lenni nem oly könnyű, mint a minőnek látszik.

A háboruban t. i. igen sok meggátoló elem áll a vezér utjában, pl. a testi fáradoalmak, a terep akadályai, az idő kedvezőtlen befolyása, a hiányos élelmezés, az ellenség ellentállása, az alvezéreknak a felelősségtől való félelme stb.

Ezen akadályok minden műveletnél számba veendőek, mint az már a surlódásnál említve lőn, de mindannak daczára, ha

azok tényleg felmerülnek, minden vezérre többé-kevésbé kellemtelen benyomásokat idéznek elő. Oly vezér, ki ezen benyomásoknak engedne, soha se volna képes valamely műveletet vagy vállalatot véghezvinni. Mondhatjuk tehát, hogy a szilárdság, illetőleg minden külbenyomástóli függetlenség, a vezér szükséges tulajdonaihoz tartozik és abban áll, hogy egyszer megállapított tervei kivitelét csak akkor hagyja abba, ha azok megváltoztatását lényeges és hatályos okok igénylik. Hiba volna azonban azt hinni, hogy a szilárdság az egyszer megállapított terveknek minden körülmények között keresztülviteléből áll, s önfejűség lenne, ha egy vezér egy rendelet vagy terv megváltoztatását elővenni vonakodnék, midőn azt lényeges és hatályos okok vagy változott viszonyok és körülmények szükségessé teszik.

18. §.

A számszerinti tulerő.

A számszerinti tulerő nemcsak a harcászat, hanem hadászatban is a győzelem legfőbb tényezője.

Ha a harc minden mellékleteitől, a csapatok minden tulajdonságaitól, fegyverzetök nemétől stb. eltekintünk vagy ezeket egyenlőeknek feltételezzük, akkor mondhatjuk, hogy a győzelem azon félé lesz, mely nagyobb számmal lép fel a harcban, vagyis a mely tulnyomó erővel bír.

A tulnyomó erőnek különféle fokozatai lehetnek, t. i. az kétszeres, háromszoros stb. lehet.

Ha tehát minden egyéb viszony, mint pl. a fegyverzet, az erkölcsi állapot stb. az ellen számára kedvezőbb, mégis képzelhető egy bizonyos számú tulnyomóság, mely részünkre a győzelmet teljesen biztosítja.

A vezérnek igyekeznie kell tehát, minden harcban tulnyomó erővel felléphetni és pedig annál inkább, minél kevésbé van az említett egyéb viszonyokat illetőleg az ellennel szemben előnyben.

A múlt században még fordultak elő esetek, a hol egy sereg kétszeres számú ellen felett diadalmaskodott. Így pl. Nagy Frigyes Rossbachnál november 5-én 1757. 25,000 emberrel 50,000 szövetségest vert meg, Leuthennél december 5-én 1757. 30,000 emberrel 80,000 osztrákot. Napoleon Drezdánál augusztus

26-án 1813. 120,000 emberrel 220,000 oroszot és osztrákot vert vissza, de csakis annak folytán, mert a szövetségesek a harczot nem folytatták a végsőig. Mai nap azonban a legtehetségesebb vezérnek sem fog sikerülni, egy csatában kétszeres számu ellen felett diadalmaskodni, ámbár hadászati tekintetben ez mindig megtörténhetik, de csakis ezáltal, hogy a kétszeres számu sereg élén egy tehetség nélküli fővezér áll. Igy pl. 1866-ban az oroszok több mint kétszer annyian voltak mint az osztrákok és a hadjáratot mégis elveszítették. Másrészt azonban I. Napoleon nemcsak nem vala képes a Waterlooi csatában június 18-kán 1815. a kétszer oly számos angolokat és poroszokat megverni, hanem ellenkezőleg általuk teljesen szétveretett.

19. §.

A meglepésről.

A meglepés a győzelemnek egyik főtényezője és három irányban vihető végbe, u. m.:

1. azáltal, hogy az ellent oly ponton támadjuk meg, hol támadást nem várt;
2. azáltal, hogy egy ponton nagyobb számu csapatokat állitunk elébe, mint mennyit ott találni vélt;
3. vagy azáltal, hogy a támadás előbb történik, mint az ellen azt várta.

A meglepés mind eme három irányban, nemcsak harczászati, hanem hadászati tekintetben is történhetik és pedig minél nagyobb mérvben eszközöltetik, annál biztosabban számithatunk eredményre.

A meglepés szükséges kellékei a titoktartás és gyorsaság.

A hadászati meglepésre nemcsak a hadjárat kezdetén, hanem annak folyamában is sokszor fog alkalom mutatkozni. Eredménye rendszerint nagyobb szokott lenni, mint a harczászati, illetőleg a csatatéren való meglepésnek, mert a nagy távolságok végett hadászati hibák vagy mulasztások nehezebben tehetők jóvá, mint a harczászatiak, hol a tartalékok kéznél vannak, s a meglepések hátrányos következményei könnyebben elhárithatók.

A meglepés fontos tényező a háboruban s annak, ki azt többször megkísérti, kilátása van sikerre, kivéve, ha czélszerűt-

len vagy hibás mozdulatokkal akarná ellenét meglepni, mely esetben egy némileg ügyes és tevékeny ellenséges vezér ezen hibákat felhasználja és azokat saját javára kizsákmányo-landja.

20. §.

Az erők együtt-tartásáról.

A hadászat legfontosabb elveinek egyike, hogy minden alkalomkor s főleg a döntő ponton a lehető legnagyobb számú erőkkel fellépni iparkodjunk. Ez természetesen csak azáltal érhető el, ha azok együtt tartatnak és szét nem forgácsoltatnak. Semmiféle csapatokat sem szabad a főcsapattól elkülöníteni, ha az multhatatlanul nem szükséges és csakis oly számban kell azokat kikülöníteni, amennyi a kitűzött cél elérésére multhatlanul szükséges.

Az említett szabály ellen számtalanszor vétettek a vezérek, de láthatjuk is a hadtörténetből, hogy e hiba vagy megboszulta magát, vagy ha ez nem történt, csakis az ellenséges vezér tétlenségének tulajdonítható.

21. §.

Az erők egyidejű felhasználásáról és a hadászati tartalékokról.

A harcászatból tudjuk, hogy az erők egyidejű felhasználása a harcban célszerűtlen s hogy azok csakis egymásután veendőkhöz használatba, azaz egy részök mindig mint tartalék kirendelendő.

A hadászatban azonban a dolog megfordítva van. Itt célszerűtlen volna az erőket egymásután felhasználni akarni, azaz hadászati tartalékokat kirendelni, mert ha e tartalékok jelenléte és részvétele az ütközetben vagy csatában nem képes az eredményt számunkra kedvezővé alakítani, úgy az azoknak későbbi azaz 1—2 nap utáni megjelenése, ha t. i. főcsapatunk már visszavonulóban van, még kevésbé lenne képes a dolgok menetére kedvező befolyást gyakorolni.

Igen sok esetben azonban az említett tartaléknak a harctéren jelenléte, részünkre a harcnak kedvező kimenetelt adhat, holott ha seregünk egy része hadászati tartalékkul rendeltetik ki s a harcban részt nem vehet, a csata számunkra csak valószínűbben elvész.

Ha végre seregünk elegendő erős arra, hogy a kirendelt hadászati tartalék nélkül is az ellent legyőzze, akkor ugy is mindegy, hogy az vesztég a csata színhelyén vagy attól távolabb van-e felállítva. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy sokszor már a csapatok pusztja jelenléte is a csatában, anélkül, hogy a harcban résztvennének, annak menetére döntőleg hat. Ez könnyen megfejthető, ha meggondoljuk, hogy az elől küzdő csapatok annak öntudatában, hogy minden perczen támogatásra számíthatnak, utolsó tartalékaikat is felhasználhatják, sokkal vitézebbül harcolnak, míg más részt az ellen is máskép lépne fel, ha tartalékaink beavatkozásától nem kellene tartania.

22. §.

Hadászati tartalékok tágasabb értelemben.

Tágasabb értelemben hadászati tartalékok alatt mindazokat a csapatokat értjük, melyek még az ország belsejében vannak és részint mint pótlékok az egyes csapatokhoz, részint mint külön szervezett csapatok a sereghez küldetnek, továbbá mindazon csapatrészeket, melyek a működési vonal, alap stb. biztosítására vissza maradnak. E tekintetben a hadászati tartalékok mulhatlanul szükségesek s I. Napoleon sohase mulasztotta el ily tartalékról gondoskodni.

Az egyes csapatoknak jelenlegi nagy létszáma, továbbá ama körülmény, hogy minden hadjárat kezdetén, azoknak egy része még nincs beoktatva vagy a kellő szerelékek hiánya végett nem szereltethetik fel, stb. okozzák, hogy ily tartalékok mindig nagy számban fognak az ország belsejében találkozni. Czélszerűnek mutatkozik azonban, ezen tartalékokat netaláni előnyomulásunk esetében, működési vonalunk biztosítására, hadászati pontok stb. megszállására felhasználni s ez által a működő sereg gyengítését megakadályoztatni.

Ilyetén feladatoknak a még teljesen fel nem szerelt és be nem oktatott csapatok is mindig meg fognak feledhetni s ha egyszer a felszerelés és beoktatás megtörtént, akkor a sereghez küldethetnek és más ilyféle csapatok által pótolthatnak.

23. §.

Az erőekkel való gazdálkodásról és azok pótlásáról.

Miután a seregek háboruban folytonos veszteségeknek és fogyatékoknak vannak kitéve, a vezérnek pedig minden alkalommal igyekeznie kell lehető legnagyobb erővel fellépni, magától értetik, hogy az erőekkel minden lehető módon gazdálkodni s azok folytonos pótlásáról s kiegészítéséről gondoskodni kell.

E gazdálkodáshoz tartozik:

1. Hogy czélszerű élelmezés, nyugalom, hasztalan fárasztások elkerülése által a veszteségek a mennyire lehet, kissebbitessenek is.

2. Hogy a csapatok a hadi feladatokra, helyesen és szükséges mennyiségben használtassanak fel. Igy pl. rosz gazdálkodás volna egy vállalat kivitelére több vagy pedig kevesebb csapatot rendelni, mint a mennyi épen szükséges; rosz gazdálkodás volna végre, ha nem minden csapat működne össze a főczél elérésére, hanem azoknak csak egy része.

Az erőeknek a szükséges mennyiségben felhasználását és kirendelését illetőleg szabályok nem adhatók, miután a bizonytalanság, a véletlen itt legnagyobb szerepet játszik s e részben a legczélszerűbb rendszabályok alkalmazását illetőleg csakis a vezér helyes tapintata lehet az egyedüli biztosíték.

Mielőtt a geographiai elemek magyarázatához fognánk, szükséges, hogy a mult század háboruinak jellegzésével, továbbá az akkori küzderőkkel bővebben megismerkedjünk.

III. Fejezet.

A mult század háborui és harcviszonyai.

24. §.

Politikai és társadalmi viszonyok.

A 18-ik század az abszolút kormányrendszernek legszebb kora volt. A törvényhozó és végrehajtó hatalom az uralkodó személyében volt egyesítve.

Habár a népnek egy osztálya sem birt politikai jogokkal és szabadsággal, mégis az egyes osztályok szorosán el valának egymástól választva. A nemesség az uralkodó környezetét képezte, ebből választotta legfőbb közegeit, mi által a nemesség az állam kormányzatára nagy befolyással birt.

A polgárság csakis a városok közigazgatására birt némi befolyással. Az alsóbbvárosi népnek a személyes szabadságon kívül semmi egyéb joga nem vala. A parasztok földesuraknak jobbágyai voltak.

Az uralkodók országaikat mintegy nagy jószágot tekintették, melyet jó igazgatás által emelni, rossz által tönkretenni lehet, és mindegyik igyekezett magának az európai közügyekre befolyást szerezni, mire a legcélszerűbb eszköznek a háborút, illetőleg egy erős sereget tartottak.

Az államügyeket az uralkodók saját ügyeiknek tekintették, és nem nemzeti ügyeknek. A háborút tehát nézetök szerint nem is viselték az idegen nemzet, hanem csak annak kormánya ellen s ez okból nem is kívánták, hogy népeik a háboruban részt

vegyenek, hanem annak vezetésére csakis csapataikat használták fel.

Hogy a katonai szervezetek Európában, az időben legalább külsőleg a porosz hadsereg mintájára eszközöltettek, az ama nagy katonai eredményeknek tulajdonítható, melyeket a mult század közepén Nagy Frigyes porosz király kivivott.

25. §.

A csapatok kiegészítése.

A közharczosok felavatása részint sorozás, részint toborzás útján történt. A sorozás alól a gazdag polgárság és a nemesség ki volt véve, úgy hogy a katonai szolgálat terhét a városokban a szegényebb sorsu polgárok, a vidéken a parasztok viselték. A felavatott katonák éltök hosszúáig voltak szolgálatra kötelezve, néha azonban költség kimézés végett szabadságra bocsátattak s az évenkénti gyakorlatokra behívtak. A külföldiek toborzása az ország erőinek kimélese végett igen divatban volt.

A tiszték nagyobb része elszegényedett nemességhez tartozott.

A közharczos élete, sanyaru fizetése, élmezése és elszállásolása rossz volt és méginkább rosszabbult az által, hogy az uralkodók igyekeztek seregeiket szaporítani anélkül, hogy kiadásai növekedjenek. E sanyaru életmód, a kényszerűség durva munkák által valamit szerezni és sorsán javítani, becstelenítő bánásmód és büntetések, a katonának a nép előtti tekintélyét mindinkább aláásták és a népet a katonaságtól elidegenítették.

Ez által egy kaszt szellem képzése segítettett elő, melynek azonban némi előnyei is voltak, t. i. hogy a katonák csapataikat mint hazájukat és családjukat tekintették és kellemetlen életmódjukat könnyebben elviselték.

26. §.

Az egyes fegyvernemek szervezése és harcmódja. Gyalogság.

Gusztáv Adolf svéd király a gyalogság tömeges felállítását megváltoztatta, azt 4 sorban állítva fel. A többi seregek ezen felállítást, a szurony általános alkalmazása és a lándzsa mellő-

zése után hasonlókép elfogadták és gyalogságukat 4, később 3 sorban állították fel.

Amaz időkben csak egyféle gyalogság létezett, t. i. nehéz vagy sorgyalogság. E gyalogságnak harcászati egysége a 700 emberből álló zászlóalj vala. A porosz zászlóaljak béke idején egy gránátos és öt puskás (Musketier) századra oszoltak, háboruban minden 4 zászlóalj gránátos századai 1 gránátos zászlóaljba egyesítették.

Egy 5 századdal biró zászlóalj alapfelállítása vala a három soros fejlődött vonal. Nagy Frigyes uralkodása első idejében az arcvonal a zászlóaljnál 4 egyforma részre oszlott, melyek osztályoknak (Division) neveztettek. Ezen alakzatban történtek a hadmozgalmak. Frigyes ezt azonban megváltoztatta és zászlóalját 5 részre osztotta, úgy hogy osztály és század egyértelmű lőn. Minden osztály 2 pelotonra, minden peloton 2 szakaszra oszlott.

A közkatonának legkisebb önállóság sem engedtetett. A csatározás ismeretlen volt. A főtörökvés oda irányult, hogy a zászlóaljak lőgépekként pusztá vezényszó által hozassanak működésbe.

A zászlóaljnak mindig parancsnoka szeme előtt és kezében kellett maradnia.

Nagy Frigyes nagyon tartott a szökéstől, főleg miután seregében mindinkább több külföldi szolgált. E célból tábornokainak szigoruan meghagyta, hogy helységekben, erdőkben minden ütközetet kerüljenek, mert ily alkalmakkor a felbomlást és a zászlóalj szétszóródását megakadályozni nem lehetett.

Legnagyobb suly fektetett a zártrendű és gyors tűzre. E tekintetben a poroszoknak nagy előnyükre szolgált a vas töltővessző feltalálása, melyet kevésbé óvatosan kellett bálni, mint a fa töltővesszővel és melyet nem kellett minden töltésnél megfordítani. Folytonos gyakorlat által a porosz gyalogság már az akkori időkben 4—5-ször volt képes egy percz alatt tüzelni. A gyalogság vagy vonalban felállítva várta az ellen támadását, vagy pedig maga nyomult elő, e közben tüzelve.

Ez előnyomuláshoz, hogy az rendben történhessék, nagy gyakorlat és fegyelem kivántatott.

Ez volt oka annak, hogy minden parancsnok inkább az ellen előnyomulását bevárta, semhogy maga támadjon.

27. §.

Tüzelési mód.

Ami a tüzet illeti, ez ugyanaz volt állóhelyben vagy menetközben, t. i. zászlóalj- vagy pelotontüz. Az első az egész zászlóalj által a parancsnok vezényszavára egyszerre adatott; az utóbbi abban állott, hogy mindig csak 1 peloton tüzelt tisztje parancsára és pedig rendszerint minden páratlan peloton, azután a másodiktól kezdve a párosak. Hogy a két hátulsó sor tüzelhessen, az első sor minden tüzelésnél letérdelt. A pelotontüz főleg az előnyomulás és hátrálásnál alkalmaztatott, hogy a tüzelés a mozgás félbeszakítása nélkül is folyton fenntartathassék. Hátrálásnál a tüzelendő peloton visszamaradt, tüzelt s azután futó lépést helyére sietett. Magától értetik, hogy ezen tüzelési mód nagy nehézséggel járt. Minden peloton parancsnoknak figyelni kellett a második pelotonra, az első és másodiknak azonkívül a 8-ik vagy 10-ik, illetőleg a 7-ik vagy 9-ikre a szerint, mint a zászlóalj 4 vagy 5 osztályból állott. Szabály szerint valamennyi pelotonnak, míg az ellenhez 50 lépésnyire érkezett, 5—6-szor kellett tüzelnie. A tüzelés 250—300 lépésről kezdetett.

Ha egy zászlóalj lovasság által támadtatott meg, akkor a megtámadott pelotonnak egyenesen, a jobbról levőnek balra, a balról levőnek jobbra kellett tüzelnie, mi által az arcvonal előtt keresztűz támadt. Ezen tüzelési mód lovassági tűznek neveztetett. Ha egy zászlóalj támasz nélkül volt, akkor négyszögöt képezett és pedig üres négyszögöt.

Mindebből kivehető, hogy béke idején az arczmenetekre és az ezekkel összekötött tüzelésre a legnagyobb gond fordítatott. Ha menetközben egy peloton valami akadályra bukkant, akkor vissza maradt, a jobb vagy bal peloton mögé vonult s azután ismét helyére ment.

Az arczmenetekon kívül még az oldalmenetek is gyakoroltattak sor és osztag oszlopban. A fejlődés mindig kanyarodással eszközöltetett.

28. §.

A lovasság.

A lőfegyver feltalálása, a 17-ik század végén, a lovasságra oly nagy hatással volt, hogy az eredeti harcmódját némileg

abbanhagyta s a támadó ellenséget állva tüzzel fogadta, vagy ha maga támadott, közel az ellentől megállott s tüzelt.

Nagy Frigyes belátta, minő nagy fontossággal bir egy jó lovasság és igyekezett a porosz nagyon középszerű lovasságot emelni.

Az első, mit szükségesnek tartott, az volt, hogy a lovaságnak meghagyta miszerint nem a tüzelésben, hanem a mozgásban keresse erejét. A tüzelést zárt rendben egészen eltiltotta, továbbá azt is, hogy a lovasság magát megtámadtassa, s meghagyta a parancsnokoknak, hogy mihelyest az ellenséget megpillantják, támadásra induljanak.

Ez intézkedések által a legszebb eredményeket érte el, mihez még az is járult, hogy szerencsés volt két férfiut találni, t. i. Ziethent és Seidlitzet, kik a legkitünőbb lovasvezérekhez tartoznak.

Az akkori porosz lovasság vértesekből, dragonyosok és huszárokból állott. A vértesezredek 5, a dragonyosok 5 vagy 10, a huszárezredek 10 századot képeztek.

A támadás vonalban történt és pedig eleinte 3, később 2 sorban. Az osztrák lovasságnál a 3 soros felállítás a 18-ik század végeig megtartatott.

Ha az ellen visszaveretett, vagy az egész első sor rajban utánna rugtatott, vagy századonként egy szakasz, a többi az ellent zárt rendben követve. Szabály volt, hogy az ellennek a sorakozásra idő ne engedessék. Minden tiszt, ki e sorakozási szándékot észrevév, fel volt jogosítva önállóan az ellenségre törni. A győző sorakozása elő felé történt.

A menet vagy rend- vagy szakaszokból alakított nyitott oszlopban történt.

A csatatér közelébe érkeve, a lovaságnak századszéleségű oszlopokba kellett átmennie, hogy annál könnyebben fejlődhessék.

29. §.

A tüzérség.

A tábori tüzérség ezred- és ütegtüzérségre oszlott. Az elsőbbi a gyalogzászlóaljknál volt állandóan beosztva és szolgálatát annak legénysége látta el.

Minden zászlóaljnak 2—3 vagy 6 fontos ágyuja volt, később még egy 7 fontos taraczk jött hozzá.

A harcban az ágyuk a zászlóalj jobb szárnyán állottak 50 lépésre az arcvonal előtt. Az ágyukat egy altiszt vezényelte.

Ha a harcavonal az ellenhez 600 lépésre érkezett, az ágyuk lemozdonyoztattak, a lovak a mozdonynyal visszamaradtak s a lövegeket a legénység huzta.

Az üteg-ágyuk, melyeket valódi tüzérek kezeltek, tizenként ütegekbe osztva, s vagy az arcvonal előtt vagy annak valamelyik szárnyán vagy pedig más fontos pontokon lönek felállítva. Ez ágyuk 12 és 16 fontosak voltak, s azonkívül még 10 fontos taraczkok is tartoztak ezen ütegekhez.

A dandárokhoz állandóan 1760-ban osztattak be először ütegek.

A tüzelést 6—700 lépésnyinél nagyobb távolságból nem volt szabad megkezdeni.

Meghagyatott a tüzérségnek továbbá, hogy a harcban főleg az ellenséges lovasság vagy gyalogságra tüzeljen.

30. §.

A seregek száma és szervezése.

Az ország kimélése tekintetéből a mult század seregei számra nézve soha se voltak igen nagyok. 60—70,000 emberből álló sereg már nagyon tetemesnek tekintetett.

A lovasság és tüzérség aránylag számos volt, 3 gyalogusra egy lovast, 1000 emberre 3—4 ágyut lehetett számítani.

31. §.

A csatarend.

A harcban a gyalogság 2 vonalban állított fel, a zászlóaljak egymás mellett fejlődve, jobb szárnyaikon ágyuik. A 2. csatasor vagy épen annyi zászlóaljból állott mint az első, vagy valamivel kevesebből.

Minden csatasor 2 szárnyra, minden szárny egy vagy több osztályra oszlott. Egy osztály 2 dandárból, egy dandár 2 ezredből, egy ezred 2 zászlóaljból állott.

Ha tehát, pl. 1 sereg 64 zászlóaljából állott, akkor minden csatasorba jött 32, minden vonal szárnyára 16 zászlóalj azaz 2 osztály, illetőleg 4 dandár vagy 8 ezred.

Magától értetődik, hogy ezen felállítás folytán, az akkori hadosztályok nem lehetének önálló testületek, hanem csak is egy gépnek részei; és valóban egy akkori sereg ily gépnek is tekintetett.

32. §.

Magatartás az előnyomuláskor.

Előnyomuláskor az egész arcvonalnak egyszerre kellett indulnia, a vonalnak egyenesnek kellett maradnia, egyes zászlóaljoknak előbbre menni vagy vissza maradni nem volt szabad, nehogy ezáltal szárnyaik támasz nélkül maradjanak.

Belátható, hogy ezen előnyomás nagyon nehéz volt, tehát előnyösebbnek találtatott az ellen támadását állva bevárni, mert így a tüzelés a védő részéről nagyobb rendben történhetett s a csapatok nem jutottak oly könnyen rendetlenségbe. E körülményből magyarázható, miért volt minden vezér az akkori időkben hajlandóbb állást foglalni, melyben ellene támadását bevárta. Ha a szárnyak számára jó támaszok találkoztak, akkor az állás nagyon erősnek, megtámadhatatlannak pedig az esetben tekintetett, ha ezen kívül még az arcvonal előtt jelentékenyebb közlekedési akadályokkal is birt.

33. §.

A lovasság felállítása a csatavonalban.

A lovasság a gyalogság szárnyán foglalt állást és pedig hasonlóképp 2 vonalban, az elsőben állott a sor-, a második a könnyű lovasság. A lovassági vonal is két szárnyra, minden szárny két dandárra, minden dandár két ezredre oszlott.

A lovasságot a gyalogság mögött felállítani nem lehetett, mert a távközök nem voltak elég nagyok, hogy azokon keresztül előnyomulhatott volna és mert attól kellett tartani, hogy visszaveretés esetében a gyalogságot rendetlenségbe hozza.

34. §.

A vonalharczászat eredete s fejlődése. A rézsutos csatarend.

E harczászat, az ugynevezett vonalharczászat, a spanyol örökösödési háboruban (1700 elején) lépett életbe. Nagy Frigyes kormányra jutván, azt teljes kifejlődésben találta. Éles eszének sikerült eme tactika gyengéjét felfedezni, mi az egész vonal szoros összefüggésének szükségességében rejlett. Ha sikerült ez összefüggést megzavarni, az eredmény biztosítva volt. Ez azonban csakis támadás által történhetett, mit legezészerűbb volt a vonal leggyengébb oldala, t. i. egy szárny ellen intézni és pedig oly alakzatban, hogy az arczvonala az ellenség arczvonálára rézsutosan irányuljon; ez által a támadó szárny elébb jöve az ellennel érintkezésbe, mint a másik. Ha az ellen arczvonálát változtatni akarta, hogy ez által a támadó szárny ellen több csapatot állithasson, ezt csakhamar abba kelle hagynia, ha a támadó sereg visszatartott szárnyát megpillantá. E mód által egy zászlóalj a másik után oldalba fogható és az ellen vonala felbomlasztható volt.

Ez az ugynevezett rézsutos csatarend alapelve, melyet Nagy Frigyes a 7 éves háboruban 1757. decz. 5-kén Leuthennél legelőször alkalmazott és pedig a legjobb eredménnyel.

A fejlődés mindig oly távolságban vitetett elő, hogy az ellen azt észre ne vegye, mi végett kisebb huszárcsapatok néhány üteggel előreküldettek az ellenség arczvonala felé, hogy őt foglalkoztassák. A fejlődésnek továbbá gyorsan kellett történnie, hogy az ellennek ellenszabályokra ideje ne maradjon.

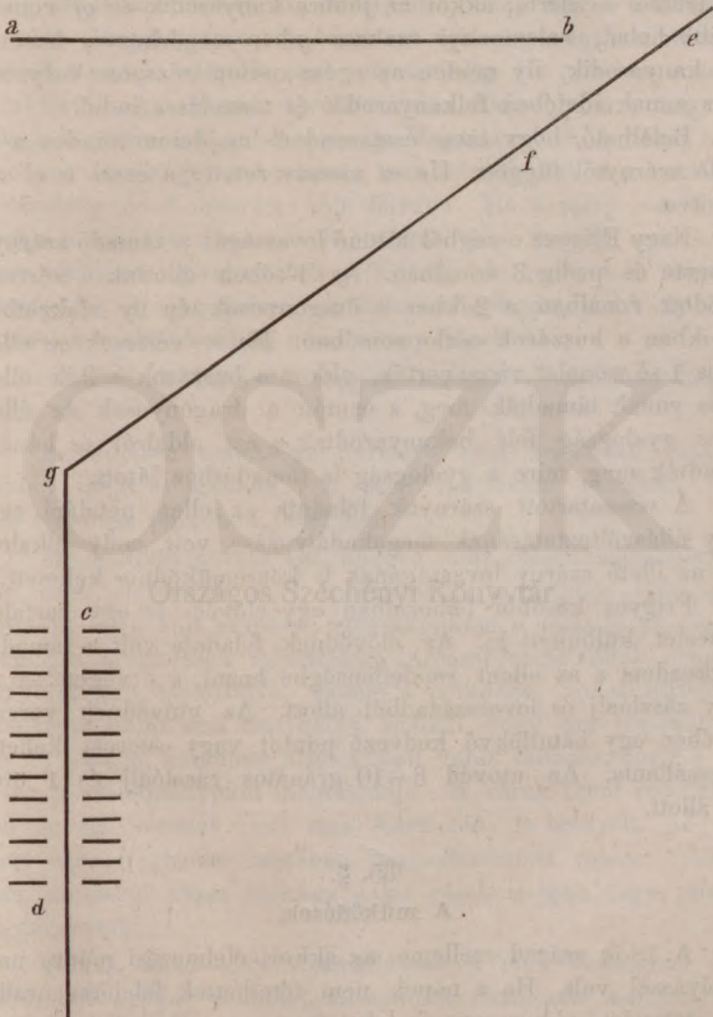
A fejlődés gyorsaságát Frigyes egy változhatlan egyszerű szabály elrendelése által igyekezett elérni:

Az elindulás t. i. vagy csatavonalonként (Treffenweise), vagy szárnyanként (Flügelweise) történt. Első esetben a sereg 2, utóbbiban 4 oszlopot képezett. A csatavonalonkinti elindulásnál, pl. jobbra az első oszlop élén a jobbszárny lovassága volt, azután következett a gyalogság, ezután a balszárny lovassága; a 2-ik oszlop ép így volt alakítva a 2-ik csatavonalból. Mind 2 oszlop menetközben egymáshoz lehetőleg közel maradt.

A szárnyankénti elindulásakor, pl. jobbról az 1-ső oszlopot képezte a jobbszárny lovassága, és pedig az élén az 1-ső, azután a 2-ik vonal lovassága. A 2-ik oszlopot balra képezte a jobbszárny

gyalogsága és pedig élén az 1-ső vonal, azután a 2-ik. A 3-ik oszlop a balszárny gyalogságából, a 4-ik a balszárny lovasságából állott.

1. ábra.

Hogy a sereg a fejlődés után mindjárt a támadásra indulhasson, az arcvonal helyreállításának egyszerre kellett történnie.

Ha pl. *ab* az ellenséges arcvonal, melyet a menetben levő *cd* rézsutos csatarenddel akart megtámadni, akkor az oszlopnak

gfe vonalba kellett fejlődnie, ha jobb szárnyával az ellenséges balt akarta megtámadni. *cd* seregnek e célból a jobb szárnyról elindultnak kellett lennie.

Az oszlop szakaszok vagy pelotonokból van képezve. Ha az 1-ső szakasz *g* pontot — melynek az ellentől még távol kellett lennie — elérte, akkor az jobbra kanyarodik és *gf* vonalon tovább halad, valamennyi szakasz *g*-ben megérkezve, hasonlóképp kanyarodik, ily módon az egész oszlop rézsutos helyzetbe jut s annak idejében felkanyarodik és támadásra indul.

Belátható, hogy ezen csatarendnél majdnem minden a támadó szárnytól függött. Ha ez visszaveretett: a csata is el volt veszítve.

Nagy Frigyes e végből kitűnő lovasságát a támadó szárnyra helyezte és pedig 3 vonalban. Az 1-sőben állottak a vértések fejlődött vonalban, a 2-ikban a dragonyosok ép ily alakzatban, a 3-ikban a huszárok oszlopvonalban. Ha a vértések az ellenséges 1-ső vonalat visszaverték, akkor a huszárok a 2-ik ellenséges vonalt támadták meg, s ezután a dragonyosok az ellenséges gyalogság felé bekanyarodtak s azt oldalról és hátulról támadták meg, mire a gyalogság is támadáshoz látott.

A visszatartott szárnyak feladata az ellen netaláni arcvagy állásváltoztatásának megakadályozása volt, mely alkalommal az illető szárny lovasságának is közreműködnie kellett.

Frigyes későbbi háboruiban egy elővéd- és egy tartalék-hadtestet különített ki. Az elővédnek feladata volt a támadást megkezdeni s az ellent rendetlenségbe hozni, s e végett az néhány zászlóalj és lovasszázadból állott. Az utóvédnek vereség esetében egy hátulfekvő kedvező pontot vagy szorost kellett megszállania. Az utóvéd 8—10 gránátos zászlóalj és 1 ütegből állott.

35. §.

A működések.

A 18-ik század szelleme az akkori élelmezési módra nagy befolyással volt. Ha a népek nem tétethettek felelőssé uralkodóik tetteiért, akkor nem is lehetett megengedni, hogy a seregek a népek rovására éljenek s önkényüleg harácsoljanak.

E végett a raktár élelmezési mód (Magazins-Verpflegung) általánosan életbe lépett s a mult század háboruiban Napoleon idejéig alkalmaztatott.

Egy sereg, mely az ellen felé indult, 9 napra lón raktárbeli kenyérrel ellátva; hust, pálinkát stb. azonban a legénységnek be kellett vásárolnia s csakis a lóabrák lón harácsolás, illetőleg takarmányozás útján (Fouragirung) beszerezve.

A legénység 3 napi kenyeret vitt magával, 6 napra való pedig csapathoz tartozó kocsikon volt. 9 nap múlva a seregnek kenyere elfogyott és a raktárból azt újólá pótolni kellett, mi czélból tetemes számú kocsira volt szükség. Ha azonban a sereg a raktártól igen messze távozott volna, akkor mindig nagyobb számú kocsikra lett volna szükség. Magától értetődik tehát, hogy bizonyos távolságon túl a sereg nem távozhatott el a raktártól. E távolság 5—6 menetre volt felvéve. Ha a sereg ennél nagyobb távolságra nyomult elő, akkor nem maradt más hátra, mint utközben új raktárakat felállítani, de ez, t. i. a raktárak felszerelése és megtöltése, sok időt vett igénybe, azért ily alkalommal a működésekben némi szünet lépett be.

A raktárak, biztosítás végett, leginkább várakban helyeztetek el.

A védőnek nehézségei természetesen kissébbek valának, miután ideje és alkalmá volt ezen raktárakat váraiban vagy más alkalmas pontokon felállítani.

Mind ebből következik, hogy a múlt században mindaddig, míg ezen élelmezési mód megtartatott, a támadás igen szűk korlátok közé volt szorítva; időszakonként a támadó az élelmezésnek a működések folytatására újraszervezése által, nemesak hogy fel volt tartóztatva, hanem a működési vonal közelében ellenséges várat sem hagyhatott anélkül, hogy azt legalább körül ne zárolja, különben attól kellett volna tartania, hogy a várőrség a szállítmányokat megtámadja. A várak tehát rendszerint ostrom alá vétettek, mit ama körülmény is igényelt, hogy az illető vár elfoglalása esetében használtathatott raktár felállítására, ez okból amaz időkben a kis várak is igen nagy jelentőséggel bírtak.

Annak oka, hogy a támadásnak a múlt században igen alárendelt czéljai valának, az említett élelmezési módban és a politikai rendszerben keresendő.

A saját országra és erők kimélésére való tekintet, messze kiterjedő politikai czélokat kitűzni nem engedett, ehez járult még ama viszony, mely az akkori európai uralkodók közt léte-

zett, amely lehetetlenné tevée, hogy egyik vagy másik uralkodóház teljesen tönkre tétessék.

Az előbb említett élelmezési módnak azonban egy előnye is vala, t. i. miután a sereg 9 napra mindennel el volt látva, ez idő alatt teljesen harczkész és vezérének kezében maradt és nem kellett azt táborozás alkalmával szétosztani.

36. §.

Menetek.

Az ellenségtől távolabbi menetek egy vagy több oszlopban hajtattak végre ahoz képest, t. i. amint párhuzamos utak állottak — vagy nem — rendelkezésre, és pedig azon rendben, mely a csatához való menetelés alkalmára szabályozva volt.

A menet végén a sereg táborban gyűlt össze és ott csatarendben táborozott. Az egész sereg sátrakkal volt ellátva, mi a hadszervonatot nagyon többletette. E hátrány azonban nem igen vala érezhető, mert az valamennyi seregben létezett és mert a seregek nem voltak nagyok.

A kevés csinált ut, ősszel és tavaszkor majdnem használhatlanná vált. Ennek folytán, továbbá azért is, mert a nagy veszteségektől mind a két fél tartott, téli hadjáratokat a mult században csak kivételkép találunk. Ha a hadjárat a tél beálltával nem végeztetett be, mindkét rész téli szállásokra vonult, melyben az enyhébb időt bevárták.

37. §.

A fővezér viszonya a sereghez.

Miután a mult században a sereg részei folyvást együtt táboroztak, azok mindig a vezér kezében és szeme előtt voltak. A parancsok gyorsan az alvezérek kezeihez juthattak, a fővezérnek pedig alkalma volt meggyőződni, vajjon parancsai teljesítetnek-e? minő szellem uralkodik csapatjaiban? stb.

Ha a vezér a támadó csatára indult, elővédével előnyomult, hogy az ellen állását megszemlélje, mi akkori időben mindig sikerült, mert állás csakis nyílt terepen vétetett. Ha az ellen még sátraiban volt, akkor ezek vonalából ki lehetett

venni, hogy minő állást és minő terjedésben szándékszik elfoglalni. Ily szemrevétel után a parancsok a további előnyomulásra kellő biztossággal adathattak, az állás, melyben a támadó seregnek fejlődnie kelle, kijelöltethetett stb.

38. §.

Az összefüggő harczzonal előnye.

Ha az összefüggő harczzonal egyrészt az egyes alosztályok parancsnokaitól minden önállóságot elvont, másrészt mégis azon előnnyel birt, hogy az egységes vezényletet előmozdította. Egy mult századbéli csata ugyszólva a fővezér parancsszavára vivott. A fejlődést czélzó intézkedésekkel, a támadás megkezdésére adott vezéri parancscsal minden el volt végezve; a csata ezután magától folyt le s menetén nem igen lehetett már valamit változtatni.

39. §.

Az oszlopharczászat, annak eredete.

A vonalharczászat, melylyel Nagy Frigyes annyi dicsőséget aratott, a raktár élelmezési mód, a porosz hadseregben a mult század végén is érvényben maradt, a többi európai seregben azonban nem. Az 1-ső sereg, mely ez alól magát emáncipálta, a francia volt. Az észak-amerikai szabadságharczban, az amerikaiak a vonaltaktika ellen, mely betanított katonákat igényel, milyenekkel ők nem rendelkezhetek, más harczmódot alkalmaztak. Ez a harczoszlopok és rajok alkalmazásában állott. A be nem tanított és iskolázott katonák, t. i. az oszlopokban, a tisztek közvetlenebb befolyása alatt, könnyebben voltak rendben tarthatók; a tűz hatásának fokozása végett azonban ügyesebb katonák, főleg a lövészek, mint csatárok előreküldettek. Eme harczmóddal sok francia, ki az amerikai szabadságharczban részt vett, megismerkedett s az később a francia hadseregben is alkalmazva lón.

Az említett harczmód a francziáknál nagyon előnyösnek bizonyult és pedig annyival inkább, mert az akkori időkben, t. i. a francia forradalom kezdetén a francia seregben ugyanazon viszonyok uralkodtak, mint Amerikában; később azután e harczmód lassanként valamennyi európai seregben elfogadtatott és a vonalharczászat helyébe lépett.

A francia forradalmi vezérek (főleg Napoleon), valának az elsők, kik a raktárelvezési mód hátrányait, melynek folytán a gyors működések lehetetlenné valának, belátták és e helyett a harczó élvezési módot alkalmazták, mi által magukat a raktáraktól teljesen függetlenné tevék.

Napoleon átlátta, hogy háboruban fődolog az erőket egy ponton egyesíteni és ezen ponton gyorsasággal a döntést előidézni, ez pedig csak harócsoló élvezési rendszer mellett volt lehetséges, belátta továbbá, hogy oly célok elérésére, minőket ő magának tűzött, mulhatlanul nagyobb seregre van szüksége, s végre, hogy a seregnek más szervezetet kell adni.

40. §.

A francia sereg szervezete e század elején.

Az említett okok folytán e század elején a francia hadseregben a rendszeresített alakzat a hadtest lett, s az az előbbi hadosztályok helyébe lépett.

A hadtestek nem voltak egyenlő erők, rendszerint 2—4 hadosztályból állottak, melyhez egy könnyű lovashadosztály és 24—48 ágyu tartozott (6—8 üteg).

A hadtestek ereje részint a parancsnok ügyessége, részint a reá bizott feladat szerint állapított meg.

Minden hadosztály 2 dandárra oszlott (7—10 zászlóalj), a könnyű lovashadosztály (huszáros, dzsidások vagy lovasvadászok) 3—4 ezred könnyű lovasságból állott.

A hadtest tehát 20—40 zászlóaljat, 10—16 lovasszázadot, összesen 20—30,000 embert számított.

A lovasság zöme, t. i. a lovastartalék vértesekből és dragonyosokból állott és hadosztályokba egyesített. Egy ily hadosztály 2—3 dandárból állott; 1 dandárban volt 2 ezred azaz 8 század (1000 lóval).

A tartaléklovasságból főleg csak a vértések valának arra szánva, hogy a tulajdonképi csatatartalékot képezzék; a dragonyosok feladata volt az egész sereg elővédét képezni vagy nagy kiküldetésekre felhasználtatni. Napoleon a dragonyosoknak régi és feledékenységre ment rendeltetésüket visszaadni szándékozott, t. i. hogy a harcra gyalog és lóháton is alkalmaztassanak. Lőfegyverök ennélfogva szuronyal láttatott el.

A lovashadosztályokhoz lovas útegek osztattak be. Ezen fegyvernem 1791-ben lőn Franciaországban először alkalmazva. Ugyanez időtájban a hadszervonat is katonailag szerveztetett.

41. §.

A sereg beosztása alosztagokra. Csatarend.

Bonaparte belátta, hogy valamint nem mindegy, hogy hány alosztagra oszlik egy zászlóalj vagy lovasszásad, ép úgy nem mindegy, hogy hány alosztaga van egy seregnek.

Ha azok száma igen nagy, a szervezés erejéből veszít és az együttes összeműködés akadályoztatik, ha ellenben egy seregnek kevés alosztálya van, akkor az nehézkessé válik.

Ami a csatákat illeti, Bonaparte szükségesnek tartotta, hogy a fővezér a csatát valóban, saját akarata szerint igazgassa. E célból a csapatoknak az arcvonalban nem volt szabad egyenlő módon elosztva lenniök; szükséges volt továbbá egy aránylagos, a fővezér rendelkezésére álló tartalékot mind a 3 fegyvernemből kirendelni.

A harc hosszabbítása, a küzdő csapatok felváltása végett, minden oształynak bizonyos mélységgel kellett birnia. A 10 zászlóaljból álló hadosztály tehát négy zászlóalja fejlődött vonalban az 1-ső harcvonalba, négyet pedig oszlopban — a 2-ikba állított. Kettő vagy mint tartalék hátul maradt, vagy az ütközet bevezetésére használtatott.

A csatarend képzése alkalmával Napoleon következő szempontból indult ki.

Ha egy önnálló csapat, pl. egy hadtest vagy hadosztály elegendő lovassággal és tüzérséggel bir, akkor az képes lesz bizonyos ideig egy aránylag sokkal nagyobb számú ellennel is megküzdeni. Ha tehát a harcvonal egyes részen döntő eredményt elérni nem kívánunk, csakis azokon az ellent foglalkoztatni akarjuk, akkor egy hadtestre vagy hadosztályra bízhatjuk a harcvonal ily részeinek védelmét, hova tulajdonkép 2 vagy 3-szor annyi csapatot kellene állítanunk, ha döntő eredményt akarnánk elérni. Ily módon tehát lehetséges lesz egyes pontokon és részeken erőket megtakarítani és ez által más, fontosabb pontokon tulnyomó erővel fellépni.

Hogy ezen fellépés rendben és gyorsasággal történhessék, a hadosztályokat képessé kelle tenni a tömeges mozdulatokra; e végett azok hadosztálytömegeket képeztek és pedig vagy a

10 zászlóalj egymásután fejlődött vonalban állott, vagy pedig 5 egymásután 2 oszlopban.

Látható azonban, hogy az ily tömeg nagyon nehézkes vala, a fejlődés igen sok időt vett igénybe s könnyen megtörténhetett, hogy erre nem is lévén már elég ideje, fejlődetlenül jutott a harcza, mely esetben használhatlan volt.

Bonaparte szervezéseinél czélul tűzte ki, a vezérnyelet egységét s a fővezér befolyását seregére (mely a forradalmi háborukban egészen elveszett), úgy helyreállítani, mint az Nagy Frigyes ideje alatt volt. E befolyást, főleg a vezérkar által, melyet ő léptetett életbe, igyekezett elérni.

Ez vala az ut, melyen át szelleme és szándékai az egyes hadtestekbe és osztályokba hatottak, s mely az egész seregben egy szellemet és egy érzetet létesített.

Napoleon háboruit, melyeket mindig támadólag viselt, ha védelmi magatartásban is volt, a legnagyobb tevékenység és a szándék jellemzi az ellent teljesen leverni és védképtelenné tenni. E czélból ő működéseit mindig egyenesen az ellenség fővárosa felé irányozta és igyekezett a békét ott diktálhatni.

42. §.

A mai háboruk jellegzete.

Mióta Poroszország 1866-ban megmutatta, hogy mily nagy számerejű hadsereget képes az általános védkötelezettség folytán egy kisebb állam is felállítani, majdnem valamennyi európai állam e védrendszer fogadta el s az egyes államok seregei aránytalanul növekedtek.

Minden előtt nyilván való, hogy ily roppant nagy számú seregek nem működhetnek oly kis területen összeszorulva s oly gyorsasággal, mint 60—70,000 ember.

Az elvek azonban, mely szerint a működések mai nap is, legalább egy jó vezér részéről elővétetni fognak, csakis ugyanazok lesznek, melyeknek helyessége I. Napoleon hadjáratai által bebizonyított. Világos továbbá az is, hogy miután e háboruk az illető nemzetek összes erejének mérlegbevetésével fognak viseltetni s azokban a nép is részt veend, 1—2 vesztett csata nem lesz ok arra, hogy a háboru egy elhamarkodott békekötés által bevégeztessék, hanem valószínűleg addig fog folytatatni, mig egyike a hadviselő feleknek teljesen védképtelenné válik.

IV. Fejezet.

A geographiai elemek.

43. §.

Háboruszinhely. Hadszinhely.

1. A háboruszinhely (Kriegstheater) ama geographiai tér, melyen két hadviselő állam összes seregei egymással harcolhatnak s a mely részint a két állam politikai határaiban, részint természetes gátokban találja határait. Ha ez államok egyike szövetségesekkel bir, akkor a háboruszinhely ezáltal nagyobbodik, mert az illető szövetséges állam területe is belefoglaltathatik.

2. Hadszinhely (Kriegsschauplatz) alatt a háboruszinhely ama része értetik, melyen a háboru tényleg viseltetik s mely térség határait természetes gátok képezik.

(Igy pl. 1866-ban Austria vala a háboru színhelye, mely két hadszinhelyre oszlott, t. i. a hadszinhelyre Olaszhonban és Csehországban.)

Ha két állam, két vagy még több hadszinhelyen küzd egymással, (mint pl. Austria a francziák ellen 1796-, 1800-, 1805-, 1809-, 1813- és 1814-ik évben) akkor az főhadszinhelynek nevezetik, mely a háboru menetére nagyobb befolyással bir, mely fontosabb, hol a nagyobb számú seregek küzdenek s melyen a két állam sulypontjainak, t. i. a fővárosoknak összeköttetési vonala áthalad. (Az említett hadi években Némethon vala a főhadszinhely és csakis 1796- és 1800-ban vált Olaszhon azáltal azzá, hogy Napoleon lángesze folytán ott rendkívüli eredményeket vivott ki.)

A hadszínhely a működési téerekre (Operations-Felder) oszlik, mely téerek egymástól hasonlókép természetes akadályok által választatnak el s azokon egy vagy más működés véghezvitetik. Így pl. az 1866-iki olaszthoni háborút illetőleg, a Minción inneni és a Minción tuli működési tért különböztetjük meg.

44. §.

2. Működési alap. Működési ^{alany}indpontok. Az alap fekvése.

Miután a seregek háboru alkalmával úgy emberekben és lovakban, mint élelmiszerek és szerelékekben folytonos csökkenésnek vannak kitéve, szükséges, hogy e tekintetben szünetlen pótoltsanak és kiegészíttessenek.

A terület, melyből e pótlás és kiegészítés történik, tágabb értelemben működési alapnak nevezetik (Operations-Basis).

A vasuthálózat nagy tökéletesítésének következtében, azonban nemcsak lehetséges, hanem czélszerű is az alapnak nagyobb mélységet adni, mint az régibb időben történt. A készletek és pótlékok azon részei t. i., melyek nem jönnek rögtön használatba, távol hátul az országban kiegészítési helyeiken gyűjtethetnek össze és csakis, ha a seregnél szükségeltetnek, küldetnek oda.

A pótlékoknak az a része azonban, mely mindjárt a hadjárat kezdetén szükséges, a hadszínhely közelében fekvő alkalmas pontokon gyűjtendő össze, s hogy az ellenség azokat egy könnyen kezeibe ne kerithesse, ily alappontoknak leginkább erődök választatnak vagy pedig azok erődítések által biztossittatnak.

Ez alappontok működési ^{alany}indpontoknak (Operations-Subjekte), az azokat összekötő vonal pedig szorosabb értelemben vett működési alapnak nevezetik.

(Így pl. az 1866-iki hadjáratban a poroszok ellen, Austria-Magyarország alapja volt Brünn, Wischau, Prerau, Göding, mely pontokon tetemes élelmezési készletek valának felhalmozva. Ha azonban az osztrák sereg tovább nyomult volna elő, szükséges leende egy új alapról gondoskodni, melyre a Theresienstadt, Josephstadt, Olmützi vonal legalkalmasabb volt.)

(Olaszthon ellen 1866-ban az osztrák sereg alapja volt a várnegyszög Verona, Legnago, Mantua, Peschiera. 1870-ben a

poroszok alapvonala a Rajna, Köln, Mainzczel és Koblenzczel, a francziáké Metz, Thionville, Strassburg volt.)

(Előbb említettük már, hogy a mult században Nagy Frigyes idejében, a seregek csakis raktárakból élelmezettek, s ez okból az alap különös fontossággal birt. Napoleon idejében a francziák főleg harácsolás utján élelmezték seregeiket, mi által az alaptól nagyrészt függetlenné váltak.)

(Mint később látni fogjuk,) mainap lehetetlen a seregeket nagy számuknál fogva, főleg nem igen művelt országokban csakis harácsolás utján élelmezni, hanem szükséges a raktárelmezési módot a harácsolással egybekötve alkalmazni; s miután a seregeknek az élelmiszereken kívül fegyver, ruházat, legénység stb. tekintetében pótlásra van szükségök, mely azonban csakis a saját országból levén eszközölhető, természetesen következik, hogy az alap mainap is igen nagy fontossággal bír.)

Ha működési alap egy természetes akadály, pl. egy folyó által biztosítva van, akkor ez nagy előnynek tekinthető.

Ami az alap fekvését illeti, ez lehetőleg párhuzamos legyen a határhoz, illetőleg függőleges a működési vonalhoz, miáltal annak megkerülése az ellenség részéről nem oly könnyen történhetik.

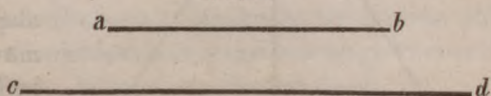
Az ellenséges alappal szemben a mienk:

1. párhuzamos
2. részutos irányu lehet; vagy
3. azt átkarolhatja, mely esetben átkaroló alapnak (umfassende Basis) neveztetik; vagy pedig
4. arra függőleges fekvéssel birhat.

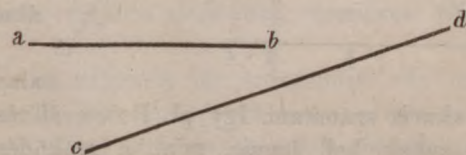
Az első esetben

2. ábra.

vagyunk előnyben, ha a mi alapunk hosszabb (2. ábra), a második esetben, ha az ellenséges alapot tulszárnyalja (3. ábra), a harmadik esetben az előny annál nagyobb, minél jobban át van

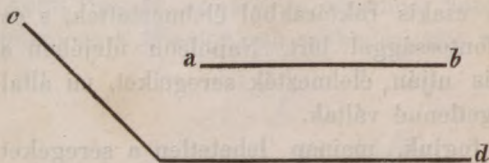
3. ábra.

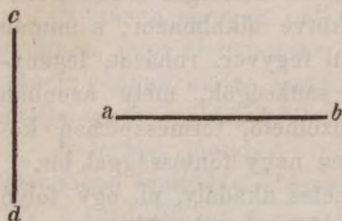
az ellenséges alap karolva, mint pl. ha ez mindkét oldalról történik (4. ábra). A negyedik esetben az előny azon a részen

van, a mely az ellenséges alapot mindkét irányban tulszárnyalja, pl. cd az 5-ik ábrában.

4. ábra.

5. ábra.

Példák. Porosz-
honirányában Austria-
Magyarország alapja
párhuzamos és hosz-
szabb. Egész Német-
honnak irányunkban
átkaroló alapja van,

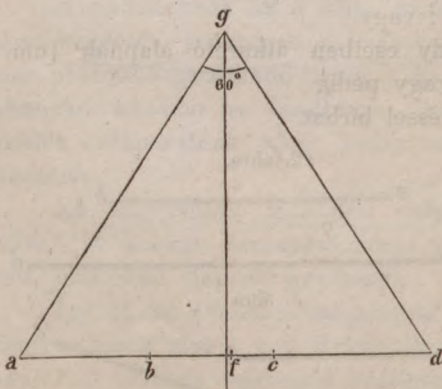
épen úgy Törökhonnak is, ha
Serbiát és Oláhországot török
tartományoknak tekintjük.)

Bajorhon irányában alapunk
Innsbruck, Kufstein, Salzburg,
Linz, rézsutos.

1806-ban Napoleon alapja a
Rajna és a Majna volt, és így a
poroszokat teljesen átkarolta. (1813-ban Austria Csehországból
Napoleon ellen működvén, alapja a francziák alapjára (Elba
folyó) függőleges vala.)

Az alap kiterjedése politikai és geographiai viszonyok által
van korlátozva.

6. ábra.

Előfordulhatnak oly ese-
tek is, hogy az alap csak
egy pontból áll, pl. egy el-
lenséges tengerparton való
kiszállásoknál.

Egy nagy kiterjedésű
alap előnye abban áll, hogy
műveletek sok irányban le-
hetővé válnak, ámbár más-
részt, az alap fedezése ez
által nehezítettik.

Némely katonai író az
alap szükséges hosszúságát

ki akarta számítani. Így pl. Bülow állítása szerint annak ép oly
hosszunak kell lennie, mint a működési vonalnak, illetőleg a
minő távolságra fekszik a működési tárgy az alaptól, (a mellé-
kelt ábrában tehát gf működési vonalnak egyenlőnek kellene
lennie az alap ad -vel). Ép úgy kívánja Bülow, hogy a szög,

melyet a két szélső működési vonal a működési tárgynál képez, legalább 60 fok legyen.)

Habár mai nap (alig fog egy vezérnek eszébe jutni, ezen adatok szerint alapja szükséges hosszúságát kiszámítani, mégse mondható, hogy az alap kiterjedésére semmi figyelmet se fog fordítani, hanem követelni fogja, hogy az) a sereg számával és a főműködési tárgy távolságával némi arányban legyen s mind előre, mind hátra jó közlekedéssel birjon, hogy az összekötési vonalak az egyes alappontok közt, jó utakból álljanak s hogy az alap lehetőleg nagy területet, főleg pedig gazdagabb tartományokat fedezzen. Legczélszerűbb lesz, ha az a határtól 4—6 menetnyire egy védelmi vonal mögött fekszik és legalább egy nagy és jó erőddel bir.

(Igy pl. Austria-Magyarország Olaszhon ellen nem Tirol, hanem Istriára alapítaná magát.)

45. §.

2. Közbenső és véletlen működési alapok.

A főműködési alapon kívül még közbenső és véletlen működési alapokat is ismerünk (Zwischenbasen und zufällige Basen).

Ha t. i. egy sereg igen nagy távolságra nyomul elő, szükséges lesz új alapról gondoskodni, illetőleg új alappontokat kiszemelni, felszerelni, a szükségesekkel ellátni stb. Ez alap közbenső alapnak nevezetik és leginkább védelmi vonalak mögött rendeztetik be.

(1812-ben Napoleon a Niementől Moskváig nyomulván elő, háromszor vala kénytelen működéseiben megállani, hogy közbenső alapot szerveztessen (Wilna, Witebsk és Smolensknél).

1807-ben későbbi működéseit az Elba, azután az Oder, a Visztula, és végre a Narew folyóra alapította; mindezen folyókon erősítések valának.)

Ha azonban egy sereg valamely oly mozgalmat visz véghez, mely rövid idő múlva be van végezve s e célra azon szándékkal választ alapot, hogy azt azután ismét abban hagyja, akkor ezen alap véletlen alapnak nevezetik.

(Midőn Napoleon 1800-ban a nagy szent Bernárd hegyen átkelt, Lombardiába nyomult elő. Onnan a Pó folyón átkelvén

s az osztrák sereg ellen működvén, ideiglenesen Lombardiát választotta alapjául.)

Napoleon szükségesnek tartja, hogy a sereg számára minden hat — Jomini pedig, hogy minden három menet után közbenső alap vétessék. Ha a működésekben szünetek állanak be, akkor ezek főleg a közbenső alapok berendezésére használandók fel.

46. §.

Működési tárgy. Hadozati tárgy.

3. Minden működés alkalmával igyekszünk vagy az ellenséget, vagy egy fontos hadászati pontot elérni, az elsőt megverni, az utóbbit hatalmunkra keríteni, vagy pedig ha védő magatartásban vagyunk, megvédeni. Ily pontok működési tárgyakként (Operationsobjecte) neveztetnek.

Mellék vagy közbenső működési tárgyak (Neben- oder Zwischenobjecte) alatt olyanokat értünk, melyeket a főműködési tárgy előtt kell hatalmunkba ejtenünk.

Ez utóbbi rendszerint az ellenségnek fővárosa lesz, mert ha ezt elfoglaljuk, nemcsak roppant anyagi, hanem erkölcsi előnyöket is nyerünk, miután a fővárosban rendszerint minden politikai orgánumok egyesítvék, az ipar, művészet kincsei felhalmozvák s elfoglalása által az ellenséges ország közigazgatása rendszerint megakasztatik.

De miután a főváros elvesztése a háborút még mindig nem dönti el, mint ez pl. 1808- és 1809-ik években mutatkozott, hanem ezt csakis az ellenséges sereg teljes leverése fogja előidézni, azért mondhatjuk, hogy a tulajdonképi főműködési tárgy, illetőleg minden működésnek végeztelje az ellenséges sereg leszen, mely ellen oly módon kell működnünk, hogy annak összeköttetési vonalait fenyegethessük; anélkül, hogy a mienknek biztosítása elmulasztatnék.

Hadozati tárgy (Manövrir-Object) alatt oly földrajzi pontot értünk, melynek birtoka egy művelet elővitelére szükséges.

Igy pl. 1805-ben Donauwörth egy hadozati tárgy vala, mert ennek elfoglalása az osztrákok megkerülése végett szükséges volt.

47. §.

3. **Működési vonalak.** Összetérő és szétágazó működési vonalak.
Benső működési vonalak. Ideiglenes, véletlen, hosszú vagy mély működési vonalak.

Azon vonal, mely az alappontoktól a működési tárgyhoz vezet, működési vonalnak neveztetik. De miután mainap a seregek nagyszámu erejöknel fogva, egyetlenegy uton nem mozoghatnak, hanem e célra több utra van szükségök, mondhatjuk, hogy a működési vonal az a térség, melyen a sereg alapjától a működési tárgyig áthalad.

Hány utat választ egy sereg működési vonalának, ez annak számereje, az ellen közelléte s a geographiai viszonyoktól fog függni. Megjegyzendő azonban, hogy ezen utaknak áthatolhatlan terepakadályok által egymástól elválasztva lenniök nem szabad.

A működési vonalak között az, mely a legjobb és legrövidebb uton a főműködési tárgyhoz vezet s a legnagyobb fontossággal bir, a sereg legnagyobb része által fog használatni és főműködési vagyis hadtápvonalnak (Etappenlinie), a többiek pedig mellék működési vonaloknak neveztetnek. Ha egy sereg működési céljául csak egy tárgyat tűzött ki magának, akkor csak egy vonalon működik, habár előnyomulására több közelfekvő utat is használ. Kettős működési vonalról tehát csak akkor lehet szó, ha a sereg nemesak két vonalon halad elő, hanem minden résznek külön működési tárgya van, vagy pedig ha egy működési tárgyak is van, de az egyes vonalak egymástól oly távol fekszenek, hogy az egységes vezérlés lehetlenné válik.

Igy pl. az osztrák hadsereg 1866-ban Olmütz tájékáról Josephstadt felé öt uton indult, azonban csak egy működési vonalról lehetett szólni, t. i. az olmütz-zwittau-josephstadtról. Ugyanez évben az olaszoknak két működési vonaluk volt.

A főszereg, t. i. a király vezérlete alatt, a Minción átnyomult a várnégyszögbe, egy második sereg Cialdini vezérlete alatt a Ferrara-Rovigo-Vicenzai vonalon akart működni.

Ha a kettős működési vonalak valahol egyesülnek, akkor összetérő (convergirende), ha mindinkább egymástól elválnak, szétágazó (divergirende) működési vonaloknak neveztetnek.

1866-ban a poroszok és olaszok működési vonalai összetérők valának.

A szétágazó vagy elváló működési vonalak akkor fognak rendszerint szükségesek lenni, ha az ellen elváló irányban vonul vissza, s mi őt ezen irányokban követjük. Így pl. 1849-ben Windischgrätz Pestre érkezte után, a magyar sereg két irányban vonult vissza. A főszereg Görgey alatt Váczon át északnyugotra, Perczel hadteste Szolnokra.

A szétágazó működési vonalak előfordulhatnak továbbá védelmi működéseknél, ha egy központi állásból az összetérő vonalokon működő ellenség felé előnyomulunk.

Benső működési vonalakról akkor van szó, ha az ellen két vonalon működik s mi működésünkre egy — e két vonal közt fekvő utat választunk, vagy ha az ellen hosszabb uton működik, mint mi.

Példá. 1796-ban Moreau Strassburgnál 80,000, Jourdan Düsseldorfnál 70,000 emberrel kelt át a Rajnán. Egyesülési pontnak Regensburg választott. Károly osztrák főherczeg 60,000 emberrel Mainzban állott, Latour pedig 40,000 emberrel Moreau ellenében.

Ez utóbbi, Latourt visszanyomván, a főherczeg 40,000 embert Wartensleben alatt Jourdan ellenében hagyott, maga pedig 20,000 emberrel Latourral egyesült s Moreaut megtámadta. Ettlingennél július 10-én csatára került a dolog, mely azonban eldöntetlen maradt, ép úgy, mint a Neeresheimi augusztus 11-én.

A főherczeg azután hallván, hogy Jourdan azalatt már Ambergig előnyomult, Ulmnál a Dunán átkelt, Latourt 20,000 emberrel Moreau ellenében hagyta, serege többi részével Ingolstadtban ismét a folyó másik partjára ment — Wartenslebennel egyesült — Jourdan Würzburgnál visszaverte, mire az a Rajnán átkent.

Moreau, ki ezalatt Münchenig nyomult elő, ennek hírére hasonlóképp visszavonult. 1796-6

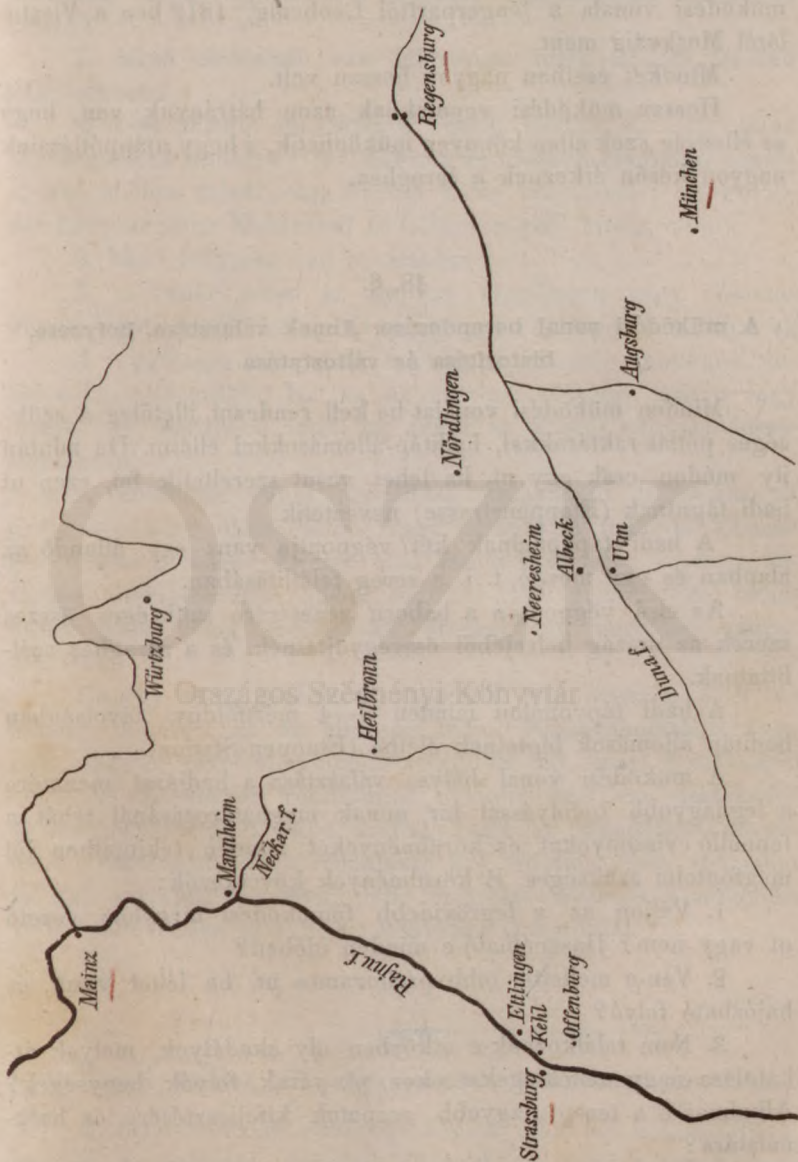
Károly főherczeg a hadjáratban ~~tehát~~ a benső működési vonalat használta.

Ideiglenes működési vonalak alatt olyanokat értünk, melyek csak rövid időre, egy vagy más működés véghezvitelére vétetnek használatba. Néha azonban ily vonalak a hadjárat elején a szétvált sereg egyesítésére is használatnak, mire azután a sereg a főműködési vonalra lép.

1831-ben a lengyel-orosz háboruban az orosz fővezér, Paskievics főműködési vonalát a gradno-varsói vonalat abban hagyta s az ideiglenes működési vonalra, Pultusk-Ossiekre ment

át, hogy ezen ponton a Poroszhonban bevásárolt hidkészületekkel hidat veressen s a Visztulán átkelhessen.

7. ábra.

Véletlen működési vonalak azok, melyek valamely véletlen esemény következtében vétetnek használatba, pl. 1870-ki menet Sedan felé.

Hosszú vagy mély működési vonalak alatt olyanokat értünk, melyek nagyon hosszuvá válnak, pl. 1797-ben Bonaparte működési vonala a tengerparttól Leobenig, 1812-ben a Visztulától Moskváig ment.

Mindkét esetben nagyon hosszú volt.

Hosszu működési vonalaknak azon hátrányuk van, hogy az ellenség azok ellen könnyen működhetik, s hogy utánpótlásaink nagyon későn érkeznek a sereghez.

48. §.

3. A működési vonal berendezése. Annak választása, helyzete, biztosítása és változtatása.

Minden működési vonalat be kell rendezni, illetőleg a szükséges pótlás-raktárakkal, haditáp-állomásokkal ellátni. De miután ily módon csak egy ut, ha lehet vasut szerelgetik fel, ezen ut hadi táputnak (Etappenstrasse) neveztetik.

A hadi tápvonalnak két végpontja van: egy állandó az alapban és egy mozgó, t. i. a sereg felállításában.

Az első végponton a háboru vezetésére szükséges összes szerek az ország belsejéből összegyűjtetnek és a sereghez szállítatnak.

A hadi tápvonalon minden 3—4 mértföldnyi távolságban haditáp állomások léptetnek életbe (Etappen-Station).

A működési vonal helyes választása a hadjárat menetére a legnagyobb befolyással bír, annak meghatározásánál tehát a fennálló viszonyokat és körülményeket minden tekintetben jól megfontolni szükséges. E körülmények következők:

1. Valjon az a legrövidebb főműködési tárgyhoz vezető ut vagy nem? Használható-e minden időben?

2. Van-e mellette több párhuzamos ut, ha lehet vasut, és hajózható folyó?

3. Nem találkoznak-e utközben oly akadályok, melyek áthatolása nagy nehézségeket okoz, pl. várak, folyók, hegységek? Alkalmas-e a terep nagyobb csapatok kifejlesztésére és használatára?

4. Valjon népes, mivel, gazdag országokon keresztül vezet-e?

5. Találkoznak-e utközben számunkra előnyös hadászati pontok?

6. Védve van-e működési vonalunk némileg az ellenség támadásai ellen, vagy nincs-e helyzete által azoknak különösen kitéve?

7. Minő indulattal van lakossága, mely között áthalad irányunkban?

8. Nem halad-e más ország határa mellett el, mely talán ellenségünké válhatna? (pl. 1854-ben az oroszok működési vonala Erdély mellett haladt el s Austria kétes magatartása az oroszokat kényszerítette Moldvából és Oláhországból kitakarodni.)

9. Minő helyzete van az alaphoz?

A működési vonal az alaphoz függőleges vagy rézsutos irányu lehet, annak közepétől vagy egyik szárnyától indulhat ki.

A függőleges irányu és a középtől kiinduló működési vonal a legczélszerűbb. Ha az az alaphoz rézsutos irányu vagy annak egy szárnyától indul ki, akkor az alaptól könnyen leszoríthatatunk.

A működési vonal biztosítása mulhatlanul szükséges, és pedig a netalán oldalainkban vagy hátunkban működő ellenséges csapatok ellen. Előlről jövő támadások ellen a sereg felállítása által biztosítja vonalát, hátulról vagy oldalról jövő támadások ellen pedig erősítések, őrségek és portyázó csapatok által.

Ha egy sereg működési vonaláról egy másikra áttér, az mindig, kivéven ha az ellenség teljes visszavonulásban vagy még nagyon távol van, némi veszélylyel jár, mert a működési vonal e változtatása rendszerint oldalmenettel van összekötve és sok nehézségeket okoz azáltal, hogy az utánpótlási intézeteket, raktárakat az új vonalakra kell áttenni, ezen vonalakat fel kell szerelni, biztosítani stb. Másrészt azonban a működési vonal változtatása igen nagy előnyöket is nyujthat.

49. §.

Hadozati vonalak. Harántos vonalak. Változtatási vonalak.

Hadozati vonalak (Manövrir-Linien) alatt oly utakat értünk, melyek a működési vonaltól eltérnek és vagy a sereg, vagy annak egy része által azon szándékkal vétetnek használatba, hogy azokról vagy eredeti működési vonalunkra vissza — vagy egy más működési vonalra térjünk.

A harántos vonalak (Transversallinien) a különféle működési vonalakat egymással összekötik s annál fontosabbakká válnak, minél kevesebb ily vonal létezik. Szükséges, hogy minden védelmi vonal mögött harántos vonalak találkozzanak.

Ha a harántos vonalak nagy kiterjedéssel bírnak, főleg ha hadászati gátok mögött fekszenek, akkor változtatási vonalnak (Rochirlinien) neveztetnek.

50. §.

6. Hadászati pontok. Állandó és véletlen, döntő hadászati pontok.

Hadászati pontok (Strategische Punkte) alatt oly pontokat értünk, melyek a működések menetére nagyobb befolyással vannak s annak, ki azoknak birtokában van, előnyököt nyújtanak. Ily pontok pl. népes és gazdagabb városok, melyeknél több ut, főleg vasut egyesül, vagy a melyek egy folyón vagy több folyó egybefolyásánál fekszenek, ahol az állandó hidak léteznek stb.

Ily pontok minden országban találhatók, és pedig minél kissébb számban léteznek, annál nagyobb fontossággal bírnak.

Hogy a várak, jó védelmi állások, főleg ha azok erődítésekkel bírnak, a hadászati pontokhoz tartoznak, magától értetik.

A hadászati pontok állandókra és véletlenekre oszlanak. Az elsőbbek alatt azokat értjük, melyek fontosságukat geographiai helyzetüknél fogva minden körülmény közt megtartják. Véletlen hadászati pontok pedig azok, melyek csakis egy bizonyos hadmozdulat esetében, vagy a csapatoknak a hadszínhelyen való véletlen elosztása folytán válnak fontosakká.

Vége a politikai viszonyok is egy pontot, illetőleg várost oly jelentőségre juttathatnak, hogy az említett „hadászati pont” nevet megérdemli.

Döntő hadászati pontok (entscheidende strategische Punkte) alatt olyanokat értünk, melyek egy működés, menetére döntő befolyással bírnak. Ilyenek lesznek esetleg pl. Drezda, Eperjes, Varsó, Przemysl.

Valamely hadászati pont értékének megbírálásánál figyelemmel kell lennünk:

1. A geographiai viszonyokra, t. i. hegységes, lapályos-e stb. az ottani tereprész. Vezetnek-e jó utak több és mily irányban?

2. A körülötte fekvő tereprész kisebb vagy nagyobb mivelletési fokára.

3. A politikai viszonyokra, (főváros-e vagy nem?) minő szellemmel bír az ottani népség irányunkban? stb.

4. A harcászati viszonyokra: találkozik-e ott erős állás? könnyen megerősíthető-e azon pont?

5. A hadászati viszonyokra, t. i. minő fekvése van a működési vonalhoz? távol vagy közel van-e saját alapunkhoz, vagy az ellenség alapjához?

51. §.

Hadászati arcz. Működési arcz.

Hadászati arcz (strategische Front) az a vonal, melyet egy állam összes egy hadszínhelyen működő csapatai a háboru kezdetén vagy annak folyamában, tekintettel az ellenség felállítására, elfoglalnak.

Földrajzi értelemben hadászati arcz alatt a határvonal kiterjedését az ellenséges ország irányában értjük.

Működési arcz (Operationsfront) az a vonal, melyet a működő csapatok élei képeznek. Tulajdonaihoz tartozik, hogy az

1. Ne legyen igen kiterjedt.

2. Hogy az egyes csapatrészek egymással összeköttetésben álljanak.

3. Hogy a szárnyak védve legyenek.

4. Hogy a működési vonalhoz ne igen rézsutos helyzettel bírjon.

Az ellenséges működési arczczal összehasonlítva, saját működési arczunk azzal párhuzamos, rézsutos vagy arra függőleges vagy végre tört vonal lehet.

A működési arcz néha kanyarodás által változtatik meg. A sereg e mozdulata mindig egy működési vagy hadozati sarkpont védelme alatt vétetik elő. Pl. 1805-ben Ney tábornagy hadteste képezte a hadozati sarkpontot, mely körül a francia sereg kanyarodván, az osztrákok hátába jutott s azoknak a visszavonulást elzárta.

52. §.

Védvonalak. Állandó és véletlen védelmi vonalak. Hadászati gátok. Hadászati állás. Központi állás.

Védvonal alatt tetemesebb kiterjedéssel bíró és jelentékenyebb oly terepakadályt értünk, mely mögött a terep előnyeinél fogva, kedvező viszonyok között kisebb csapat is tulszámú ellenség ellen magát védeni képes. Ily védvonalak néha szintén állandó jelentőséggel bírnak, néha azonban csakis a csapatoknak a hadszínhelyen véletlen elosztása folytán jutnak jelentőségre. A védelmi vonalak rendszerint kisebb folyók, kiterjedettebb mocsárok, hegységek, áthatolhatlan erdők, több egymás mellett fekvő tavak. Az állandó védelmi vonalakat már béke idején czélszerű erődtésekkel ellátni.

Minden működő sereg, mely ellenséges országba előnyomul, ha még oly nagy eredményeket vivott is ki, czélszerűen cselekszik, ha egy vagy több jó védelmi vonalat előkészít, t. i. megerősít stb., hogy a dolgok kedvezőtlen fordulta esetében biztos menhelyet találjon. Ily vonalak egyuttal közbenső működési alapok is lehetnek.

Egy jó védvonal tulajdonaihoz tartozik:

1. A járhatóság, t. i. hogy a közlekedés minden irányban, előre, hátra és oldalvást lehető legyen s a sereg mozgalmi akadálytalanul vitethessenek végbe.

2. Hogy a szárnyak támaszok vagy helyzetök által védve legyenek.

3. Hogy az arcvonal előtt fekvő akadály az ellenség számára egykönnyen áthatolható ne legyen.

4. Hogy a védvonal mögött szorosok, melyek a visszavonulást gátolhatnák, ne találkozzanak.

5. Hogy az a működési vonalra ne legyen tulságosan részutos.

Ha a védvonal oly nagy kiterjedésű és oly tetemes akadályt képez, hogy egyrészt megkerülése lehetetlen, másrészt áthatolása igen nagy nehézséggel jár, akkor hadászati gátoknak (strategische Barrière) neveztetik. Ily hadászati gátok pl. a Duna, a Rajna, a Kárpátok stb.

Ha egy sereg egy védvonal vagy hadászati gát mögé vonul s ott kiterjedtebb állást foglal el, mint ez a közvetlen harcra szükséges, akkor ez az állás hadászati állásnak nevezetik.

Tágabb értelemben azonban minden felállítást, melyben egy sereg hosszabb ideig tartózkodik, hadászati állásnak nevezünk. Ily esetben élelmezés és elhelyezés tekintetéből a sereg mindig kiterjedtebb állást foglal el, mint a közönséges harcállásnál, melyben csatát vívni szándékszik, miáltal ez utóbbi leginkább különbözik a hadászati állástól.

Központi állás (Central-Stellung) alatt rendszerint egy védvonal vagy hadászati gát mögött fekvő állást értünk, mely nemcsak a védelemre előnyös, hanem a szabad mozgalmat minden irányban megengedni, mi főleg számos és jó utak által fog elősegíteni.

53. §.

Működési sarkpontok. Hadozati sarkpontok. Hadászati fejlődés.

Oly földrajzi pontok, melyek védelme alatt működések vagy hadmozgalmak elővételnek, működési sarkpontoknak (Operations-Pivot) neveztetnek. Ily pontok rendszerint az erődtések, vagy már a természettől erős pontok.

Ha azonban ily működések vagy hadozatok egy vagy más csapat védelme alatt történnek, akkor ezen csapatrészek hadozati sarkpontoknak (Manövrir-Pivot) neveztetnek.

Azon hadmozgalom, mely által a sereg a hadjárat megkezdetkor vagy annak folyamában a hadászati felállításba fejlődik, illetőleg egyesítettik, hadászati fejlődésnek (strategischer Aufmarsch) neveztetik.

A tér melyen, és az idő, melyben e fejlődés történik, a hadjárat menetére a legnagyobb befolyással bír. Ezt korábban elővenni, mint épen szükséges, nem szabad, nehogy szándékunk az ellenségnek elárultassék, de későre sem szabad hagyni, különben az ellenségnek alkalom nyujtatnék egyes nem egyesült segrészeinket tulnyomó erővel megtámadni és szétverni. Ezen kívül a kora fejlődés által még az élelmezés is nehezebbé válik, mert az a vidék, hol a sereg fejlődött, mihamar ki lesz élve.

Az első hadászati fejlődés a határhoz lehetőleg közel vitessék véghez. Ezáltal működési tárgyunkhoz közelebb jutunk,

védelem esetében pedig azt a határnál kezdhethjük meg, tehát több időt nyerünk.

A hadászati fejlődés tartama alatt a sereg a harcra nem áll készen. Ha az tehát nem történik valamely terepakadály vagy vár védelme alatt, s az ellen közel van, akkor szükséges lesz a fejlődés fedezésére külön csapatokat kirendelni.

V. Fejezet.

Anyagi elemek.

54. §.

A küzderők. Erőarány és viszony.

E fejezetben a küzderők számát, szervezetét és az egyes fegyvernemek egymáshoz arányát fogjuk tárgyalni.

Már előbb említettett, hogy mily nagy befolyással van a túlnyomó erő a harcok és a háboru menetére.

Az európai seregek mainap a fegyverzetet, felszerelést, beoktatást stb. illetőleg annyira egyenlők, hogy azok között nagyon lényeges különbség nem létezik. A tudományos testületek műveltségében még talán találhatunk nagyobb különbséget, de ezt is csak annyiban, hogy valamely sereghez tartozó ily testület egy vagy más czélszerű intézmény feltalálójaként szerepel, míg a többi seregek testületei annak mihamar utánzóivá válnak. A vezérek és tábornokoknak majdnem minden seregben ugyanazon nézeteik és ismereteik vannak a hadjáratokról, úgy, hogy a fővezér értékét kivéve, mi pedig egészen a véletlentől függ, egy seregnek csakis a harczedzettség adhat lényeges fölényt. Minél inkább egyensulyban vannak tehát az említett viszonyok, annál döntőbb hatással lesz az erőarány a harcz kimenetelére.

Az erőviszony a hadászatban, t. i. hogy a fővezér általában mily erejű sereggel rendelkezhetik, rendszerint oly tényező, melyen ő semmit sem változtathat.

A harcászati erőviszony azonban, t. i. hogy mily erejű csapatokkal vivatnak az ütközetek és a csaták, főleg a fővezérek ügyességétől függ, s ez az oka, hogy egy kitünő vezér, ki sokkal gyengébb sereggel rendelkezik, mint ellenfele, azzal mégis szembeállhat és a háborút kedvező eredménnyel is végezheti.

Hogy ez elérhető, a vezér merészségének és ügyességének annál nagyobbak kell lenni, minél kevesebb a rendelkezésére álló erő. Van azonban egy bizonyos határ, hol a legnagyobb merészség, erély és ügyesség már nem elegendő arra, hogy a kedvezőtlen erőviszony kiegyenlítettessék.

55. §.

Az egyes fegyvernemek aránya.

+ Mi itt csakis a három főfegyvernem arányát tesszük vizsgálatunk tárgyává.

A harc két egymástól lényegesen különböző részre oszlik: a tűz megsemmisítő hatására, vagyis a tűz-harcra és a kéz-tusára vagyis személyes harcra. Az utóbbi ismét vagy támadásból, vagy védelemből állhat.

A tűzéség csak tüzelése által hathat, a lovasság a személyes harc, a gyalogság mindkettő által.

A személyes harcznál a védelem lényege abban áll, hogy a védő a támadó támadását bevárja. Miután pedig a lovasság csupán a mozgalom által érvényesítheti erejét, e fegyvernem csakis a támadásra alkalmas.

A gyalogság azonban a védelemre és támadásra, továbbá mint már említve lőn, a tűz és személyes harcra egyaránt alkalmas lévén, ez oknál fogva a három fegyvernem legfontosabbika.

A harc főtényezője mainap a tűz pusztító hatása, de annak tulajdonkép alapját mégis a személyes harc képezi, mert ha az ellent tüzünk által nem vagyunk képesek egy pontról elüzni, kéztusához kell fognunk, illetőleg őt meg kell támadnunk és szuronnyal vagy karddal kell onnan elüznünk.

Az említett okból egy csakis tűzéségből képzett sereg nem képzelhető.

Egy csupán lovasságból álló sereg gondolható lenne ugyan, de nagy erővel nem bírna.

Nemcsak képzelhető, hanem aránylag nagyobb erejű is volna egy csakis gyalogságból álló sereg. Önállóságára nézve tehát a három fegyvernem következő rendben következnek: gyalogság, lovasság, tüzérség.

Nem így van azonban a dolog ama fontossággal, melylyel minden fegyvernem bir, ha egymással összeköttetésbe hozatik.

Miután t. i. a megsemmisítő elem, azaz a tűzhatás sokkal fontosabb, mint a mozgás eleme, egy sereget kevésbé gyengíteni, ha semmi lovassága, mintha semmi tüzérsége sem volna.

Egy csupán gyalogságból és tüzérségből képezett sereg egy más, mind a három fegyvernemből álló sereg irányában, kellemetlen helyzetben volna; de ha hiányzó lovasság helyett másrésztől ugyanannyival több gyalogsággal rendelkezhetnék, mégis a harcban kedvező eredményt tudna fölmutatni, habár a biztonsági szolgálatra nézve s az ellenség netaláni üldözésénél nagy hátrányban lenne is. Ily sereg még mindig előnyben volna egy olyannal szemben, mely csakis gyalogság és lovasságból állana; de az már semmikép sem vélhető, hogy ez utóbbi egy, mind a három fegyvernemből álló sereggel a kedvező eredményre való legkevesebb kilátással is szembe szállhasson.

Mindebből következik, hogy:

1. A gyalogság mind a három fegyvernem között a legnagyobb, a tüzérség a legkisebb önállósággal bir.
2. A gyalogság a legfontosabb fegyvernem.
3. A lovasság legelőbb nélkülözhető.
4. Hogy a szükséges erőt csakis mind a három fegyvernem egyesítése adja.

Ami az egyes fegyvernemek egymás közti arányát illeti, erre nemcsak azok fontossága, hanem a felszerelési költségek, a harcshely alakzata s más tényezők is, mint pl. a lömenyniség, melylyel egy ország bir, befolyással lesznek.

A tüzérség a tűz megsemmisítő hatását nagyobbítja, az e fegyvernemben való hiány tehát a sereg erejét csökkenti, de másrészt ha aránylag nagyszámu, a hadszervonatot nagyon szaporítja, alkalmazása a harcban nehezzé válik, mert a gyalogságnak utjában van. A tüzérségnek továbbá mindig fedezetre illetőleg más csapatok védelmére van szüksége, melyek a harcban tulajdonkép részt nem vesznek; végre a tüzérség ama fegyvernem, melyet az ellenség, ha az kezébe kerül, legkönnyebben használhat fel ellenünk. A lovasság a seregben a moz-

gékonyság elemeit növeli, ha csekély számu, a sereg kénytelen mindent nagyobb óvatossággal vinni véghez, s üldözés alkalmával az ellen veszteségei nem szaporodnak oly mértékben, mint akkor, ha nagyszámu lovassággal rendelkezünk.

Az aránylag nagyszámu lovasság az által válik hátránynyá, hogy élelmezése nagyon nehéz, és hogy pl. ami a költségeket illeti, 10,000 lovas helyett 50,000 gyalogkatona állítható ki.

A mult században a lovasság az akkori seregek $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$ részét képezte, a tüzérségből 1000 emberre $2\frac{1}{2}$ —3 ágyu jutott.

I. Napoleon ideje alatt e viszony már változott s a lovasság a seregeknek $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{7}$ részét képezte, a tüzérségből 3— $3\frac{1}{2}$ ágyu jutott 1000 emberre. Mainap e viszony ismét változott s a lovasság a seregeknek csak $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{12}$ részét képezi.

Ennek okai:

1. A lőfegyverek tökéletesbitése.
2. A terep nagyobb miveltsége és átszeldeltsége, minek folytán a lovasság mozdulatai sokkal nehezebbé válnak.
3. A gyalogság roppant nagy számereje, mely aránylag hasonló számerejü lovasság felállítását és tartását nagyon költségessé tenné.

Ami a tüzérséget illeti, az utóbb említett arány mai nap sem változott.

56. §.

A sereg hadrendje.

A hadrend (Ordre de Bataille) alatt tágabb értelemben az egyes fegyvernemeknek az egész hadjárat idejére való beosztását értjük.

Szorosabb értelemben azonban a hadrend: a seregnek valamely harcához való felállítása.

A sereg beosztása a békeszervezetből indul ki s a sereg egyes részeit, mint pl. zászlóaljakat, századokat, útegeket stb. egységeknek tekintvén, azokból nagyobb testületeket alkot egészen a seregig.

A felállítás az elemi harcászatból indul ki s meghatározza, minő módon állíttatnak fel a csapatok a legkisebb alosztályoktól kezdve a legnagyobbakig.

A mult század hadrendje, mint láttuk, egyrészt nagyon egyszerű volt, de másrészt azon hátránnyal bírt, hogy a fejlődés nagyon nehéz volt, hogy a zavar az arcvonal egy részében a mellécsapatoknál mindjárt érezhetővé lőn, hogy a beállott rendetlenség az egészet oly zavarba hozta, melyből kibontakozni alig lehetett.

A francziák s főleg Napoleon, mint tudjuk, e hadrenden lényeges változtatásokat vettek elő s az alapelvek, melyekből ő a sereg beosztásánál kiindult, mainap is ugyanazok maradtak.

57. §.

A sereg beosztása alosztályokra.

Hadászati tekintetben sajátkép sohase kellene azt kérdezni, hogy mily erős legyen egy hadosztály vagy hadtest? hanem csak azt, hogy hány hadtesttel vagy hadosztálylyal kell egy seregnek birnia? „Nincs czélszerűtlenebb, mint egy 2 vagy 3 részre osztott sereg“, mondja Clausewitz. Az ő véleménye szerint leghelyesebb, ha egy sereg 5—8 alosztálylyal bír, legyen az hadtest vagy hadosztály. Tagadhatlan, hogy a fővezér számára kényelmesebb, ha csak 2—3 alvezérrel van dolga, miből talán azt lehetne következtetni, hogy jobb lenne 2 és 2 vagy 3 és 3 alosztályt ismét egy parancsnokság alá helyezni, de ez ellen ismét azon körülmény szól, hogy a parancsok gyorsaságuk és erejükből annál többet veszítenek, minél hosszabb azok közlésének utja; — továbbá, hogy a fővezér hatásköréből és hatalmából annál többet veszít, minél inkább nagyobbodik alattvalóinak hatásköre és hatalma.

Ennek több okai vannak, melyek közt legfőbb az, hogy minden hadtest- vagy hadosztály-parancsnok hadtestét vagy hadosztályát tulajdonának tekinti és mindig ellenezni fogja, hogy annak egy része rövidebb vagy hosszabb időre tőle elvonassék. Ezt a tapasztalás elégszer bebizonyította.

Másrészt azonban a sereg alosztályai számának nem szabad nagyon növekednie. Nyolcz alosztályt egy főhadiszállásról igazgatni már nagyon nehéz s többet mint tizet nem is lehet.

Egy hadtest legczélszerűbben 3 hadosztály, ez pedig 2—3 dandárra osztatik be. A dandár 4—8 zászlóaljából állhat. Itt mértékül azon körülmény szolgál, hogy az élő parancsszóval való vezénylet még lehetséges legyen.

A mai hadseregek roppant nagy száma azonban szükségessé teszi, hogy a hadtestek vagy nagyobbittassanak vagy pedig hogy ezek és a fővezérség közt még külön sereg-parancsnokságok állittassanak. 1866-ban és 1870-ben a poroszok 3 seregben működtek, minden sereg több hadtestből állott. Az elsőbbi évben e beosztás azon körülmény folytán volt, legalább eleinte szükséges, mert a sereg 2 részre oszolva, egymástól távol fekvő utakon nyomult elő. 1870-ben pedig a hadtestek nagy számánál fogva a működési arcz oly hosszuvá vált menetközben, hogy azok vezénylete a főhadiszállásról már ez okból is nagyon nehézé vált. Szükséges volt tehát az összes sereget 3—5 hadtestből álló külön seregekre osztani és három seregparancsnokságot felállítani.

Igaz, hogy e bajon lehetett volna segíteni, ha például az egyes hadtestek nagyobbittatnak, de ez nem leende czélszerű, mert azon körülményre is tekintettel kellett lenni a poroszoknak, hogy a sereg békebeosztása meg ne zavartassék. Ők továbbá azt vélték, hogy könnyebb három jó seregparancsnokot találni, mint hatot vagy nyolczat. A működések zavarásától tehát kevésbé kellett tartaniok három, mint hat vagy nyolcz seregbe való beosztásnál, (illetőleg akkor ha seregök nagyobbított hadtestekre osztott volna be).*)

E pont az előbb említettekkel ellenmondásban látszik lenni. A dolog azonban nem úgy áll.

Ha 150—200,000 emberből álló sereg pl. 6—8 hadtestbe beosztva működik, akkor a hadtestek a főhadiszállástól rendszerint nem lesznek oly távolságra, hogy azok a szükséges utasításokkal

*) Ha is e megjegyzések egyrészt helyesek, mégis e beosztást seregekre 4—500,000 emberből álló seregeknél is nem tartjuk multhatlanul szükségesnek, hanem azt véljük, hogy czélszerűbb a hadtesteket nagyobbítani, illetőleg azokat 3—4 hadosztályból alakítani és csakis az esetben, ha pl. 2—3 hadtest egy külön feladattal volna megbízandó, azokat rövid ideig egy önálló, azaz seregparancsnokság alá helyezni, mint ezt I. Napoleon több ízben tevő.

Ép úgy nem tartjuk czélszerűnek valamennyi hadtestet 2 hadosztályra felosztani, mint ezt pl. a poroszok teszik és pedig 1-ször harcászati és 2-ször az okból, mert ily egyforma és állandó felosztás által az ellenség mindig könnyen megtudhatja, hogy minő számu csapatok állanak egy vagy más ponton. Ha azonban a hadtestek 3—4 hadosztályra vannak osztva, ha oly hadtestek, melyeknek fontosabb feladatuk van, esetleg 1—2 más hadtesthez tartozó hadosztálylyal szaporittatnak, akkor az ellen sohase fogja határozottan tudhatni, minő számban és erőben állanak csapataink a hadszínhely egyes pontjain.

naponta elláthatók nem volnának. A seregszervezetek tehát fölöslegessé válnak.

4—500,000 emberből álló sereg azonban menetközben oly tért foglal el, hogy a nagyobb távolság folytán lehetetlen lenne a főhadiszállásról mindennap, minden egyes hadtestet a szükséges utasításokkal ellátni. Ily esetben tehát az egységes működés sokkal inkább biztosítva lesz, ha a fővezérnek csak 3, mintha 6—8 seregszervezővel van dolga.

Hadászati szempontból a három főfegyvernem összeköttetése a hadrendben csakis azoknál a részeknél szükséges, melyek a dolgok közönséges rendje szerint egymástól elválasztva állítatnak fel, mert ekkor azon helyzetbe juthatnak, hogy önállólag harcot kell vívniok. Miután azonban csakis közvetlenül a főszervező alatt álló részek juthatnak ily esetekbe, nagyobb seregeknek tehát csakis a hadtesteknek kellene mind a három fegyvernemből állniok.

Tekintettel azonban arra, hogy egy hadtest többnyire megosztva, azaz hadosztályonként állítatik fel, s így is táboroz, a hadosztályokat mind a 3 fegyvernemből lesz szükséges összeállítani. Ez az elv már valamennyi európai hadseregben el van fogadva.

58. §.

+ A sereg általános felállítása.

A XVI- és XVII-ik században egészen Napoleon idejéig csakis a csaták tekintettek a tulajdonképi háborúnak, nem pedig az azok közötti idő is. Táborok sokszor egy folyó vagy mocsár előtt választattak, mi mainap megfoghatatlannak tetszik. Az irány, melyben az ellen volt, oly kevés befolyással bírt az arcvonalra, hogy sok eset fordult elő, melyben a táborozók az ellenségnek hátat mutattak. Ez onnan magyarázható, hogy a tábor választásánál csakis a kényelemre voltak tekintettel.

Hogy a táborozók ez állapotban harczra kényszerithettek volna, attól nem kellett tartani, mert a harcz ugyszólva kölcsönös egyetértéssel vivatott, mivégből mint valamely párbajnál harczternek kényelmes és alkalmas hely választatott. Az akkori harczmód a harcot csakis nyílt terepen engedvén meg, fedett és átszeldelt terepen a seregek mint egy semleges országban egész biztonságban valának, honnan az ellenség elébe csatázni indultak.

Napjainkban azonban a seregek azon időben, midőn nem csatáznak, folytonosan a háboru befolyása alatt s a harcra készen állanak. Ez alkalommal vagy menetközben vannak, vagy beszállásolják, vagy pedig szabad ég alatt táboroznak.

Mind a három esetben vagy egy ponton egyesülve, vagy pedig több részre osztva lehetnek.

Erre befolyással lesz:

1. A sereg és az utak száma.
2. Az elhelyezés és élelmezésre, továbbá
3. Az akadálytalan előnyomulásra és esetleges visszavonulásra való tekintet.
4. A hadászati cél.
5. A hadászati támaszpontoknak, illetőleg a szárnyaknak biztosítása.
6. A működési arcvonal biztosítása.

Az első három pont azt igényli, hogy művelt, gazdag országokat és nyitabb tereprészeket keressünk fel, ha lehetőleg egyesítve akarunk maradni.

A 4-ik pontról később lesz szó.

Az 5-ik pontra nézve megjegyeztetik, hogy hadászati támaszok a harcászatiaktól lényegesen különböznek az által, hogy az elsőknél nem kívántatik úgy, mint az utóbbiaknál, hogy a sereg velök közvetlen érintkezésbe jőjön, továbbá hogy nagyobb kiterjedéssel kell birniok, mint a harcászati támpontoknak. Így pl. ha egy sereg 2—3 mérföldre áll egy nagy hegyláncz, folyó vagy a tengerparttól, hadászati tekintetben erre támaszkodik, mert az ellen nem lesz képes ezen szárnyat hadászatilag megkerülni, harcászatilag ez esetben azonban az említett terepakadályok nem volnának támaszoknak tekinthetők. Másrészt azonban egy 2—3 mértföld kiterjedésű tó kitűnő harcászati, de nem hadászati támasz. A várak nagyságuk aránya és a szerint válnak támaszpontokká, a mily mérvben nagyobb vagy kisebb hatáskörük a támadó vállalatokra.

Ha a szárnyakon hadászati támaszok nincsenek, akkor azokat szemmeltartatni és szükség esetében nagyobb számú csapatokkal megerősíttetni kell.

Ha azt akarjuk, hogy a szárnycsapatok visszaveretés esetében a főszeregre huzódjanak, akkor azokat kissé előre kell tolni, mert különben visszavonulásuk arcvonalukkal egy vonalba esnék.

A 6-ik pontra nézve megjegyztetik, hogy az elővédek oly távolságra küldendők ki, hogy a főcsapat támadás esetében fejlődésre időt nyerhessen. Miután pedig ezen fejlődés egy hadtestnél egy egész napot vesz igénybe, ebből következik, hogy az elővédek egynapi távolságra kell kiküldve lenni.

A menetekről szóló fejezetben látni fogjuk, hogy nagyobb seregek mainap menetközben mindig kénytelenek megoszlani s a megoszlott részek egymástól elkülönítve táborozni.

Habár ezen elkülönített felállításoknál föltételeztetik, hogy az elkülönített részek mindegyike önálló harcra képesíttessék, abból még nem következik, hogy azok ily állásban harcoljanak, a megoszlás csakis a kényelmesebb elhelyezés és élelmezés végett történik. Ha az ellen egyszer közel van, ha előreláthatólag harcra kerül a dolog, akkor minden elhelyezési és élelmezési tekintetek háttérbe szorulnak és csakis a harc viszonyai maradnak mérvadók.

59. §.

A sereg biztosításáról hadászati tekintetben.

A seregek a háboruban pihennek, menetelnek vagy harcolnak.

Minden mozdulat, melyet egy sereg elővesz, minden állás, melyet elfoglal, a harcczal összefüggésben van. Az ellenség hasonlókép vagy menetel, vagy pihen és pedig sokszor más időben, mint mi.

A két harcoló sereg ily módon mindig függésben van egymástól; de miután távolabb vannak s egymás szándékait rendszerint nem ismerik, mozdulataik bizonytalanokká válnak.

Minden sereg kénytelen tehát:

1. A szükséges intézkedéseket megtenni, melyek az egész sereget vagy annak egyes részeit váratlan támadások ellen védik.
2. Az ellen helyzetét, felállítását kikutatni, számáról, szándékairól, állapotáról stb. híreket szerezni, a terepet megszemléltetni stb.

Az 1-ső pontra nézve megjegyezzük, hogy a sereg nemcsak harcászatiilag, hanem hadászatiilag is biztosítandó. Az előbbi a végett történik, hogy a sereg vagy annak egyes részei menetközben vagy pihenés alkalmával az ellen váratlan támadása által meg ne lepthessenek akként, hogy idejük ne legyen a harcra előkészülni és harcállásba fejlődni. A biztosítás e tekintetben elővédek, elő-

őrsök és őrzérek által történik és a harcászatanban bővebben tárgyalatik.

Ami a hadászati biztosítást illeti, erre nézve előbb említettük, hogy a sereg egyes részei rendszerint nincsenek egyesítve, hanem élmező és elhelyezés tekintetéből, továbbá a végett, hogy mozdulataikra több utat használhassanak fel, nagyobb vagy kisebb területen vannak szétszórva, egyes csapatok mint elő- vagy oldalvédek stb. ki vannak különítve. Ha tehát az ellenségnek sikerülne seregét gyorsan egy vagy más ponton váratlanul egyesíteni, úgy egyes csapatokat tulnyomó erővel támadhatna meg és azokat szétverhetné, mielőbb a többiek azok segítségére jöhetnének. Ennek meggátolása végett némely intézkedéseket kell tennünk, melyeket hadászati biztosításnak nevezünk s a melyek kétféle módon történhetnek:

1. Előre küldött lovas csapatok és
2. Előre küldött hadtestek vagy hadosztályok által.

60. §.

Biztosítás előre küldött lovascsapatok által.

A sereg működési arcvonala elébe vagy az egész tartaléklovasság vagy annak nagy része kiküldetik. E lovasságnak feladata a terepet megszemlélni, az ellent felkeresni, szándékait kikutatni, mozdulatait figyelemmel kísérni, harácsolásokat elrendelni, saját mozdulatainkat előtte elfedni stb. Így pl. 1870-ben a németek egész lovashadosztályokat küldöttek 2 napi menetire működési arcvonaluk elébe és pedig minden fővonalon egyet. E lovasság folytonosan a francziák sarkában volt, őket zaklatta, róluk a legbiztosabb híreket hozta, közlekedéseiket megszakította és a német sereg mozdulatait teljesen elfedte.

A lovasság e szolgálatra különösen alkalmas, mert egyrészt az ellent folytonosan szemmel tarthatja s annak sohasem sikerülhet magát teljesen előle elvonni, másrészt pedig semmi különös veszélynek nincs kitéve, ha még oly távol van is saját seregétől, mert lovai gyorsasága folytán a tulnyomó erők elől mindig talál időt a visszavonulásra.

A mi az egyes lovas alosztályok eljárását e szolgálat teljesítésénél illeti, az a harcztanba tartozván, itt nem tárgyalatik.

A lovasság előreküldetése oly irányban, melyben nem is szándékozunk előnyomulni, mint tüntetés is használtathatik.

Igy péld. 1805-ben Napoleon egy dragonyos hadosztályt a Schwarzwald szorosain előreküldött, hogy az osztrákokkal elhitesse, miszerint a francia sereg ez irányban nyomul előre. A tüntetés teljesen sikerült s az osztrák fővezér, Mack tábornok, innen várván a francziák főtámadását, másrészt azonban jobb szárnyát teljesen elhanyagolván s erről az oldalról egészen váratlanul megtámadtván, visszavonulása elzárattott és seregével együtt elfogatott.

61. §.

Az előreküldött hadtestek vagy hadosztályok általi biztosítás.

Előreküldött hadtestek vagy hadosztályok czélja nemcsak az ellen szemeltartása, hanem netaláni előnyomulásának feltartóztatása is.

Az előbbi feladat lovasság által ugyan könnyebben érhető el, mert az az ellenséget mindenhova követheti, magát pedig attól könnyen elvonhatja; az utóbbi feladatra azonban csakis hadtestek vagy hadosztályok lesznek alkalmasak és pedig főleg azért, mert előnyomulás alkalmával a gyalogság által nem tartóztathatnak fel oly könnyen, mint a lovasság, erejöknel fogva az ellent fejlődésre, azaz ereje leleplezésére kényszerithetik és végre azért is, mert ha tulnyomó erővel meg is támadtatnak, kedvező állásban hosszabb ideig védhetik magukat.

A hadtest vagy hadosztály ez ellentállása annál kevesebb veszélylyel jár, minél közelebb van a főszereg, mert annál inkább számíthat annak támogatására.

Ha a főszereg még távolabb van s az ellen tulnyomó erővel bír, (mi azonban sokszor csakis a harc folyamában nyilvánul), akkor czélszerűbb lesz annak támadását be nem várni, hanem a harc megkezdése előtt a visszavonuláshoz látni, alkalmas helyen ujólag állást foglalni és azt ismét fejlődésre, tehát idővesztésre kényszeríteni. Igy pl. 1815-ben az 1-ső porosz 30,000 emberből álló (Ziethen) hadtest 120,000 francia által Napoleon vezénylete alatt Charleroinál június 15-kén megtámadtatott és Ligny-ig (2 mérföld) lassan és küzdve vonult vissza és így a poroszoknak az egyesülésre 24 órai időt szerzett.

VI. Fejezet.

A menetekről.

62. §.

A menetekről általában. Menetek a mult században. Utazómenetek. Vasuti szállítások.

Minél kisebb egy csapat, annál gyorsabban, könnyebben és kényelmesebben fog menetelni; ennél fogva nagyobb csapatok, meneteiknél lehetőleg kisebb részekre osztandók, illetőleg több uton indítandók el. Magától értetik azonban, hogy e több részbeosztás mindig az ellenségre való tekintettel fog elővételni. Ha az ugyanis még távolabb van, akkor a csapatok kényelmére nagyobb gond fordíthatatik; ha támadástól kell tartanunk, akkor a csapatok kényelmére való tekintet egészen háttérbe szorul s azoknak abban az alakzatban és rendben kell menetelniök, a melyben várhatólag harcolni fognak.

A mult században ha a seregek egymáshoz közel állottak, a menetek nagy nehézséggel jártak. Oldalmeneteknél, pl. a második harcvonalnak az elsőtől 2—3000 lépésre kellett maradnia, tehát keresztül-kasul menetelnie, ép úgy az előremeneteknél, ha azok támadó menetek voltak. Mihelyt azonban a seregek mind a három fegyvernemből álló alosztályokra osztattak, e nehézségek mind megszűntek.

A menetek általában véve utazó- és hadimenetekre oszlanak.

Utazómenetek azok, a melyeknél az ellenséggel való találkozás nem lehetséges, s a közönséges békemenetektől abban külön-

bőznek, hogy az együtt menetelő csapattek sokkal erősebbek, hogy az élelmezés és elhelyezés más alapelvek szerint történik, hogy a csapatok kényelme és a lakosság kimélete nem vétetik ugy tekintetbe, mint béke idején.

Utazómenetek a háboru megkezdése előtt a csapatok összpontositása, háboru alatt a pótlásoknak és kiegészítéseknek a sereghez való küldése, a háboru bevégeztével pedig a hadseregnek a béke-állomásokra való visszahelyezése alkalmával fordulnak elő.

A jelenkorban az említett czélokra, a mennyire csak lehet, a vasutak és a gőzhajók használatnak fel.

A vasuti és a gőzhajó-szállítások azonban csak akkor lehetnek biztosak és gyorsak, ha azokat csakis egy, e czélból felállított hatóság rendezi, mely az illető igazgatóságokkal már béke idején érintkezésbe lép, a vasutak vagy gőzhajók szállítási képességét nyilván tartja, az esetleges menetrendeket meghatározza stb. E hatóság a közös hadügyministerium vasuti és gőzhajó-szállítási központi hivatala.

Magától értetik, hogy nagyobb mérvű szállításoknál a csapatok kényelmét tekintetbe venni nem igen lehet s hogy végnélküli zavarok elkerülése és a rend fenntartása végett egyrészt pontos intézkedések igényeltetnek, másrészt pedig azok pontos és szigoru megtartása szükséges.

A tapasztalás mutatja, hogy nagyobb csapatok szállítása vasutakon annál előnyösebbé válik, minél inkább nagyobbodik a távolság.

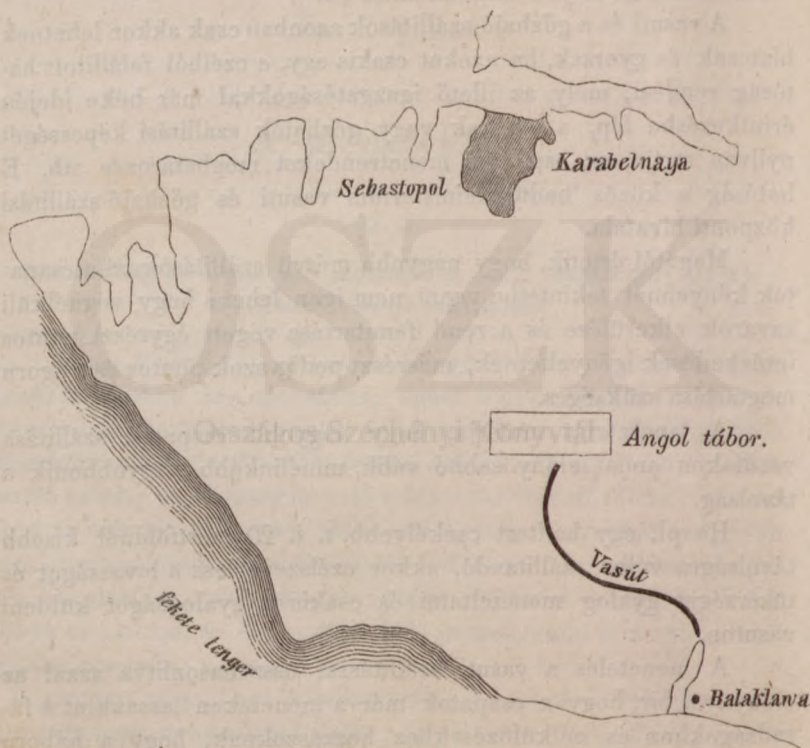
Ha pl. egy hadtest csekélyebb, t. i. 20 mértföldnél kisebb távolságra volna szállítandó, akkor czélszerű lesz a lovasságot és tüzérseget gyalog meneteltetni és csakis a gyalogságot küldeni vasuton.

A menetelés a vasuti szállítással összehasonlítva azzal az előnnyel bir, hogy a csapatok már a meneteken lassankint a fáradságokhoz és nélkülözésekhez hozzászoknak, hogy a háboru további fáradalmainak elviselésére gyengének bizonyult emberek és lovak már jó előre kiválnak, hogy a biztosító és a tábori szolgálat begyakoroltathatik stb.

A vasutak a hadászati tervezetekre a legnagyobb befolyást gyakorolják, harczászati czélok keresztülvitelére azonban alig használhatók, mert csapatokat vasutakon harczba vinni, mint ez 1859. évben a montebellói ütközetben a francziák részéről történt, csakis igen ritkán és nem nagy mérvben lesz lehetséges.

Egy igen nagy előny, melyet egy a harcztér közelében fekvő vasut nyújt, abban áll, hogy azon a sebesültek továbbszállítását eszközölhetjük; egy még nagyobb előny az, hogy a háboru alatt az élelmi, lőszer- és egyéb utánpótlást az alaptól a sereghez a legnagyobb mennyiségben és minden időben szállíthatjuk, holott a közönséges utak a rossz idő beálltával néha teljesen használhatatlanokká válnak. Így pl. az 1854—56-ik hadjáratban az utak a krími félszigeten őszszel és télen annyira megromlottak, hogy az

8. ábra.

angolok kénytelenek valának az alappont, Balaklavától táborukhoz vasutat építeni. A távolság csakis $1\frac{1}{2}$ mérföld volt, de az utak oly rosszak lettek, hogy a hadszervonat fogatai mind odavesztek, mint szintén egy könnyű lovas hadosztály lovai, melyek azok helyébe vétettek. Nem maradt tehát más hátra, mint az említett vasutat építeni.

A vasutak végre lehetségessé teszik a nagy tüzértartalék-in-tézetek kisebbrevételét, a hátulsó vonalban a tábori főraktáraknak nagyobbbrészt mellőzését és a legénység podgyásza sokkal könnyebbrevételét.

A mondottakból látható, hogy oly állam, mely sok vasutal rendelkezik, egy más állam irányában, mely még kevés vasutal bir, nagy előnyben lesz és pedig főleg azért, hogy seregét sokkal gyorsabban mozgósíthatja és az ellenséges határ közelében összpontosíthatja.

A háboru folyamában továbbá előnyben lesz azon fél, mely a hadszinhelyen lévő vasutakat akadálytalanul céljaira felhasználhatja. Ez előny különösen oly működéseknél fog mutatkozni, melyek a működési vonal változtatását igénylik, mint pl. az egyszerű hadászati megkerülés, egyszerű kitérő visszavonulás stb.

63. §.

Hadimenetek. Azok jellegzete.

Hadimeneteknek azokat nevezzük, melyeknél az ellenséggel való találkozás lehetséges, valószínű vagy bizonyos. Ezek tehát az utazómenetektől főleg abban különböznek, hogy elrendezésöknél az ellenségre tekintettel vagyunk, hogy az egyes fegyvernemek egymástól el nem választatnak, hanem abban a rendben menetelnek, a melyben a harc esetében alkalmazásba jönnek, hogy az indulási órák nem az évszakhoz képest választatnak s végre, hogy az elhelyezés más alapelvek szerint történik.

Hadimeneteknél néha az egész hadsereg egyszerre jó mozgásba. Ha ez azonban több mint 40—50,000 emberből áll s csakis egy utat használna fel menetére, akkor a menetoszlop nagyon is hoszuvá (pl. egy 300,000 emberből álló seregnél 65—70 mértföldnyivé) válnék. Ez okból a sereget hadimenet alkalmával több oszlopra szükséges felosztani, melyek mindegyike külön utat használ, mi által az elhelyezés és élelmezés is nagyon könnyítettik.

A menetoszlopok ereje egyrészt a rendelkezésre álló, a főműködési vonalhoz párhuzamosan fekvő utak száma, másrészt pedig a hadsereg nagyságától függ.

Az elsőt illetőleg meg kell jegyeznünk, hogy ha az ellenség közel van és támadásától tartani lehet, a hadsereg működési arczra legfeljebb 8 mértföldnyi szélességű, az egyes menetoszlopok mély-

sege pedig csakis 6 mértföld legyen, mert különben ha az ellenség a középső oszlopok valamelyikét támadná meg, a sereget egy nap alatt összpontosítani lehetetlen volna.

Ha azonban az ellenség egyesült erővel támadását egyik szárnyunk felé intézhetné, akkor a működési arc hosszúsága 4 mérföldre volna veendő. Az egyes menetoszlopoknak nem szabad továbbá áthatolhatlan terepakadályok által egymástól elválasztva lenniök, nehogy azok közül egyik vagy másik az ellenség tulnyomó ereje által megtámadtathassék anélkül, hogy a többi oszlopok annak segítségére jöhetnének.

Példa. A dürrensteini ütközet 1805. november 11-én.

Az orosz hadsereg az Ulmi fegyverletétel után 1805. október 17-kén Kutusow vezérlete alatt Felső-Austriában az Inn folyóhoz érkezett, azonban az említett fegyverletétel folytán kénytelen volt visszavonulni. A visszavonulás a Duna mentében történt, Alheim, Haag, Lambach, Wels helységeken át az Enns folyó mögé, hova az oroszok november 3-án érkeztek, a jobb szárnynyal Strengberg, a ballal Steyernél foglalva állást.

November 4-én a francziák az Enns vonalat megtámadták.

Az oroszok azonban heves harc után visszavonultak és Sanct-Pöltenre érkezvén Mautern felé fordultak, hol a Dunán átkeltek és az ott levő fahidat felgyújtották.

Napoleon azt hitte, hogy Kutusow a Traisen folyó mögött ujolag állást foglal, melynek megtámadására előkészületeket is tett.

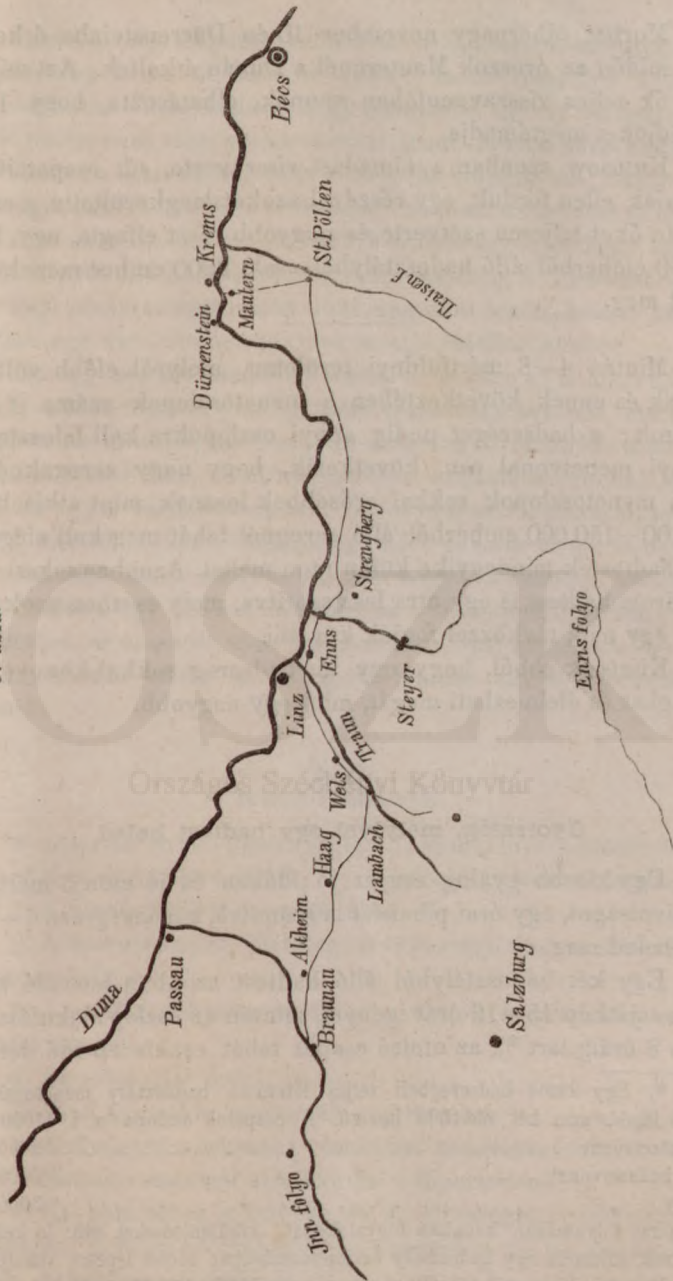
Hogy a francziák az oroszok átkelését a Dunán egyhamar észre ne vegyék, Kutusow Kienmayer*) osztrák tábornokot lovaságával kirendelte, hogy egyenesen Bécs felé vonuljon és a francziákat magaután vonni igyekezzék.

Ez teljesen sikerült. Murat, ki a francia lovassággal az elővédet képezte, az oroszok átkelését a Dunán észre nem vette és csakis az őt követő Soult tábornagy jött a dolognak nyomára.

Napoleon Austriába nyomulva, Mortier tábornagy hadtestét a Duna balpartján meneteltette, részint Csehország figyelése részint avégett, hogy a Morvaországból érkező erősítéseket a Kutusowval való egyesülésben megakadályozza. E hadtestnek első hadosztálya (Gazan tábornok vezénylete alatt) Ennsnél kelt át a

*) Kienmayer osztrák tábornok az osztrák főseregnél Bajorhonban volt beosztva, sikerült azonban neki néhány ezer emberrel megmenekülni s Kutusowval egyesülni.

9. ábra.

Dunán, a két másik hadosztály Passauban volt és parancsot vett, az első a Duna bal partján követni.

Mortier tábornagy november 10-én Dürrensteinba érkezett, épen midőn az oroszok Mauternnél a Dunán átkeltek. Azt vélvén, hogy ők teljes visszavonulóban vannak, elhatározta, hogy 11-én utóvédjüket megtámadja.

Kutusow azonban a támadást visszaverte, sőt csapataival a francziák ellen fordult, egy részével azokat megkerültette, s ennek folytán őket teljesen szétverte és nagyobb részt elfogta, úgy, hogy a 8000 emberből álló hadosztályból csak 2000 ember menekülhetett meg.

Miután 4—8 mértföldnyi területen, melyről előbb volt szó, az utak és ennek következtében a menetoszlopok száma is igen korlátolt; a hadsereget pedig annyi oszlopkra kell felosztani, a mennyi menetvonal van, következik, hogy nagy seregeknél az egyes menetoszlopok sokkal erősebbek lesznek, mint a kisebbeknél. 100—150.000 emberből álló seregnél tehát meg kell elégedni, ha a hadtestek mindegyike külön uton mehet. Azonbansokszor két sőt három hadtest is egy utra lesz szoritva, mely esetben azok egymást egy napi távközzel fogják követni.

Kitetszik ebből, hogy egy kis hadsereg sokkal könnyebben mozoghat és élélmezheti magát, mint egy nagyobb.

Országos Széchenyi Könyvtár

64. §.

Gyorsaság, melylyel egy hadtest halad.

Egy kisebb gyalog csapat jó időben és jó uton 3 mértföldnyi távolságot, egy órai pihenést is számítva, közönségesen 6—7 óra alatt halad meg.

Egy két hadosztályból álló hadtest azonban hasonló távolságra sajátkép 15—16 órát igényel, miután az oszlop alakulása legalább 8 óráig tart *), az utolsó csapat tehát csakis ez idő lefolyta

*) Egy közös hadseregbeli teljes létszámú hadosztály menetoszlopban 20.000 lépés, azaz két mértföld hosszú. A csapatok oszlopa u. i. 11000 lépés az ütközetvonal 2400 " a kis hadszervonat 3600 " a nagy " 3000 " a hadjárat folyamában azonban fogyatékokat, kikülönítéseket stb. le kell számítanunk, miért is egy hadosztály oszlophosszúságát 15000 lépésre vehetjük.

Egy két hadosztályból álló hadtest e szerint $2 \times 15.000 = 30.000 + 10.000$ lépést, t. i. a hadtest-lovasság, lövegtartalék és hadtest hadszervonat hozzászámításával 40.000 lépés, azaz 4 mértföld hosszú lenne.

után kezdheti meg menetét, azonkívül a tapasztalás mutatja, hogy a gyorsaság is annál kisebbé válik, minél nagyobb a menelő csapatotest. Ebből látható, hogy 3 mérföld egy ily hadtest menetének rendszerint maximuma szokott lenni. Ha azonban kedvezőtlen viszonyok állanak be, mint rossz ut és időjárás stb., akkor ezen távolságot kisebbiteni lesz szükséges, ha csak a csapatokat túleröltetni nem akarjuk. Az említettekben látható továbbá, hogy egy két hadosztályból álló hadtestnél nagyobb csapat p. u. 2 hadtest ugyanazon napi menetet ugyanazon uton meg nem teheti, hanem kénytelen lesz egy napi (menetnyi) távközzel a másikat követni.

Ha egy hadtest magában menetel és több ut is áll rendelkezésére, akkor nem szabad igen kis csapatokra oszolnia, mert mint a tapasztalás mutatja, kis oszlopok aránylag rövidebb idő alatt győzhetnek le túlerő által, mint nagyobbak. Legcélszerűbbnek mutatkozik az egyes menetoszlopokat hadosztályokból képezni, melyek 1—1½ mérföldnyi távolsággal egymást követik és így is táboroznak. Ez által azon előny éretik el, hogy valamennyi hadosztály meglehetősen egy időben és pedig ha a viszonyok engedik, reggel indulhat el, és menetét nem kénytelen délután megkezdeni, mi elkerülhetetlenné válik, ha az egész hadtest együtt táborozik és menetel.

65. §.

Menet-intézkedés.

A menetek elrendelésére szolgáló parancs menetintézkedésnek (Marschdisposition) neveztetik, és következő pontokat tartalmaz :

1. A menet célját és indító okát
2. A menetvonalat, illetőleg az utat vagy utakat, melyeken a menet történik.
3. A rendet, melyben az egyes csapatok és a hadszervonatok egymást követik.
4. Az elindulási órát.
5. Minő pontokon történnek a pihenések
6. A menet biztosítására vonatkozó rendelkezéseket
7. Melyik csapatnál tartózkodik a főparancsnok.
8. Egyébb, főleg a terepre és az ellenségre vonatkozó megjegyzéseket p. u. minő csapatok menetelnek a mellékutakon, minő hireink vannak az ellenségről.

A menetek elrendezése a vezérkar legfontosabb teendői közé tartozik.

Ha egy nagyobb csapat p. hadosztály menetoszlopát megtekintjük, látni fogjuk, hogy az egymást kisebb vagy nagyobb távközökkel követő alosztályokból áll.

E távközök multhatatlanul szükségesek, mert különben a legkisebb fennakadás is az egész oszlopban érezhetővé válnék.

Ha egy hadtest együtt menetel, akkor a hadosztályok közt rendszerint 2000—2500, a dandárok közt 500 lépésnyi távköz tartatik.

Miután már egy dandár oszlopa egy óra hosszú, hasztalan fárasztás volna, ha p. a menetelő hadosztály második dandára már az első dandár elindulásakor a menetre készen állana. Szükséges lesz tehát a menetintézkedésekben az egyes csapattestek elindulási óráját pontosan kiszámítani és meghatározni, hogy azok mikor álljanak ki.

Egy hadtest pl. hadosztályainak elindulási óráját ekkép fogja szabályozni.

Az első hadosztály reggel indul. Oszlopa $1\frac{1}{2}$ mértföld, azaz 3 óra hosszú, 4 óra múlva a hadosztály élének elindulása után mindkét hadosztály lovassága és a hadtestlöveg-tartalék kezdi meg menetét, miután azok gyorsabban haladván, menetközben az előirt 2000 lépésnyi távközt megnyerik. A lovasság és tüzérség oszlopa körülbelül egy óra hosszú lesz. A második hadosztály 5 óra múlva, tehát minden távköz nélkül indul, miután ez a fennemlített okoknál fogva menetközben magától fog támadni.

A 2-dik hadosztály elindulása előtt, ha szükséges, még főzhet és étkezhetik.

Az egyes hadosztályok, a dandárok elindulási óráját hasonló módon fogják szabályozni.

Azonban az elindulási órákat nem elég meghatározni, hanem pontosan meg is kell rendelni, hogy mikor és hol pihenjen minden dandár, mert különben nagy zavarok támadhatnak, mint ez a következőből látható.

Ha pl. egy hadosztálynak 3 mértföldet kellene menetelnie és a menet akkép lenne elrendelve, hogy az első dandár 6, a második 7, a lovasság és tüzérség $8\frac{1}{2}$ órakor indulna, ha továbbá a pihenésre nézve semmiféle rendeletek nem adatnának, akkor az első dandár féluton, azaz 3 óra múlva, tehát 9 órakor megállana és pihenne.

Ez által a második dandár is kényszerítve volna 9 órakor az országuton megállani és pihenni. A lovasság és tüzérség hasonlóképp ez időben, tehát akkor, midőn utolsó csapatai a tábornat még alig hagyták el. A hadszervonat pedig el sem indulhatna.

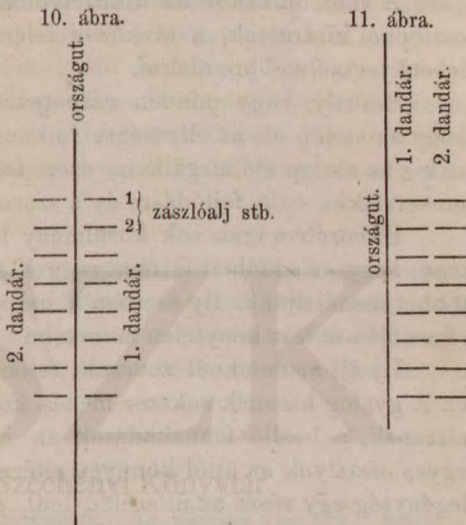
Hogy tehát ezen bajon segítve legyen, szükséges pontosan meghatározni, hol és mikor fognak a csapatok pihenni.

Általános szabály, hogy nagyobb csapatok meneteinél a pihenés nem az uton, hanem az a mellett fekvő tereprezésen történjék. Ebből következik, hogy ott, hol az utakról letérni nem lehet, mint p. helységekb, szorosokban, pihenni nem is szabad.

A pihenő helyek kiválasztása vezérkari tisztek által történik, kik ez alkalommal főleg ugyanazon pontokat veendő figyelembe, a melyekre a táborhelyek kiszemelésénél tekintettel kell lenniök.

Ha az országot mindkét oldalán a pihenésre alkalmas hely van, akkor a hadosztály egyik dandára jobbra, a másik attól balra fog pihenni. (10. ábra.) Ha a terep ezt nem engedi, akkor egyik dandár a másik mellett fogja pihenőhelyét választani (11. ábra).

A pihenés alkalmával nagyobb csapattekbe felvonulni nem szabad, hanem ha az állj és pihenj jelszó fuvatik, az alosztályok élei megállanak, a gyalogság zászlóaljankint, a lovasság osztályonkint fejlődik és mindjárt pihen.

66. §.

A magasabb parancsnokok kötelességei a meneteknél.
Éji menetek.

Mint minden alkalomnál a háborúban, ugy a meneteknél is igen sok akadály merül fel, melyek azokra hátrányos befolyással vannak. A magasabb parancsnokoknak ez akadályok elhárítása végett a legnagyobb erélyt és tevékenységet kell kifejteniök. Ha akadozások fordulnak elő, azok okai rögtön kipuhatólandók és a megfelelő rendszabályok foganatosítandók, mert semmi sem fá-

rasztja ki jobban a csapatot, mint az uton való hasztalan és gyakori álldogálás. Ha az osztály-parancsnok az oszlop élén jelen nem lehet, czélszerű lesz, ha környezetéből egy tisztet ott hagy, ki az akadályokra vonatkozó vagy egyéb jelentéseket személyesen meghozza. Ha az akadály elhárítása hosszabb időt vesz igénybe, akkor ez idő a pihenésre, esetleg a főzésre vagy abrakolásra használandó fel.

Ha az összetütközés az ellenséggel valószínű, akkor a menetoszlopot lehetőleg rövidíteni kell.

A vonatok ekkor az ütközetvonatok *) kivételével a csapatoszlopból kizáratnak, a távközök felére leszállíttatnak, az oszlop lehető legszélesebbre alakul.

Szabály, hogy minden csapatparancsnok, ha jelentést kap, hogy az oszlop éle az ellenségre bukkant vagy ha ágyutüz hallatszik s az oszlop éle megállana, ezen feltartóztatást a legszélesebb menetalakba való fejlődésre és a szoros zárkozásra használja fel.

Háborúban igen sok körülmény léphet be, mely szükségessé teszi, hogy más időben is mint reggel elinduljunk és 3 mértföldnél többet meneteljünk. Ily esetben a csapatoknak egy vagy nagyobb része éjjen át lesz kénytelen menetelni.

Ily éji meneteknél zavarok, feltartóztatások alig kerülhetők el. A gyalog katonák sokszor menés közben, a lovasok lóháton elalszanak, a beálló fennakadások az egész oszlopra átterjednek, egyes osztályok az uttól könnyen eltérnek. Ha a csapat megáll, a legénység egy része az út szélén leül, elalszik és visszamarad. A tapasztalás mutatja, hogy éji meneteknél ugyanannyi idő alatt a csapatok félannyi utat tesznek, mint nappal. Ebből következik, hogy éji meneteket a mennyire lehet kerülni kell.

67. §.

A seregek veszteségei a háborúban, fáradságok, rosz élelmezés stb. folytán.

Általánosán ismeretes, hogy háborúban minden sereg, nem csak ellenséges fegyver által, hanem rosz elszállásolás, ruházás, élelmezés és a nagy fáradságok folytán tetemes veszteségeket szenved, még pedig sokszor sokkal tetemesebbeket, mint maga az ellenséges fegyver által. Ezen veszteségek kedvezőtlen viszonyok beálltával oly nagy arányban növekedhetnek, hogy az egész had-

*) Ütközet-vonathoz tartozik a gyalogságnál a lőszer, — a hadcsaplár — a hustartó-kocsi és a tartalék-lovak.

sereg feloszlását előidézik, mint az az 1812-iki orosz hadjáratban történt.

Midőn Napoleon június 24-én a Niemen folyón átkelt, közép-serege 300.000 emberből állott. Smolensknél augusztus 15-én megérkezvén, már 105.000 ember vesztesége volt, melyből az ellenség fegyvere által csakis 10.000 ember, a többi pedig kimerültség stb. folytán vált harczképtelenné. Három héttel később, a borodinoi csata előtt ezen veszteség 144.000 emberre rugott.

Ez előnyomulás alkalmával az idő és az utak nem valának roszak. A veszteségek főleg a hiányos élelmezés és a hideg éjszakák által támadtak. Október 18-án Napoleon 103.000 emberrel indult el Moskvából. November 25-én Berezina folyóhoz érkezve, serege 30.000 emberből állott. Deczember 10-én Wilnába 4000 ember, 600 ló és 9 ágyú érkezett meg mint a főszereg maradványa.

A folytonos veszteségek okvetlenül követelik, hogy a csapatok szakadatlan pótlására már ideje korán gond fordittassék.

A hadi menetek az irány szerint, melyben az ellenségre való tekintettel elővétetnek — előre-, hátra- és oldalmeneteknek neveztetnek.

68. §.

Előremenetek. Üldöző menetek. Az üldöző teendői. Példa 1812-ben, a francziák visszavonulása Moskvából.

Előremeneteknél a főteendő az elővédet illeti. Ez a tért kutatja át, ez háritja el a netalán előforduló menetakadályokat, ez utasítja vissza az ellenség gyengébb csapatait vagy tartóztatja fel az erősebbeket mindaddig, míg a főcsapat harczállásba nem fejlődött.

Ha az előremenet támadó menetté válik, illetőleg egy ellenes állásra intézendő támadás végett történik, akkor a menet utolsó szakában, a csapatok egy része a főutat elhagyja és további előnyomulására, a támadandó tárgy felé vezető bármily utakat használ.

Az előremenetnek célja sokszor az ellenség üldözése, ha az a harcban legyőzetett. Az előremenet ez esetben üldözőmenetnek neveztetik s ez Clausewitz véleménye szerint háromféle lehet.

1. Az ellenségnek egyszerű követése,

2. Annak szoritása

3. Párhuzamos menet a visszavonulás elzárása végett.

Az üldözés fokát egy részt az ellenség és saját seregünk állapota fogja meghatározni, de másrészt főleg a győztes fél vezérének erélyétől függ. A tapasztalás legalább mutatja, hogy erélyes üldözést csak kitűnő vezérek hadjárataiban találunk.

Minden hátrálás, mely vesztett harc folytán történik, az erkölcsi elemekre hátrányos befolyást gyakorol, sok nehézséggel és veszteséggel van összekötve, melyek azon arányban növekszenek, a mint az ellenség üldözése hevesebbé válik.

Ez okból tehát az üldöző részére szabály, hogy a hátráló ellenek sarkában maradjon, azt kövesse és üldözze; de folyvást a legnagyobb rendben és elővigyázattal. Az üldözőbe vett ellenek nyugalmat ne engedjen, erős lovas osztályokkal folytonosan oldalait fenyegetse, mindenütt zaklassa, s ha meg akarna állani, mindjárt támadja meg.

Azonban hogy ily alkalommal az üldöző csapatai túlságosan ki ne fárasztassanak, szükséges, hogy csak is azoknak egy része rendeltessék ki e célra és hogy ezek is időnként felváltassanak.

Ha pl. az üldözés két lovas dandárra bízott, akkor az egyik mindig az ellen sarkában marad, a másik azalatt étet és pihen, később az elsőt ismét utól éri és felváltja.

Ha azonban az ellen utóvéde erős állást foglal el, akkor gyalogságunknak kell a támadáshoz fognia.

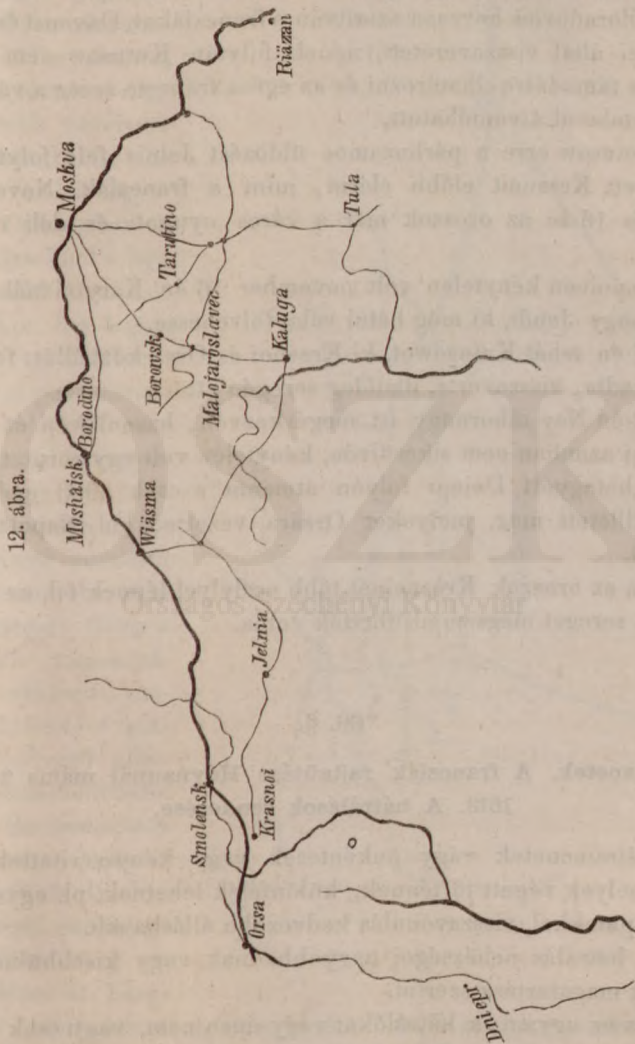
Hogy az üldöző fél is ily alkalomkor sokat szenved, nyugalomhoz későn jut, rendszeren nem élelmeztethetik, az könnyen belátható. Mindez azonban nem ok arra, hogy az üldözés elmaradjon és az ellenségnek idő engedessék egész kényelmesen visszavonulhatni.

A párhuzamos menet az ellen visszavonulásának elvágása végett, rendszerint akkor lesz alkalmazható, ha az legrövidebb visszavonulási vonalát pl. egyszerű megkerülésének folytán elveszítette és hosszabb utat kénytelen tenni, mint mi, hogy a szándékolt menhelyére érkezzék, vagy ha általában egy, a visszavonulási vonalához párhuzamosan vezető uton előnyomulván, reményünk lehet az ellent egy vagy más ponton megelőzni.

A párhuzamos üldözésnél szükséges lesz, az ellenséget oldalban folytonosan zaklatni s ez által menetében feltartóztatni. Há azonban szándékunkban volna párhuzamos menetünket az ellenség előtt a meddig lehet eltitkolni, akkor azt egy kisebb csapat köve-

tendi ugyan, a főcsapat azonban egyelőre minden támadástól tartózkodni fog.

Példa. 1812. év októberhó közepén Napoleon Moskvában, az orosz sereg Kutusow vezénylete alatt Tarutinonál állott, egy hadtest Miloradovics vezénylete alatt pedig a Riázani uton. Október

19-én Napoleon Moskvát elhagyta, Malo Jaroslavetz felé ment, hol október 24-én az oroszokat megtámadta és visszaverte, innen azután Borowskon át Moshaiskra vonulva, hogy Wiäsma, Smolensk, Krasnoi és Minsken át Wilnára meneteljen.

Kutusov erre Miloradovitsnek meghagyta, hogy a francziák sarkában maradjon, a főszereggel azonban szándéka volt a francziákat Wiäzmá-nál megelőzni. Ez sikerült is, mert november harmadikán az orosz sereg egy órányira Wiäzmától megérkezett, midőn még csak a francia testőr-hadtest vonult a városon át.

Miloradovics hevesen szoritván a francziákat, Davoust és Jenő hadtестei által visszaveretett, minek folytán Kutusow nem birta magát a támadásra elhatározni és az egész francia sereg a városon akadálytalanul átvonulhatott.

Kutusow erre a párhuzamos üldözést Jelnia felé folytatta s igyekezett Krasnoit előbb elérni, mint a francziák. November 15-én és 16-án az oroszok már a város nyugoti és déli részén állottak.

Napoleon kénytelen volt november 16-án Karytnianál megállani, hogy Jenőt, ki még hátul vala, fölvehesse.

17-én tehát Kutusowot, ki Krasnoi és Orsa közt állást foglalt, megtámadta, visszaverte, illetőleg seregén áttört.

18-án Ney tábornagy itt megérkezvén, hasonlókép át akart törni, mi azonban nem sikerülvén, kénytelen volt egy körutat tenni, a félig befagyott Dniepr folyón átmenni s csak 3000 emberrel menekülhetett meg, melyeket Orsára vezetett, hol Napoleonnal egyesült.

Ha az oroszok Krasnoinál több erélyvel lépnek fel, az egész francia sereget megsemmisíthették volna.

69. §.

Hátramenetek. A francziák rajtaütése Haynaunál május 26-kán 1813. A hátrálások rendezése.

Hátramenetek vagy önkéntesek vagy kényszerítettek. Az okok, melyek végett történnek, különfélek lehetnek, pl. egyesülés más csapatokkal, visszavonulás kedvezőbb állásba stb.

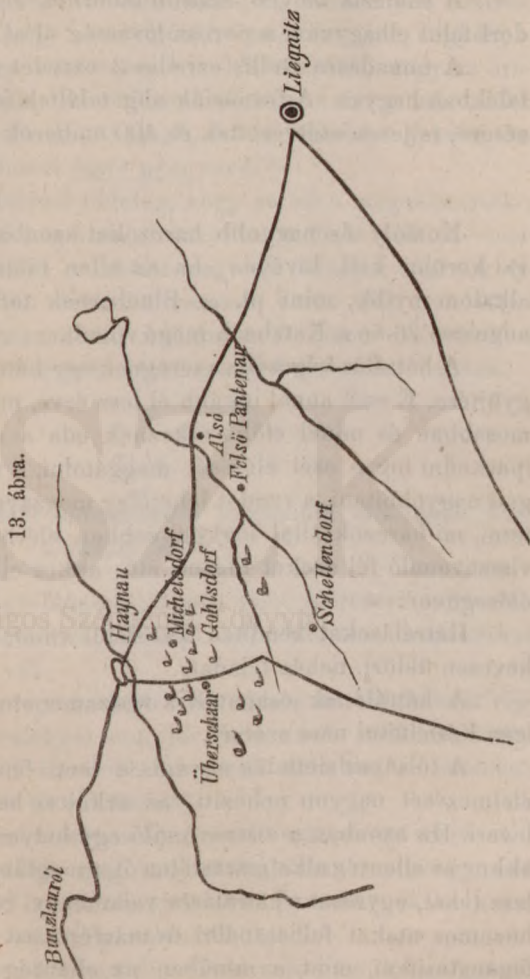
A hátrálás nehézségei nagyobbodnak vagy kisebbülnek, az ellenség magatartása szerint.

Ha ez ugyanis a hátrálókat vagy épen nem, vagy csak figyelfőleg követi, akkor a hátramenet semmi különös nehézségekkel nem jár, sok előkészületet nem igényel. De ha az ellen hevesen üldöz bennünket, mi főleg fényes győzelme után fog történni, akkor a visszavonulás a háború legnehezebb feladataihoz tartozik.

Minden hátrálás t. i., ha az vesztett harc folytán történik, az erkölcsi elemekre hátrányos befolyással van. A fővezér iránti bizalom gyengül, néha teljesen el is vész, a bátortalanító elemek erősebb mértékben lépnek fel, a rendetlen élelmezés, a nagy fáradalmak, az erkölcsi izgatottság stb. ez alkalommal a fegyelemre, a hangulatra a legkárosabb befolyással lesznek. Ez okból a rend és fegyelem fenntartása a hátrálásoknál a legfontosabb feladat és ilyenkor fog leginkább mutatkozni, bír-e a parancsnok kellő erélylyel? van-e csapatjában fegyelem vagy nem?

A hanyatló erkölcsi erő emelését és a vesztett bizalom ébresztését főleg a támadó viszcspások eszközlik, melyek kivételére minden kedvező alkalom felhasználandó.

A Bautzeni csata után május 20-án és 21-én 1813. Blücher a porosz hadsereggel Naumburg és Bunzlaun át Liegnitzre vonult. A francia sereg öt Macdonald vezénylete alatt követte. Haynau helységnél megérkezvén Blücher, az ottani terepet a támadó viszcspásra nagyon alkalmasnak találta s e célra 3 zászlóaljat és 3 lovasezredet azon feladattal hagyott hátra, hogy a francziákat maguk után vonni és az üldözésre csábitani igyekezzenek, 20 lovas

század (5 ezred) 2 úteggel Dollfs ezredes alatt Schellendorfra küldetett, hogy onnan elrejtve, Überschaarig nyomuljon és az ellent oldalban megtámadja. Ziethen gyalog dandára Pantenau és Gohlsdorf közt mint tartalék állítottatott fel.

A francia elővéd Maison tábornok vezénylete alatt Michelsdorf falut elhagyván, a porosz lovasság által megtámadtatott.

A támadásra Dollfs ezredes 3 ezredet vezetett, 2 ezredet tartalékban hagyva. A francziák alig találtak időt a négszögek képzésére, teljesen szétverettek és 400 emberök 18 ágyuval elfogattott.

Komoly és nagyobb harczokat azonban hátrálások alkalmával kerülni kell, kivévén, ha az ellen támadására igen kedvező alkalom nyilik, mint pl. ez Blüchernek történt, midőn 1813-ban augustus 26-án a Katzbach mögé vonult.

A hátrálás végcélja a seregnek egy hátul fekvő ponton összegyűjtése. E cél annál inkább el lesz érve, minél rendesebben, számosabban és minél előbb érkeznek oda a csapatok. Az ellenség iparkodni fog e cél elérését meggátolni, a visszavonuló veszteségeit nagyobbítani, a rendet lehetőleg megzavarni, a menetét késleltetni, mi harczok által legkönnyebben elérhető. Ha tehát maga a visszavonuló fél ezeket idézné elő, akkor ellensége feladatát csak elősegitené.

Hátrálásokat rendben keresztül vinni, ha az ellen a hátrálót hevesen üldözi, nehéz feladat.

A hátrálónak csapatait a visszamenetnél se igen siettetni, se igen késleltetni nem szabad.

A túlságos siettetés ugyanis a rend fenntartását, a csapatok élelmezését nagyon nehezíti, az erkölcsi hangulatot még inkább leveri. Ha azonban a visszavonuló egy helyen igen sokáig időznék, akkor az ellenség alkalmat találna őtet megtámadni. Legczélszerűbb lesz tehát, egyrészt a hátrálásra valamennyi rendelkezésre álló párhuzamos utakat felhasználni és másrészt azt csakis oly mértékben foganatosítani, mint a minőben az ellenség nyomása érezhetővé válik. Az utóvédnek mindig készen kell lennie, hogy az ellent addig feltartóztassa, míg a főcsapat a további hátrálásra időt nyert.

Végre még lovas osztályoknak is vissza kell maradniok, hogy az ellenséggel az érintkezést feltartsák és a visszavonulónak biztos híreket szerezzenek a felől, hogy az hol áll? mi szándékai vannak? stb.

E lovas csapatok azonkívül igen alkalmasak lesznek arra, hogy az ellent tévedésbe hozzák, ha a hátráló más utra szándékszik áttérni. Igy pl. 1805. évben, midőn az oroszok az Inn folyótól Bécs felé visszavonultak, Kutusow Sanct-Pöltennél megérkezvén, balra fordult, hogy Mauternnél a Dunán átkeljen, Kienmayer osztrák tábornokot megbizta, hogy lovasságával visszamaradjon, s igyekezék a francziákat maga után vonni s velök elhíttetni, hogy az oroszok Bécs felé vonultak. Ez teljesen sikerült, s mint már előbb említve lőn, Murat francia tábornok, ki az elővédet vezette, az oroszok átkelését a Dunán észre nem vevé.

Hátrálások kivitelénél fődolog, hogy az ellen megelőztessék s ez által a visszavonuló csapatai a közvetlen üldözés elől elvonasának. E czél leginkább erőltetett vagy éji menetek által fog elérni, melyek azonban csakis a vesztett harcz után következő első napokban alkalmazandók, miután azok, mint említettett, a rend és fegyelem fenntartására igen káros befolyással vannak.

71. §.

Oldalmenetek. Radetzki oldalmenete Veronából Mantuába 1848. május 27-én.

Oldalmenetek egy oldalvást fekvő pont elérésére vagy más czélok végett is történhetnek, mint pl. egyesülés más csapatokkal, az ellen megkerülése stb.

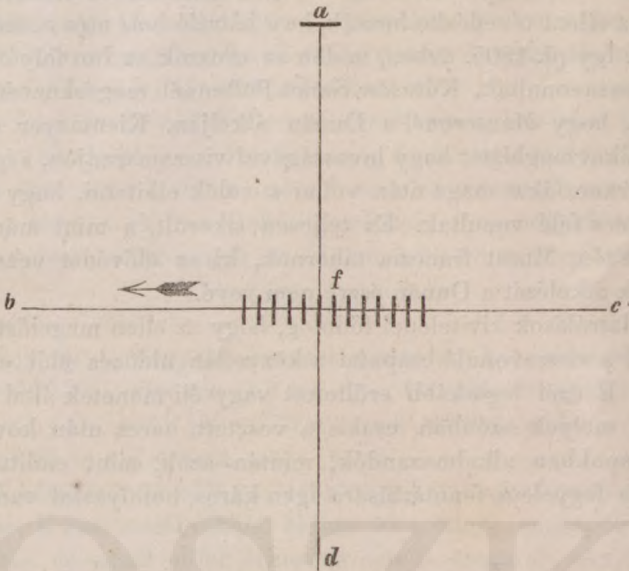
Ha az ellenség még távolabb van, akkor az oldalmenet véghezvitele semmi nehézséggel sem jár és különös előkészületeket nem igényel. Mennél közelebb vagyunk azonban az ellenhez, annál nehezebbé válik az oldalmenet.

Az ellenség ellenhatását az által gyakorolja, hogy a menetelő oszlopot oldalban támadja meg, vagy pedig a menetvonal egy pontját megszállja, miáltal az oldalmenet akadályoztatik és csakis az ellenség visszaverése után folytattathatik.

Első esetben igen kedvezőtlen viszonyok közt kell a harcot elfogadnunk, mert nem csak arcvonalunk aránylag nagyon hosszú és semmi mélységgel sem bír, hanem azonkívül visszavonulásunk is arcvonalunk meghosszabbításában fekszik.

Ha az ellennek sikerülne ez esetben harcvonalunkon keresztül törni, akkor könnyen megtörténhetne, hogy csapataink három irányban volnának kénytelenek visszavonulni, t. i. egy része *b*, egy *c*

14. ábra.

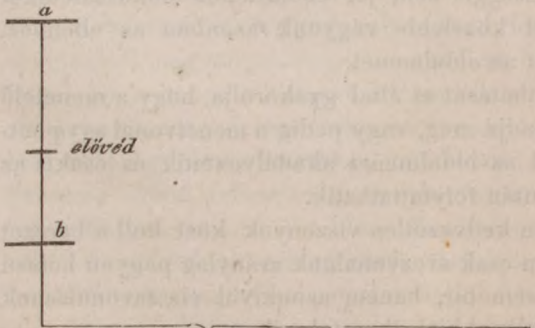

és egy d felé, mint ez a mellékelt ábrából látható, melyben feltételeztetik, hogy egy csapat c -ről b -re megy, az ellenség a -nál áll és azt jobb oldalában megtámadja.

Hogy tehát ily helyzetbe ne juthassunk, oldalmenetünk biztosítására a következő intézkedéseket szükséges megtenni.

1. megfelelő erejű csapatokkal az ellent foglalkoztatni, melyek támadás esetében azt egy ideig feltartóztatják. E feladatra kiren-

15. ábra.

delt csapatok hadmozgalmi sarkpontoknak (Manövrir-pivot) neveztetnek és a menetelő oszlop oldalát vagy hátát is védik, mert ha az tért is nyert és az ellenség állása előtt el is haladt, akkor ez még mindig hábtámadhatná meg

a menetelő csapatot. Az előbb említett esetben (lásd 14. ábra) a hadmozgalmi sarkpont tehát a felé küldetnék ki, s ha a menetelő

csapat f ponton már túl van, akkor az visszavonul és mint hátvéd a csapatot követi. Ha azonban pl. az ellen a -nál, csapataink b -nél állanak s c felé kell menetelnünk (lásd 15-ik ábra), akkor menetünk első szakában is egy oldaltámadásnak levén kitéve, magunkat biztosítani kell. Ez esetben az elővéd mindjárt mint hadmozgalmi sarkpont állva marad, és ha a főcsapat tért nyert, azt mint utóvéd követendi.

Az említett hadmozgalmi sarkpontok feladata rendszerint igen nehéz lesz, mert ha megtámadtatnak, többnyire túlnyomó erővel lesz dolguk.

Azért czélszerűbben cselekszenek, ha ily esetben komoly harcra nem bocsájtkoznak, hanem többszöri állás-foglalás, az utak, hidak stb. elrontása által igyekeznek az ellen előnyomulását késleltetni.

2. Minden oldalmenetnél, mely az ellenség közelében hajtatik végre, igyekeznünk kell a mozgalmat a meddig lehet elrejteti és titkon tartani, továbbá az ellen figyelmét elvonni, mi végből kisebb csapatok más pontokon tüntetni fognak. Sok esetben erőltetett vagy éji menetek a sikert leginkább biztosítják.

3. A lovasság egy része előre és oldalvást kiküldetik, hogy az ellenséget szemmel tartsa és bennünket netaláni előnyomulásáról jókor értesítsen. Ily kiküldetésnél iparkodnia kell az ellen őrzéseit, a mennyire lehet, feltartóztatni és visszautasítani.

4. Az oldalmenet, ha lehet, mindig több párhuzamos uton történjék, mely esetben a lovasság rendszerint a leghosszabb, a hadszervonatok pedig a legbiztosabb utat használják.

5. A menet-oszlopok, a mennyire lehet, megrövidítetnek.

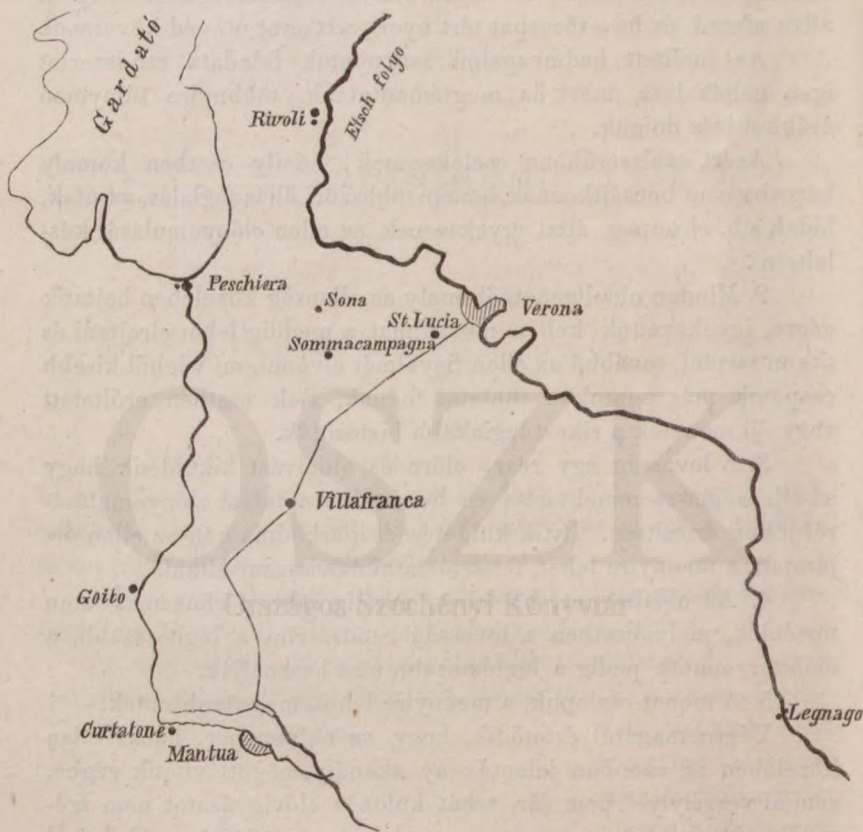
Vége magától értetődik, hogy az oldalmenet, ha az ellen közelében is, azonban jelentékeny akadály mögött vitetik végbe, semmi veszélylyel nem jár, tehát különös elővigyázatot nem igényel, mint pl. a magyar sereg oldalmenete 1849-ben Tokajról Czibakházára és vissza, a francziák oldalmenete 1859-ben a Pó mögött Palestro felé stb.

Egy czélszerűen rendezett és véghez vitt oldalmenet példáját nyújtja Radetzki oldalmenete Veronából Mantuába 1848. május 27-én.

A Santa Luciai csata után (május 6-án 1848) egy osztrák tartalék-hadtest gróf Thurn tábornok alatt Istriából Veronába érkezett. Radetzkinék ekkoron 40.000 embere volt 3 hadtestben beosztva, s ennek folytán elhatározta a piemontiak ellen támadólag fellépni.

Ez utóbbiaknak jobb szárnya Curtatone, Goito és Villafrancánál, középhada Sona és Sommacampagnánál, bal szárnya pedig Rivolinál állott. Peschiera-vár általuk ostromoltatott.

16. ábra.

Radetzki nem érezvén magát elég erősnek, ellenei erős állását Sona és Sommacampagnánál arczban megtámadni, czélszerűbbnek vélte őket megkerülni, illetőleg jobb szárnyukat visszaverni, a középhadat jobb oldalában megtámadni és Peschierát felmenteni. E czélből seregét a piemontiak szemeláttára Veronából Mantuába kellett meneteltetnie. Hogy mégis a menet elrejtve maradjon, Radetzki annak kivitelére a 27-iki éjet választotta s azonkívül Zobel dandárának, mely Rivolinál állott, meghagyta, hogy tüntessen, illetőleg az átellenében lévő piemonti csapatokat megtámadja.

Az oldalmenet Veronából Mantuába 4 oszlopban történt ugyanannyi uton és teljesen sikerült, miután a piemontiak az egész menetről nem tudtak meg semmit, mindaddig, míg 29-én egy hadosztályuk Curtatonenél meg nem támadtattott. 30-kán Goitonál csatára került a dolog, melyben egyik fél se győzött határozottan, Radetzki azonban Peschiera elfoglalása és a bécsi lázadás hírévévén, ismét visszavonult, Legnagon át Vicenzára ment, hol a Durando tábornok alatt lévő olasz csapatokat megtámadta és elfogta.

72. §.

Táborok.

Már előbb említettett, hogy a mult században a seregek mindig sátrak alatt táboroztak, melyeket magukkal vittek. Télen rendszerint téli szállásokra vonultak, mert ilyenkor a háboru vagy teljesen megszűnt vagy a jobb idő beálltáig elhalasztattott.

A sátrak már a francia forradalmi háboruk óta mellőztetnek, mert a hadszervonatot igen nagyobbitják (100.000 emberre 3000 kocsival kellene a hadszervonatot szaporítani), s ez által gyors mozdulatokat lehetetlenné teszik. Mai nap az ellentől távol, a csapatok a mennyiben lehetséges, elszállásoltatnak, az ellenség közelében pedig szabad ég alatt táboroznak.

A táboroknak az a nagy előnyök van, hogy a csapatok kis téren egyesítve a parancsnok rendelkezésére állanak.

A táborok menet és harcztáborokra oszlanak (Marsch- und Gefechtslager).

Az elsőik alatt oly táborokat értünk, melyekbe a menet után azon szándékkal szállunk, hogy a szükséges pihenési idő után ismét tovább meneteljünk.

Ily táborhelyek megválasztásának leginkább a csapatok kényelmére kell tekintettel lenni és arra nézni, hogy a táborok a menetvonalak közelében legyenek. Közel fekvő helységek a csapatok egy részének elszállásolására használtatnak fel.

Ha azonban oly tájékon, hol kedvező állás található, azzal a szándékkal akarunk hosszabb ideig táborozni, hogy ott az ellen támadását bevárjuk, akkor az egyes táborhelyek meghatározásánál főleg a harcászati viszonyok lesznek mérvadók. Ily esetben a táborok harcztáboroknak neveztetnek, s a csapatok azon pontok mögött táboroznak, melyeket harcz esetében megszállaniok kell.

A szabad ég alatti tábornak azon nagy hátránya van, hogy a csapatok az időjárás befolyását nagyon megérik és sokat szenvednek. Ha tehát lehetséges, a csapatokat mindig el kell szállásolni.

A seregek mai nap rendszerint hadosztályonként szoktak táborozni.

Ha egy nagyobb csapat táborba vonul, nem szabad az első osztályokat addig fegyver alatt tartani, míg az utolsók megérkeztek, mert ez azokat csak hasztalanul fárasztaná.

A táborozás részletei a harcászatba és harctéri szolgálatba tartozván, itt tovább nem tárgyaltnak.

73. §.

Hadi szállások vagy tanyázások.

A háboru megkezdete előtt, a sereg őszpontosítása alkalmával, továbbá, ha a működések folyama alatt nagyobb szünetek állanak be, végre a háboru bevégezte előtt ha fegyverszünet köttetik, a csapatok hadi szállásokra (Cantonirungen) vonulnak, azaz tanyáznak.

Tágas tanyázásoknál minden tűzhelyre egy katonát, szűk hadi szállásoknál minden lakóra egy gyalogost vagy kettőre egy lovast lehet számítani. Szükség esetében és rövid időre azonban egy helység kétszer vagy háromszor annyi embert is képes befogadni, mint a mennyi lakosa van.

A tágas tanyázásnál az ellátás a lakosság, a szűknél pedig rendszerint a raktárak részéről eszközöltetik.

Az összes hadsereg tanyázása ép úgy, mint az egyes hadtesteké vagy hadosztályoké körülbelül négyszög alaku tér lesz.

Ezen tért a hadtestek a hadosztályok, ezek pedig a dandárok közt lehetőleg egyforma módon osztják el.

Ellenséges támadás esetében a seregnek lehetőleg leggyorsabban kell gyülekeznie, mi végett egy főgyülekező helyet kell kitűzni. Czélszerű lesz, ha ez oly ponton választatik, mely egyuttal jó védelmi állás is.

A gyülekező helynek se nagyon elől, se nagyon hátul nem szabad lennie. Első esetben az ellenség azt előbb érhetné el, mint a tanyázó hadsereg és ekkép annak őszpontosítását gátolhatná. Utolsó esetben megtörténhetnék, hogy az ellen heves támadása esetében egyes csapatrészek elkésnének és ennek folytán az ellen

kezeibe juthatnának. Figyelemmel kell továbbá arra is lenni, hogy mindig jobb hatást idéz elő, ha a csapatok harcába előre, mintsem hátrafelé vezettednek.

A hadtestek, hadosztályok, dandárok stb. saját gyülekező-helyeiket tekintettel a főgyülekező-helyre választandják s figyelemmel lesznek, hogy a csapatok ne legyenek kénytelenek egy utat kétszer megtenni.

A főhadiszállás a hadtestek főhadiszállásaival tábori távirdák által köttetik össze. De miután a távirda gyakori rongálásoknak van kitéve, szükséges lesz egyuttal küldöncz-szolgálatot (Ordonanz-Dienst) is életbe léptetni.

A sereg összpontosítása, illetőleg a csapatok magatartása végett ellenséges támadás esetében, czélszerű riadó-rendszer szervezendő. Az egész sereg számára t. i. egy általános, minden nagyobb csapattest számára egy külön riadó-intézkedés adandó ki, melyben következő pontok tartalmazvák:

1. A riadó jel. Ez lehet riadótűz (Fanale), bizonyos számú ágyulövések stb.

2. A gyülekező helyek.

3. Minő utakon vonulnak oda a csapatok.

4. Minő állást foglalnak ott el, illetőleg minő pontok szállandók meg.

5. Mi történik a hadszervonatokkal?

Minden helység lakosainak meghagyandó, hogy éjjel a házak kapuit be ne zárják, riadóknál a házakat el ne hagyják, éji riadó esetében pedig az ablakokat kivilágítsák.

Oly országokban, a hol a népben bizni nem lehet, a harangozás, vásártartás, népgyülekezések stb. eltiltandók. Fellázadt országokban a csapatok erősebb osztályokban egyesítve, nagyobb épületekben helyezendők el, melyek vagy a helységen kívül vagy a fővonalon fekszenek. A tisztek csapataiknál laknak.

A hadsereg tanyázása biztosittatik:

1. Helyzete, illetőleg az által, hogy oly térség választatik az elszállásolásra, mely jelentékenyebb terepakadály, pl. folyó vagy hegység által van védve.

2. Az őrségi rendszer által (Postirungen), melynek részletei a harcászathoz tárgyaltatnak.

74. §.

Mértani elemek.

Ezen elemek az erődtéstanban igen nagy, a harcászatban némi, a hadászatban csakis igen kis szerepet játszanak. Tagadhatlan, hogy az országok egymáshoz való fekvése, a határvonalak iránya a háborura némi befolyással vannak. De határozott szabályokat arról adni, hogy mi előnyös, mi nem, úgy mint pl. az erődtéstanban vagy a harcászatban, nem lehet.

E körülmény igen könnyen megmagyarázható. Először is a mi védelmi magatartásunk esetében előnyös, hátránynya válhatik, ha támadólag lépünk fel és másodsor a harcászatban minden oly hamar végződik és oly kis térre szorítkozik, hogy bármely kedvezőtlen mértani viszony hátrányai mindjárt érezhetővé válnak, a hadászatban azonban nem. Így pl., ha az ellenséges arcvonal a csatában egy behajtó szögletet képez, mi előlről és oldalról levén megtámadva, igen kedvezőtlen helyzetben vagyunk s visszavonulásunk néha egészen el van zárva. Ha a dolgok hadászatilag így állanak, akkor a helyzet sokkal kevésbé kedvezőtlen, mert a nagy távolságok folytán még mindig találhatunk utat és módot az ellen rendszabályait egyensúlyozni.

Miután tehát, mint említve lőn, a mértani elemek a hadászatban nem nagy szerepet játszanak, azokkal tovább nem is foglalkozunk.

75. §.

Statistikai elemek. A seregek élelmezése.

A statistikai elemek vagyis a hadszínhely segélyforrásai a háboru menetére igen nagy befolyást gyakorolnak, mert ezektől függ a sereg jó élelmezésének lehetősége.

A mult század hadjárataiban dívó élelmezési módot már részletesen tárgyaltuk és láttuk, hogy Napoleon idejéig csakis a raktár élelmezési mód, — ezután pedig főleg a harácsolási élelmezés lőn (legalább a francziák részéről) alkalmazva. Mai nap a sereg élelmezése háromféle módon történhetik.

1. A csapatok maguk gondoskodnak élelmezésökről és pedig vagy az által, hogy a szükséges élelmi czikkeket bevásárolják vagy pedig azokat harácsolják.

2. A lakosság köteleztetik a beszállásolt legénységet részben vagy teljesen élelmezni.

3. Az élelmi cikkek raktárak részéről szolgáltatnak ki a csapatoknak.

Az első pontra nézve megjegyzendő, hogy az az élelmezési mód, melynél a csapatok bevásárolnak, a legkényelmesebb, semmi előkészületeket nem igényel és a lakosságra legkevésbé nyomasztó, de egy nagyobb számerejű és egyesített sereg, még igen gazdag országokban is csak igen ritkán fogja ily módon a szükséges élelmi cikkeket beszerezhetni. Ez az élelmezési mód tehát csakis kisebb csapatok részéről vagy tágasabb tanyázásoknál fog alkalmazásba vétetni.

A csapatok részéről előveendő harácsolás csakis a végső szükség esetében alkalmaztassék, mert igen sok hátrányai vannak és pedig:

a) A legénység nagyon fárasztatik, miután sokszor távol fekvő helységekre kell mennie.

b) A helységekre levő készleteknek csakis egy kis része szereztetik be ez uton, mert a harácsolásra kiküldött csapatoknak rendszerint nincs idejük az egyes házakat és csüröket kikutatni.

c) Egyes csapatok bővelkednek, mások pedig szűkölködnek, ha véletlenül szegény vagy már kiélt helységekre harácsolnak.

d) A legénység részéről áthágások és kicsapongások ily alkalmakkal igen könnyen és gyakran fordulván elő, a lakosság felbőszítettetik és sokszor csakis ennek folytán fegyverhez nyul.

Mindezen hátrányok daczára elővédek és különítmények, sokszor lesznek kénytelenek ezen élelmezési módhoz nyúlni. Szabály marad azonban mindig, hogy a harácsolás a helységi előljáróságok útján történjék és csakis az esetben, ha az jelen nem volna, vagy közreműködését megtagadná, szabad megengedni, hogy a katonák maguk keressék fel az egyes házakban a szükséges élelmi cikkeket.

A második pontra nézve megjegyzendő, hogy minden helységben és városban élelmi cikkek napokra és hetekre találhatók.

Elszállásolt csapatok tehát mindig kaphatnak egy bizonyos időn át élelmezést; azonban hogy mennyi időre, erre nézve szabály nem adathatik, mert ez az ország gazdagsága, az utolsó aratás és végre attól függ, hogy nem emésztettek-e fel a készletek egész-

ben vagy részben már elébb átvonult vagy elszállásolva volt csapatok által.

Ez élelmezési mód tágasabb hadiszállásoknál vagy pedig egyes menetelő csapatok, elővédek és különítmények részéről alkalmaztatik, belföldön és ellenséges országokban is, és az előnnyel bir, hogy igen kényelmes, semmiféle előkészületeket nem igényel és tulajdonkép a legbiztosabb harácsolási mód, mert ha a szállásadónak még egyáltalában élelmiszerei vannak, azokat kénytelen odaadni, miután nem egy könnyen rejtheti el a beszállásolt legénység elől.

3-ik ponthoz. A raktárelmezési mód abban áll, hogy a csapatok valamennyi élelmi cikket a raktárakból kapják.

A raktárak e cikkeket

a) bevásárlás,

b) harácsolás,

c) országos szállítás,

d) lótapzsarlás (Fouragirung) útján, vagy végre

e) az ellenségtől elfoglalt élelmi raktárakból szerzik be.

a)-hoz. A bevásárlás főleg csak belföldön és szövetséges országokban történik, miután nemzetközi általánosan elfogadott szabály, hogy egy sereg ellenséges országba nyomulván, annak rovására él.

b)-hez. A harácsolás nemcsak az ellenséges országban, hanem a belföldön is elővethetik, ha más módon élelmi cikkek nem kaphatók. Ilyféle a raktárak és pedig az első vonalbeliek számára előveendő harácsolás a hadbiztosság által rendeltetik el, mely az előlfekvő helységeket rendszerint az elővédek útján, az oldalfekvőket e célra külön kiküldött őrzérek által értesíteni, hogy a szükséges előkészületeket a szállításra megtehessék s a szállítandó cikkeket haladék nélkül az élelmezési raktárakba, azok megérkezte után átszolgáltathassák.

A szállítás a politikai hatóságok közbenjárásával vétessek elő. Ha ezek azonban működni megszűntek vagy közreműködésüket megtagadják, akkor a harácsolás hadbiztossági hivatalnokok által történik, kik mellé kisebb csapatok rendeltetnek. Sok esetben azonban czélszerűbb lesz a lakosságra csupán pénzdót kivetni és a befolyt pénzért a szükséges cikkeket bevásároltatni. Ezt a francziák I. Napoleon idejében és a poroszok is 1870-ben több ízben jó eredménnyel alkalmazták.

c)-hez. Az országos szállítás abban áll, hogy az egész elfoglalt ellenséges területre bizonyos mennyiségű szállítás vettetik ki

s a szállítandó cikkek a tartalékraktárak megtöltésére szolgálnak. A szállítás mennyiségének kivetése statisztikai alapon történik. Belföldön az országos szállítás csak ő Felsége a király, külföldön a fővezér parancsára vétethetik elő.

d)-hez. Az abrakzsarlás részletei a harczászatba tartozván, itt tovább nem tárgyalatnak.

e)-hez. Az ellenségtől elfoglalt élelmi cikkek, rendszerint az első vonalbeli raktáraknak adatnak át.

A seregek mainap tehát főleg raktárakból élelmeztetnek, mi a mult század élelmezési módjától annyiban különbözik, hogy nemcsak a kenyér, hanem valamennyi élelmi cikk a raktárak részéről szolgáltatik ki a csapatoknak; továbbá hogy a cikkek beszerzése nemcsak bevásárlás, hanem harácsolás útján is történik. Miután végre a bevásárlott cikkek a vasutakon, esetleg a folyókon gőz- és másféle hajókon a sereghez bármily messziről is nagy könnyűséggel szállíthatatnak s a harácsolts, illetőleg országos szállítás útján beszerzett cikkek nagyrésze ugys helyben van, magától értődik, hogy a raktárak folytonos kiegészítése nem nagy nehézséggel jár s azok a sereget mindenüvé követhetik anélkül, hogy aránylag nagyobb számú kocsira lenne szükség.

76. §.

Hadtápélelmezés.

Az osztrák-magyar hadseregben háboru idején szabály szerint a fővezértől kezdve minden a seregnél lévő harczosra a raktárak részéről naponkint egy élelmiadag számittatik, ha t. i. a csapatok sem vásárlás útján, sem pedig a házigazda részéről nem élelmezhetők. Ez élelmiadag bizonyos mennyiségű husból, rizsből, lisztből, főzelékből, sóból, borból, kávéból, pálinkából vagy serből áll. A sereg ily élelmezését hadtápélelmezésnek (Etappen-Verpflegung) nevezzük.

A csapatok rendes és jó élelmezése a háboru menetére a legnagyobb befolyással bir s annak czélszerű és helyes berendezése által a hadbiztosság a legnagyobb érdemeket vivja ki magának.

Mulhatlanul szükséges azonban, hogy az élelmezési tiszték fáradszatlan tevékenységet és pontosságot fejtsenek ki; mulhatlanul szükséges továbbá, hogy a csapatok az élelmezésre vonatkozó had-

biztossági rendeleteket és utasításokat a legnagyobb pontossággal és lelkiismeretességgel teljesítsék, különben elkerülhetlenül zavarok és rendetlenségek támadnak, amikor is aztán a csapatok csak maguknak tulajdoníthatják, ha szükséget szenvednek, nem pedig a hadbiztosságnak.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1848. évi kiadás

VII. Fejezet.

A támadó és védelmi működésekről.

77. §.

A védelemről és támadásról általában.

A védelem jellege a lökem feltartóztatása, illetőleg annak bevarása. Ebből azonban nem következik, hogy folytonosan ezen bevarási helyzetben maradjon a védő, hanem magától értetik, hogy a lökem feltartóztatása után előbb-utóbb ellenlökemet kell a támadó felé intéznie, ha igenleges (positiv) eredményt akar elérni és ha nem akarja magát annak kitenni, hogy a támadó ha is több lökeme feltartóztatott volna, alkalmat találjon mindig újólág támadáshoz fogni. Minthogy továbbá az ellenség lökeme harcászati vagy hadászati jellegű lehet, megtörténhetik, hogy a hadászatiilag védő magatartásban levő fél a bekövetkező harcban támadólag lép fel, vagy pedig, hogy védelmi csatában a védő egyes hadtestekkel vagy hadosztályokkal támadásba megy át.

A katonai írók különféle véleményben vannak arról, hogy valjon melyik fél helyzete mondható előnyösebbnek, illetőleg a támadó vagy védő magatartása-e a háborúvitel erősebb neme? Hogy e részben tisztába jöhessünk, mulhatlanul szükséges mindkettőnek előnyeit és hátrányait kiemelni.

78. §.

A támadás és védelem előnyei és hátrányai.

1-ször. A támadó ugyanis ellenét meglepheti és pedig vagy azáltal, hogy más ponton vagy pedig más időben, vagy végre nagyobb számú csapatokkal támad, mint azt ellenfele várja.

A védő azonban hasonlóképp meglepheti ellenét és pedig az által, hogy váratlanul támadásba átmegy vagy pedig, hogy egy ponton sokkal hathatósabb ellentállást fejt ki, mint a minőre a támadó számit.

2. A támadónak szabadságában áll a védőt egy vagy két oldalról megkerülni és így annak visszavonulását fenyegetni vagy veszélyeztetni. Ezt ugyan a védő is teheti, de nem oly könnyen, mint a támadó.

3. Az erkölcsi elemek a támadó részén vannak, csapatai rendszerint emelkedettebb erkölcsi hangulatban lesznek, mint a védő csapatai. A kezdemény előnye továbbá a támadó részén levén, ellenfelének a törvényt ő szabja.

4. A folytonos mozgás által a támadó erői nagyobb mértékben vétetnek igénybe, mint ez a védőnél történik.

5. A terep előnyeit főleg a védő zsákmányolhatja ki, miután oly állást foglalhat el, melynek arcza előtt tetemes akadályok vannak s melyben a támadó golyói ellen többé-kevésbé védve van.

Ha a védelmet hadászatiilag tekintjük, akkor a védőnek még egy nagy előnye van, ha t. i. a háboru országában viseltetik, ez a támogatás, melyet a népnél és saját váraiban talál. Ha a védő további visszavonulásra kényszerítettik, akkor előnyévé válik ismét azon körülmény, hogy a növekedő veszély a kormányt és népet nagyobb erély- és erő kifejtésre buzdítja, sőt még talán szövetségeseket is szerez. Előny lesz továbbá az is, hogy a támadó további előnyomulásánál mindinkább gyengül és pedig azáltal, hogy működési vonala biztosítására, a védő várainak szemeltartására vagy ostromlására tetemes csapatokat kénytelen visszahagyni, holott ez utóbbi a visszamaradt őrségeket, kereteket stb. magához vonva mindinkább erősödik.

A mondottakból tehát azt lehetne következtetni, hogy a védőmagatartás a háboru erősebb neme, mint ezt pl. Clausewitz állítja. Hogy azonban e részben nincs igaza, mutatja a tapasztalás és ezt bebizonyítani igyekezendünk.

79. §.

Hadászati védelem.

Vegyük a dolgot hadászati szempotból, illetőleg tekintsük a hadászati támadást és védelmet.

A védőnek első feladata a lökemet feltartóztatni. Intézkedéseit tehát a támadó mozdulataihoz kell alkalmaznia és csakis ha ezek felől tisztában van és ha azokat egyensúlyozta, lehet az ellenlökem intézéséhez fogni, az esetet kivéve, ha az ellenség hibás mozdulatokat vagy műveleteket venne elő, mely esetben a védőnek ezekkel gondolnia nem kellene.

A tapasztalás azonban mutatja, hogy a támadó intézkedéseinek megbénítása (egyensúlyozása) nem igen szokott sikerülni, hogy rendszerint valami váratlan eset fordul elő, melyre a védő nem számított s melynek folytán ellenlökeme is elmarad. A védő serege ezután már hátrányos helyzetbe jut, a bizalom a fővezérséghez meg van ingatva, a demoralisáció megkezdődik s a játszma számára el van veszve.

Hogy a lökém feltartóztatása oly ritkán szokott sikerülni, annak oka abban rejlik, hogy minden esetet előrelátni nem lehet és rendszerint az következik be, mely számításba nem vétetett. Sokszor az alvezérek ferde intézkedésekkel a fővezér terveit megzavarják vagy kötelességöket nem teljesítik. *) De végre ha mindez nem is következik be s a védő helyes intézkedések vagy ellenmozdulatok által az ellenség lökémét egyensúlyozta is, akkor még a második feladat vár rá, hogy t. i. az ellenlökemre magát rögtön elszánja és támadásba menjen át, mi kitűnő fővezéri tulajdonokat igényel.

Példa. Napoleon 1796 és 1814. évi hadjáratai.

Egy további nagy hátránya a védő-magatartásnak abban áll, hogy az egyes csapatparancsnokok nagy része a hadtestparancsnokoktól kezdve, ez esetben akaratlanul azon véleményben van, hogy előbb-utóbb vissza kell vonulniok s ennek folytán a visszamenésre hajlandóságot is nyernek. Ezt az újabb hadjáratok nagy része fényesen bebizonyította, továbbá azt is, hogy az, kinek javára a hadjárat végződött, rendszerint már annak kezdetétől fogva támadólag lépett fel.

A támadó végre azért, hogy magának egy igenleges czélt tűz ki, csapatai összpontosítását könnyíti, ép úgy azok kiküldetését

*) Erre ugyan azt lehetne felelni, hogy ez a támadónál is történhet, de ez állítás nem való. A támadó t. i. tudván mit akar, határozott parancsot adhat, netalán elkülönített alvezéreinek; a védő azonban ellene szándékairól homályban lévén, ezt rendszerint nem teheti és csakis általános utasításokkal láthatja alvezéreit el.

a döntő irányban. Főerejét tehát a főczél felé indítja és mellékes célokra csak alárendelt csapatrészeket használ fel.

A védő azonban a támadó szándékai felett bizonytalanságban lévén, sok lehetőséget egyforma fontosságúnak tart és ez által erői szétforgácsolására indíttatik.

Mindezzel bebizonyítottunk véljük azt, hogy a védő-magatartást nem lehet a háboru erősebb nemének nevezni, hanem inkább a gyengébbnek. Azt azonban nem állítjuk, hogy minden körülmény közt támadólag kell fellépünk, sőt ellenkezőleg abban a véleményben vagyunk, hogy lehetnek viszonyok és esetek, melyekben a védelmi magatartás nemcsak harcászati, hanem főleg hadászati tekintetben is czélszerűbbnek és előnyösebbnek mutatkozik. Ez esetek a következők:

1. Feltűnő különbség az erőarányban. Ha t. i. egyik fél sokkal, például legalább egy harmaddal gyengébb vagy csak fél oly erős, mint a már egyesült ellenség (mert ha ennek csapatai még nem volnának egyesülve, akkor ez esetben is a támadás előnyösebb lenne).

Ha ily körülmények közt a gyengébb fél támadólag akarna fellépni, akkor ellenfele, kivéven ha az egy teljesen tehetetlen vezér, nem fogja engedni, hogy ő mint gyengébb fél, számára törvényt szabjon, hanem tulnyomó ereje folytán annak támadó mozdulataival nem sokat gondolván, maga támadásba menne át s ellenét a legkellemetlenebb helyzetbe hozhatná.

Ha tehát egy jó védelmi vonal vagy egy nagy vár, melynek védelme alatt az ellent hosszabb ideig feltartóztatni lehetne, a gyengébb rendelkezésére nem áll, akkor legezélszerűbben cselekszik, ha az ország belsejébe vonul, hogy segélyforrásaihoz mindinkább közeledjék. Hogy a védő azonban e visszavonulás alkalmával jó állásokat megszáll és az ellent talán azok támadására csábítja, hogy azt, ha hibás mozdulatok által a támadásra kedvező alkalmat nyújt, megtámadja, — magától értetik.

2. Ha egyik fél a háborura még nincs teljesen elkészülve, illetőleg ha serege teljesen felszerelve, összpontosítva még nincs — és ellene támadásra indul, vagy ha tetemes erősítéseket vagy szövetséges csapatokat vár, melyek a legrövidebb idő alatt megérkeznek. Így pl. 1848-ban az olasz forradalom kitörése alkalmával a lombard-velencei tartományban álló osztrák sereg 70,000 emberre rugott, de az egész országban szét volt szórva. Midőn tehát azonkívül még a piemonti sereg is a Lombar-

diába betört, Radetzky kénytelen volt a várnégyszögbe visszavonulni, honnan csak akkor indult támadásnak, midőn seregét itt összeszedte s egy tartalékhadtest (18,000 ember) Thurn tábornok vezénylete alatt Istriából megérkezett.

3. Ha az ellenség egy kitünő védvonal mögött áll, melynek megkerülése lehetetlen és melynek arcztámadására a másik fél nem bír eléggé tulnyomó erővel.

Ez eseteket kivéven tehát a támadó hadászati magatartás mindig czélszerűbb lesz, mint a védő.

80. §.

A harcászati védelem.

A harcászatban hasonlókép azt tapasztaljuk, hogy az uj-kori csaták többjében a támadó maradt győztes.

Tagadhatlan, hogy találkozik igen sok állás, mely a védőnek oly előnyöket nyújt, hogy sokkal kedvezőbb körülmények közt harczol, mint a támadó.

De ha a védő ily erős állásba vonul, akkor ellene, ha feladatát érti, nem fogja ez állást megtámadni, legalább arczban nem, hanem vagy oldalában vagy pedig az állást megkerüli és ily módon a védőt annak elhagyására kényszeríti vagy végre hadozatok által onnan kiűzi.

Ha mindamellett a védő állásában mégis megtámadtatik, akkor ismét kettős feladata van, t. i. először a lökemet feltartóztatni, másodsor pedig ha igenleges eredményt akar elérni, támadásba átmenni; s ez az ami a gyakorlatban oly nehéznek mutatkozik és csak igen ritkán fordul elő. A védő csapatai ugyanis rendszerint azon gondolattal vannak eltelve, hogy az állás megvédésével feladatukat teljesítették és nehezen birhatók arra, hogy támadáshoz is lássanak és pedig annál nehezebben, mennél erősebbnek és előnyösebbnek mutatkozott a védelmökre bizott tárgy vagy tereprész. Szerencse, ha még abban a meggyőződésben vannak a harc kezdetekor, hogy állásaikat valóban meg is védhetik és az ellen támadását visszaverhetik. Sokszor azonban már azzal a gondolattal mennek a harcba, hogy előbb-utóbb hátrálniok kell. E gondolat nagyon rossz befolyással van a harc menetére és sokszor az az oka, hogy egyes

csapatrészek állásaikat nem védik elég szívósan, hanem visszavonulásukért aggódva azokat elhagyák, mihelyt a szomszéd csapatok visszanyomatnak.

A támadónál a dolog megfordítva van. Csapatái nagyjából azzal a meggyőződéssel mennek harczba, hogy az ellent hátrálásra kényszerítendik s ennek folytán egyes csapatrészek előnyomulása a szomszéd csapatok előnyomulását vonja maga után. Végre a harczban ép úgy, mint a hadászati működéseknél váratlan események következnek be, melyek a fővezér szándékait megzavarják s az ellenlökem elmaradását okozzák.

Ez eseményekhez tartozik, pl. egy csapattest önkényű visszamenete (Clam hadteste Magentánál 1859, Jellacic hadteste Isaszeghnél 1849.), vagy egy fontos pont nem várt elvesztése stb.

Mindebből tehát azt a következtetést vonhatjuk, hogy kevés esetet kivéve, mind harczászatiilag, mind hadászatiilag támadólag kell fellépünk, ha a győzelemre magunknak több kedvező esélyt akarunk biztosítani. A támadó vezér és serege mindig több merészséget mutatnak, mint a védő vezér és csapatai. A támadás az ellennek imponál; a védő már védelmi magatartása által elismeri, hogy gyengébb. A hadászati támadás által végre a támadó az ellen országába nyomul és saját országa a háboru pusztításaitól mentve marad.

81. §.

A működésekről általában. Háboru-, hadjárat- és működési terv.

Minden működés egy bizonyos pontról indul ki, egy bizonyos irányban vagyis vonalon vétetik elő és egy tárgyhoz vezet. A pontok, melyekről a működések a hadjárat elején kiindulnak, indpontoknak, a tárgyak, melyek felé vezetnek, működési tárgyaknak, a vonalak, melyeken a működések történnek, működési vonalaknak neveztetnek.

Minden működés végcéljának, a harcznak, azaz, az ellen csapatai megsemmisítésének kell lenni, mert csak ez ad a győzőnek állandó előnyöket.

Igy pl. ha az ellent megkerültük és ez által állásából visszavonulásra kényszerítettük, még határozott eredményt nem értünk el. Csakis akkor, ha ő a bekövetkező csatában megvertet, lesz működésünknek igenleges és maradandó eredménye,

és pedig az a nagy eredménye, hogy ellenségünk működési, illetőleg visszavonulási vonalától leszorítottatik. Minden hadászati működést tehát a harcászati csapás által ki kell egészíttetni.

A működés a tervből és a kivitelből áll.

Mielőtt azonban a működési terv bővebb magyarázatához fognánk, szükséges lesz előbb a háboru- és hadjárat-tervről említést tenni.

A háboruterv (Kriegsplan), melynek készítésénél a diplomacia is közreműködik, meghatározza a háboru célját, továbbá hogy mi módon, támadó vagy védő magatartás által érendő-e el ezen cél? meghatározza továbbá a főműködési tárgyat, az erőket, melyek a háboru viselésére szükségesek, azok netaláni elosztását a különféle hadszínhelyeken, megbírálja továbbá az ellenség erőviszonyait, a geographiai viszonyokat, végre hogy mi módon használandók fel netaláni szövetséges seregek.

A hadjárat-terv (Feldzugsplan) egy hadszínhelyen felépő sereg működéseit nagy vonalokban vázolja, mert részleteket előre meghatározni nem lehet.

A hadjárat-terv összehasonlíttja mind a két fél működő seregének erejét, megbírálja a hadszínhely geographiai viszonyait, meghatározza a hadászati vonalakat és pontokat, t. i. az alapot, a tért, melyen az első hadászati fejlődés véghezvitessék, a működési vonalakat, melyek használatba vétetnek, a működési tárgyakat, melyek elfoglalandók lesznek, a védelmi vonalakat, mi módon rendezendők ezek be, mi módon erősítendők ezek meg, hol gyűjtendő össze a hadászati tartalékok, minő várak helyezendők védelmi állapotba. Megemlíti továbbá az élelmezést, a pótlások biztosítását, a szállítási eszközöket (vasutakat, gőzhajókat), melyek rendelkezésünkre állanak, meghatározza, hogy hol fog valószínűleg az első összecsapás történni, mi módon és minő irányban üldöztessék az ellenség győzelmeink esetében, vagy merre és hová eszközöltessék a visszavonulás vereség esetére, de további részletekbe nem bocsátkozik.

A hadjárat-terv végre még megemlíti azon működéseket, melyeket az ellenség irányunkban alkalmazhat és valószínűleg alkalmazni fog.

Háboru- és hadjárat-terv tehát csakis egy készítették és pedig a hadjárat kezdete előtt. Működési terv azonban minden működés elővételére fog készíttetni, tehát egy hadjárat

folyamában több is. Ez már bizonyosabb és határozottabb adatokon, t. i. a kémek, őrzéjratok stb. jelentésein alapulván, részletekbe is bocsátkozhatik; és miután a kivitel a tervet rögtön követi, minden tekintetben körvonalozottabb is lehet, mint a hadjárat terv.

Ez utóbbi többnyire működési tervnek is neveztetik, ámbar, mint láttuk, ettől lényegesen különbözik.

A mondottakból következik, hogy egy hadjárat terv és működési terv készítésére éles ész és hadászati ismereteken kívül: a hadszínhely geographiai és statistikai viszonyainak, az azon előbbi időkben lefolyt háboruknak, a saját és ellenséges sereg számának, szervezetének stb. teljes és részletes ismerete mulhatlanul szükséges.

82. §.

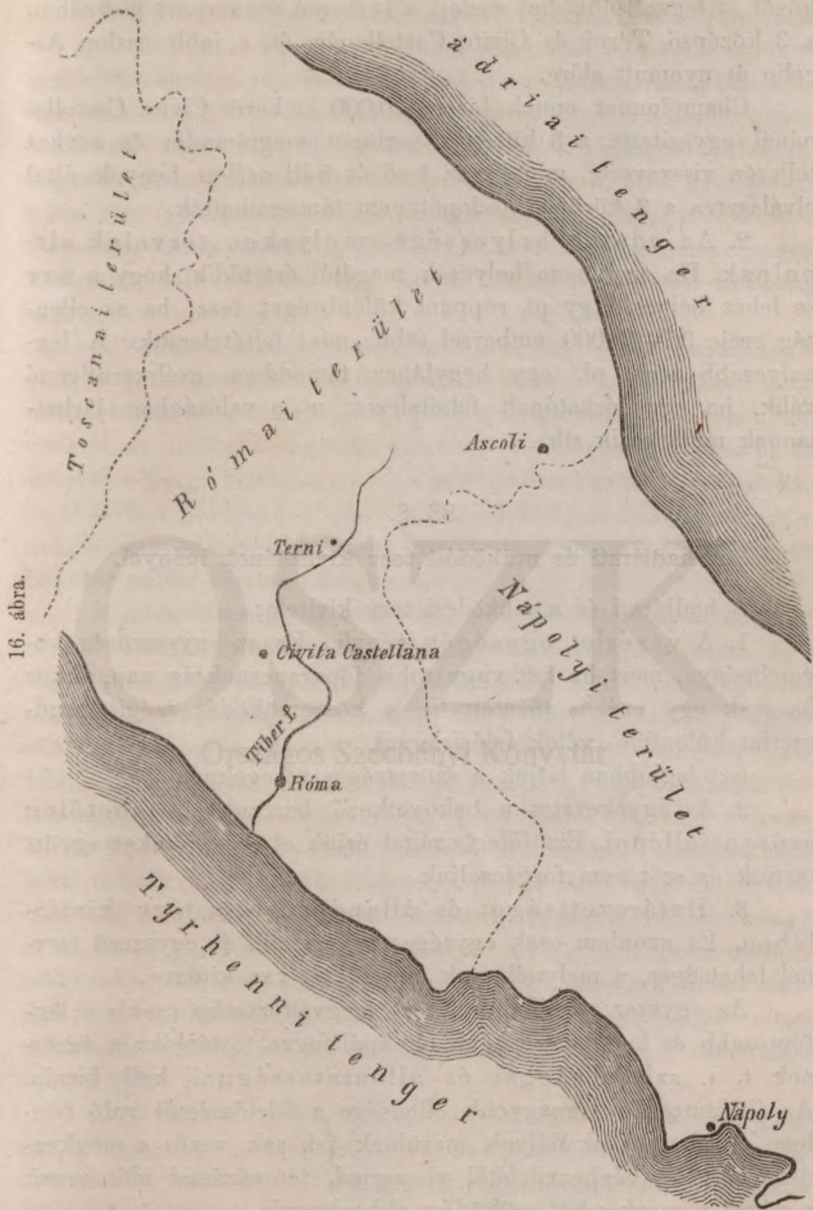
A hadjárat terv és működési terv főkéllékei. 1798-iki hadjárat Nápolyban.

A hadjárat terv és működési terv főkéllékeihez tartozik:

1. Az egyszerűség. Minél egyszerűbb egy terv, minél kevésbé tétetik külvizonyoktól függővé, annál valószínűbb, hogy sikerülend. Egy jó hadjárat terv és egy jó működési tervnek tehát rendszerint csak egy, és nem különféle főczélja van, vagy ha kivitelkép több főczél is tüzetnek ki, akkor az igyekezetnek oda kell irányulni, hogy e czélok egymásután és nem egyszerre éressenek el. Az osztrák működési terv, pl. a múlt század végén előfordult háborukban igen bonyolódottak valának. Céljuk volt az ellenséget nemcsak arcban, hanem oldalaiban és hátában is megtámadni, megverni és visszavonulását teljesen elzárni, mi végett az előnyomulás, illetőleg támadás több egymástól távollevő oszlopokban nagyon divatos volt. E tervek mindannyian nem sikerültek.

Ilyféle bonyolódott működési terv készítésében remekelt az akkori osztrák vezérkari tábornok Mack, ki ennek következtében érdemetlenül magának nagy hirnevet szerzett. Ez 1798-ban és 1805-ben magát megis boszulta.

1798-ban ő Nápolyban a sereg főparancsnoka volt, 20,000 francia Championnet alatt a római területen állott. Mack 50,000 emberrel meg akarta őket támadni s e czélból seregét 6 oszlopra

osztotta, melyekből 5 a szárazföldön nyomult elő, 1 pedig hajókra szállított, hogy a toscanai területen kikössön és Championet hátában működjék. A szárazföldön menetelő csapatok

közül, a legszélsőbb bal oszlop a tyrhenni tengerpart hosszában a 3 középső Terni és Civita Castellánán át, a jobb oszlop Ascolin át nyomult előre.

Championnet ennek hírére 20,000 emberét Civita Castellánánál egyesítette, a 3 középső oszlopot megtámadta és azokat teljesen visszaverte, miután az 1-ső és 5-ik oszlop hegyek által elválasztva a 3 középső oszlopot nem támogathatták.

2. Az adatok helyessége, melyeken terveink alapulnak. Ha azok nem helyesek, magától értetődik, hogy a terv se lehet helyes. Így pl. roppant különbséget tesz, ha az ellenség ereje 30—40,000 emberrel több, mint feltételeztük. A leghelyesebb terv, pl. egy hegyláncz támadásra czélszerűtlenné válik, ha egy járhatónak feltételezett ut a valóságban járhatlannak mutatkozik stb.

83. §.

A hadjáratí és működési terv kivitelének igényei.

A hadjáratí és a működési terv kivitele:

1. A vezérlet egységét igényli. Ez az egyszerűség követelménye, mert ha két vagy több főparancsnokság van, akkor ha csak egy czél is tüzetett ki, a közreműködés mégis rendszerint különféle czélok felé irányul.

Ezt legjobban látjuk a szövetséges seregeknél.

2. Az igyekezetet a bekövetkező harcokban lehetőleg erősen fellépni. Ezt főleg azáltal érzük el, ha erőinket együtt tartjuk és szét nem forgácsoljuk.

3. Határozottságot és állandóságot a terv kivitelében. Ez azonban csak egységes vezérletnél és egyszerű tervnél lehetséges, a melynél csak egy főczél van kitűzve.

Az egyszer megállapított terv megváltoztatása csakis a legfontosabb és legkényszerítőbb okoknál fogva történjék: a vezérnek t. i. szilárdsággal és állhatatossággal kell birnia. Az állhatatosság legnagyobb ellensége a felelősségtől való félelem, mi által ha akadályok merülnek fel, sok vezér a megkezdett művelet véghezvitelétől visszariad, tétovázással időt veszít s végre a megkezdett működést abbanhagyja.

Ebből látható, hogy mily előny, ha az uralkodó egyuttal fővezér, mert ennek a felelősségtől annyira tartania nem kell, mint egy más függeteg fővezérnek.

4. Gyorsaságot a mozdulatok véghezvitelében. Menél gyorsabbak mozdulataink, annál kevesebb időt talál az ellenség ellenszabályokra, annál inkább lephetjük meg, annál biztosabban számíthatunk az eredményre. Szüneteknek a működésekben tehát csak akkor szabad beállaniok, ha ezek multhatatlanul szükségesek, pl. az élelmezés, járhatlan utak végett, az erők gyengesége miatt vagy politikai viszonyok folytán. Így pl. 1812-ik hadjáratban Napoleon Oroszthonban benyomulván, a sereg élelmezése végett kénytelen volt Wilmánál két hétig, Vitebsknél szintén két hétig időzni.

5. Szükséges végre, ha egyszer a hadjárat terv megállapított, hogy a fővezérnek működései kivételére és feladatának megoldására szabad kéz engedtessék, azaz, hogy se egyes személyek, mint pl. az uralkodó vagy államférfiak, se bizottságok, mint pl. az ismeretes bécsi Hofkriegsrath, a honvédelmi bizottmány 1848-ban és 1849-ben Magyarthonban, a működésekre befolyással ne legyenek. Ilyféle beleszólások káros következményeire a hadi történetből elég példát lehetne felmutatni.

Minden támadási működésnél, magától értetőleg az ellenség erejének száma és elosztása a legnagyobb figyelembe veendő és a főigyekezet oda irányzandó, hogy a harcz reánk nézve kedvező viszonyok közt vivathassék, azaz, hogy vagy az ellenség egyes részei ellen egész erőnkkel léphessünk fel, vagy pedig ha ellenfelünk is egyesülve volna, a harcz folyamában visszavonulási vonalait fenyegethessük, a nélkül, hogy csatavesztés esetében e tekintetben kedvezőtlen helyzetbe jutnánk. A hadászati támadási pont tehát mindig az ellen állásának az a pontja lesz, melynek elfoglalása által őt működési vonalától leszoritjuk, segélyforrásaitól vagy többi csapatjaitól elválasztjuk. Ha az ellen pl. két részre oszolva működnek, akkor a hadászati támadási pont, azoknak benső szárnya lesz, mert ennek legyőzése által az illető részt, melyet megtámadunk, a másik résztől még inkább elnyomjuk és a szétszólást fenntartjuk.

A mi az ellen megtámadását túlnyomó erővel illeti, erre alkalm többször fog mutatkozni, mert mint tudjuk, az utak hiánya, az élelmezésre való tekintet, a szárnyak vagy egyes pontok fedezése s több más körülménynél fogva, egyes seregrészek sokszor arra kényszerítetnek, hogy egymástól távolabb fekvő utakon meneteljenek és táborozzanak. De ha az ellenség egyesülve van is, tün-

tetések által arra birhatjuk, hogy serege egyes részeit kikülönitse, s így magát arczban gyengitse.

A kedvező alkalom felhasználásban illetőleg a kivitelben való gyorsaság azonban multhatatlanul szükséges.

Minden működésnél igyekeznünk kell seregünk zömét a döntő befolyással bíró pontra irányozni s ez által ott túlerővel föllépni. Ebben áll a hadászat egész mestersége. Hol fekszik azonban a döntőpont, azt sokszor csak a vezér helyes tapintata fogja megmondhatni. Szükséges lesz végre a fennálló körülményeken és viszonyokon kívül még a súrlódást is helyesen számba venni és az ellenséges vezér személyére, illetőleg annak tehetségei és képességére is különös tekintettel lenni. Egy Windisgrätz ellen máskép lehet működni, mint egy Radetzkiel vagy Wellingtonnal szemben, ezek ellen ismét máskép, mint egy Napoleon ellen.

Vannak esetek, hol a vezérnek csakis a legegyszerűbb hadászati szabályok szerint kell eljárnia, hogy kedvező eredményt érjen el. Ily eset lép be, ha az ellenség csapatainak száma, elosztása, továbbá szándékai teljesen ismeretesek, mint pl. 1866-ban Benedek junius 27-én estve egész pontossággal tudhatta, hol állanak az egyes porosz hadtestek, mi szándékaik vannak, néki tehát csakis egy kis merészségre, de semmi különös vezéri lángészre leende szüksége, hogy azok ellenében a legczélszerűbb műveletet alkalmazza.

Vannak esetek, hol a vezér csakis lángesze és helyes tapintata folytán fogja a legczélszerűbb működést felismerni. Ez eset pl. akkor áll be, ha az ellen csapatainak elosztása és szándéka felől teljesen homályban vagyunk. Végre lesznek esetek, melyekben a tulajdonképi hadászati alapszabályokkal látszólag *) ellentétben álló eljárás mutatkozik legczélszerűbbnek, mint pl. ha a győzelem a bekövetkező harcban túlerőnk folytán számunkra bizo-

*) E kifejezést látszólag azért használjuk, mert ily esetekben szabály, hogy a hadászati alapszabályokat mellőzzük. Így pl. hadászati alapszabály, hogy az egyszerű megkerülést a támadó csak akkor vegye elő, ha alapitva van; nehogy veretés esetében teljesen tönkre tétethessék. Ha azonban oly túlyomó erővel bir, hogy a győzelemre a bekövetkező harcban biztosan számithat, akkor a megkerülő mozdulatot véghez viheti a nélkül, hogy alapitva lenne. Hadászati alapszabály p. o., hogy az öszpontosuló előnyomulásnál az egyes seregrészeknek oly egyesülési pont tűzessék ki, melyet mi előbb érhetünk el, mint az ellen. Ha azonban jogunk van az ellenséges vezér tétlenségére, illetőleg arra számítani, hogy állásában nyugodtan meg fog állani és egyesülésünket be fogja várni, akkor ismét ez alapszabályt mellőzhetjük.

nyos, vagy ha az ellenséges vezér tehetetlenségére és tétlenségére előbbi működései szerint határozottan számíthatunk.

A működések védelmi és támadó működésekre oszlanak.

84. §.

Támadó működések.

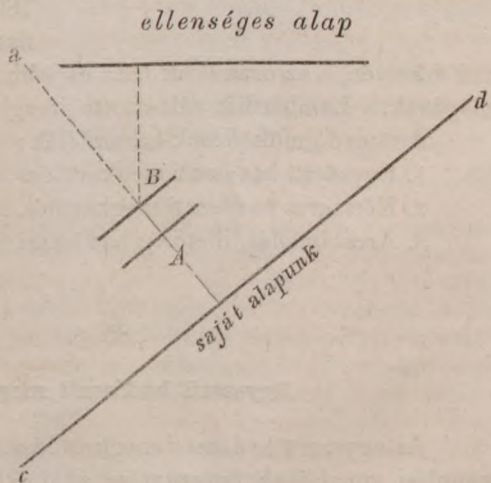
A támadó működéseknél a harczot keressük azon reményben, hogy győzelmet aratunk. De miután erre egész biztosan igen ritkán lehet számítani, szükséges lesz a vereségre is előregondolni és netalán visszavonulásunkat biztosítani. Ebből következik, hogy minden működésnek alapítva kell lenni, illetőleg a seregnek az alappal összeköttetésben kell maradnia.

A theoria szerint egy működés csak akkor lenne egész biztosan alapítva, ha a vonal, melyen működünk, az alapra függőleges helyzettel bírna, mert csak ez esetben érjük minden körülmény közt működési indpontunkat visszaveretés esetében előbb el, mint az ellenség alapunkat. De egy ily irányban véghez vitt lökem (párhuzamos alapokat feltételezve) soha sem fog nagy hadászati eredményt nyújtani, mert az ellen ez esetben, ha mi győzünk, alapjára egyszerűen visszanyomatnák.

Ha mi azonban átkaroló alappal bírunk, vagy ha alapunk az ellenséggel összehasonlítva, rézsutos irányu és azt túlszárnyalja, (lásd 17 ábra) akkor az említett irányban véghez vitt lökem folytán az ellen (B) alapjától el *a* felé nyomathatik és a legkellemetlenebb helyzetbe juthat a nélkül, hogy mi (A) magunkat ugyanaz eshetőségnek kitennők.

Ha tehát alapunk ez ellenséges alappal összehasonlítva nem hosszabb és ahoz párhuzamos fekvéssel bír, akkor ilyféle működé-

17. ábra.

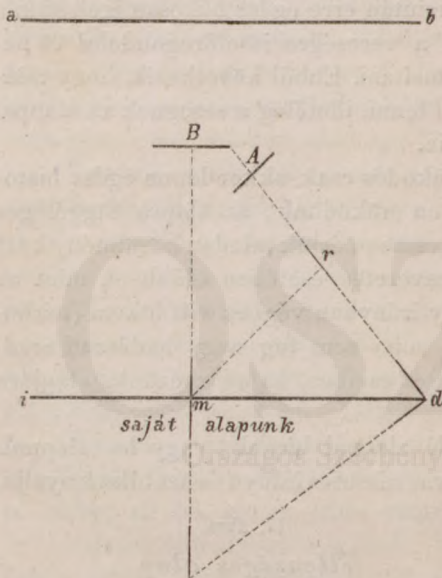

seket, mely által az ellen csatavesztés esetében alapjától, illetőleg működési vonalától leszorittatik, csak akkor vihetünk véghez:

1. Ha alapunk egy terepakadály vagy várak által fedezve és biztosítva van, hogy az magát az ellenség ellen addig tarthatja, míg ismét körutakon mögéje visszatérhetünk (lásd 18-ik ábra).

18. ábra.

ellenséges alap

Igy pl. ha alapunk *id* egy hatalmas folyó, *i*, *m* és *d* erősített pontok, akkor a *B*-nél álló ellenséget, *mr* vonalon előhaladván, bal oldalában megtámadhatnók, mert csatavesztés esetében *d* ponton át alapunk mögé visszatérhetünk eredeti működési vonalunkra, a nélkül, hogy az ellen bennünket megelőzhetne.

2. Ha oly túlnyomó erővel birunk, hogy a bekövetkező csatában a győzelemre biztosan számíthatunk.

3. Ha magunknak az említett irányban egy új közbenső vagyis ideiglenes alapot veszünk, mint ezt pl. 1800-ban Napoleon tevė. A nagy Szt. Bernhard-hegyen

t. i. átkelvén, s az osztrákok háta és jobb oldaluk ellen működvén, magának a Lombardiát választotta ideiglenes alapul.

A támadó működések háromfélék:

1. Egyszerű hadászati megkerülés.
2. Kétszeres hadászati megkerülés.
3. Arcztámadás, illetőleg hadászati áttörés.

85. §.

Egyszerű hadászati megkerülés.

Az egyszerű hadászati megkerülésnek czélja, az ellent visszavonulási vonalainak fenyegeteése által állása elhagyására vagy ha

állásában megmaradni szándékoznék, reá nézve kedvezőtlen viszonyok közt harcra kényszeríteni.

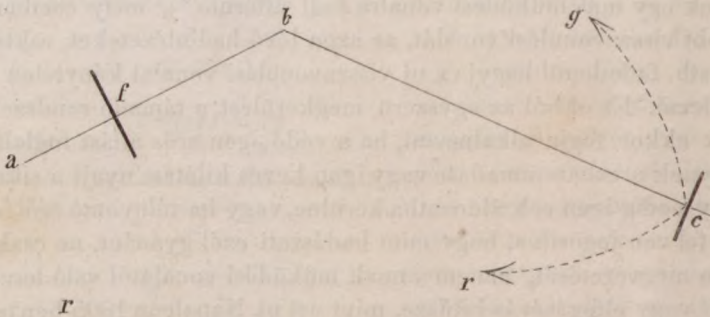
E működés a támadóra nézve némi veszélylyel és sok nehézséggel jár, ha az oldalmenettel van összekötve, illetőleg, ha a támadónak egy más működési vonalra kell áttérnie *), mely esetben ő előbbi visszavonulási vonalát, az azon lévő hadintézeteket, raktárakat stb. fedetlenül hagyja s új visszavonulási vonalat kénytelen be rendezni. Ez okból az egyszerű megkerülést a támadó rendszerint csak akkor fogja alkalmazni, ha a védő igen erős állást foglalt el, melynek arcban támadása vagy igen kevés kilátást nyújt a sikerre vagy pedig igen sok áldozatba kerülne, vagy ha túlnyomó erői folytán fel van jogositva, hogy mint hadászati cél gyanánt, ne csak az ellen megveretését, hanem annak működési vonalától való leszorítását vagy elfogását is kitézze, mint ezt pl. Napoleon 1805-ben tévé. Az egyszerű megkerülés végre még mindig alkalmaztatni fog, ha a támadó állása folytán már erre utalva van, t. i. hogy a védő oldalához közelebb áll, mint állása arczához. Így pl. az osztrákok 1813-ban Csehország északi részében, Teplitz tájékán seregöket összpontosítván, Napoleon állását Drezdánál (augusztushóban), melynek arcza tulajdonkép észak-kelet felé volt irányozva, egyszerű előnyomulás által megkerülték.

A mi az irányt (utat), melyben a megkerülés véghez vittessék vagyis azt illeti, hogy valjon az ellenségnek melyik szárnya kerültesse meg, ez a geographiai viszonyoktól, az ellenség állásától, csapatainak elosztásától és annak számától is függ, s e tekintetben más szabály nem adható, mint az, hogy a támadó abban az irányban alkalmazza a megkerülést, melyben saját visszavonulását illetőleg kevesebb veszélynek van kitéve, melyben a megkerülés hamarabb véghez vitethetik, melyben kevesebb akadály (légyen az az ellenség vagy terep részéről) várható, és melyben legtöbb eredményt érhet el. Így pl., ha a működési vonal *abc*, *b*-nél szögletet

*) Az egyszerű hadászati megkerülés csak akkor lesz oldalmenettel összekötve, ha már az ellen közelében lévén, seregünkkel egy más működési vonalra, mely állása mellett halad el, térünk át. Ha ez áttérés tőle még távolabb történik, akkor az illető mozdulat rendszerint nem lesz oldalmenet, de ha az is lenne, a nagy távolság végett veszélylyel nem jár. Némely esetben végre már az eredeti működési vonal helyes választása és felhasználása által az ellen megkerülését véghez viszszük, a nélkül, hogy oldalmenetet tennünk és más vonalra áttérnünk kellene. 1800-ban és 1805-ben Napoleon ily módon kerülte meg az osztrákokat, 1806-ban a poroszokat. Működéseire t. i. e. hadjáratokban oly vonalakat választott, melyek őt ellenei oldalába és hátába vezették.

19. ábra.

g

r

képez, az ellen *f*-nél erős állást foglalt el, melyet a támadó arcban támadni nem akar, hanem megkerülni szándékozik, akkor magától értetik, hogy ő a megkerülést *r* felé, azaz az ellenség jobb szárnya ellen és nem *g* felé fogja elővenni, kivévn, ha a terep *r* felé nehezen és *g* felé igen könnyen járható volna.

Hogy mit tehet a védő az egyszerű megkerüléssel szemben, azt a jövő szakaszban fogjuk tárgyalni. Itt csak megjegyezzük, hogy ha a megkerülés sikerült is és a védő ennek folytán állását el is hagyta, ez a támadó számára különös eredménynek nem tekinthető. Aránylag nagyobb lesz az eredmény, ha a védő egyes részei ez alkalommal megverettek és igen sokszor véglegesen döntő eredményt fog elérni a támadó, ha sikerült neki a védőt ez utóbbi számára kedvezőtlen viszonyok közt harcra kényszeríteni, megverni és visszavonulási vonaláról leszorítani.

Ez okból tehát szabály: hogy a sikerült megkerülés után a harcászati lökém rögtön következék, ha ez nem történik, akkor az ellen időt nyer a visszavonulásra és mink nem értünk egyebet el, mint hogy őt állásából kiűztük.

86. §.

Az egyszerű megkerülés kellékei.

Miután az esetben, ha a bekövetkező csatában a védő maradna győztes, a támadó visszavonulását illetőleg hasonló kedvezőtlen helyzetbe juthatna, szükséges, hogy minden megkerülési működésnél:

1. A támadó alapítva és visszavonulása teljesen biztosítva legyen, kivéve, ha oly túlnyomó erővel bír, hogy győzelme a bekövetkező csatában kétségtelen.

2. A megkerülési mozgalom gyorsan vittessék véghez, miután ez rendszerint oldalmenet lesz, mely az ellenség által könnyen megzavartathatnék, ha annak erre ideje marad.

3. A támadó azon legyen, hogy megkerülési szándékát ellenfele minél később vegye észre, s így annak ellenrendszabályokra minél kevesebb ideje maradjon. Ehez mindenekelőtt titoktartás szükséges, továbbá tüntetés az ellen másik oldalában vagy arczában, hogy figyelme a fenyegetett oldalról elvonassék. E célra a sereg egy része (melynek azonban aránylag nagynak lennie nem szabad) lesz kirendelendő. E seregrész a fősereggel összeköttetésben marad és egyttal eredeti visszavonulási vonalunknak is némi fedezésére szolgál.

4. Szükséges végre, hogy a támadó visszavonulása biztosítására a kellő intézkedéseket tegye. Sok esetben egy új hadtáputat kell berendeznie, utánpótlási intézeteit a régi visszavonulási vonalról az újra átküldeni, új közbenső alapot szerezni stb.

Radetzki oldalmenete 1848-ban Veronából Mantuába, illetőleg a piemontiaknak azzal szándékolt egyszerű megkerülése, itt mint oly példa felemlíthető, melyből láthatjuk, hogy Radetzki mozdulata mind ezen igényeknek megfelelt.

Az egyszerű hadászati megkerüléssel való fenyegetés sokszor mint hadi csel is alkalmaztathatik, hogy az ellen arcváltoztatásra, kikülvönítésekre vagy állása elhagyására kényszeríttessék. Ez azonban csak akkor fog sikerülni, ha a megkerüléssel való fenyegetés, illetőleg az erre célzó hadmozgalom

1. Némi valószínűséggel bír.

2. Annak hatására a szükséges idő engedtetik.

3. Ha az ellenségnek a hadi csel hibás alkalmazása által a győzelemre kedvező alkalom nem nyújtatik. Ez eset állna be pl., ha a sereg két meglehetősen egyforma részre osztatnék, melyek egyike az ellen arczában maradna, a másik a tüntetést annak egyik oldala ellen vinné véghez.

Meg kell még ez alkalomkor emlitenünk, hogy egy támadó sereg működési, illetőleg visszavonulási vonalát néha egy más vonalra áttenni kénytelen, a nélkül, hogy ez áttevés az egyszerű hadászati megkerülés folytán válna szükségessé. Ez eset lép pl. be, ha az ellenében álló védő az egyszerű kitérő visszavonulást viszi

véghez (lásd e mozdulatról szóló cikket) vagy ha a támadó igen mélyen nyomulván be az ellenséges országba, s működési vonala közelében fekvő térség már teljesen ki lévén élve, ő esetleges visszavonulására egy új, élelmi cikkekben bővelkedő vidéket akar választani.

E rendszabály igen czélszerű lehet, de sok óvatosságot és elővigyázatot igényel. A fődolog az, hogy biztosak legyünk a felől, miszerint netaláni visszavonulásunk akadálytalanul az új irányban elővitethetik, mi czélból a szükséges intézkedések el nem mulasztandók. Így pl. 1805. évben a francziák működési vonala Bajorhon, Felső- és Alsó-Ausztrián át Bécsbe, innen tovább Brünne vezetett, hol Napoleon seregével állott. Az austerlitz csata előtt elszánta magát, hogy vereség esetében nem Bécsen, hanem Csehországon át vonul Bajorhonba vissza, eredeti működési vonalát tehát abbahagyja. Erre őt főleg ama körülmény inditá, mert az említett működési vonal mellett fekvő térség már ki vala élve, és attól is kellett tartania, hogy az Olaszhonból visszavonuló Károly főherczeg seregével utját elállja.

87. §.

A védő magatartása az egyszerű hadászati megkerülés esetében.
Az 1805-diki hadjárat mint részletes példa.

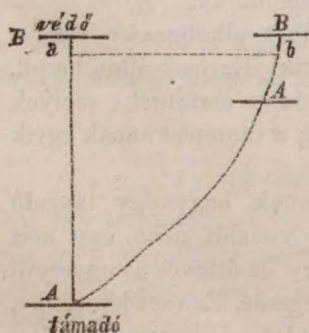
A védő magatartása az egyszerű hadászati megkerülés esetében, saját és az ellenséges sereg száma, annak a hadszínhelyen való elosztásától és végre a rendelkezésre álló időtől fog függni.

Minél előbb értesül a védő a szándékolt megkerülésről, annál könnyebben teheti meg ellenintézkedéseit. Jó kémek és czélszerűen rendezett biztonsági szolgálat e tekintetben a védőt teljes meglepetés ellen biztosítani fogják.

Az egyszerű megkerülés elleni intézkedések következők:

1. Átvonulás egy más oldalt fekvő állásba (az ábrában *a*-ról *b*-re), hogy a védő ott az ellenségnek elébe álljon. Ez csak ritkán fog történhetni, mert oldalvást nem egyhamar lesz egy jó állás található, továbbá mert a védőnek erre ideje rendszerint már nem

20. ábra.

is lesz és végre mert egy oldalt fekvő állásba való átvonulás oldalmenettel lévén összekötve, veszélylyel jár, ha csak az egy jó védvonal mögött nem vitetik véghez.

2. Az ellen megtámadása oldalában a megkerülési mozdulat alatt, mi rendszerint csak akkor fog történhetni, ha a megkerülő menet nem igen távol a védő állásától vagy nem egy terep akadály védelme alatt vitetik véghez. Ez az ellenintézkedés lesz többnyire az, mely legcélszerűbb és legtöbb kilátást nyújt a kedvező eredményre, ha a támadó nem bír különösen túlnyomó erővel (lásd 21. ábra).

3. Megmaradás az állásban és az arc változtatása. Ez csak az esetben történhetik, ha a védő eredeti visszavonulási vonalát abban hagyhatja és más irányban is visszavonulhat. Az állás ily viszonyok közt oldalállássá válik, melyekről később lesz szó (lásd 22. ábra.)

4. Visszavonulás egy hátul fekvő állásba. Ezt a védő akkor fogja alkalmazni, ha a támadóhoz képest aránylag nagyon gyenge, vagy ha a megkerülést oly későn vette észre, hogy az ellen kedvező viszonyok közti megtámadására ideje már nem marad.

Egyszerű hadászati megkerülésekre az újabb hadi történetben számtalan példát találunk.

Radetzki 1848-ban, mint az már említve lőn.

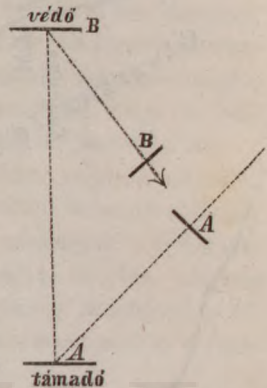
1800-ban Napoleon előnyomulása a Szent Bernárd-hegyen át Olaszhonba. Csata Marengonál.

1805-ben Napoleon előnyomulása az Ulmnál álló osztrákok ellen. Fegyverletétel Ulmnál.

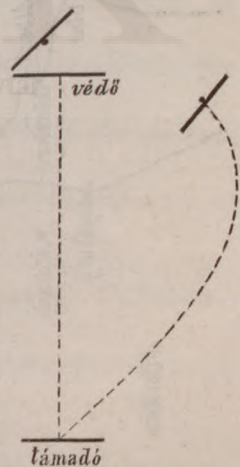
1806-ban. Napoleon a poroszok állását a thüringi hegységben megkerüli. Csata Jenánál és Auerstädtnél.

1805-ben a francia sereg az éjszaki tengerparton Boulogne és Dieppe tájékán táborozott, egy hadtest Hanoverben, egy pedig Németalföldön volt. A hadüzenet után Mack tábornok az osztrák

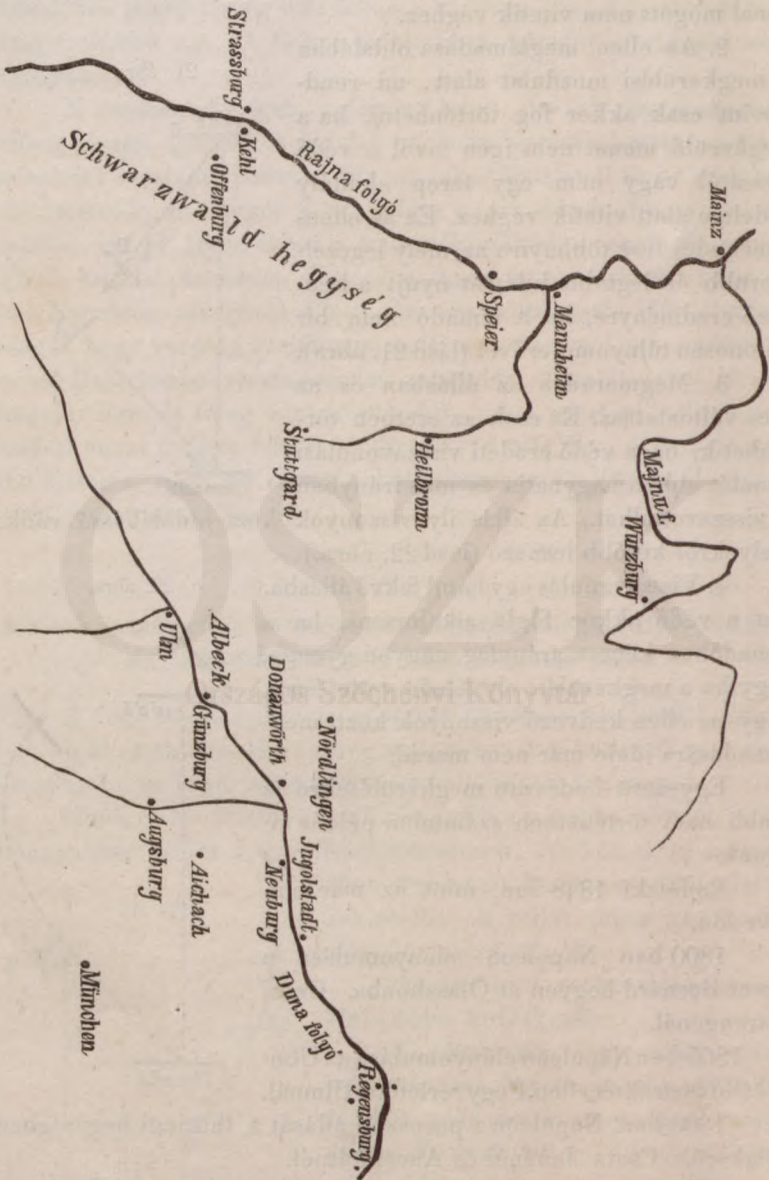
21. ábra.

22. ábra.

23. ábra.

sereggel (80.000 ember) Bajorhonba nyomult s Ulmnál állást foglalt. Oroszhon Austriával szövetségzett s Kutusow vezérlete alatt

Lengyelhonból Bajorországba egy sereget küldött, hogy ott Mackkal egyesüljön. A bécsi udvari hadi tanács számításai szerint az orosz seregnek előbb kellett volna Ulmnál lennie, mint a francziáknak.

Napoleonnak szándékában volt Mackkal elhíttetni, hogy ez utóbbi állása ellen a főtámadás a Schwarzwaldból jó, serege zömét azonban Nördlingen felé utnak indítani, hogy Donauwörth, Neuburg és Ingolstadtnál a Dunán átkelvén, Macknak hátába jusson és visszavonulását elzárja. E célból egy hadosztály dragonyos azzal a feladattal küldetett előre a Schwarzwald szorosaiába, hogy itt előnyomulván, tüntessen, nagymérvű harácsolásokat rendeljen stb.

E hadi csel és a megkerülési mozgalom teljesen sikerült, mert gyors menetei folytán Napoleon sokkal előbb érkezett a Dunához, mint az oroszok, s Mack a főtámadást csakugyan a Schwarzwaldból várván, sőt a dragonyosok előnyomulása folytán vélelme igaz voltában még inkább bizva, jobb szárnyán a megfigyelést elhanyagolta, s a megkerülést csak akkor vevé észre, midőn a francziák már a Dunán állottak.

Napoleon csapatai a következő utakon meneteltek:

1-ső hadtest (Bernadotte) Hanoverből Kasselen, Würzburg-Ingolstadton át München felé.

2-ik hadtest (Marmont) Utrechtből Mainz Neuburgon át Aichach felé.

3-ik hadtest (Davoust) Boulogneból Mannheim-Neuburgon át München felé.

4-ik hadtest (Soult) Boulogneból Speyeren-Heilbronn-Neuburgon át Augsburg felé.

5-ik hadtest (Lannes) Boulogneból Kehlen-Offenburgon át Donauwörth felé.

6-ik hadtest (Ney) Boulogne, Stuttgardon át Günzburg felé.

7-ik hadtest (Augerau) Bayonneból (a spanyol határszélen) Baselen, Offenburgon át Donauwörth felé.

Műrat a lovassággal Boulogneból Kehlen-Offenburgon át Donauwörth felé.

A bajor sereg Würzburgból Ingolstadtra.

Egy dragonyos hadosztály a Schwarzwald szorosain keresztül vonult Mack állásának arcza ellen.

Erre az albecki és elchingeni ütközetek következtek és Mack fegyverletétele október 17-én Ulmnál.

88. §.

A kétszeres hadászati megkerülés.

A kétszeres hadászati megkerülésnek célja, az ellent mindkét oldalában fenyegetni, illetőleg megtámadni és összeköttetéseit hatalmunkba ejteni. E működés véghezvitelére a sereg tehát két meglehetősen egyforma részre osztatik, melyek mindegyike egy külön vonalon működik.

Miután a kétszeres megkerülés az erők szétosztásával jár, ellenkezik az erők együtt-tartásáról szóló hadászati alapelvvel és így hibásnak nevezhető, kivéve, ha minden egyes rész legalább is oly erős, mint az ellenség; ellenkező esetben ennek alkalom nyújtatnék, a két egymástól távol levő részt egyenkint megtámadni és visszaverni.

Ha a védő minden körülmények közt állásában megmaradna és abban a támadást, illetőleg a két szétvált ellenséges seregrész egyesülését bevárna, akkor természetesen nagyon kellemetlen helyzetbe juthatna. E körülmény indította gyakran a fővezéreket arra, hogy nem csak a kétszeres megkerülést akarták elleneik irányában alkalmazni, hanem néha seregeiket még több mint két részre is osztották, melyeket az ellenség oldalai ellen és hátába küldöttek. Oly védő azonban, ki feladatát értette, ellenei egyesülését soha sem várta be, hanem a benső vonalon működvén, a szétvált és egymástól távol levő csapatrészeket túlnyomó erővel egyenkint megtámadván, szétverte. *) Ez okból tehát a kétszeres hadászati megkerülés csak akkor lesz alkalmazandó, ha, mint már említve lőn, a támadó mindkét részének egyike legalább is oly erős, mint az egyesült ellenség, ha mindegyik rész alapítva van (mi tehát hosszabb alapot igényel, mint a védőnél), s ha végre a szükséges biztosítások a visszavonulást illetőleg úgy, mint az, az egyszerű megkerülésnél említve lőn, megtétettek.

Fordulhatnak azonban esetek elő, melyben a nélkül, hogy e követelményeknek teljesen meg lenne felelve, a kétszeres hadászati megkerülés elkerülhetlenné válik. Ily eset áll be, ha szövetséges

*) Ilyféle őszpontosuló és minden oldalról jövő támadások rendszerint még az okból is nem sikerülnek, mert a szétvált és több uton előnyomuló csapatok soha se érkeznek meg a kiszámított időpontban a meghatározott helyen, hanem mint a tapasztalás mutatja, egyik vagy másik oszlop mindig valamely váratlan akadály által feltartóztatik.

seregek közt egy semleges állam fekszik, vagy ha két seregrész bármi körülmény folytán egymástól oly távol áll, hogy egyesülősük a legrövidebb vonalon, t. i. állásuk összeköttetési vonalán hátrányos idővesztés nélkül lehetetlenné válik.

Gyorsaság a kétszeres hadászati megkerülésnél is leginkább biztosítja az eredményt.

89. §.

A védő magatartása a kétszeres hadászati megkerülés esetében.

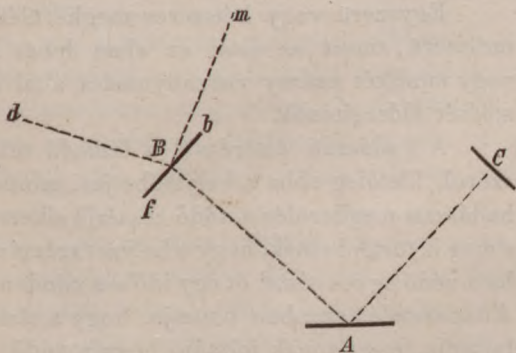
A védő magatartása a kétszeres hadászati megkerülésnél ép úgy, mint az egyszerű megkerülésnél, az ellenséges és saját sereg száma és elosztásától, továbbá a rendelkezésre álló időtől fog függni. Az ellenintézkedések következők lehetnek:

1. Visszavonulás egy hátul fekvő kedvező állásba. Ez az esetben lesz legcélszerűbb, ha az ellenfél minden egyes része oly túlnyomó erővel bír, hogy semmi kilátás sincs arra, hogy a védő azoknak egyikét kedvező kilátással az eredményre megtámadhatná, vagy pedig, ha a kétszeres megkerülés oly későn vétetett észre, hogy a támadó két része már egymáshoz nagyon közel áll és a védőnek attól tartani kell, hogy netalán támadás esetében két tűz közé szorulhatna.

2-szor. Támadás egyik ellenséges rész ellen, és pedig az ellen, a melyik a védőhöz közelebb áll, ennek visszavonulására nézve veszedelmesebb, a melyik számosabb, szövetéses seregeknél

pedig, melynek mérszebb vezére van. Ha védőnek a támadót visszaverni sikerült, akkor azt egy kisebb csapat által követteti, illetőleg üldözteti, serege zömével azonban rögtön a másik fél ellen kell fordulnia.

24. ábra.

A támadás alkalmával a védőnek (A) igyekeznie kell ellenének (B) benső szárnyát *b* túlnyomó erővel megtámadni, ötet *d* felé nyomni s ez által a támadó másik felétől, *C*-től még inkább el-

választani. Az ellenkező eljárás t. i. a külső szárny *f* legyőzése és visszanyomása által az ellen *m* felé szoríttatnék s ennek folytán egyesülése *C* részzel elősegíttetnék.

Akármelyik rész támadtatik is meg előbb, a másik részt soha sem szabad egészen ignorálni, hanem részint annak figyeltetése, részint netaláni feltartóztatása végett egy megfelelő csapatot kell elébe küldeni, mely csapatnak azonban komoly harcba bocsátkoznia nem szabad.

A védő magatartásának ily esetben fényes példáját adja Napoleon 1796-ki és 1814-ki hadjáratában, főherczeg Károly 1796-ban Némethonban, továbbá az 1866-ik évi hadjárat Olaszországban.

A kétszeres hadászati megkerülésnél a támadó a külső, a védő, ha támadólag védi magát, a benső működési vonalakat használja működéseire.

90. §.

A hadászati áttörés. Példa az 1815. évi hadjárat.

A hadászati áttörés a támadásnak azon neme, melynek célja az ellen megoszlott csapatai közé nyomulni, ez által azok egyesülését lehetetlenné tenni, ezután azokat egyenkint oldalaikban megtámadni, szétverni s összeköttetési vonalaikat hatalmunkba keríteni. A támadás e neme tehát csak akkor alkalmaztathatik, ha az ellen még nem egyesült, vagy ha működési arcvonala nagyon hosszú.

Egyszerű vagy kétszeres megkerülés ily esetben nem volna célszerű, mert ez által az ellen hibás állását javítanók s egy vagy mindkét szárny visszanyomása által széteszött részei egyesülését elősegítenők.

A hadászati áttörésnél a támadó tulajdonkép két tűz közé szorul, illetőleg abba a helyzetbe jut, mintha ellenében a kétszeres hadászati megkerülés a védő részéről sikerrel alkalmaztatott volna, s meg is történhetnék, hogy e helyzet számára kellemetlenné válnék, ha a védő egyes részei őt egy időben minden oldalról megtámadnák. A tapasztalás azonban mutatja, hogy a támadónak ettől nem kell tartania, mert annak folytán, hogy a védő egyes csapatai közt áll, ennek két főrésze közt az összeköttetés többnyire félbeszakíttatik, az egyöntetű működés tehát a védőnek már ez által lehetetlenné válik. Ehez járul még, hogy a támadó az előtte állott csapatokat többnyire

teljesen visszavervén, ezek már számításba nem jönnek; a védő szárnyai pedig vagy tüntetések által állásaikban visszatartóztatnak vagy a közép szétveretésének hírére maguk is visszavonulnak.

A mi a támadás irányát illeti, ezt legcélszerűbb lesz az irányban venni elő, melyben a védőnek fővisszavonulási vonalára leghamarább jutunk, vagy pedig abban, a melyben annak vonalát az erő vagy terepviszonyok folytán legkönnyebben áttörhetjük. Hogy a védő szándékunkról lehetőleg későn értesüljön, hogy csapatai egyesítésére ideje ne maradjon, nem csak áttörési mozdulatainkat lehetőleg gyorsan véghez vinni, hanem a védő szárnyait tüntetések által állásukban visszatartani is szükséges lesz, kivéve, ha azok kellő időben egyesülése a középpel, túlságos távolság vagy terepakadályok folytán ugy is lehetetlen volna.

Ha az áttörés sikerült, akkor szabály, hogy a támadó azon rész ellen forduljon, a mely számára veszélyesebb vagy a mely közelebb áll. A veszélyesebb rész az lesz, mely erősebb, mely a támadó visszavonulását könnyebben fenyegetheti, szövetséges seregeknél pedig az, melynek merészebb vezére van. Ez utóbbi esetben még a politikai viszonyok is befolyással lesznek arra, hogy a támadó melyik rész ellen forduljon előbb. Hogy azonban az ellen egyesülését nehezítsük, hogy homályban maradjon az iránt, hogy főtámadásunkat merre irányoztuk, a sikerült áttörés után szükséges lesz azon részt is, melyet egyelőre meg nem támadunk, egy aránylagos számú csapat által figyeltetni és ha visszavonulna, követetni.

Az előbbi háborukban a hadászati áttörésre többször nyílt alkalom, mert az akkori vezérek egy védvonalat vagy hadászati gátot ugy vélték legcélszerűbben megvédhetni, ha minden irányban, melyben az ellen az akadályon átkelhetett, annak védelmére csapatokat állítottak fel, seregeket tehát teljesen szétforgácsolták.

A támadó vezérek pedig az őszpontosuló támadást, azaz a több távol fekvő uton való előnyomulást tartották a legelőnyösebb működésnek; nem csak tehát a védő, hanem a támadó is több részre volt oszolva, s működési arcvonaluk igen nagy kiterjedéssel birt.

A hadászati áttörésre ezentul is fog még némelykor alkalom nyilni, különösen szövetséges seregeknél, mert ezeknek rendsze-

rint külön czéljuk és érdekeik vannak, melyeket a közös érdeknek nem igen szívesen rendelnek alá.

A hadászati áttörésre a hadi történelem több példát nyújt.

1815-ben az angol sereg Wellington, a porosz sereg Blücher vezérlete alatt Németalföldön tanyázott és pedig a 94.000 emberből álló angol sereg következőkép:

1-ső hadtest az Orániai herczeg alatt Brüssel és Mons közt.

2-ik hadtest lord Hill alatt Gent és Ath közt.

Tartalék-hadtest Wellington alatt Brüsselben és környékén.

A poroszok serege 110.000 emberből állott és ugyan:

1-ső hadtest (Ziethen) Charleroiiban és környékén.

2-ik hadtest (Pirch) Namurban és környékén.

3-ik hadtest (Thielemann) Cineyben és környékén.

4-ik hadtest (Bülow) Lüttichben és környékén.

Napoleon azon serege, melyet az angolok és poroszok elleni működésekre szánt, 120.000 ember, következő módon tanyázott:

1-ső hadtest (d' Erlon) Lilleben és környékén.

2-ik hadtest (Reille) Valenciennesben és környékén.

3-ik hadtest (Vandamme) a Maas folyónál.

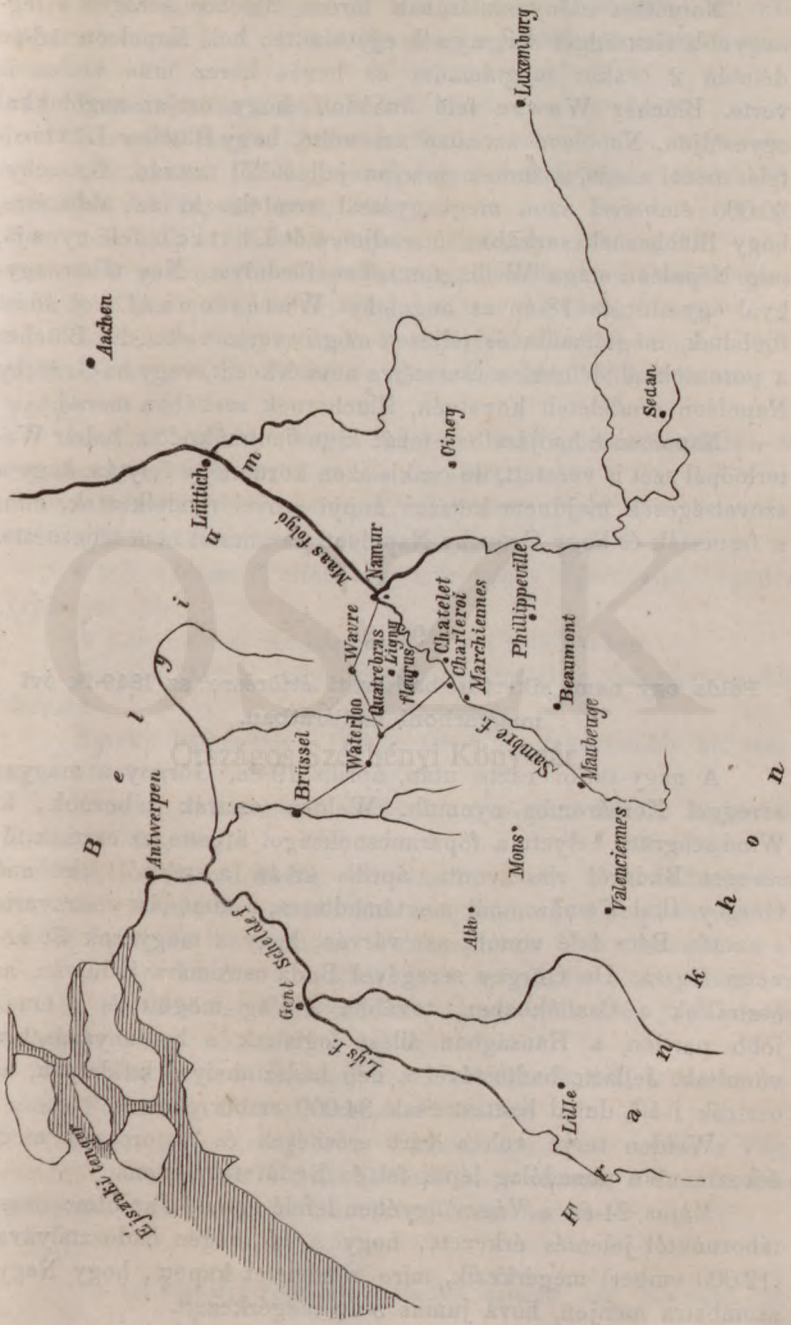
4-ik hadtest (Gerard) Metz tájékán.

6-ik hadtest (Lobau) Laonban és környékén.

A lovasság Grouchy alatt a Sambre és Aisne folyók közt.

Napoleon elhatározta, hogy ellenei támadását be nem várja, hanem közéjük nyomul, Blüchert megtámadja, a Maas folyón át visszaveri, azután Wellington ellen fordul. Junius közepén tehát seregét a jobb szárnynyal Philippevillenél, a középpel Beaumontnál, a bal szárnynyal Maubeugenél összpontosította. 15-én reggel három oszlopban utnak indult és Marchiennesnél, Charleroinál és Chateletnél a Maas folyón átkelt. Az első porosz hadtest, Ziethen, ez nap reggeli 9 órakor Charleroinál megtámadtatott, visszaveretett és nagyobb részt elfogott volna, ha a középső oszlop (Vandamme hadteste) az előnyomulási parancsot megkapja. Így azonban Ziethen akadálytalanul Fleurusra vonult vissza, hová Napoleon őt serege nagyobb részével követte, 48.000 embert azonban Ney tábornagy alatt Quatrebras felé küldött, hogy e pontot megszállják és a legközelebbi összeköttetést az angolok és poroszok közt teljesen megszakítsák. Ney e parancsolatot nem teljesítette és Napoleon várakozásainak nem felelt meg.

25. ábra.

Napoleon előnyomulásának hírére Blücher seregét a legnagyobb siettséggel Lignynél egyesítette, hol Napoleon 16-án délután 2 órakor megtámadta és heves harcz után vissza is verte. Blücher Wawre felé huzódott, hogy ott az angolokkal egyesüljön. Napoleon azonban azt vélte, hogy Blücher Lüttich felé ment vissza, s ennek merész jellemétől tartván, Grouchy 30.000 emberrel azon meghagyással rendelte ki az üldözésre, hogy Blüchernek sarkában maradjon s őt Lüttich felé nyomja, míg Napoleon maga Wellington ellen fordulva, Ney tábornaggal egyesült és 18-án az angolokat Waterloo-nál, hol állást foglaltak, megtámadta és teljesen meg is verte volna, ha Blücher a poroszokkal délután a csatatérre nem érkezik, vagy ha Grouchy Napoleon rendeleteit követvén, Blüchernek sarkában marad.

Napoleon e hadjáratban tehát kitünően működött, habár Waterloo-nál szét is veretett, de csakis azon körülmény folytán, hogy a szövetségesek majdnem kétszer annyi erővel rendelkeztek, mint a francziák és hogy Grouchy Napoleon parancsait nem teljesítette.

91. §.

Példa egy nem sikerült hadászati áttörésre az 1849-ik évi magyarhoni hadjáratban.

A nagy-sarlói csata után, április 19-én, Görgey a magyar sereggel Komáromba nyomult. Welden osztrák tábornok, ki Windischgrätz helyett a főparancsnokságot átvette, az osztrák fő-sereget Budáról visszavonta, április 26-án a várból kirohanó Görgey által Komáromnál megtámadtatva, a támadást visszaverte s azután Bécs felé vonult, azt várván, hogy a magyarok őt követni fogják. De Görgey seregével Buda ostromára indulván, az osztrákok a Csallóközben, továbbá a Vág mögött és a Duna jobb partján, a Hanságban állást foglaltak s hadtanyázásokra vonultak. Jellacic hadtestével a déli hadszínhelyre küldetvén, az osztrák felső dunai hadtest csak 34.000 emberre ment.

Welden terve volt a várt erősítések és az oroszok megérkezte után támadólag lépni fel és Budát felmenteni.

Május 24-én a Vág völgyében lefelé vonuló Paniutine orosz tábornoktól jelentés érkezett, hogy a hó végén hadosztályával (12.000 ember) megérkezik, mire rendeletet kapott, hogy Nagyszombatra menjen, hová június 3-án megérkezett.

Május 30-án az osztrák sereg feletti vezényletet Haynau tábornok vette át s az osztrák sereg a következő szétszórt állásban volt:

Barco dandár Zsolna,

Benedek dandár Trencsén *),

4-ik hadtest (Wohlgemuth) 1 dandár Galgócz, a többi Nagy-Szombat és Pozsony közt,

3-ik hadtest (Schwarzenberg) Pozsony és környéke,

2-ik hadtest (Csorich) Pozsonytól keletre, a Csallóközben.

1-ső hadtest (Schlick) Magyar-Óvár és Csorna közt.

Az összes magyar haderő, melylyel Görgey Budát május 21-én bevette, e hó 28-án és 29-én Komárom felé indított és pedig:

az 1-ső hadtest (Nagy Sándor) Esztergomon át Hullra és Surányra, hová június 4-én megérkezett,

a 2-ik hadtest (Asbóth) Érsekújvárra,

a 3-ik hadtest (Knezich) Érsekújvárra,

a 4-ik hadtest (Pöltenberg) már május első napjaitól kezdve Győrben volt.

A 8-ik hadtest Komáromnál és a Csallóközben.

Görgey Armin egy kisebb csapattal a bányavárosokat fedezte.

Kmetty hadosztálya Téthen állott s a legszélsőbb bal szárnyat képezte.

E sereg a komáromi várórséggel együtt 60.000 emberből állott 227 ágyuval.

Görgey szándékában volt az 1-, 2- és 3-ik hadtesttel a Vág alsó részén az osztrákokat megtámadni, a folyó mentében felfelé nyomni s erre azután jobb szárnyuk ellen fordulni.

Az 1-ső hadtest e czélból azon megbízást kapta, hogy az osztrák bal szárnyat foglaljoztassa, Ürménynél állást foglaljon és a Vágot Galgóczytól Selyéig figyelje.

A 3-ik hadtest Érsekújváron maradt. Ennek a Vágot Selyétől Farkasdig kellett szemmel tartania.

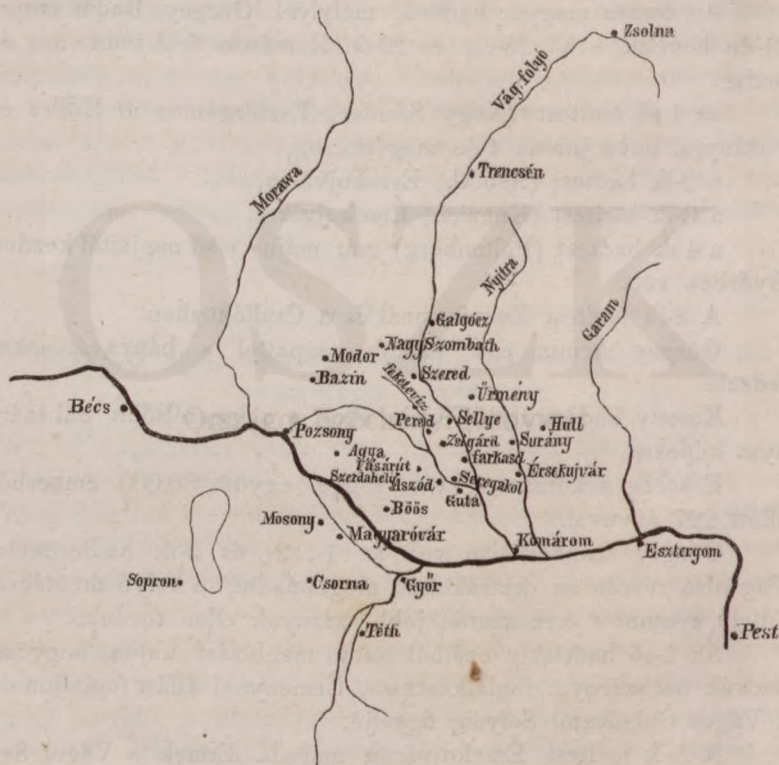
Június 5-én a magyarok Gutánál egy hidat vertek a Vág-dunán. Június 12-én a 2-ik hadtest azon átment, a Csallóközbe előnyomult és Aszód és Guta közt állást foglalt.

*) E két dandár a Vogel-féle hadtesthez tartozott, mely Galicziából nyomult elő.

Erre Aszód és Seregakolnál még két hid veretett, melyek fedezésére egy hadosztály Vásárutig küldetett. A további előnyomulás következő módon lőn elrendelve:

A 2-ik hadtestnek Seregakolnál kellett a Dunán átkelni, a fekete víz és a Vág közt felfelé nyomulni, hogy az osztrákokat a Vág alsó vidékeiből kiszorítsa s így a 3-ik hadtestnek az átkelést Zsigárdnál lehetővé tegye, s mindezzel egyesülve, folytassa előnyomulását a Vágon felfelé, ez által ismét az 1-ső hadtestnek az átkelést Szerednél lehetővé téve.

26. ábra.

Eltekintve attól, hogy Görgey a támadásra összes erejéből nem tudott három hadtestnél többet egyesíteni, a támadási terv egyéb részei ellen is igen sok kifogást lehet tenni. E mocsárok, holt vizek és más akadályokkal sokszorosán ellepett táj, a Vág, az érsekújvári Dunaág és a Dudvágh közt az előnyomulásra, illetőleg túlerő kifejtésére (minek legalább Görgey szándékában

kellett lennie) semmikép alkalmas, tehát inkább az osztrákoknak volt előnyös. A végeredményt továbbá az egész erő egy kis részének eredményétől tétetett függővé, mert a tulajdonképi tevékenységet vagyis előnyomulást csakis a 2-ik hadtest volt megkezdendő, tehát az öszerőnek egy harmadrésze, mialatt két harmadrész, t. i. a 3-ik és 1-ső hadtest bevaró magatartásra volt kárhóztatva; később a 2-ik harmadrész, t. i. a 3-ik hadtest is működni kezd és Zsigárdnál átkel, az utolsó harmadrész ez alkalommal még mindig vár és tüntet és csakis akkor kelhet át, illetőleg léphet tevékenységbe, ha már az 1-ső és 3-ik hadtest tovább felfelé nyomult. Ha meggondoljuk továbbá, hogy az Aszód és Szered közti távolság 5, az Aszód és Galgócz közti pedig $6\frac{1}{2}$ mérföld, s végre, hogy az osztrák bal szárnynak a magyarok működései következtében mintegy önmagától összpontosulnia kellett, a magyar működési terv sehogy sem helyeselhető és mint az eredmény mutatta, céljának legkevésbé sem felelt meg.

Haynau a főparancsnokság átvétele után az osztrák sereget újból szervezte, 4 hadtestbe osztotta és következő módon állította fel:

1-ső hadtest (Schlick) Mosony és környéke,

2-ik hadtest (Csorich) a Csalló közben, Olgya, Vásárut és Szerdahelynél,

3-ik hadtest (Schwarzenberg) Soprony és környéke,

4-ik hadtest (Wolgemuth) Szerednél, Galgócz és Nagy-Szombatnál,

Paniutine orosz hadosztály Bazin és Modornál,

Benedek-dandár Trencsénél,

Barco-dandár Zsolnánál.

A főhadiszállás Pozsonyban volt.

Az osztrák sereg száma az oroszokat beleszámítva 83.000 emberre rugott.

Junius 16-án a már leirt magyar támadási terv kivitele megkezdődött.

A királyrévi és zsigárdi ütközetek után 20-án Perednél csatára került a dolog, melyben Görgey visszaveretett. E harcokban magyar részről csakis a 2-ik hadtest és a 3-iknak egy része vett részt, míg az 1-ső hadtest kisebb osztrák csapatok által a Vágon való átkelésben megakadályoztatott.

Osztrák részről e harcban Wohlgemuth hadteste és az orosz hadosztály vett részt.

Előbb említettük már, hogy a magyarok működései ez alkalommal nem voltak helyesek. Mielőtt azonban megmondhatjuk, mely működés lett volna a legezészerűbb, meg kell vizsgálnunk, mit tehetett volna általában Görgey; ő

1-ször is Győrön át egyenesen Bécs felé nyomulhatott volna.

2-szor. Előnyomulhatott volna a Csallóközben, a metalán utját állani akaró 2-ik osztrák hadtestet szétverve, Pozsonyt hatalmába kerítve, ezután pedig a Duna bal partján levő osztrák csapatokat megtámadva, azokat túlerejével legyőzhette és a Duna Pozsonynál átkelve, Bécs felé nyomulhatott volna.

3-szor. Szerednél a Vágon átkelhetett és Pozsony felé nyomulhatott volna elő. Ez esetben a 4-ik osztrák hadtestet és az orosz hadosztályt visszaveri, Pozsonyt hatalmába keríti s innen tovább működik, mint előbb említve lőn.

Az első működés ugyan a legdöntőbb eredményhez, t. i. Bécs elfoglalásához vezethetett volna, de nem sok kilátást nyújtott kedvező sikerre. Görgeynek ez esetben, t. i. az 1-ső hadtest egy harmadát Szerednél és Selyénél kellett volna hagyni, hogy az osztrákokat itt foglalkoztassa és tüntessen. A komáromi őrségnek ugyanezt kellett volna tennie a Csallóközben. A 2., 3., 7. hadtesttel az 1-ső hadtest két harmadával és Kmetty hadosztályával, összesen 46—48,000 emberrel pedig Győrön át Pozsonyfelé kellett volna nyomulnia s az 1-ső osztrák hadtestet széjjel vernie. De eltekintve attól, hogy a magyar csapatok öszpontosítása a Duna jobb partján nehezen maradt volna titokban, biztosan állithatjuk, hogy Haynau a magyarok tervei iránt azoknak a Rábán átkelése után többé semmi kétségben sem lett volna s neki ez esetben még mindig ideje leende a Duna jobb partján Pozsony közelében a 3-ik, 1-ső, 2-ik hadtestet az orosz hadosztály és a 4-ik hadtest egy részét, tehát összesen több mint 55,000 embert öszpontosítani s a bekövetkező csatában tulnyomó erővel felléphetni.

A második működés, t. i. a Csallóközben Pozsony felé való előnyomulás kevesebb eredményt ígért volna ugyan, de sikere biztosabb leende. Ha Görgey a tüntetésekre Győr, Selye és Szerednél ismét csak kisebb csapatrészeket használ fel, akkor a főműködésre 45,000 embere marad.

Ezekkel a második hadtestet szétverheti és 3 nap mulva Pozsonyban áll.

Haynau itt nehezen öszpontosíthatott volna többet, mint az 1-ső hadtestet, a 2-ik maradványait és az oroszokat, azaz 35—40,000 embert, a 3-ik hadtest Soprony tájékáról már későn érkezett volna, ép úgy, mint a 4-ik hadtest. Görgey átkelését a Kis-Dunán, mely Pozsonynál nagyon jelentéktelen, alig lehetett volna megakadályozni.

A harmadik esetben Görgey Szerednél 48,000 emberrel átkelvén, a 4-ik hadtestet és az oroszokat szétverheti s akadálytalanul Pozsonyba nyomul, hol Haynaunak a legnagyobb sietéssel a 2-ik és 1-ső hadtestet kellett volna öszpontosítani, melyek itt hasonlóképp megverethettek volna, ha általában még előbb érkeznek ide mint Görgey, mi igen kétségbevonható.

E működés leende, a sikert illetőleg, a legbiztosabb és hadászati szempontból a legcélszerűbb, mert Görgeynek azon kellett lenni, hogy az oroszokat az osztrákoktól elválassza, mit azáltal érhetett leghamarább el, ha ezeket a Duna jobb partjára átnyomja.

92. §.

Arcztámadás.

Ha a kétszeres megkerülésre nem vagyunk elég erősek, az egyszerű megkerülés bármily körülmény folytán nem vihető véghez, az ellen erőit szét nem forgácsolja, tehát hadászati áttörésre alkalom nem nyílik, akkor ha támadólag akarunk fellépni, arcztámadáshoz kell fogni. E tekintetben más szabályt nem adhatunk, mint hogy a támadó mozdulatot gyorsasággal és erélylyel vigyük véghez és igyekezzünk a bekövetkező csatában a döntő pontot, mely az ellen arczvonala közepén vagy egy szárnyán is feküdhethet, felismerni és seregünk zömét e pont felé irányozni.

93. §.

A védő magatartása a hadászati áttörés esetében.

Miután ez esetben a támadó szándéka megoszlott seregünk arczába benyomulni, a megoszlást fönntartani és az egyes részeket egyenkint megverni, magától értetik, hogy a védőnek

igyekeznie kell mielőbb egyesülni, mi rendszerint csak egy hátul fekvő alkalmas ponton fog történhetni, kivéve, ha a védő a támadó szándékáról értesült, mielőtt ez az áttörést véghezvihette volna, mely esetben az egyesülés az arcvonalban is megtörténhetik.

Az egyesülés akár hátrafelé, akár az arcvonalban vétesék elő, könnyebb kivitele végett néha szükséges lesz erős hát- vagy oldalvédeket kirendelni, esetleg azokat fel is áldozni. Belátható továbbá, hogy a jókori egyesülést gyors és erőtetett menetek fogják leginkább biztosítani.

Némely esetben, ha pl. az ellen nem erősebb, mint mi, ha alvezéreinknek erélyére számíthatunk, ha a terep a mozgást minden irányban megengedi, ha seregünk egyes részei nem igen távol állanak egymástól, akkor az ellen egyidejű megtámadását valamennyi csapataink által megkísérhetjük.

A védő feladata a sikerült áttörés esetében a legnehezebbekhez tartozik, mert ilyenkor többnyire a legnagyobb sietséggel kell visszavonulnia, egyes csapatrészek a fővisszavonulási uttól olykor el is vágatnak és más irányba nyomatnak, úgy, hogy ha a támadó azokat erélyesen követi, a főcsapattal való egyesülésre alkalmat sem találnak.

A védő néha oly szándékkal foglal egy kissé kiterjedtebb állást, hogy ellenét ezáltal az áttörésre, illetőleg arcvonalra csábitsa; csapatait azonban ekkor oly módon kell elosztania, hogy azok legnagyobb része rövid idő alatt a fenyegetett ponton egyesíthetessék. Ez eset áll be, pl. ha a védő egy jó védelmi vonal mögött áll, melynek arcvonalban való megtámadására ellenét csábitani akarja. Ezt legkönnyebben ezáltal fogja elérni, ha ellenével elhithetni sikerül, hogy serege szétszórt állásban van, tehát a támadó egy ponton sem fog hathatós ellentállásra találni.

94. §.

Az öszpontosuló előnyomulásról.

A meneteknél már említve lőn, hogy minden nagyobb számú sereg, élmezés és elhelyezés tekintetéből meneteire több utat választani kénytelen, hogy azonban ez utaknak egymástól távol feküdni vagy áthatolhatlan terepakadályok által elválasztva lenniök nem szabad.

Gyakorta azonban, főleg pedig egy hadjárat elején vagy pl. ha szövetséges seregek hozzánk csatlakoznak, megtörténhetik, hogy az egyes seregrészek előnyomulására egymástól nagyon távol fekvő vagy terepakadályok által elválasztott utakat (azaz összetérő működési vonalakat) leszünk kénytelenek kijelölni és a csapatoknak valahol egyesülési pontot kitzütni.

Ily esetekben hadászati alapszabály, hogy ez utóbbinak oly fekvése legyen, hogy azt csapataink előbb érhessék el, mint az ellenség. E feltételnek mellőzése hiba lenne; még nagyobb hiba volna azonban, ha egyesülési pontnak az ellen állását válasszanók, kivéve, ha egyes megosztva levő seregrészeink mindegyike legalább is oly erős, mint az egyesült ellenség.

Miért tekinthetők az említett működések hibáknak, könnyen megfeythető. Az ellenségnek, t. i. mindkét esetben alkalom nyujtatnék megosztott seregünk egyes részeit túlnyomó erővel megtámadhatni. Működésünk tehát csakis az esetben sikerülhetne, ha az ellen állásában mozdulatlanul és tétlenül megmaradna vagy pedig visszamenne, mi ugyan megtörténhetik, de mire számítani alig lehet.

Ami a védő magatartását ily esetben illeti, eljárása ugyanaz lesz, mint a kétszeres hadászati megkerülésnél, illetőleg az ellen hibáját felhasználván, a védő gyorsan a megoszolva levő részek egyikét fogja megtámadni, mielőtt azok még egyesülhettek volna.

A védő magatartásának ily esetre szóló fényes példáját látjuk Napoleon 1796. évi hadjáratának második felében, midőn Mantuát ostromolta s az osztrákok négy felmentési kísérletet tettek.

Az utóbbiak mind a négy izben két egymástól elkülönített és távollevő seregrészszel nyomultak elő. Napoleon mindig az egyik rész ellen fordult és azt visszaverte, minek folytán a másik rész is kénytelen volt visszavonulni.

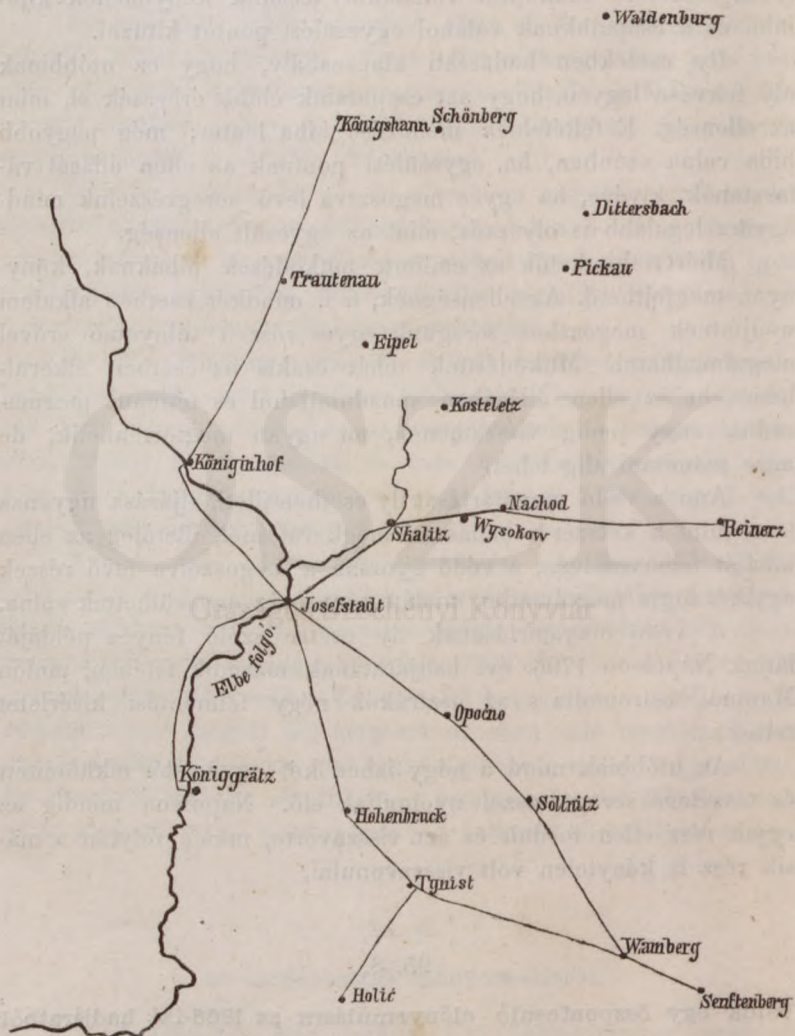
95. §.

Példa egy öszpontosuló előnyomulásra az 1866-iki hadjáratból Csehországban.

1866-ban a poroszok is azon hibát követték el, hogy seregeket két részre osztották, melyek egymástól távolfekvő s az Oriáshegység (Riesengebirge) által elválasztott utakon nyomul-

tak elő, és pedig a koronaherceg az 1-ső, 5-, 6-ik és a testőr hadtestből, továbbá 1 lovas osztályból álló serege (2-ik sereg) Siléziából, Waldenburg, Frankenstein és Neisse tájékáról, a 2-

28. ábra.

3-, 4-ik és 1 lovas hadtestből álló 1-ső hadsereg Frigyes Károly vezénylete alatt Szászország határaitól, Görlitz tájékáról, végre a 8-ik hadtestből és a 14-ik hadosztályból álló Elba hadsereg Herwarth tábornok alatt Torgau tájékáról.

E seregeknek Josephstadtnál kellett egyesülniök, tehát egy ponton, melyet az osztrák hadsereg esetleg előbb érhetett és valóságban ért is el, mint a poroszok.

Az osztrák működő sereg száma (harcolók és nem harcolók) a szász hadtesttel együtt 260,000, a poroszok serege 290,000 emberre rugott.

A hadjárat előtt az osztrák hadseregből a 2-, 6-, 3-, 4- és 8-ik hadtest, az 1-ső, 2- és 3-ik nehéz lovas hadosztály Morvaországban, a 2-ik könnyű lovas hadosztály Siléziában tanyáztott. Az 1-ső hadtest és az 1-ső könnyű lovas hadosztály a szász hadtest felvétele végett Csehországban Aussig, Teplitz és Theresienstadt tájékán volt.

Junius 17-én az osztrák fősereg Csehországba Josephstadt felé öt uton indult el, és

Junius 26-kán már részint ott, részint annak közelében állott. 27-ére az egyes csapatok következő rendelkezést kapták (lásd ábra).

A 6-ik hadtest (Ramming) reggel Opočnoról Skalitzra indul, a 3-ik hadtest (főherczeg Ernst) Königgrätzről Josephstadtra, a 4-ik hadtest (Fesztetics) Josephstadtnál marad,

a 10-ik hadtest (Gablenz) Josephstadtról Trautenaúra megy,

a 2-ik hadtest (Thun) Senftenbergről Sollnitzra,

a 8-ik hadtest (főherczeg Lipót) Tynistről Josephstadtra,

az 1-ső tart. lovas hadosztály Skalitzon marad,

a 2-ik tart. lovas hadosztály Holičről Josephstadtra megy,

a 3-ik Wambergről Hohenbruckra,

a 2-ik könnyű lovas hadosztály Senftenbergről Sollnitzra.

Az osztrák sereg Csehországba való utnakindulásának hírére a poroszok tanyázásaikat hasonlókép elhagyták, Csehországba nyomultak és mint említve lőn, Josephstadt felé vevék utjokat. 27-én az 1-ső porosz és az Elba hadsereg még az Iser folyónál voltak, velök szemben az 1-ső osztrák hadtest, a szászok és az 1-ső könnyű lovas hadosztály.

A koronaherczeg serege Josepstadthoz már közelebb állott, mint Frigyes Károly serege. Csapatainak 27-ére következő rendelet vala kiadva:

Az 5-ik hadtest (Steinmetz) Reinerzről Nachodra megy, az elővéd Wysokowra.

Az 1-ső hadtest (Bonin) Königshann és Schönbergről Trautenaúra.

A testőrhadtest (Württemberg) Dittersbach és Pičkauról egy hadosztálylyal Eipelre, egy hadosztálylyal Kosteletzre.

A 6-ik hadtest egy menetnyire az 5-ik mögött volt.

27-én délben a dolog harcra került Trautenaunál és Wysokownál.

Trautenaunál a 10-ik osztrák hadtest az 1-ső porosz hadtestet visszaverte, Wysokownál pedig a 6-ik osztrák hadtest az 5-ik porosz hadtest által Skalitzra nyomatott vissza.

Ez ütközetek s egyéb hírek folytán az nap este az osztrák főhadiszállásban teljesen tisztában lehetének afelől, hol állanak az egyes porosz hadtestek és mi szándékaik vannak.

Először is már hiba volt Benedek részéről a 10-ik és 6-ik hadtestet kiküldeni és azon eshetőségnek kitenni, hogy azok túlnyomó erők által megtámadtatnak és szétveretnek. E kiküldetés csak akkor lett volna igazolva, ha az egész porosz sereg már egyesülve Trautenaunál és Wysokownál áll, az osztrákok azonban még hadászati fejlődésüket nem végezték volna be. Ez esetben a poroszok azt zavarhatván, a fejlődés fedezésére csapatokat kellett volna kiküldeni; de ekkor is azon meghagyással, hogy komoly harcra bocsátkozniok nem szabad. Itt azonban a dolog megfordítva volt. 27-kén délben az osztrák seregből már 5 hadtest egyesülve Josephstadtnál állott az Elba mögött, holott a poroszok még egymástól távol voltak, és pedig mint látjuk, seregek két egymástól távollevő és az Óriáshegység által elválasztott oszlopban nyomult elő, az 1-ső oszlop, t. i. a koronaherczeg serege ismét 3 részre akként volt megosztva, hogy a részek egymást nem támogathatták. Benedek tehát 28-án előbbi hibáját teljesen jóváteheti, ha ez nap a testőrhadtest és az 5-ik hadtestet megtámadja és pedig háromszoros tulerővel, amire elég csapat állott rendelkezésére. *) E két hadtest ennek folytán teljesen szétveretvén s az 1-ső porosz hadtest már ugyis visszavonulóban levén, a koronaherczeg serege többé számításba nem jő, s az osztrákok most akadálytalanul a másik oszlop, t. i. az 1-ső és az Elba hadsereg ellen fordulhatnak és azt is kétszeres tulerővel megtámadhatják.

Benedeknek eredeti szándéka volt, először ezen sereg ellen működni és csakis ennek visszaverése után a koronaherczeg

*) A testőrhadtest ellen küldhette volna a 10-, 4-ik és 3-ik, az 5-ik ellen a 6-, 8- és 2-ik osztrák hadtestet.

ellen, mi helyes nem volt, mert ez utóbbi állott közelebb és ennek serege volt az osztrákokra nézve a veszélyesebb.

Ez említett hibás szempontból indulván ki, adattak ki a rendelkezések 28-ára, t. i. hogy a 10-ik hadtest Königinhofra, a 6-ik és a támogatására kiküldött 8-ik hadtest Josephstadt mögé vonuljanak.

Gablenz hadteste azonban a visszamenet alkalmával a testőr-hadtest által Burgersdorfnál oldalban megtámadtatott és szétveretett, a 8-ik hadtest Skalitznál hasonlóképp az 5-ik porosz hadtest által megtámadtatott és vereséget szenvedett.

Ez események továbbá a Gitschini ütközet folytán, melyben az 1-ső hadtest és a szászok visszanyomattak, Benedek eredeti szándékát is abban hagyta, és a sereget Königgrätznél összpontosította, hol július 3-án az egész a csatában egyesült porosz seregek által megtámadtatott és visszaveretett.

96. §.

A védelmi működésekről általában.

Védelmi működések azok, melyeknél szándékunkban van egy működési tárgyat vagy tereprészt megvédeni, az ellent számunkra kedvező viszonyok közt a harcra kényszeríteni s ha annak kedvezőtlen kimenetele volt, magunkat az ellenség üldözése elől mielőbb elvonni.

A védelmi működések több esetben támadásból, tehát előnyomulásból is fognak állani, mert egy vezérnek, ha védő magatartásban is van, minden alkalmat, hol kilátása van kedvező eredményt kivívhatni, fel kell használni, hogy ellenét megtámadja és megverje, mint ezt már a támadó működések magyarázatánál megemlítettük.

E szabályon alapszanak azon működések is, melyek védvonalak megvédésénél a védő részéről alkalmazásba jutnak, s mely működésekről később leszen szó.

A támadó működéseknél egyuttal láttuk azt is, hogy a védő részére a visszamenet sokszor már a harc előtt szükségessé válhat, illetőleg czélszerűnek mutatkozhatik. A visszamenet ez esetben önkéntesnek, ha az azonban kedvezőtlen kimenetelű harc folytán történik, akkor kényszerítettnek neveztetik.

Ha a védelmi működés a visszamenetből áll, akkor

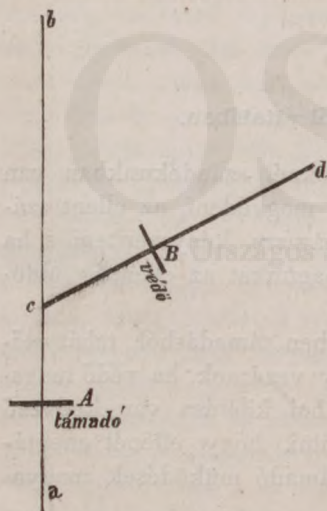
1. az egyszerű kitérő visszavonulást (einfach - exzentrischer Rückzug),
2. a kettős kitérő visszavonulást (doppelt - exzentrischer Rückzug),
3. a központi visszavonulást (zentraler Rückzug) különböztetjük meg.

97. §.

Az egyszerű kitérő visszavonulás.

Ha mindkét sereg működési vonala ab és a védő akárminő oknálfogva c -hez érkeve d -felé megy vissza és nem b -felé, akkor az egyszerű kitérő visszavonulást visz véghez.

29. ábra.

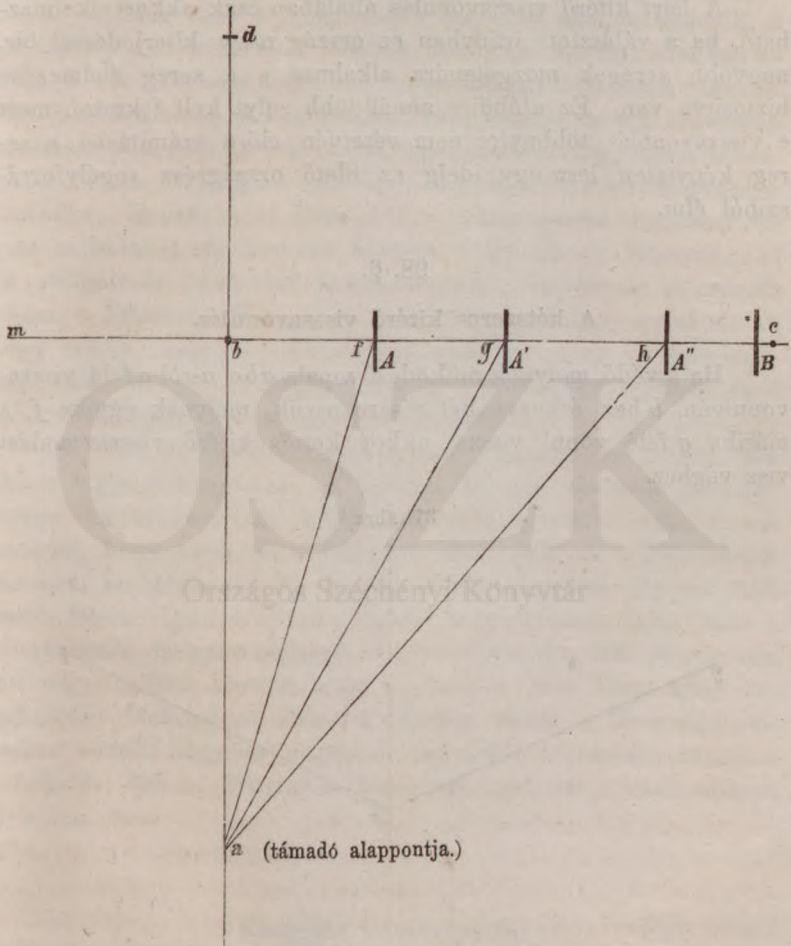

A védő serege B , ezáltal egy oldalállásba jut és annak előnyeit föl is használhatja, feltéve, ha az erőviszonyok számára nem igen kedvezőtlenek és ha a főműködési tárgy, melyet a támadó A elérni akar, vagy meg van erősítve, vagy c ponttól még nagyon távol fekszik, mert különben a támadó a védővel nem sokat gondolva, utját főműködési tárgya felé folytathatná, mire a védőnek nem maradna más hátra, mint kerülő utakon a legnagyobb sietséggel visszamenni és igyekezni ismét eredeti visszavonulási vonalára jutni, hogy a támadónak itt ujjolag elébe állhasson. Ha azonban

a védőnek attól, hogy a támadó utját tovább folytatja, tartania nem kell, akkor az egyszerű kitérő visszavonulás, ha az közel a határhoz és ahoz párhuzamosan vittetik véghez, azon előnyt nyújtja, hogy országából igen keveset veszít, ha pedig az abban beljebb történik, akkor a támadó visszavonulását illetőleg kellemtelen helyzetbe jut. Ugyanis ha ő (a 30-ik ábrában $A A' A''$) a védőt B (ki b -re érkeve nem a főműködés tárgya, (d), hanem c -felé vonul vissza) követi és abc vonalat mint működési vonalát további előnyomulásánál is megtartja, akkor ez nem csak nagyon

hosszuvá válik, hanem a támadó, esetleges visszavonulása esetében ba visszavonulási vonalától könnyen elvágathatik és m -felé verethetik vissza. Ha a támadó azonban fgh pontokra érkezve, a legrövidebb vonalakat a -felé választja visszavonulási vonalai-

30. ábra.

nak, t. i. fa , ga , vagy ha vonalakat, akkor minden további előnyomulásnál b -től c -felé az említett új vonalakat kell berendeznie és biztosítani; továbbá sohasem tudhatja egész bizonyosan, hogy utánpótlásait, kiegészítéseit stb. mely vonalon küldje, mert nem tudhatja előre, hogy melyiken kellend esetleg visszamennie. Tegyük pl. fel, hogy f -re érkezve, a támadó az af vonalat választja

visszavonulási és működési vonalának, ba vonalat tehát abban hagyja, és hogy pl. g -ig tovább előnyomulva, ga vonalat akarná visszavonulása esetében felhasználni: ez esetben amaz utánpótlások és kiegészítések, melyek af vonalon uton vannak, nagyrészt nem érkezhetnének seregéhez.

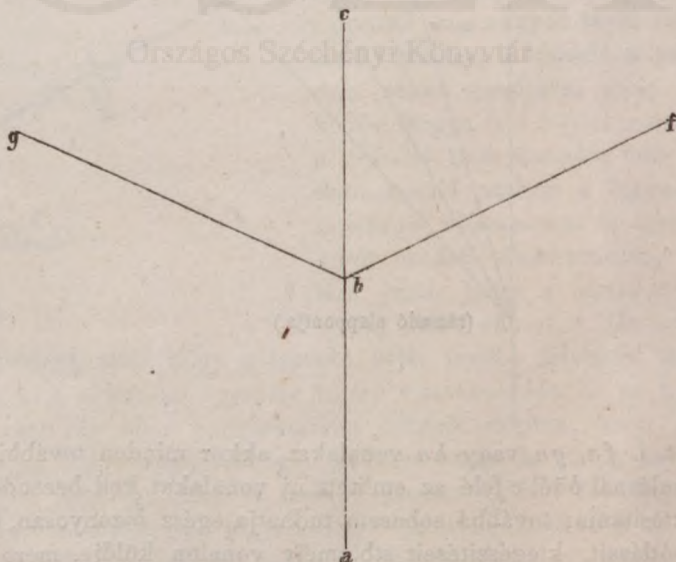
A leirt kitérő visszavonulás általában csak akkor alkalmazható, ha a választott irányban az ország nagy kiterjedéssel bír, nagyobb seregek mozgalmaira alkalmas s a sereg élelmezése biztosítva van. Ez utóbbira annál több súlyt kell fektetni, mert e visszavonulás többnyire nem vétetvén előre számításba, a sereg kénytelen lesz egy ideig az illető országrész segélyforrásaiból élni.

98. §.

A kétszeres kitérő visszavonulás.

Ha a védő, melynek működési vonala abc , a -ról c felé visszavonulván, b -hez érkeve két részre oszlik, melynek egyike f , a másika g felé vonul vissza, akkor kettős kitérő visszavonulást visz véghez.

31. ábra.

E működés, melyet Bülow (porosz katonai író) igen czélszerűnek tart és ajánlja, már alapjában hibás, mert az erőket

megosztja s az ellenségnek alkalmat nyújt a szétvált seregréseket annál könnyebben megsemmisíthetni.

Némely esetben azonban a védő e visszavonulást kényszerítve veendi elő, ha t. i. arcvonala hadászatiilag áttörtet. Ekkor igyekeznie kell szétvált részeit minden áron és minél előbb ismét egyesíteni, mi főleg csak a leggyorsabb menetek által történhetik, a mi mainap a vasutak által némileg könnyítették, néha azonban az ellen heves üldözése esetében teljes lehetetlenné válik. Így pl. 1809-ben Napoleon a Bajorhonba előnyomult, Károly főherczeg vezérlete alatt levő osztrák hadsereget hadászatiilag áttörte, 5 hadtestet a Duna balpartjára vert vissza, 3 pedig a főműködési vonalon Landshut, Braunaun át Bécs felé a visszamenetre kényszerített s ez utóbbiakat oly hevesen üldözte, hogy Károly főherczeg, ki az említett 5 hadtesttel Regensburgból Budweisen át vonult vissza, a Dunán se Ennsnél, se Mauternél nem kelhetett át, hogy eredeti működési vonalára visszatérjen, mint ez szándékában vala, hanem kénytelen volt a Marchfeldbe vonulni és a Duna balpartján szétvált seregét egyesíteni.

A védő az említett kettős kitérő visszavonulási módot csak akkor fogja önkénytesen alkalmazni, ha egy nemzeti harcban serege egyes részeivel különféle országrészekbe szándékszik huzódni, hogy azok ott a fölkelést előidézzék és a fölkelőknek támaszul szolgáljanak. Ily esetben a visszavonulás nagyon czélszerű lehet. Így pl. 1848—49-ben a schwechati csata után a visszavonuló magyar hadsereg Pestre érkezvén, két részre oszlott, egy hadtest Perczel alatt Szolnokon át a Tisza mögé vonult, hogy Debreczent fedezze, Görgey pedig a fősereggel éjszakra vonult, hogy az osztrákok figyelmét a Tiszától elvonja s a felkelést éjszaki Magyarhonban felélessze, mely czél teljesen el is lőn érve.

99. §.

Központi visszavonulás.

Központi visszavonulás alatt értjük főműködési alaponponthoz a legrövidebb uton való visszamenetet.

Tekintettel az ellenséghez való viszonyra, e visszavonulás vagy kényszerített vagy önkénytes lehet.

Az utóbbi akkor alkalmaztatik, ha a védő az ellenséggel megmérkőzhetni nyílt téren gyengének érzi magát, mögötte

azonban oly hely található, hol a terep előnyei folytán a harc kedvező kimenetelét remélheti, továbbá ha erősítéseihöz és segélyforrásaihoz közeledni, ha időt nyerni akar, szóval, ha a visszavonulás által kedvezőbb viszonyokba jön.

A kényszerített visszavonulás veszített harcok folytán fordul elő. Ez esetben, mint az már az üldözésnél említve lőn, a vívott harc által a harcászati kötelék mindkét résznél meglazul, a legyőzötnél azonban sokkal jelentékenyebben, mint a győzőnél. Némelykor a meglazulás heves üldözés által a legyőzött sereg teljes feloszlásaig is fokoztathatik, mint ez pl. 1806-ban a porosz sereggel történt.

A legyőzöttnek főgondja lesz tehát e meglazulásnak elejét venni, magát lehetőleg gyorsan rendbeszedni és a veszített csata hátrányos következéseit mielőbb elhárítani, mit leghamarább fog elérni, ha egy vár vagy védelmi vonal mögé vonul, hol az ellen üldözése egyelőre véget ér. Így pl. 1859-ben a magentai csata után az osztrákok a várnégyszögbe, 1866-ban a königgrätzi csata után Olmützre s onnan a Duna mögé vonultak vissza.

100. §.

A működési (visszavonulási) vonal kényszerített változtatása.

Előbb említettük, hogy a működési vonal változtatása, illetőleg az egyszerű kitérő visszavonulás néha igen előnyös lehet.

Nem ugy áll azonban a dolog, ha az ellen bennünket arra kényszerít, hogy más vonalra térjünk át, t. i. ha visszavonulási vonalunkról leszorit, mint ez pl. a sikertült egyszerű megkerülésnél történik. Ily esetben a más utra való leszorítás nagyon kellemetlenné válik, mert ez ut rendszerint hosszabb, sokszor igen rossz is lehet, néha egy semleges állam vagy áthatolhatlan terepakadály felé vezet, egészen eltekintve attól, hogy hadszervonatainktól, raktárainktól elválasztatván, a sereg ezáltal a legnagyobb nélkülözéseknek lesz kitéve, a levert hangulat még levertébbé válik. Ez eset beálltával igyekeznünk kell ismét eredeti visszavonulási vonalunkra jutni, mi azonban nagyon nehéz, sőt néha lehetetlen lesz, ha az ellen a főműködési vonalon hevesen nyomul elő.

101. §.

Önkéntes visszavonulás az ország belsejébe.

Már előb volt arról szó, hogy az önkéntes visszavonulás az ország belsejébe a védő számára néha igen előnyös lehet.

A tapasztalás, főleg az 1812. és 1870. évi hadjárat mutatja, hogy ha egy sereg ellenséges országban nyomul elő, hol minden lépésnyi tért vérrel kell szereznie, őrségeket visszavonulási vonala, raktárai, készletei biztosítására, a védő várai figyelésére vagy ostromlására visszahagynia kell, folytonosan gyengül. A védő azonban folytonosan erősödik, mert különítve volt csapatait, kereteit, őrségeit magához vonja. Ez utóbbi az élelmiszerekben rendszerint bővelkedni, míg a támadó ezekben szűkölködni fog; vasutai a védőnek rendelkezésére állanak, míg ellene ezeket egyelőre nem használhatja; végre a növekedő veszély a kormányt és a népet a legnagyobb erő és erély kifejlesztésére fogja buzdítani. Ha ezenkívül még a lakosság is fegyverhez fog, akkor a támadó helyzete annál kellemetlenebbé válik, minél mélyebben nyomul az ellenséges ország belsejébe. Teljesen képzelhető tehát, hogy a visszavonulás folytatásával, az erőviszonyban az egyensúly előbb-utóbb be fog állani, sőt végre a védő tulsulyra is vergődhetik, mint ez 1812-ben történt, hol Napoleon középserege a Niemen folyón átkelvén 300,000 embert számított, Moskvába érkezve azonban már 100,000 emberre apadt le.

Hogy azonban ez önkéntes visszavonulásnak az ország belsejébe nagy hátrányai is vannak, az könnyen belátható. Ugyanis a védő országának nagy része, továbbá több vár a támadó kezébe kerül, ki az elfoglalt terület segélyforrásait saját előnyére fogja felhasználni. A bizalom a fővezérséghez csökken, a demoralisáció könnyen kezdetét veszi, mert a katonák nem képesek megbírálni, valjon a visszavonulás önkéntes-e vagy kényszerű.

Megjegyzendő továbbá, hogy e védelmi mód csak akkor alkalmazható teljes sikerrel, ha a védő országa nagy kiterjedéssel bír, ha nem igen művelt, ha a népségre számíthat és végre ha az évszak kedvezőtlen, mert e körülmények az ellen elhelyezését és élelmezését igen nehezítik.

Minél nagyobb a támadósereg, annál nagyobb mérvben fogják e hátrányok rossz befolyásukat éreztetni, aránylag annál nagyobb lesz vesztesége, annál lassubbá válik előnyomulása,

Ami a visszavonulás irányát illeti, az akként veendő, hogy az ellen működési vonala mindkét oldalán, a védő tartományaitól legyen körülvéve s ez által azok hátrányos befolyását érezze. A visszavonulás közel a határhoz, ahoz párhuzamosan, ez okból tehát a kitüzött célnak meg nem felelne.

Hogy azonban az a főváros felé vagy más irányban történjék-e? a körülményektől függ. Így pl. 1814-ben Napoleon sokkal célszerűbben cselekszik, ha nem Párisra, hanem a bourgognei csatorna mögé vonul s oldalállást foglal el. A szövetségesek ez esetben nehezen mertek volna Párisra menni. Szükséges azonban, hogy ily esetben a főváros, kivéve, ha az nagyon mélyen benn az országban fekszik, a támadó portyázó csapatai vagy különítményei ellen biztosítva legyen, mi legkönnyebben erődítések által éretik el.

Igen célszerű lesz, ha a visszavonuló az ország belsejébe érkezve, visszavonulási irányát rögtön megváltoztatja. Az ellenség ez által tulajdonképi működési (visszavonulási) vonalát nem tarthatja meg, hanem kénytelen több ujat berendezni, mint ez már az egyszerű kitérő visszavonulásnál említve lőn.

102. §.

Az ellenség visszavonulási (összeköttetési) vonalai elleni működés.

Az ellenség visszavonulási vonalai elleni működés abban áll, hogy az ellenség hátába csapatokat küldünk, melyek utánpótlásait, hadszervonatait, raktárait megtámadják, őt folytonosan nyugtalanítják, vasuti közlekedéseit megszakasztják stb. E működés által tehát az ellenek csak tetemes kárt akarunk okozni, de visszavonulását elzárni nincs szándékunkban.

Az említett célokra csakis kisebb csapatokat, 1000—2000 embert szabad kirendelni és pedig az okból, hogy egyrészt a főssereg tulságosan ne gyengítettessék, másrészt pedig ha e csapatok elfogatnának (mi nagyon könnyen megtörténhetik), tetemes kárt ne szenvedjünk. Megjegyzendő továbbá, hogy tetemesebb eredménye e működésnek csak akkor lesz, ha saját országunkban vagyunk, hol a nép támogatására számíthatunk s ha az

ellenség működési vonala már bizonyos hosszúságot elért, tehát egykönnyen nem fedeztethetik.

Az ellenség visszavonulási vonalai elleni leghathatósabb működés az lesz, ha a lakosság fegyverhez nyul, mint ezt a francziák 1870-ben tévék. Ez a támadó számára kellemetlenebb lesz, mintha száz meg száz portyászcapatot küldtünk volna ellene ki. Erről még a népharcz című fejezetben bővebben lesz szó.

103. §.

A kiküldönitésekről általában. Kiküldönitések a hadszínhelyen.

Habár a hadviselés egyik fő alapszabálya, hogy az erők együtt tartassanak, mégis minden hadjáratban sok eset fordul elő, melyekben a kiküldönitések elkerülhetlenné válnak.

Ezek elővételénél főszabály, hogy általában csak akkor történjenek, ha multhatlanul szükségesek; továbbá, hogy a csapatok csakis oly számban különitessenek ki, a mennyi a kitüzött cél elérésére szükséges és végre, hogy mihelyest azok céljuknak megfelelték, rögtön visszavonassanak.

Minden kiküldönítésnél meg kell különböztetnünk, valjon annak csak figyelő célja van, vagy pedig, hogy az ellenségre hatást is gyakoroljon. A kiküldönitendő csapatok számát és minőségét azután ehez képest kell meghatározni. Első esetben a célznak kisebb csapatok is megfognak felelhetni, az utóbbi esetben azonban már nagyobb számerejű csapatokra lesz szükség.

A kiküldönitések vagy a hadszínhelyen vagy az azon kívül eső tájakon történhetnek.

A hadszínhelyen való kiküldönitések állandóak vagy csak rövid ideig tartók.

Állandóakhoz számitandók azok, melyek az alap és a működési vonalak biztosítása, egy vár ostromlása vagy körülzárólása végett történnek.

Ideiglenes kiküldönitések az ellen elámitása, nyugtalanítása, működési vonalának fenyegetése vagy valamely fontos pont megszállása végett rendeltetnek ki.

104. §.

A hadszínhelyen kívül történendő kikülönítések, illetőleg cselmiveletek.

Cselmiveletek (Diversión) alatt hadászati tekintetben oly ország vagy országrész támadását értjük, mely ellen valódi támadási szándékunk nincs, és mely művelettel csakis az ellen erejének egy részét a főhadi színhelyről akarjuk elvonni.

A cselmiveletnél szükséges egy támadási pontot kitüzni, illetőleg egy működési tárgyat választani és pedig olyant, amely az ellenre nézve bizonyos értékkel bír, mert az ellenség csakis az esetben lesz arra indítható, hogy a fenyegetett tárgy védelmére csapatokat rendeljen ki. Ily tárgyak lehetnek: várak, tetemes raktárak, gazdag városok, egy fellázítandó országrész stb.

Könnyen belátható, hogy a cselmiveletnek csak akkor van igenleges eredménye, ha az ellen részéről több csapat vonatik el a főhadszínhelyről, mint a mennyit mi kiküldtünk, de e czélt csakis akkor fogjuk elérni, ha csakis kisebb csapatokat rendelünk ki, mert ha pl. támadó az ellenségnek egy országrészébe, mely távol a főhadszínhelytől fekszik, 1000 embert kiküld, hogy azok ott harácsoljanak, sarczoljanak stb. akkor előrelátható, hogy az ellen 1000 emberrel ezt megakadályozhatni nem fogja, hanem kénytelen lesz többet ellenök kiküldeni. Ha azonban az említett czélra 40,000 ember rendeltetne ki, akkor az ellen a fenyegetett országrészt 30,000 emberrel is megvédhetné, tehát a támadó a cselmivelet által semmiféle előnyt nem érhetne el. Az elsőbbi esetben továbbá még arra is kell gondolni, hogy a védő azáltal, hogy a támadó tartományai egyikébe szintén 1000 embert küld, az egyensúlyt teljesen helyreállíthatja. Ha tehát a támadó e kiküldetésből hasznót akarna huzni, akkor bizonyosnak kellene lennie abban, hogy a védő országában több szereznivaló találkozik, mint a támadóéban.

A cselmiveleteknek azonban egy nagy hátrányuk is van ez abban áll, hogy a háborút oly tájakra terelik, hol az különben nem viseltetett volna, minek folytán ott ellenséges erők ébresztetnek fel, melyek valószínűleg nyugodtan maradtak volna és igen könnyen megtörténhetik még az is, hogy ily térről a népfelkelés más országrészekbe is átharapózdik, mi a támadónak igen nagy hátrányára lehet.

A cselmiveletekre legczélszerűbben oly csapatrészek lesznek alkalmazandók, melyek a főhadszínhelytől oly távol vannak, hogy azok odavonása nagy nehézséggel járna.

105. §.

Tüntetések.

Ha a hadviselő felek egyike erőit szétforgácsolja, akkor ez a másíknak előnyére válik.

E megosztás már eredetileg hibás fellállítás folytán is történhetik, tehát az ellenség befolyása nélkül, vagy pedig annak befolyásával, azaz tüntetések által.

A tüntetések elővételénél főszabály:

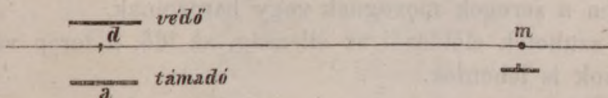
1. Hogy azok az ellenség nagyobb gyengítését idézzék elő, mint a minőt mi a kikülönítés által szenvedünk, azaz hogy a tüntető csapatok erősebb ellenséges csapatokat vonjanak magukra vagy tartsanak vissza állásukban; de másrészt a tüntető csapatoknak igen gyengéknek se szabad lenniök, mert ez esetben az ellen nehezen hagyná magát elámíttatni.

2. Hogy azok oly irányban történjenek, ahol egy főttámadás valószínű, mert különben az ellen azokat mindjárt mint tüntetéseket felismerné. Legczélszerűbb, ha azok abban az irányban vétetnek elő, melyben az ellenség a támadást várja, mint az pl. 1805-ben történt, midőn Mack a Schwarzwald felől várta a francziák előnyomulását.

3. Szükséges, hogy a tüntetések által az ellenség részéről a csapatok oly távolságra vonassanak el a főcsapattól, hogy egy könnyen oda vissza ne térhessenek.

4. A tüntetéseket nem szabad igen korán, azaz sokkal előbb, mint a főttámadást elővenni, nehogy az ellen azok czélját jókor felismerje, de másrészt hatásukra kellő időt kell engedni,

32. ábra.

tehát későn se szabad azokat elővenni. Ha pl. *a* és *d* sereg egy folyó által van elválasztva és *a* hat mértföldnyire lejjebb, t. i. *m* pontra egy hadosztályt küld, hogy az az ellenséggel elhitesse,

hogy az átkelés ott történik, akkor a tüntetésnek két vagy legalább egy nappal előbb kell elővételnie, mint a *d* ponton bekövetkező főtámadásnak, mert ha pl. ugyanaz nap történék s az ellenség el is hinné, hogy *m*-nél akarunk átkelni, akkor már ugyse lett volna ideje *d*-ről *m* felé elindulni.

Tüntetések a hadászatban ép úgy, mint a cseltámadások a harcászatban nem vonnak komoly harcot maguk után, vagyis inkább a tüntetőknél ettől többnyire óvakodniok kell, nehogy egyrészt az ellenség ennek folytán csekély erejüket rögtön felismerje, másrészt alkalma nyiljék e csapatokat tulnyomó erejével megsemmisíteni.

Tüntetések végre nemcsak a harcoló csapatok által, hanem más módon is vétethetnek elő.

Igy pl. a folyók támadásánál az ellen elámitása végett előkészületeket tételünk az átkeléshez és hidveréshez oly pontokon is, hol nem szándékszunk átkelni. Ép úgy tüntetésnek nevezhető az is, ha pl. szállás-rendezőket küldünk előre, utakat javítatunk ki vagy erődítéseket oly irányokban készítettünk, a melyeken előnyomulni nem szándékszunk, ha hamis híreket, parancsokat az ellenség kezeibe játszunk stb.

Magatartás tüntetések ellen. Hogy nyomára jőjünk, valjon egy vagy más ellenséges mozdulat tüntetés-e vagy nem, szükséges lesz jó kémeket, őrzőjáratokat kiküldeni, az ellenséget kisebb csapatok által meg is támadhatni és ereje kifejtésére kényszeríteni, végre pedig a viszonyokat elfogulatlanul megbírálni, mely alkalommal magunkat az ellen helyzetébe képzelünk és vizsgálunk kell, hogy hasonló esetben mit tennénk mi. *)

106. §.

A nyugalom mint a működések közt előforduló szünet.

Ha a lefolyt hadjáratokat tekintjük, látni fogjuk, hogy a szünetek sokkal több időt vesznek igénybe, mint azon napok, melyeken a seregek mozognak vagy harcolnak.

E szünetek előidézői az ellenség, az idő, a terep vagy más befolyások is lehetnek.

*) E tekintetben megjegyzendő, hogy ha az ellenségnek jó vezére van, ama körülmény, hol tartózkodik ő, biztos jele lesz annak, mely irányban történik a döntő lökem. Igy pl. I. Napoleont mindig azon csapatnál találjuk, mely a döntő lökemet hadászati szempontból veszi elő.

Az első eset forog fenn, ha pl. az ellenség egy erős védelmi vonal mögé vonul, melynek megkerülése nagyon nehéz vagy lehetetlen s a melynek arczbani támadására egyelőre nem vagyunk elég erősek.

Sokszor az időjárás, pl. rendkívül kemény tél, hózivatarok, esős idők s annak következtében járhatlan utak, okai lesznek, hogy a működések tovább nem folytathatók.

Politikai viszonyok is, pl. egy szövetséges seregnek még meg nem érkezése, hosszabb vagy rövidebb szüneteket idézhetnek elő.

A szünetek minden körülmény közt kellőleg felhasználandók és pedig netaláni védállásunk, védvonalaink erősítésére, közbenső alapok felszerelésére és berendezésére, az élelmezés rendbehozására stb.

A szüneteknél a szükséges elővigyázatok el nem mulasztandók, nehogy az ellenség váratlan támadása által meglepethessünk, mi még akkor is áll, ha fegyverszünet kötött.

Ily esetekben, vagy pedig, ha mindkét fél kénytelen működéseit beszüntetni, a seregek tanyázásokra vonulnak.

Országos Széchényi Könyvtár

VIII. Fejezet.

Az erődítésekéről.

107. §.

Az állandó erődítések czélja.

Az állandó erődítések általános czélja abban áll, hogy a hadszínhelyen fekvő oly pontok védképessége, melyek állandó hadászati értékkel bírnak, a legmagasabb fokig hatványoztassék, s így azok, mint támpontok, mint működési sarkpontok, ut vagy szoros zárpontok, vagy végre mint raktárhelyek (Depôtplatz) a sereg által használatba vétethessenek.

Ez általános czélon kívül minden várnak még egy különös czélja is van, mely kiválólag támadó vagy védelmi jellegű lehet.

A várak különös czélja védelmi tekintetben abban áll, hogy azon pontok, melyeken a sereg segélyforrásai felhalmozva vannak, fedeztessenek, hogy az ország támadása megnehezíttessék, az ellen előnyomulásában feltartóztassék, netaláni visszavonulásban lévő saját seregünknek vagy annak egyes részeinek, továbbá a pótkészletet átvivő vonatoknak menhely nyujtassék, hegységeken és folyókon való fontos átkelési pontok biztosításának stb. Támadó irányban, hogy azok a sereg hadászati fejlődését fedezzék vagy elősegítsék, az ellenséges országba való előnyomulást könnyítsék, fontos működéseknel támpontokul szolgáljanak s általában minden támadó mozdulatot fedezzenek.

A várak nagyságát és erődítési módját e különleges czél határozza meg.

108. §.

A várak helyzete és fekvése. A főváros megerősítése.

Miután az állandó erődítések nagy ellentállási képességgel bírnak, igen természetes, hogy a várakat minden ellenség igyekezni fog, a mennyire csak lehet, kikerülni; ebből következik, hogy azok oly pontokon építendőek, melyeket egykönnyen kikerülni nem lehet.

A várak hadászati értéke a hadszínhelyen való helyzetektől függ. Minél fontosabb pontokon vannak építve, annál nagyobbá válik hadászati értékök, annál nagyobb befolyással lesznek a működések menetére.

Miután továbbá a hadászati fontos pontok rendszerint a főműködési vonalakon találkoznak, következik, hogy az erődök főleg ezeken építendőek és pedig oly pontokon, hol azok jó védelmi vagy változtatási vonalak által átmetszettnek. Ily pontokon többnyire nagyobb és gazdagabb városok vannak, melyekben mindennemű hadi intézetek felállíthatnak.

A várak építési és fentartási költségei milliókba kerülvén, az erősítendő pontok helyes kiválasztása a hadászat egyik főfeladatává válik.

Egyoldalú eljárás ez esetben mindig czélszerűtlen és szükséges lesz, hogy az egész ország erődítései egy helyes rendszerbe hozassanak.

E rendszer központjának az állam sulypontja, azaz a főváros tekinthető, mely rendszerint az ellenség főműködési tárgya lesz. Ennek megerősítése tehát minden viszonyok közt nem csak czélszerű, hanem szükséges is.

Ha ezenkívül a főváros még egy nagyobb hajózható folyónál fekszik, mely a hadászati gátok vagy jó védvonalak közé sorozható, akkor fontossága aránylag sokkal nagyobbá válik. Ehez járul még azon körülmény, hogy egy fővárosban ezer meg ezer fegyverfogható ember van, ki ostrom esetében részint önkénytelen, részint a viszonyok által kényszerítve, zászló alá áll. Ez által a várőrség oly tetemesen szaporodik, hogy ennek és a vár nagy kiterjedése folytán, az ellen vagy nem lesz képes azt teljesen körülzárolni, vagy arra aránytalanul nagy számerejű csapatokat kénytelen fordítani, mi által működő serege igen gyengítettik. A mondottak helyességét Páris ostroma 1870-ben

fényesen bizonyítja. Ha e városban 35—40.000 rendes katonasággal több maradt volna, mely a rögtönözve alakult nemzetőrseregnek magvát képezi, ha a várparancsnok, Trochu tábornok, nagyobb erélyt fejt ki, akkor a porosz ostromló sereg vagy szétveretik vagy kényszerítve leende még 60—80.000 embert magához vonni, minek folytán működésöket a Loire felé abban kellett volna hagyniok, míg a Metz várát körülzáró sereg rendelkezésökre nem állott.

109. §.

Hol építendők az erődítések.

A fővároson kívül erődítések építése czélszerű lesz még:

1. A működési alapokon, illetőleg határokon.
2. A főműködési vonalakon.
3. A védelmi vonalakon t. i. folyókon, heglánczokban stb.
4. A tengerpartokon.

1-hez. A határok megerősítése az okból mutatkozik czélszerűnek, mert ez által védelmi magatartásunk esetében az ország legszélsőbb részét nem kell mindjárt az ellenségnek átengedni, másrészt pedig az illető erősítések mindjárt alappontokul is használhatók.

A terep idomzata és a határvonal alakja fogják meghatározni, valjon határvárak a tulajdonképi határon vagy beljebb az országban, továbbá, hogy minő számban és nagyságban építtessenek. Arra azonban, hogy azok inkább támadó vagy védő jelleggel fognak-e birni, a politikai viszonyok is befolyással lesznek.

Védelmi szándékkal készített erősítéseknek ugyanazon feladatuk van, mint a szoros-zárpontoknak hegyiségekben, t. i. az ellen előnyomulását feltartóztatni, erőit gyengíteni stb. Ha azonban a határon egy várat támadó szándékkal építünk, akkor a hidfők kivételével csakis sereg-várak fognak e feladatnak megfelelhetni.

2-hoz. A működési vonalakon többnyire csak a raktárak, készletek biztosítására tétetnek egyes pontok a hadjárat alatt erődítések által védképesekké vagy hevenyvédékké átalakíttatnak. Oly pontokat azonban, hol jó védvonalak a működési vonalakat átmetszik, czélszerű lesz már béke idején állandó erődítésekkel ellátni, tehát ott vagy nagy raktár-várakat, vagy pedig igen fontos védelmi vonalagnál seregvárakat építtetni.

3-hoz. Mikép erősítendők meg a védelmi vonalak, erről a védvonalak támadásáról és védelméről szóló fejezetben bővebben lesz szó.

4-hez. Tengerparterődítések azon célra építtetnek, hogy saját hajóhadunk és annak intézményei védelem alá helyeztessenek és az ellen netaláni kikötése megakadályoztassék.

Miután legtöbb esetben arra is kell gondolni, hogy a száraz földről is történhetik támadás, ez okból nagyobb kikötők nem csak tengerről, hanem szárazföldről jövő támadások ellen is megerősíttetnek.

Különösen előnyösek tengerpart-erődítésekre oly pontok, hol hajózható folyók a tengerbe ömlenek, mert ez által a folyónak is urai maradunk.

110. §.

Az erődítések beosztása és elnevezése.

Az erődítések beosztatnak:

1. Elsánczolt táborok vagyis sereg-várokra (verschanzte Lager).
2. Raktár-várokra (Depôt-Festungen).
3. Hidfökre (Brückenköpfe).
4. Önálló erődökre és várlakokra (Forts und Kastele).
5. Zárpontokra (Sperrpunkte).
6. Hevenyvédekre (Place du moment).
7. Várcsoportokra (Festungsgruppen).

Elsánczolt táborok. Oly várak, melyek egész seregek felvételére szolgálnak, elsánczolt táboroknak vagy sereg-vároknek neveztetnek. Ezek egy benső várból állanak, mely körül övalakban 3—6000 lépésnyire attól és 2—3000 lépésnyire egymástól kellő számú erődök, néha két sorban is (mint pl. Veronánál) vannak építve, mi által a sereg biztos táborozására szükséges térség elzáratik. E várak arra szolgálnak, hogy védelmök alatt a hadjárat elején a sereg összpontosulhasson, megveretés esetében abba vonulva, magát rendbe szedhesse, ujjalag szervezhesse, kiegészíthesse, míg másrészt az ellenség általuk további előnyomulásában feltartóztatik és csapatai megosztására kényszeríttetik.

Elsánczolt táborok a hadszínhely legfontosabb pontjain építendők és oly kiterjedéssel kell birniok, hogy az egész sereg

a tábor belsejében fedve legyen; és minden irányban kitörhessen.

Ez okból tehát szükséges, hogy a vár körül fekvő tereprész ne csak sok és jó uttal birjon, hanem különben is nagyobb seregek kifejlődésére alkalmas legyen.

Igen czélszerű lesz, ha elsánczolt táborok oly pontokon építettnek, hol több folyó egyesül. Ez által ugyanis több működési tér támad, melyek mindegyike felett uralkodunk, ha seregünk a várban van, holott az ellenség, ha még oly túlerővel is bir, alig lesz képes a várat teljesen körülzárolni s ez által összeköttetésünket a kültájékkal tökéletesen félbeszakítani. Ily kedvező fekvése van pl. Komáromnak.

Ily esetben szükséges lesz a tulajdonképi elsánczolt váron kívül fekvő egyes átjárási pontokat a folyókon, kettős hidfők által biztosítani, melyek önálló védelemre képessé tétetnek és hadozati erődöknek (Manövrir-Forts) is neveztetnek.

Végre még megjegyzendő, hogy a szükséges hadseregi intézeteknek, mint pl. a raktáraknak, kórházaknak, sütődéknek stb. az elsánczolt táborokban hiányozni nem szabad.

Az osztrák-magyar birodalomban jelenleg két ily vár van, t. i. Krakó és Olmütz.

Raktár-váarak. Ezek többnyire a régibb időkől származnak és az előbbiektől főleg azáltal különböznek, hogy az överődökkel nincsenek ellátva, tehát sokkal kisebbek, hogy kevésbé fontos pontokon fekszenek és csakis a sereg kisebb részének szolgálhatnak menhelyül. E váarak főleg mint működési sarkpontok vagy pedig a védvonalak erősítésére, vagy a hadseregi intézetek biztosítására, a népharcz támogatására, végre, ha folyókon fekszenek, mint hidfők használatnak. Ilyféle váarak pl. Komárom, Temesvár, Theresienstadt s. a. t.

Hidfők. Ezek folyóknál épített erődök, melyek czélja az átkelést egy vagy más ponton, illetőleg az ott lévő hidat biztosítani.

Ha ez erődök a folyó egyik partján építvék, akkor egyszerű, ha mindkét parton, akkor kettős hidfőknek neveztetnek.

Amazok czélja támadás esetében az akadálytalan átkelést a folyón, visszaveretés esetében pedig a visszavonulást a folyó mögé, továbbá az ott lévő hidat biztosítani, ez okból tehát főszlyt kell fektetni arra, hogy a csapatok minden irányban akadálytalanul a hidfőből kirohanhassanak, esetleg abba visszavonulhassanak. E czélnek leginkább övalakban épített zárt

erődök fognak megfelelni, melyek a tulajdonképi hidsáncz körül építvék.

A hidfők az említett czélokon kívül még mint működési sarkpontok, a működő seregnak a partváltoztatást minden irányban támadó és védelmi szándékkal megengedik. Ezek tehát főleg a működési vonalhoz párhuzamos, egyszerű hidfők pedig rendszerint az arra függőleges folyóknál építtetnek.

Miután annak szükségessége, hogy egy vagy más átkelési pont fedeztessék, főleg csak a működések folyamában mutatkozik, egyszerű hidfők többnyire csak a hadjárat alatt tábori erődítésekkel készíttetnek. Kettős hidfőket azonban már béke idején kelleme állandó modorban építtetni.

Egyes erődök és várlakok. Ezek mai nap vagy mint ut-, vagy völgyzárak használatnak, vagy pedig nagyobb váraknál egyes fontos pontokat fedeznek és védenek, tehát azoknak lényeges részét képezik.

Zárpontok. Völgy és szoros-zárak avégből építtetnek, hogy egyrészt az ellennek az átjárás, az akadály egy vagy más pontján elzárassék, másrészt pedig, hogy saját előnyomulásunk e ponton biztosíttassék.

A zárpontok főkéllékeihez tartozik, hogy azokat egykönnyen megkerülni ne lehessen; de miután csakis magasabb és miveletlen hegységekben vagy nagy kiterjedéssel bíró mocsáros vidékeken, hol kevés ut létezik, lesz lehetséges ily pontokat találni, következik, hogy zárerődök csakis ilyes tereprészekén fognak építtetni.

Vasuti zárpontok. Mai nap a vasuti zárpontok is nagy fontossággal bírnak, mert ezek által az ellenség számára a vasut használata mindaddig lehetetlenné van téve, míg az erőd elfoglalva, vagy egy uj, az erődöt megkerülő vasutrész az illető ponton építve nincs.

Ily erődök ezenkívül raktár-helyeknek is igen alkalmasak. Megjegyzendő továbbá, hogy vasuti zárpontok főleg csak a hadjárat folyamában fognak építtetni és hogy a fentemlített czélra vasuti csomó s főleg oly pontok lesznek legalkalmasabbak, melyek folyóknál fekszenek, miután ez által az illető vasuti hid is megvédtetik és kezünkben marad.

Hevenyvédnek valamely a hadjárat tartamára tábori vagy félállandó erődítésekkel ellátott helyet nevezünk; ez alatt azon-

ban nem értünk oly várost vagy helységet, mely egy védállásban feküdvén, rövid időre védelmi állapotba helyeztetik.

Szükséges, hogy ily pontok hadászati fontossággal bírjanak, hogy képesek legyenek, várakat némileg pótolni, a működések támpontjául szolgálni vagy végre hadszergyárakat, hidakat, raktárakat stb. biztosítani.

Várcsoportok. Ha több vár aránylag kis térségen akként építtetik, hogy azok egymással hadászati viszonyhatásban állanak, tehát egymástól legfeljebb 3 menetnyire fekszenek, akkor azok együttesen várcsoportnak neveztetnek. Ilyen pl. a várnégyszög Olaszthonban: Verona, Peschiera, Mantua, Legnago.

Ha ily várcsoportban az egyes várak czélszerű pontokon vannak építve, akkor minden egyes vár értéke, az egész által fokoztatik. Az a sereg, mely ily várcsoportnak birtokában van, ellenével szemben igen kedvező helyzetbe jut, mert igen sok működést és hadmozgalmat vihet véghez, mely különben lehetetlen volna. Így pl.

1848-ban Radetzkinék menete Veronából Mantuába s a piemontiaknak jobb oldalok és hátulban Goitonál megtámadása csakis annak folytán vált lehetségessé, hogy csatavesztés esetében Radetzki visszavonulása Mantuán át Veronába vagy esetleg Legnagón át az Etsch mögé teljesen biztosítva volt.

111. §.

A várak támadásáról.

A várak támadását itt hadászati szempontból fogjuk tárgyalni, az ostrom részleteiről tehát említést nem teszünk.

A mult században, midőn a háboruknak nem igen messze terjedő céljuk volt, sokszor az egész hadjárat a várak körül forgott, s azok elfoglalása vagy elvesztése a hadjárat menetére a legnagyobb befolyással volt.

Napjainkban csakis igen nagy és hadászatilag jól fekvő várak, illetőleg elsánczolt táborok fognak a hadjárat menetére lényeges befolyást gyakorolni és ezek is csak addig, míg a szükséges őrséggel bírnak, mely az elsánczolt várnak a tulajdonképi értéket adja.

Tagadhatlan azonban, hogy minden, habár kis vár elvesztése is a védő erejét csökkenti, a támadóét nagyobbítja, főleg, ha a vár elvételeivel az utóbbi jelentékeny készleteket vagy egy

folyón átvezető hidakat kerített birtokában. Azonkívül az elveszített vagy elfoglalt várak a békealkudozásokra is nagy befolyással lesznek.

Egy jól épített és védett vár elfoglalása mindig nagy áldozattal van összekötve és körülzárólása is számosabb csapatokat igényel, mint a mennyiből a várórség áll. Jelenleg tehát a várak csak akkor fognak körülzáróztatni vagy ostromoltatni, ha elvételeük multhatatlanul szükséges, vagy ha előrelátható, hogy nagy ellentállást nem fognak kifejtteni és hogy rövid idő múlva kezünkbe jutnak. Ez eseteket kivéve, a várak figyelésére és működési vonalunknak a várórség elleni fedezésére csupán egy aránylagos számerejű csapatot hagyatik hátra és ez is csak akkor, ha a várak működési vonalunk közelébe esnek.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

IX. Fejezet.

olvasni

Az állások védelméről és támadásáról.

112. §.

Védállások.

Minden állás, melyben a terep védelme alatt harczt el-
fogadni szándékszunk, védállásnak neveztetik.

Ha kizárólag csakis a terep előnyeire tekintenénk, akkor
természetesen minden országban számtalan jó védállást találhat-
nánk; de miután minden védállás kiválasztásánál nem csak a
harcászati, hanem a hadászati viszonyokra is, t. i. a működési
vonagra, alapra stb. tekintettel kell lennünk, az előnyös védállá-
sok száma, főleg olyanoké, melyekben nagyobb seregek harczol-
hatnak, nem igen nagy lesz.

Minden jó védállástól tehát nem csak harcászati, hanem
hadászati előnyöket is kell követelnünk. Ez utóbbiak a követ-
kező feltételekhez kötvék:

1. Hogy az ellen az állást egykönnyen meg ne kerülhesse,
vagy ha ez épen meg is történhetnék, a védő ne legyen kény-
telen állását mindjárt elhagyni, mihelyt a támadó a megkerülést
célzó mozdulatot megkezdi. Így pl., ha mindkét fél működési
vonala a -ról c ponton keresztül b felé vezet és c -nél a folyó
mögött egy kitűnő harcállás található, ennek az a hátránya
lenne, hogy a védő azt kénytelen volna mindjárt elhagyni, mihelyt
az ellenség d felé utnak indul és őt a megkerüléssel fenyegeti.

Ha ellenben pl. az átkelés a folyón c -től r felé teljes lehe-
tetlen volna, akkor az állás azon nagy előnnyel bírna, hogy a

Ha pl. a védő nagyszámu lovassággal rendelkezik, akkor előnyösebb lesz, ha az állás előtt és mögött fekvő tereprész nyílt; ellenkezőleg, ha kevés lovasságunk van, czélszerűbb lesz, ha a terep fedett és átszeldelt.

Már előbb említve lőn, hogy egy állás annyi harczászati és hadászati előnnyel birhat, hogy a szó teljes értelmében támadhatlanná válik. Ily esetben a támadónak nem marad más hátra, mint a védő állását vagy megkerülni, vagy igyekezni őt hadmozgalmak által onnan kiüzni.

A védő tehát figyelemmel legyen arra, valjon harcz- vagy időnyerés-e szándéka. Első esetben czélszerűtlenül cselekednék, ha egy támadhatlan állásba vonulna. Utolsó esetben azonban czélját annál inkább el fogja érni, minél nagyobb körutat kell az ellenségnek az állás megkerülésére tennie.

Vannak esetek, melyekben ilyféle állások megkerülése vagy teljesen, vagy annyiban lehetetlen, a mennyiben a támadónak annak véghezvitele végett tulságos nagy körutat kellene tennie. Ily állások hadászati szorosoknak is neveztetnek. Ezek közé tartozik pl. az Enns vonala Linz közelében, Piacenza tájéka Olaszthonban, a Perekopi földszoros Oroszthonban stb.

Minden védállás annál czélszerűbb lesz, minél inkább el van rejtve ereje, mert ez által az ellen meglepetik.

Magától értetik végre, hogy egy jelentékeny vár közelléte az állás erejét és értékét nagyon növeli, mert az vagy kitűnő szárny-támaszul szolgál, vagy pedig, ha az állás mögött fekszik, az esetleges visszavonulást nagyon könnyitheti.

113. §.

Védállások támadása.

A támadó valamely a védő által megszállott erős álláshoz érkezve, fontolja meg, valjon szükséges-e a támadás vagy nem, lehetne-e a védőt megkerülés vagy csupán ennek fenyegetése által is állása elhagyására kényszeríteni. Csakis az esetben, ha ez lehetetlen volna, vagy a megkerülés igen hosszú időt venne igénybe, vagy végre ha a támadó tulnyomó erővel rendelkezik, fogja magát arctámadásra elhatározni. Az állások támadásának és védelmének részletei a harczászatba tartozván, itt tovább nem tárgyaltatnak.

114. §.

Oldalállások. Az 1806-iki hadjárat Némethonban.

Minden állás, melyben akkor is megmaradni szándékozunk, ha az ellen azt megkerülné, illetőleg mellette elhaladna, oldalállásnak neveztetik (Flankenstellung), mert annak azon percztől kezdve, a mint az ellenség mellette elhaladt, más hatása nem lehet, mint hogy onnan ez utóbbi oldala ellen működjünk, illetőleg oldalában megtámadjuk vagy legalább ily oldaltámadással fenyegezzük és visszavonulását veszélyeztessük.

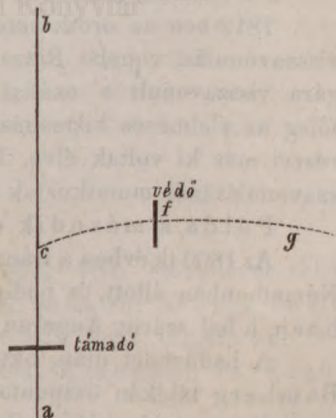
Magától értetik tehát, hogy visszavonulásunknak az új irányban teljesen biztosítva kell lennie. Ha tehát az állás ez utóbbi igénynek meg nem felel, vagy ha az erőviszonyban igen nagy különbség létezik, t. i. az ellenség sokkal erősebb, mint mi, akkor az oldalállás igen hathatós, de veszélyes szerré válik, mert ha az ellen állásunk által feltartóztatik, akkor ez céljának teljesen megfelelt, ha ő azonban az állással nem gondol, mit az előbb említett két esetben tehetne, akkor a védőnek nagy sietséggel kerülő utakon és sokszor a legkellemetlenebb viszonyok közt kell visszavonulását véghez vinni, hogy ismét a támadó elé állhasson. Sokszor tehát csakis az ellenséges vezér természetétől fog függni, vajjon a védő ily állást elfoglalhat-e vagy nem.

33. ábra.

Az oldalállások tulajdonkép kétfélék.

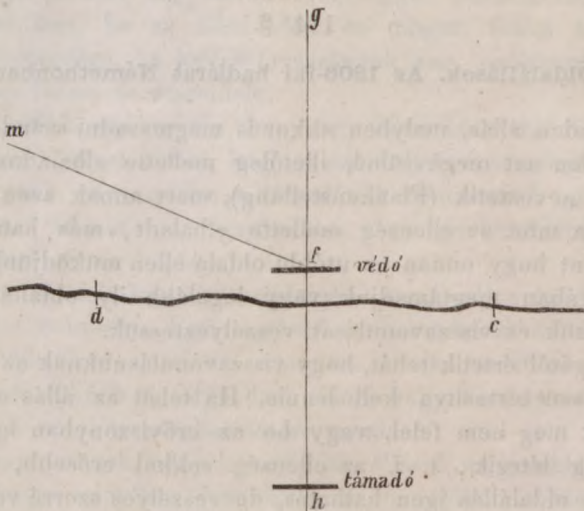
1-ször. Olyanok, melyek már ilyeneknek nevezhetők, mihelyest a védő az állásba vonult, mint ez pl. az egyszerű kitérő visszavonulásnál történik, és

2-szor olyanok, melyek oldalállásokká azáltal válnak, hogy az ellenség az állás mellett elhalad, s a védő, kinek visszavonulása más irányban is biztosítva van, abban mindazért megmarad.

Ha tehát ab a működési vonal, s a védő c -re érkezvén, nem b , hanem g felé vonul vissza, akkor már abban a perczben, midőn állását f -nél megszállja, oldalállást foglal el (lásd 33-ik ábra).

34. ábra.

Ha azonban a védő pl. egy folyó mögött áll (lásd 34-ik ábra) s ez állásban, miután visszavonulása *m* felé is biztosítva van, még akkor is megmarad, ha a támadó *c*-nél a folyón átkel, akkor ez állás nem tulajdonképp oldalállás, hanem csak az esetben válik azzá, ha az ellen az állást *c* felé megkerüli.

Példa az 1-ső esetre.

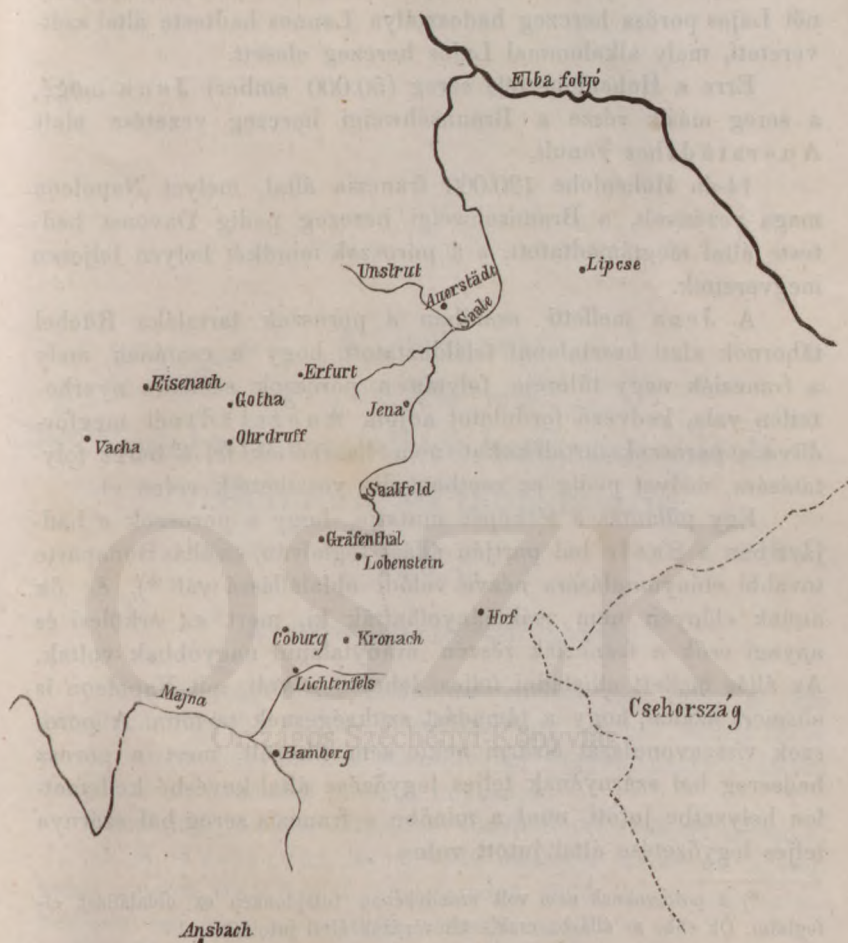
1812-ben az orosz sereg Moskvát elhagyván, tulajdonképp visszavonulási vonalát Riázan felé abban hagyta, dél felé Kalugára visszavonult s ezáltal oldalállást foglalt el. Ennek oka főleg az élelmezés biztosításában rejlett, mert az ország éjszaki részei már ki voltak élve. Ez oldalállás előnyei a francziák visszavonulásánál mutatkoztak (lásd hátramenetek).

Példa a második esetre.

Az 1806-ik évben a francia sereg, összesen 175.000 ember, Dél-Némethonban állott, és pedig a jobb szárny Bernadotte alatt Ansbach, a bal szárny Augerau alatt Darmstadt és Frankfurtnál.

A hadüzenet után, október első napjaiban a francia sereg Bamberg tájékán összpontosított és 3 oszlopban nyomult elő, és pedig a jobb szárny Soult és Ney hadtestei Hofon át, a közép Bernadotte, Davoust és a testőr-csapatok Kronach és Lobenstein, a bal szárny Lannes és Augerau hadtestei Bambergben át Kóburg és Gräfenthalra. A főhadiszállás 9-én Kronachon volt.

35. ábra.

A porosz és szász sereg október 7-én elővédével Ohrdruff tájékán, 3 hadosztályal Eisenach, Gotha és Erfurtnál, a tartalék Kalkreuth tábornok alatt Gräfentonna és Erfurtnál, a jobb szárnyhadtest Eisenach és Vacha közt állott.

E seregrészt a Braunschweigi herceg vezette, ki egyuttal az egész sereg felett a fővezérletet vitte, s kinek főhadiszállása Erfurt volt. A sereg másik része Hohenlohe herceg alatt Jenánál állott, egy hadosztály (Lajos porosz herceg) Saalfeld, egy másik (Tauenzien) Hofra volt előre küldve.

Október 7-én Soult ez utóbbit visszaverte, 10-én Saalfeldnél Lajos porosz herceg hadosztálya Lannes hadteste által szétveretett, mely alkalommal Lajos herceg elesett.

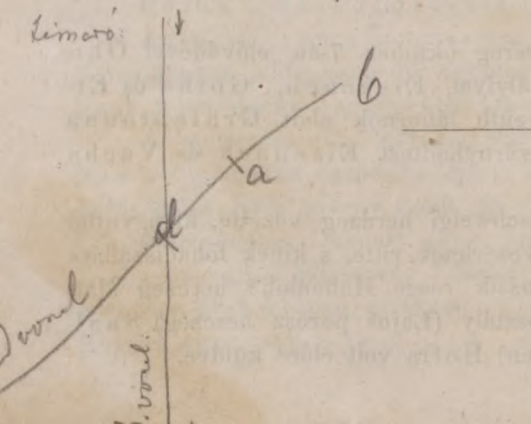
Erre a Hohenlohe-féle sereg (50.000 ember) Jena mögé, a sereg másik része a Braunschweigi herceg vezetése alatt Auerstädt-hez vonult.

14-én Hohenlohe 120.000 francia által, melyet Napoleon maga vezényelt, a Braunschweigi herceg pedig Davoust hadteste által megtámadtatott, s a poroszok mindkét helyen teljesen megverettek.

A Jena melletti csatában a poroszok tartaléka Rüchel tábornok alatt hasztalanul feláldoztatott, hogy a csatának, mely a francziák nagy túlereje folytán a poroszok számára nyerhetetlen vala, kedvező fordulatot adjon. Auerstädt-nél megfordítva a poroszok tartalékukat nem használták fel a harc folytatására, melyet pedig ez esetben alig veszthettek volna el.

Egy pillantás a térképre mutatja, hogy a poroszok e hadjáratban a Saale bal partján állást foglalván, ez állás Bonaparte további előnyomulására nézve valódi oldalállássá vált*), de ők annak előnyeit nem zsákmányolhatták ki, mert az erkölcsi és anyagi erők a francziák részén aránytalanul nagyobbak voltak. Az állás mellett elhaladni teljes lehetetlen volt, mit Napoleon is elismert azáltal, hogy a támadást szükségesnek tartotta. A poroszok visszavonulását elzárni nekie sem sikerült, mert a porosz hadsereg bal szárnyának teljes legyőzése által kevésbé kellemetlen helyzetbe jutott, mint a minőbe a francia sereg bal szárnya teljes legyőzése által jutott volna.

*) A poroszoknak nem volt szándékában tulajdonképp ez oldalállást elfoglalni. Ők ebbe az állásba csakis tétovázásuk által jutottak.

X. Fejezet.

Védelmi vonalak és hadászati gátok védelméről és támadásáról.

115. §.

A védvonalak védelmi módjai.

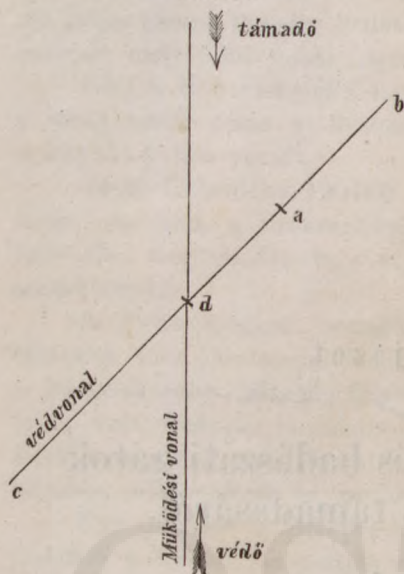
Már a geographiai elemeknél említve lőn, hogy át nem gázolható nagyobb folyók, mocsárok vagy egymás mellett fekvő tavak, magas hegylánczok áthatolhatlan nagyobb erdők, védelmi vonalakat és hadászati gátokat képeznek.

Ezeknek védelme általában kétféleképp történhetik, ugyanis:

1. Közvetlenül, ha a védő bizonyos távolságra a védvonal mögött állást foglal és a támadót, midőn az akadályon átkelőben van, vagy már átkelt, támadja meg.
2. Közvetve, ha a védő az akadályon állást foglal és annak mentében működven, az átkelni akaró ellent a védvonal tulsó részén, oldalban támadja meg.

E védelmi módoknál feltételeztetik, hogy a védvonal a működési vonalra többé-kevésbé függőleges helyzettel birjon, mert ha az rézsutos, akkor a védőnek elől felállított csapatai (a 36. ábrában *ab*) könnyen elvágathatnak, ha a támadó a másik részen, pl. *d* vagy *c*-nél vitte véghez az átkelést. Ugyanez történhetnék a védő főcsapatával, ha az pl. központi állásából hamis hírek folytán *b* vagy *a* felé utnak indulna, míg az ellen *c* vagy *d*-nél átkel.

36. ábra.

Magától értetik, hogy a védvonal minél nagyobb kiterjedésű részét kell a védőnek megvédenie, feladata annál nehezebbé válik. Legkedvezőbb a védőre nézve, ha a támadó a védvonal 4—6 mérföldnyi részében *) kénytelen az átkelést végbe vinni, mert ez esetben a védő központi állásából a védvonal bármely pontjára egy menettel megérkezhetik s az ellenséget megtámadhatja, mielőtt az az akadályon még teljesen átkelt volna, mi az eredményt a védő részére leginkább fogja biztosítani.

116. §.

Hegylánczok befolyása a működések menetére; azok védelme régibb időkben és mai nap.

Hegylánczok, ha a működési vonal azokon átvezet, igen nagy befolyással vannak a háboru menetére.

A nagy nehézség, melyet magasabb hegységek meneteknél okoznak, a rendkívüli védelmi erő, melyet egyes pontok helyzetők által nyernek, a visszavonulás nehézségei, az utak és összeköttetési (harántos) vonalak hiánya stb. oly körülmények, melyek a hadviselést a hegységben némileg eltérővé teszik a lapályos vagy halmos vidékeken viselt háborutól.

Ama körülmény, hogy magas hegyek közt sokszor kis csapat is sokkal nagyobb csapatokkal szembe szállhat, illetőleg egy alkalmas pontot a legjobb eredménnyel védhet meg, továbbá hogy a magas hegységeknek nagyobb része járhatlan, a mult században azon tévhitet idézte elő, hogy a hegyláncz valamennyi

*) Hogy $1\frac{1}{2}$ —2 mérföldnyi rész még könnyebben megvédhető, az nem szenved kétséget, de ez esetben már nem védvonalról volna szó, hanem védállásról, mely nem a leirt módon vétetnék, hanem egyszerűen az által, hogy a védő közvetlen az akadály mögött foglalna állást.

járható részei, illetőleg az utak és szorosok csapatok által megszállva és védelmezve az egész hegységet támadhatlanná teszik.

Hogy e védelmi mód célhoz nem vezet, könnyen belátható. Ha ugyanis a védő magát ily módon teljesen szétforgácsolta, az egyes részek egymást nem támogathatják és csakis teljes szenvedőlegességben maradhatnak, a támadónak nem lesz nehéz e vonalat egy vagy más ponton áttörni, ha ugyanazon hibát mint a védő el nem követi, azaz erejét szét nem forgácsolja, hanem egyesített csapataival egy ponton támad.

Hegylánczok védelménél mai nap tehát alig fog egy vezérnek eszébe jutni, csapatait több egyenlő részre osztani s e részek által a hegységen átvezető utakat és szorosokat megszállatni, hanem a védelem a már említett két módon fog történni, melyeket bővebb tárgyalás alá veendünk.

Mindenekelőtt megjegyzendő, hogy előnyösnek csakis oly hegylánczok védelme mutatkozik, melyek valódi hadászati gátakat képeznek, azaz melyeken csakis igen kevés kocikkal járható ut vezet át s a melyeknek egyéb részei járhatlanok.

117. §.

Hegylánczok közvetett védelmi módja.

A védelmi mód abban áll, hogy seregünkkel a hegység tulsó oldalán azon az uton, hol az ellen előnyomulása legvalószínűbb, állást foglalunk és pedig oly ponton, melyen jó védelmi állás található és ahonnan több irányban támadásra indulhatunk s az ellent, ha az pl. más utakon szándékoznék előnyomulni, oldalban támadhatjuk meg.

E védelmi mód azonban egy nagy hátránnyal bir, t. i. hogy visszavonulásunk egy szoroson megy át s minél nagyobb a sereg, helyzetünk annál kedvezőtlenebbé válik. De ettől egészen eltekintve, az ellenségnek nagyon könnyen sikerülhetne minket ily esetben rászedni, illetőleg seregünket arczban egy kisebb csapat által foglalkoztatván s ezalatt serege zömével egy más uton előnyomulván, visszavonulásunkat elzárni vagy annak fenyegetése által minket a visszavonulásra kényszeríteni.

A leirt védelmi mód tehát csakis akkor lesz alkalmazható ha valamennyi szoros erődökkel van ellátva, melyek az ellen előnyomulását ha csak rövid ideig (3—4 napig) is feltartóztatni

képesek, ha a hegyláncz tulsó oldalán egy jó, könnyen meg nem kerülhető és erősítésekkel ellátott állás vagy elsánczolt tábor található, honnan az előnyomulás több irányban lehetséges s végre ha a működő seregek nem igen nagyok. Ily körülmények közt a hegység tulsó részén állást foglalván, az ellen támadását, ha ezt egyesült erővel állásunk ellen intézné, bevárhatnók, vagy pedig ha más uton szándékszik előnyomulni, vagy végre seregét több különféle utakon előnyomuló részre osztaná, magunk támadásra indulhatunk.

Netalán szükséges visszavonulásunk mind a három esetben szoroson vezetne ugyan át, de másrészt könnyítve lenne azáltal, hogy addig, míg a hegyláncz legmagasabb pontjához érkezünk, utóvédünk igen sok jó, főleg pedig uralgó állást találna, másrészt, ha az erőd mögé vonultunk, üldözése egy ideig ugyanis megszűnik.

A támadó ez esetben igyekezni fog a védőt tüntetések által állásában visszatartani.

A védő tehát különös figyelemmel legyen arra, hogy az ellenek ne sikerüljön talán őt egy kisebb csapat által foglalkoztatni s ezalatt serege zömével más uton előnyomulni.

118. §.

Hegylánczok közvetlen védelmi módja.

A második, azaz közvetlen védelmi mód (directe Gebirgsvertheidigung) abban áll, hogy azon szorosok és utak, melyeken az ellen előrenyomulhat, aránylag kisebb csapatok által megszállatnak, a sereg zöme azonban a hegyláncz mögött alkalmas központi állásban felállittatik. Az előlfekvő szorosokba és utakra kirendelt csapatok feladata az, hogy az ellenség előnyomulását ha nem is teljeseen, de legalább egy ideig meggátolják, főleg pedig ereje kifejtésére kényszerítsék, s végre, hogy a főcsapatot mielőbb afelől értesítsék, hogy az ellenség, mely utakon és minő erővel nyomul elő.

Hogy e feladatra ne kellesen igen nagy számerejű csapatokat kirendelni, azok a védelemre legalkalmasabb, tehát a legerősebb pontokon állittatnak fel s azonkívül a szorosok erődök által elzáratnak.

Az ellenség a hegylánczon vagy egy, vagy több oszlopban kelhet át. Első esetben, ha serege kissé jelentékenyebb, az átkelés hosszabb ideig, sokszor 3—4 napig fog tartani. Belátható tehát, hogy a legkellemetlenebb helyzetbe juthat, ha általunk akkor támadtatik meg, mikor a szorosból kibontakozni kezd és seregének nagyobb része még abban van. De ha a kifejlődést véghez is vitte, netaláni megtámadása esetében még mindig igen kedvezőtlen viszonyok közt, t. i. egy szorossal közvetlenül hátmögött kénytelen harcolni.

Hogy azonban a védő erre képesítve legyen, szükséges, hogy erőit szét ne forgácsolja, hanem annak zömét egy alkalmas ponton együtt tartsa.

A második esetben, ha t. i. az ellenség két vagy több részre oszolva akarna a hegylánczon átkelni, a védő seregének még szebb alkalma nyílik e csapatrészeket egyenkint megtámadni és szétverni.

E védelmi módnál, mint látjuk, minden attól függ, valjon van-e a hegyláncz mögött egy központi állásra alkalmas hely, azaz olyan:

1. Mely a hegyláncztól se igen távol, se ahhoz nagyon közel nem fekszik, honnan az előnyomulás az egyes szorosok felé lehetséges, azaz melynél vagy valamennyi a szorosokon átvezető ut egyesül, vagy pedig a melytől a hegyláncz mögött jobbra és balra jó utak vezetnek, a melyek a szorosokon átvezető utakat felveszik.

2. A honnan a visszavonulás akadálytalanul történhetik.

3. A melynél egy jó védelmi állás található.

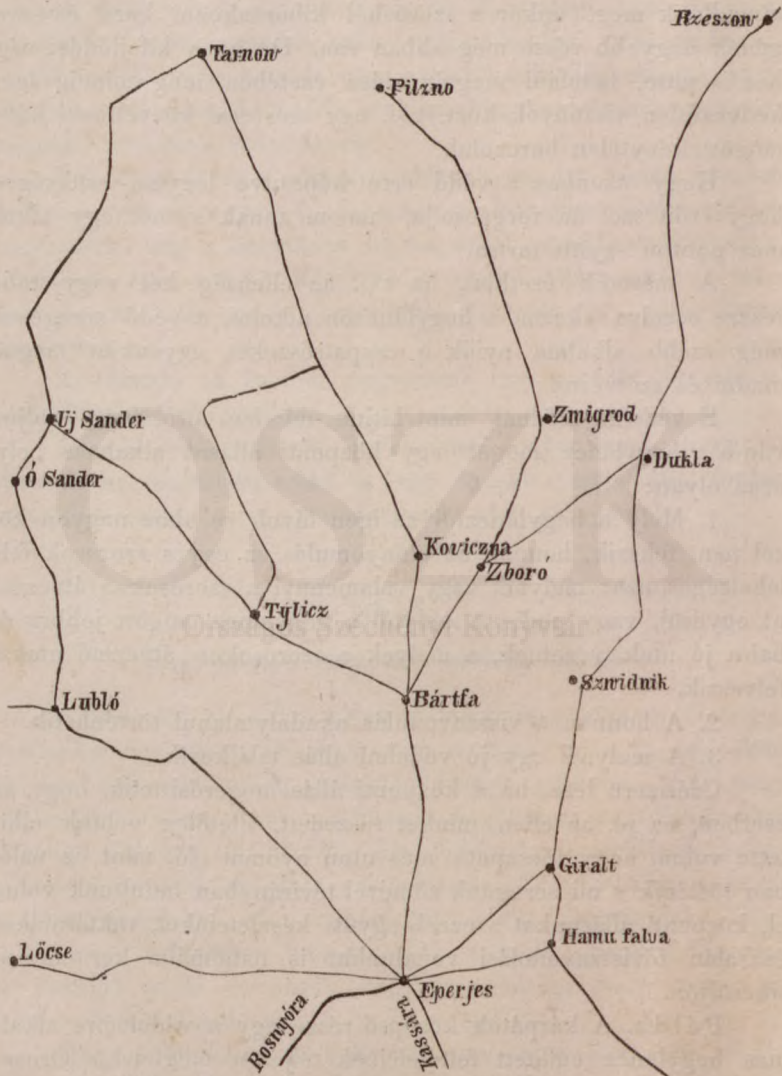
Czélszerű lesz, ha a központi állás megerősítettik, hogy az esetben, ha pl. az ellen minket rászedett, illetőleg velünk elhittette volna, hogy főcsapata más uton nyomul elő, mint ez valóban történik s mi seregünk zömével tévirányban indultunk volna el, központi állásunkat s ezzel együtt készleteinket, raktárainkat és talán fővisszavonulási vonalunkat is hatalmába keríteni ne sikerüljön.

Példa. A kárpátok középső része egy a védelemre alkalmas hegyláncz említett feltételeinek teljesen megfelel s Oroszhon elleni védelemre alkalmas volna.

Ha az oroszok Varsóra alapítván magukat, Pest felé akarnának előnyomulni, akkor a kárpátokon való átkelésre következő utakat használhatnák:

1. Tarnow—Uj-Sandec—Lubló—Eperjes.
2. Uj-Sandec—Tylicz—Bártfa—Eperjes.
3. Tarnow—Koviczna—Bártfa—Eperjes.

38. ábra.

4. Pilsno—Zmigrod—Zboró—Bártfa—Eperjes
5. Rzszeszow—Dukla—szoros—Zboró—Bártfa—Eperjes, vagy Szwidnik—Girált—Eperjes, vagy Szwidnik—Girált—Hanusfalva—Eperjes.

Ez utak Eperjesnél egyesülnek s e hely egy központi állás követelményeinek teljesen megfelel, mert:

1. Innen minden irányban elő lehet nyomulni.
2. A helyi viszonyok erődítések alkalmazását megengedik.
3. A visszavonulás Pest felé két jó uton és egy vasuton biztosítva van.

4. A hegláncz innenső oldalán Zsolnáról Eperjesen át Hanusfalvára s tovább Unghvár és Munkácsra egy jó ut vezet, mely mint változtatási vonal sok előnyt nyújt s amely, ha az ellen Stry vagy Neumarkt felől jönne, előnyomulásra felhasználható.

Ez okból Eperjes erődítése már rég tervezve van s ha Oroszországgal harcra kerül a dolog, e hely bizonyosan tábori erődítések által nagy erőddé fog átalakittatni.

119. §.

Hegylánczok támadása.

Hegylánczok támadása, ha azokon csak kevés és egymástól távolabb fekvő ut vezet keresztül, ha az előnyomuló sereg nagy számerejű s végre az ellenség magát szét nem forgácsolta, mindig igen nehéz feladat lesz.

A támadónak igyekeznie kell a heglánczon átkelni és csapatait egyesíteni, mielőtt a védő serege túlnyomó erővel megtámadhatja. Ez csakis

1. gyorsaság;

2. titoktartás, illetőleg azáltal sikerülhet, ha az ellent jól alkalmazott tüntetésekkel arra bírjuk, hogy erőt vagy szétforgácsolja, vagy serege zömével más irányban, mint a melyből mi jövünk, nyomuljon elő, s így a szorosokból való kibontakozásunkra és az egyesülésünkre időt engedjen.

A támadó, mint már említve lön, a bekövetkező csatát többnyire kedvezőtlen viszonyok közt fogja vivhatni, visszavonulása t. i. egy szoroson vezet keresztül. Másrészt azonban a védő is sokszor a túlerő kifejtésében azáltal lesz akadályozva, hogy előnyomulására csak egy utat használhat fel.

A hadszervonatokra minden körülmény közt a legnagyobb gond fordítandó, nehogy ezek visszavonulás esetében az utakat elzárják, ez okból tehát csakis azok legszükségesebb részei kül-

dendők a csapatokkal, a többi pedig a heglánéz innenső oldalán marad és csak akkor megy e sereg után, ha az átkelés sikere felett kétség nincs.

120. §.

Háboru hegyes országokban.

A hegyes országokban viselt háboru a közönséges vagy lapályos országokban viselt háborutól lényegesen különbözik.

Mínthogy ily országokban, mint pl. Svajcznak nagyobb részében, Tyrolban stb., kevés jó ut találkozik, s ezek azonkivül vagy völgyekben vonulnak, vagy szorosokon vezetnek át és nagyobb csapatok rendszerint ki sem fejlődhetnek, miután továbbá ily tartományok segélyforrásai igen csekélyek, következik, hogy ezekben csakis kisebb hadseregek működhetnek, nagyobbak tehát azokat kerülni fogják.

Már előbb említve lőn, hogy a hegységben sok, a védelemre igen előnyös pont találkozik, melyeken kisebb csapatok túlnyomó erők ellen hosszabb ideig védhetik magukat. De másrészt megjegyzendő, hogy épen a hegységekben ily állások megkerülése mellékutakon vagy ösvényeken legalább gyalogság által sokszor lehetséges lesz és egyuttal a védő számára veszélyesebb is, mert visszavonulása a sikerült megkerülés esetében rendszerint el van zárva.

Hegyes országok tudvalevőleg heglánézokból és völgyekből állanak.

A jó utak főleg ez utóbbiakban találhatóak s miután a főcsapat csakis ezekre van utalva, következik, hogy a csata rendszerint völgyben fog vlvatni.

121. §.

Hegyes országok védelme.

A védőnek, ha ellenét legyőzni, azaz a visszavonulásra kényszeríteni akarja, azt multhatatlanul felkeresnie s igyekeznie kell a dolgot mielőbb főcsatára juttatni. Ebben a támadó fellépés multhatatlanul szükséges és pedig az okból, mert védelmi csata egy völgyben, magas és főleg erdős hegyek közt, a védő részére

igen nagy hátrányokkal van összekötve, mint az a következő pontokból látható:

1. Hiányoznak az utak, melyek minden irányban, hátulról előre vezetnek s így a tartalékok jókori elővonását, harcban alkalmazását és a támadó viszlökemet megengednék.

2. A támadó a védő átellenében rendszerint jó ellen-állást (Gegenstellung) talál.

3. A támaszok a szárnyak számára hiányoznak, mert ha a védő egészen az oldalban fekvő hegységek csucsáig terjeszkedik, akkor arcvonala közepét igen gyengíti. Ha pedig ezt nem teszi, akkor a támadó öt mindig, de különösen, ha a völgy falai erdők, túlszárnyalhatja.

4. A völgyben rendszerint folyó levén, a védő állása ezáltal két részre osztatik, a melyek közt a közlekedés néha nagyon nehézé válik.

5. A visszavonulás könnyen elzárathatik.

Mind e körülmények már a csata alatt hátrányos befolyásukat éreztetni és okozni fogják, hogy a védő magát arcban oly hathatósan, mint azt tennie kellene, nem védelmezheti, minélfogva tehát mondhatjuk, hogy a támadó hegyes országokban előnyben van, hogy a védőnek, ha igenleges eredményt akar elérni, támadólag kell fellépnie. Hogy azonban ezt tehesse, szükséges lesz, hogy erőit több egyenlő részre, melyekkel a szorosokat és országába vezető utakat megszállatni akarná, el ne oszssa, hanem ezeket csakis aránylag kisebb számú csapatok által figyeltesse és védesse, serege zömét azonban egy alkalmas ponton, honnan minden irányban az előnyomuló ellenség felé indulhat, állítsa fel.

Az előre küldött csapatok, melyek kisebb őrségek által egymással összeköttetésben maradnak, feladata, kisebb ellenséges csapatokat visszaverni, a nagyobbakat, amennyire lehet, feltartóztatni s a főcsapatot a történekről mielőbb értesíteni.

E csapatok állásait erődítések által tarthatóakká tenni vagy pedig erődök által a szorosokat teljesen elzárni, nemcsak czélszerű, de szükséges is. Különös figyelmet kell a csapatoknak oldalaikra fordítani, nehogy megkerülések s visszavonulásuk teljes elzárása az ellenségnek sikerüljön.

Azt a pontot, a hol a sereg zöme állást foglal, hasonlókép erődök által biztosítani kell, nehogy az esetben, ha a védő ma-

gát rászedni engedte s a támadó felé tévirányban nyomult elő, raktárai, készletei az ellen kezeibe essenek, sőt visszavonulása is teljesen elzárassék.

Ha a támadó két vagy több meglehetősen egyenlő részre oszlott volna, magától értetik, hogy a védő e hibát utánozni nem fogja, hanem akként viseli magát, mint az az őszpontosuló támadásnál említve lön.

122. §.

Hegyes országok támadása.

Hegyes országok támadása, ha a védő teljesen szenvedőleges magatartásban marad, vagy ha seregét több, meglehetősen egyforma részre osztja s azokkal az országába vezető utakat és szorosokat megszállatja, nem nehéz feladat. Ha a védő azonban teendőit érti s kellő tevékenységet fejt ki, akkor a támadás már nehezebbé válik.

Magától értetik, hogy az ország teljes ismerete a támadásnak első feltétele s hogy az egyenlő és nagyobb részekre oszlott sereggel több uton való előnyomulás célhoz nem vezetne.

A támadónak igyekeznie kell ellenét afelől, hogy a főtámadás hol történik, illetőleg főcsapatával hol nyomul elő, bizonytalanságban tartani. Ezt pedig csakis azáltal érheti el, ha több helyen tüntetések történnek és a védő arra biratik, hogy vagy erejét szétforgácsolja vagy pedig egy tévirányban, központi állásáról előnyomuljon.

Ha egyszer a támadási főirány ki van jelölve, akkor a fődolog a gyorsaság, hogy az ellenségnek elkülönített részeit visszavonni s ezáltal talán nagyobb ellentállást kifejteni, vagy pedig hibáját, ha tévirányban nyomult volna elő, jóvátenni idő ne engedessék.

Ha a védő egy ponton állást foglalt, akkor a támadónak csak az esetben szabad arczytámadáshoz fogni, ha az állás nem igen erős. Ellenkező esetben igyekeznie kell azt megkerülni, vagy pedig tüntetések által az oldalakat fenyegetvén, az ellentállást az arczban gyengíti.

123. §.

Folyamok és folyók védelme általában.

Mennél szélesebb egy folyó, mennél nehezebb azon a hidverés, annál könnyebbé válik annak védelme; sőt igen nagy szélesség és egyéb kedvező viszonyok folytán a folyó egy vagy más pontján való átkelés teljesen lehetetlenné tétethetik, még akkor is, ha a védelmezés nem valami túlfeszített.

A folyók a heglánczokkal összehasonlítva, általában véve könnyebben védhetők, mint ez utóbbiak.

A folyók továbbá nemcsak akkor alkalmasak a védelemre, ha a működési vonalhoz többé-kevésbé függőleges irányuak, hanem az esetben is, ha ahoz párhuzamos fekvésűek.

Eleinte az első esetet tárgyalandjuk és mindenekelőtt megjegyezzük, hogy itt csak oly folyókról van a szó, melyek szélessége és mélysége az átkelést hid nélkül meg nem engedi.

124. §.

A folyók feltétlen védelmi módja.

Régibb időkben csakis a folyók feltétlen védelmi módja volt ismeretes és csakis az vétetett alkalmazásba. E védelmi mód abban állott, hogy a folyó mentében minden 3—5 mértföldre nagyobb csapatok állittattak fel. E csapatok feladata volt nemcsak az illető ponton, hanem a közöttük fekvő folyórészen is az ellenetaláni átkelését megakadályozni, mi végett e részt szigoruan őrizni és figyeltetni kellett. Ha e csapatok kötelességüket teljesítették, az ellen a terepviszonyok folytán kevés kedvező átkelési pontot talált, a folyó nagyon széles és a hidverés nagyon nehéz volt; e védelmi mód czéljának meg is felelhetett, ámbár azzal igenleges eredményt, t. i. az ellenség vereségét elérni nem lehetett.

Miután azonban a viszonyok mind e követelményeknek rendszerint nem fognak megfelelni, biztosan állithatjuk, hogy e védelmi mód nem lesz czélszerű és pedig főleg azért, mert az ellen, ha csak ugyanazt a hibát nem követi el, mint a védő, akkor ennek egyes részei ellen tüntetéseket alkalmaz, ezáltal azokat állásaikban visszatartja, serege zömével pedig ezalatt az

átkelést egy vagy más ponton, habár némi áldozattal véghez viendi, a védő vonalát ezáltal keresztültöri s annak további ellentállását lehetetlenné teszi.

E védelmi mód tehát csakis oly nagy folyamoknál, mint a Duna vagy a Volga alsó része volna alkalmazható és csakis az esetben, ha nem nagy kiterjedésű, pl. 6—8 mértföldnyi rész volna megvédendő, ha e részben igen kevés kedvező átkelési pont található s végre, ha igenleges eredményt elérni, t. i. az ellenséget megverni nem szándékszunk, hanem csakis átkelését egy ideig akadályoztatni, azaz időt nyerni akarunk. De ily viszonyok közt is a közvetlen viszonzlagos védelmi mód mindig biztosabb lesz. Ez okból tehát, továbbá avégett, mert alig fordulhat eset elő, hogy a leirt védelmi mód, mely feltétlen folyó védelmi módnak (absolute Flussvertheidigung) neveztetik, alkalmazásba jönné, azt tovább tárgyalni nem fogjuk.

Feltétlen védelmi módnak volna az is nevezhető, ha egyesült seregünkkel a folyó mögött állást foglalnánk és pedig a főműködési vonalon. Ez esetben azonban nem tennénk egyebet, mint hogy egy támadhatlan állásba vonulnánk, melyet tehát az ellen megkerülni kényszerítették.

Erre ugyan azt lehetne felelni, hogy a védő oldalvonulás által mindig az ellenség elébe állhat, ha az más ponton akarna átkelni vagy azt, ha átkelése sikerült volna is, az innenső parton oldalban megtámadhatja. Mindkét művelet annál könnyebben vihető véghez, mert a folyók mentében többnyire jó utak találkoznak.

E megjegyzés teljesen alapos volna, ha a védőnek visszavonulására nem kellene figyelemmel lenni.

Megtörténhetik ugyanis, hogy elkésett értesítés, rossz utak vagy bármely más körülmény folytán, a védő csak akkor érkezik meg a támadó által választott átkelési ponthoz, midőn ennek már egész serege átkelt. Ha most a dolog csatára kerül, akkor mindkét fél kedvezőtlen viszonyok közt harcol, visszavonulási vonala, t. i. arcvonala meghosszabbításában fekszik. De miután a támadó az erősebb, kevesebb oka lesz a kedvezőtlen viszony felett aggódni, mint a védőnek. E védelmi mód tehát csak akkor lesz alkalmazható, ha a védő a folyó mentében más irányban is vonulhat vissza, mely esetben az állás oldalállásá válik, vagy pedig ha szándékában van csakis időt nyerni s ellenét egy ideig feltartóztatni.

Ez utóbbi esetben czélját annál inkább el fogja érni, minél inkább kénytelen a támadó az átkelésre a védő állásától távolabb fekvő pontot választani, azaz minél nagyobb körutat kell neki tenni.

125. §.

A folyók viszonylagos védelmi módja. Közvetlen folyó védelmi mód.

A folyók viszonylagos védelmi módja (relative Flussvertheidigung) alkalmazásánál az ellenségnek a folyón való átkelését megakadályoztatni sajátképen nem szándékunk, hanem csakis ellenfelünk ama kedvezőtlen helyzetét javunkra felhasználni, melynek folytán, mielőtt még egész seregével a folyón teljesen átkelt volna, az innső vagy a tulsó parton megtámadtathatik.

A viszonylagos folyó védelmi mód ismét két részre oszlik, t. i.

1. a közvetlen (direkte) és
2. a közvetett (indirekte) védelmi módra.

A közvetlen folyó védelmi mód abban áll, hogy a védendő folyórész azon pontjai, ahol az ellenség átkelésére kedvező helyeket talál, kisebb csapatrészek által őriztetnek és figyeltetnek, seregünk zöme azonban egy bizonyos távolságra a folyó mögött egy kedvező központi állásban együtt tartatik, honnan, mihelyt arról, hogy az ellenség hol kelt át, biztos híreket kapott, támadásra indul.

Amint tehát látjuk, a védelem e neménél az első feltétel, hogy seregünk zöme a folyó mögött egy alkalmas pontot találjon, mely attól nem igen távol, azaz 1—2 menetnyire fekszik és ahonnan a folyó felé több irányban előnyomulhatunk. Ha tehát helyesen valánk értesülve afelől, hogy az ellenség hol kel tulajdonképen át, ha ennek hírére rögtön utnak indulunk, akkor nagyon könnyen megtörténhetik, hogy őt, midőn még seregének csak egy része kelt át a folyón, meglepjük, vagy ha az átkelést már végrehajtotta volna is, úgy ő még mindig igen kedvezőtlen viszonyok közt, t. i. egy szorossal közvetlenül hátában lesz kénytelen harcolni.

Ami a folyó megfigyelésére kiküldött csapatokat illeti, melyeknek összesen csakis a sereg aránylag kis részéből, pl. annak $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{6}$ részéből szabad állaniok, ezek főfeladata leendő, az ellen átkelését a mennyire lehet gátolni, őt nagyobb erő kifejtésre s ez

Ez a támadónak lehetővé teszi *a, b, c, d, f, g* pontokon felállított tüzérsege által az átellenében levő tereprészt oly keresztüzbe venni, hogy a védőnek ott tartózkodása teljes lehetlenné válik, minek folytán *c* vagy *d* ponton történendő hidverés nem akadályoztathatik.

7. Ahol a folyó egyenlő és a partokkal lehetőleg párhuzamos sodrammal bír és nem igen sebes, ahol a partok szilárdak és se nem igen magasak, se nem igen alacsonyok, a folyó se nem igen szűk, se nem igen széles.

8. Ahol a tulsó parton a folyóba mellékfolyók szakadnak be. Az ellenség u. i. ezeken a hajókat, hidrészeket elrejtve, öszszegyűjtheti és leszállíthatja.

9. Végre még különösen előnyös átkelési pontok azok, a melyeken erdős szigetek vannak és pedig az innenső parthoz közelebb. E körülmény ugyanis az ellenségnek lehetővé teszi a hozzá közelebb levő szélesebb folyóágon a hidverést elővenni anélkül, hogy azt meggátolhatnók. Ily esetben az átkelést szemünk láttára csakis a szűkebb folyóágon kell még azután véghezvinnie.

Magától értetik, hogy mind ez előnyök egy ponton egye-sítve alig lesznek. Ha tehát azok közül valahol csak néhány is található, ez az ellent arra indíthatja, hogy egy ily pontot választ átkelési helyeül, sőt megtörténhetik, hogy ép ama körülmény folytán, mert tudja, hogy a számára kedvező átkelési pontok csapataink által mind meglesznek szállva, oly helyet választhat átkelésére, amely ugyan nekie semmi előnyt nem nyújt, de amely legalább részünkről védve sem lesz.

Ez okból tehát szükséges, hogy a folyó egész mentében, t. i. azon részeiben is őriztessék, amelyek a kedvező átkelési pontok közt fekszenek.

E célra azonban csakis kisebb őrségek és őrzérek fognak a folyónál felállított egyes csapatok részéről kirendeltetni, s egy-uttal kémek és lovas őrzérek a tulsó partra is küldetni.

A sereg zöme, mint már említettük, egy alkalmas központi állásban együtt tartandó, amelynek egyuttal a védelemre is némi előnyöket kell nyújtania.

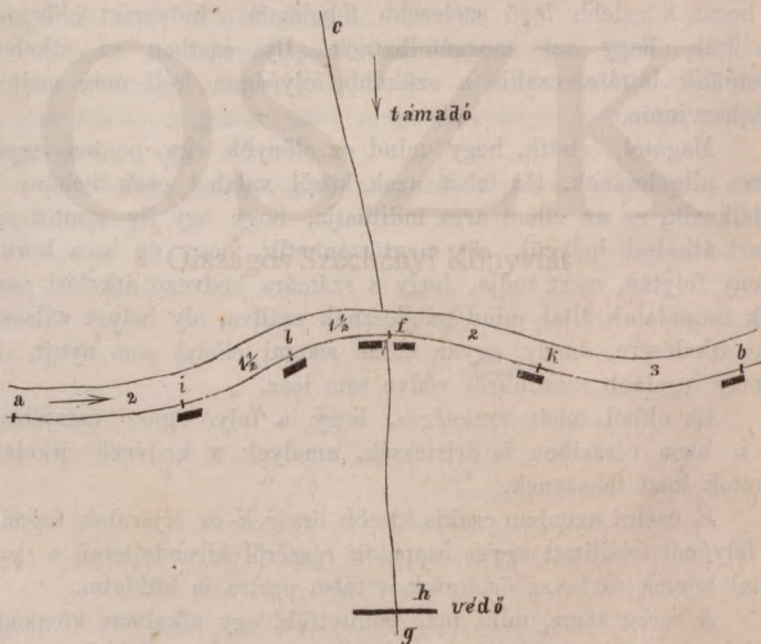
Hogy e védelmi módot jobban megmagyarázhassuk, szükséges azt példakép tárgyalnunk.

Tegyük fel, hogy a védő egy 500 lépés széles és átgázolhatlan folyó mögé huzódott és annak *a* és *b* közt fekvő, 10 mért-

föld hosszú részét közvetlenül megvédeni, illetőleg az ellent az átkelés után megtámadni szándékozik. *a* pontból felfelé egy semleges állam van, mi által a balszárny védve van, *b*-től lefelé az átkelés csakis 6 mértfölddel lejjebb volna ismét lehetséges, az ellen megkerülése ez irányban tehát már nem valószínű. A támadó működési vonala *c*-ről *f* ponton át *g* felé vezet. *a*, *i*, *l*, *f*, *k* és *b* pontok a hidverésre alkalmas helyek. A védő rendelkezésére 96,000 ember áll, mely 8 hadosztályban van beosztva. A támadó pl. 120,000 emberrel rendelkezik. A védő ez esetben következő módon járhatna el:

i, *l*, *k* és *b* pontok mindegyike egy, *f* mint legfontosabb pont, két dandár (egy hadosztály) által szállatik meg; *a* pont, miután az átkelés ott nem valószínű, csakis egy kis különítmény által figyeltetik.

40. ábra.

A folyó mentében 3 hadosztály van elosztva, *h* ponton (a központi állásban) tartalék gyanánt 5 hadosztály marad. A távolság

h-től *a*-ig 6

„ — *i* „ 4

h-től *l*-ig 4

„ — *k* „ 4

„ — *b* „ 7 mérföldnyire feltételeztetik.

E felállítással szemben, bármely ponton kísértse is meg az ellen az átkelést, az előkészületek a hidveréshez, sőt ez maga már huzamosabb ideig fog tartani, azonkívül a folyón felállított csapatok, melyekhez aránylag sok tüzéség adandó, ellentállásuk által az átkelést többé-kevésbé késleltetni fogják. 80—100.000 ember átkelése ily módon tehát két hidon 30—36 órai időt veendő igénybe. Ha tehát az elől levő csapatok kötelességüket teljesítik, és fősergünket arról, hogy az ellenség hol választotta főátkelési pontját (miután természetesen több helyen tüntetni fog) kellőleg értesítik, akkor seregünk rögtön utnak indulván, az ellent, midőn még nem egészen kelt át, vagy a midőn átkelését éppen bevégezte, megtámadhatja.

E védelmi mód első pillanatra azt a benyomást teszi, mint ha az erők egy része szétforgácsoltatnék, de ez nem úgy van, mert ha a dolgot bővebben vizsgáljuk, látni fogjuk, hogy a seregnek csakis egy jelentéktelen része nem fog egy a folyó közelében támadó harcban részt venni. Így pl., ha az ellenség *f* pontnál kelne át, akkor az *i*, *k* és *l*-nél álló csapatok is legalább a harc második részében már jelen lehetnének, ha azok, mihe.lyest a főátkelési pont felett többé kétség nincs, utnak indulnak, úgy, hogy a csatában csakis a *l*-nél álló dandár hiányoznék. De ha e csapatoknak egyike vagy másika ellenséges tüntető csapatrészek által állásában vissza is tartóztatik, a hátrány még akkor nagyrészt is ki lesz egyenlítő azáltal, hogy az ellenség részéről is tüntetések végett csak nem annyi csapat levén kikülönítve, mint részünkről, ez utóbbi ellenséges csapatok, tehát hasonlókép a bekövetkező harcban részt nem vehetnek.

Ha az ellen két vagy több egyenlő részre oszolva kísértene meg az átkelést, akkor a viszony részünkre annál kedvezőbbé válik, minél távolabb vannak e részek egymástól. Magától értetik, hogy a védő ez esetben úgy fog eljárni, mint ez a kettős hadászati megkerülésnél említve lőn.

E védelmi mód nagy hátránya abban rejlik, hogy az ellen tüntetései sikerülhetnek és a védő főcsapatával talán tév-irányban indul utnak, mely esetben igen kedvezőtlen helyzetbe juthatna, mert a más ponton átkelt ellenség a védő visszavonulását is elzárhatná. Egy további hátránynak tekinthető még az, hogy a támadó, ha

vissza is veretett, nem üldöztethetik elég erélyesen, mert a folyó mögött menhelyet talál.

A védőnek egyéb intézkedései abban állanak, hogy a folyó innenső partján levő utak kijavítandók, a hidak, gázlok elrontandók, az ellenséges parton levő hajók az innenső partra hozandók vagy megsemmisítendők, a csapatok állásai a folyón erődítések által tarthatóbbakká teendők és egy jó tudósító rendszer (Benachrichtigungs-System) életbe léptetendő.

Mint már említve lőn, szükséges, hogy a központi állás harcászati előnyököt is nyújtson. Azonkívül czélszerű lesz, azt erődök által tarthatóbbá tenni, miután igen könnyen előfordulhat az az eset, hogy a védő ez állásban kénytelen a harcot elfogadni. Ily eset áll be pl., ha tév-irányban nyomult volna elő a folyó felé, s ezt észrevevén, az állásba visszavonul, vagy ha az ellenségnek őt meglepni sikerült.

Végre megemlítendő még, hogy e védelmi mód a nagy sietséggel véghezvitt visszavonulás zavarában, szükséges előkészületek és a folyó kellő ismerete nélkül rendszerint nem fog jó eredményt szülni.

126. §.

Közvetett folyó-védelem.

E védelmi mód abban áll, hogy míg az ellen a folyó egy vagy más pontján átkelni akar, mi magunk a folyó másik partjára megyünk s őt oldalában megtámadjuk. E védelmi módnál szükséges:

1. Hogy a folyó tetemes akadályt képezzen, melyen az átkelés nagyon nehéz, vagy legalább nem könnyű.

2. Hogy ott, ahol átkelni szándékozunk, a tulsó parton, egy erős hidfő legyen építve, mely akadálytalan átkelésünket, esetleg visszavonulásunkat biztosítja.

3. Hogy a csapatok számerejének megfelelő hid álljon rendelkezésünkre, hogy tehát a folyón való átkelés gyorsan végbevitethessék.

4. Hogy az erőarány részünkről ne legyen igen kedvezőtlen, nehogy az ellen, támadó mozdulatunkkal nem sokat törődve, a folyó egy más pontján átkeljen és visszavonulásunkat teljesen elzárja.

E védelmi módnak hátránya abban áll, hogy csatavesztés esetében visszavonulási pontunktól, illetőleg a hidfőtől elszoríthatunk, azért czélszerű lesz, ha két egymástól távolabb fekvő hidfő áll rendelkezésünkre.

Mind a három leírt folyó-védelmi mód alkalmaztathatik még a czélből is, hogy az ellent további előnyomulásában egy ideig feltartóztathassuk, azaz időt nyerjünk.

Ez esetben a visszavonulás mindjárt megkezdendő, mihelyest az ellenségnek átkelése sikerült.

Példa. 1813-ban Napoleon Némethonból Franciaországba visszavonulván, csak 40.000 embert vitt magával, kikkel a Rajnán átkelt. E folyót abban a kiterjedésben védeni, melyben a szövetségesek azon átmehettek, t. i. Baseltől Nimvegenig, teljes lehetetlen vala. Napoleon tehát csakis a Mosel folyón állhatott volna ellen.

Ha ő seregét mindjárt e folyó mögé vonja vissza, a szövetségesek őt valószínűleg követték. Neki tehát azokkal el kellett hitetni, hogy a Rajnát szándékozik védeni. Seregét tehát három részre osztotta. Mortier tábornagy 16.000 emberrel Landautól Baselig védte a Rajnát, Marmont 18.000 emberrel a Közép- és Macdonald 20.000 emberrel az Alsó-Rajnára rendeltetett.

Napoleon terve teljesen sikerült, mert a szövetségesek nem mertek a Rajnán előbb átkelni, míg erősítéseket nem kaptak s így a francziák 6 heti időt nyertek.

127. §.

Folyók támadása.

Egy jelentékeny folyó, mely a támadó működési vonalát átmetszi, mindig igen kellemetlen lesz reá nézve, mert ha átkelése egy vagy más ponton sikerült is, visszavonulását illetőleg első időben csak ez egy átkelési pontra lesz szorítva. Ha egyszer azonban több átkelési pont jutott birtokába, egy szóval, ha a támadó a folyónak ura, akkor ez számára igen előnyös lesz, mert esetleges visszavonulása esetében mint védvonal vagy pedig mint közbenső alap felhasználtathatik.

A támadó egy folyóhoz érkeve, csak akkor lesz kedvezőbb helyzetben, mint a védő, ha ez utóbbi erejét teljesen szétforgácsolta, s így a hadászati áttörésre alkalmat nyújt. Ez esetet tehát

kivéve, a támadó mindig gondolja meg, vajon nem lehet-e a folyót megkerülni vagy az átkelést oly ponton vinni véghez, ahol az csekélyebb akadályt képez és az ellenség által védve nincs, és csakis akkor, ha ez lehetetlen, határozza el magát a folyó támadására.

E támadás, illetőleg az átkelés, az ellen szemeláttára nagyon nehéz és többnyire teljes lehetetlen lenne, ha az ellen határozottan tudná, hogy mely ponton akarunk átkelni. Mulhatlanul szükséges tehát, őt a felett minél tovább kétségben tartani, mi csakis gyors menetek és tüntetések által érhető el.

Ez utóbbiakra nézve megjegyztetik, hogy e célra nem csak harczó csapatok, hanem hidászok is lesznek kirendelendők, mert az ellen azt, hogy átkelni szándékszunk, csakis akkor fogja elhinni, ha látja, hogy a hidveréshez előkészületek történnek.

Minden folyó-átkelésnél fődolog, hogy a folyó egész mentében, t. i. azon részében, ahol átkelésünk hadászati szempontból véve lehetséges, vezérkari tiszték által megszemléltessék, hogy megtudhassuk, hogy átkelésünkre kedvező pontok hol találhatóak. E feladattól a legjobb térképek sem mentenek fel.

Mely pontok előnyösek az átkelésre, erről már az előbbi cikkben volt szó.

Ha a főátkelési pont, tekintettel a hadászati, harcászati és terepviszonyokra megállapított, akkor a szükséges előkészületek, és pedig hadászati, harcászati és műszaki tekintetben megteendők.

A hadászati előkészületekhez tartozik minden, mi az ellen elámitására vétetik elő: t. i. tüntetések egy vagy több oly ponton, ahol átkelni nem szándékszunk, netaláni új működési vonalak berendezése, esetleges visszavonulásunk biztosítása stb.

A harcászati előkészületek avégett történnek, hogy az ellen a hidverést ne akadályozhassa, mert csak némileg is jelentékeny hidat az ellenség tüze alatt készíteni nem lehet.

Mielőtt tehát a hidveréshez fogunk, szükséges lesz a tulpartot birtokunkba ejteni, mi célból tetemesebb lovas és gyalog csapatok hajókban fognak átszállíttatni.

Ha az ellen ezt akadályozni akarná, akkor az innenső parttól jelentékeny tűzhatást kell kifejtenuünk, hogy őt a tulsó parton fekvő terepről elűzzük.

A hajókon átszállított csapatok a tulsó partra érkezvén, a gyalogság jól védhető pontokat száll meg, a lovasság pedig min-

den irányban járőröket küld ki. A hajók visszaindulnak és ismét újabb csapatokat szállítanak át és pedig még akkor is, ha a hid el is készült, hogy az átkelés annál gyorsabban véghez vittessék. Az átszállításnál a legnagyobb rendnek kell uralkodni.

A műszaki előkészületek a hidászat körébe tartozván, itt nem tárgyalatnak.

Ha a hid teljesen elkészült, az átkelés azon mindjárt megkezdődik, és pedig a csapatok abban a rendben fognak átmenni, a mint ez az intézkedésben (Disposition) meghatározottat.

A legelőször átszállított és átkelt csapatoknak, ha tulerő által támadtatnak meg, védelmi magatartásban kell maradniok. Abban az arányban azonban, a mint erősítések érkeznek, előnyomulnak, mely alkalommal oldalaira különös figyelemmel kell lenniök. Ezek legjobban azáltal biztosíthatók, ha a csapatok félkör alakú állást foglalnak el s szárnyaikat a folyóhoz támasztják. E félkör természetesen nem lesz minden ponton egyenlően megszállva, hanem ott, ahol a terep védelemre alkalmas, gyengébben, másutt viszont erősebben.

Ha az átkelés teljesen be van végezve, s az ellen visszanyomatott vagy önként visszavonult, akkor a hadszervonatok is átkelnek, továbbá a műszaki csapatok rögtön erősítések építéséhez fognak, hogy esetleges visszavonulásunk akadálytalanul véghez vitethessék s a hidak támadások ellen biztosítva legyenek.

128. §.

A működési vonalhoz párhuzamos folyók védelme és támadása.

A működési vonalhoz párhuzamos folyók a védelemre az esetben alkalmasak:

1. Ha több ponton kettős hidfők építvék, melyek az akadálytalan átkelést egyik partról a másikra megengedik.

2. Ha a folyó mindkét partján jó utak vezetnek, s a közlekedés általában hegységek, mocsárok stb. által akadályozva nincs.

3. Ha az ellen főműködési tárgya (melyet mi megvédeni szándékozunk) vagy nagyon távol fekszik vagy pedig erősítések által biztosítva van.

4. Ha az erőarány nem igen kedvezőtlen és az ellenség számereje nem tulságos nagy.

Ha tehát a viszonyok ez igényeknek megfelelnek, akkor a folyót arra használhatjuk, hogy védelmi magatartás esetében magunkat az ellen üldözése elől elvonjuk, a folyó mögött oldalállást foglaljunk, s ez által további előnyomulását gátoljuk.

Ily folyóknak támadása igen nehéz feladattá válik, ha az ellen nem sokkal gyengébb mint mi, mert ha ő a folyó mögé vonult, ez oldalállás mellett el nem haladhatunk. Nem marad tehát más hátra, mint vagy a hidfőt megtámadni, vagy megkísérteni, vajjon nem üzhetjük-e az ellent állásából hadozatok által.

Ha az ellen azonban sokkal gyengébb, mint mi, ha a főmüködési tárgy nem fekszik távol, akkor utunkat afelé folytathatjuk, mert az ellenség ez esetben kénytelen lesz állásával felhagyni és visszasietni, hogy főmüködési tárgyát fedezhesse.

129. §.

Mocsárok védelme.

Hadászati tekintetben a védelemre csakis igen nagy kiterjedésű mocsárok, azaz olyanok, melyek legalább 9—10 mértföld hosszassággal bírnak és a töltéseken kívül más pontokon át nem hatolhatók, lesznek alkalmasak.

Ilyféle mocsárok Európában mai nap csakis Oroszthonban találhatók.

A mocsárok védelme általában hasonló módon történik, mint a folyóké, azonban mégis némi különbséggel, minek felemlítését tehát mellőzni nem lehet.

Az első az, hogy a töltéseket kivéve, az átkelés a mocsár egyéb részein támadás esetében nem is lehetséges, mert hidakat verni vagy új töltéseket készíteni csakis igen hosszú idő alatt lehetne; azonkívül nem is volna lehetséges csapatokat a hid vagy a töltés építésének fedezése végett a másik partra szállítani. Másrészt azonban a mocsároknál az átjárásokat, t. i. a töltéseket nem lehet oly könnyen és hamar lerombolni, mint a folyóknál a hidakat, kivéve, ha a mocsár közepében egy áthidalt folyóvíz volna.

Mind ebből következik, hogy a mocsárokat sokkal könnyebben és pedig feltétlenül is lehet védelmezni, mi még azáltal is lényegesen könnyítették, hogy a mocsár nagy szélessége folytán egy partról a másikra lőni nem lehet, az ellen tehát nem képes túlszámu tüzéség által bennünket a parttól távolabb tartani.

A viszonylagos közvetett védelmi mód azonban mocsároknál rendszeren nem igen lesz alkalmazható, mert az átkelés a védő részéről igen hosszú időt venne igénybe.

130. §.

Mocsárok támadása.

Nagy kiterjedésű és kevés átjárással bíró mocsárok a legerősebb védelmi vonalakhoz tartozván, azok támadása igen nehéz, rendszerint lehetetlen lesz. Ha azonban több átjárással bírnak, akkor a védő nem képes ugyan az átjárást teljesen megakadályozni, de a támadó a tulpartra érkezvén, igen kedvezőtlen viszonyok közt lesz kénytelen harcolni. A támadás tehát ez esetben is csak akkor veendő elő, ha a mocsár megkerülése teljesen lehetetlen.

A támadást megelőzőleg multhatatlanul szükséges az ellent az iránt, hogy hol szándékszunk átkelni, kétségben tartani. Tüntetések tehát mindig alkalmazandók lesznek.

Alig tehető fel, hogy az ellen az átjárásokat védtelenül hagyná, hanem rendszerint, hacsak kisebb csapatok által is, valamennyit meg fogja szállatni. Ezeket tehát vissza kell verni, mielőtt még a támadó csapatai az átkelést megkezdhetnék. Itt csak a legnagyobb vitézség vagy éjjeli rajtaütés vezet célhoz. E feladatokkal tehát a legjobb csapatok bizandók meg.

Ha a támadó egy átjárást teljesen birtokába ejtett, a többi csapatoknak lehetőleg gyorsan kell átkelniök, hogy a tulsó parton állást foglalhassanak és erődök építéséhez kezdhessenek.

A nagy hadszervonatot csak akkor szabad a tulsó partra vonni, ha az ellen már teljesen visszaveretett, illetőleg, ha csapataink már 3—4 mértföldnyire előnyomultak, nehogy az netaláni visszavonulás esetében az utat elzárja vagy az ellenség kezeibe essék.

131. §.

Erdők védelme.

Hadászati szempontból csakis igen nagy kiterjedésű és nem igen járható erdők védelméről lehet szó, a minők jelenleg főleg csak Oroszthonban találhatók.

Mi itt csakis síkságokban vagy halmos országrészekben fekvő erdőkről szólandunk, miután a magas hegységekben lévő

erdőknél a hegység jellege lép előtérbe, a védelemnél és támadásnál tehát a hegységeknél elősorolt szabályok lesznek alkalmazva.

Miután nagy kiterjedésű erdők csakis műveletlen országrészekben találhatóak, azokon csakis kevés készített út vezet keresztül; nagyobb csapatok tehát az erdőn való átmenetelre csakis ez utakat használhatják fel.

Nagyban véve ily erdők védelménél és támadásánál csaknem oly viszonyok állanak be, mint a mocsároknál. A főkülönbség abban áll, hogy egyes gyalog katonák és kisebb csapatok rendszerint az út mellett s az erdő bensejében is járhatnak s így a támadónak az átjárások védelmére kirendelt ellenséges csapatokat megkerülni sikerülhet.

Ez okból, továbbá avégett, mert az erdő a támadó minden mozdulatait teljesen elfedi, a védőre nézve az erdők feltétlen védelme nem lesz előnyös.

A közvetlen viszonzlagos védelmi mód azonban itt is czélszerűbb; mert az ellenség hasonlóképen azon nagy hátrányban van, hogy egy szorossal hátában lesz kénytelen küzdeni.

A nagy kiterjedésű erdők legnagyobb befolyással lesznek a népharczoknál, ha t. i. az ellen összeköttetési vonala ily erdőn át vagy a mellett vezet, mert ez esetben a felkelők abban biztos menhelyet találnak.

132. §.

Erdők támadása.

Erdők támadásánál fődolog, hogy az átvezető utak iránya, minősége, járhatósága stb. felett magunknak teljesen kimerítő felvilágosítást szerezzünk.

A támadásnak módja az erdő és az utak természetétől, továbbá az ellen védelmi módjától fog függni. Ha az ellenség az utakat az erdő tulsó oldalán megszállotta, mulhatlanul szükséges lesz, csapatait előbb onnan visszaverni. Megkerülések, éji rajtaütések itt is leghamarább fognak célhoz vezetni.

Ha a kijárási út a tulsó oldalon egyszer hatalmunkban van, akkor a csapatok lehetőleg gyorsan az erdőn átnyomulnak, s a kijárási út mellett fekvő erdőrészek a védelemre alkalmassá tételnek. Itt is azonban mindig czélszerűbb lesz az erdőt, ha csak a viszonyok engedik, megkerülni.

XI. Fejezet.

133. §.

Örvonal (Cordon).

Örvonal (Cordon) alatt azon védelmi intézkedést értjük, mely által egy egész tereprészt egymással összefüggő őrségekkel, illetőleg csapatokkal közvetlenül fedezni és megvédeni akarunk.

A dolog természetéből folyik, hogy egy ily hosszú őrségi vonal, melylyel egy nagy kiterjedésű tereprészt fedezünk, csak igen kis ellentállási erővel bírhat. Az örvonal tehát csakis egy gyenge lökem ellen nyújt védelmet.

Régibb háborukban az örvonal a védő részéről igen sokszor alkalmaztatott. Hogy e védelmi mód teljesen czélszerűtlen, azt már a védelmi vonaloknál bebizonyítottuk.

Vannak azonban esetek, amelyekben a védvonal sikerrel alkalmaztathatik. Ily eset áll be pl., ha valamely tereprészt az ellen portyázó csapatai ellen fedezni, vagy egy forradalomnak egy más országba átharapódzását meggátolni akarjuk. Ilyes czéloknek az örvonal mindig meg fog felelni és semmi veszélylyel sem jár.

134. §.

Népfelkelés vagy népharcz.

Minden háboru menetére igen nagy befolyással van ama körülmény, hogy mily indulattal viseltetik a nép a benyomuló ellenség irányában. Már az ellenséges indulat maga, anélkül,

hogy a nép fegyverhez nyulna, a támadó helyzetét igen nehezíti és a védőnek nagy előnyére van.

A nép maga soha se lesz képes egy az országba benyomult ellenséges sereget visszavonulásra kényszeríteni (mutatja ezt az 1808-iki és 9-iki hadjárat Spanyolországban, az 1870. évi háboru Franciaországban), habár viszont oly nép, mely egy érzelemtől áthatva, el van szánva, hódítójának magát alá nem vetni, soha sem lesz teljesen legyőzhető. Ha tehát az ellenségnek az országból kiűzéséről van szó, akkor multhatlanul szükséges, hogy a felkelők rendes katonaság által támogatassanak.

A népharcz kedvező kimenetelét következő körülmények segítik nagyon elő:

1. Ha a védő országa nagy kiterjedésű, a mellett igen átszeldelt, hegyes vagy mocsáros.
2. Ha a lakhelyek igen szétszórtan fekszenek.
3. Ha az ellen az országba mélyen benyomult.
4. Ha az évszak és időjárás kedvezőtlen.
5. Ha a nép harczedzett.

Legcélszerűbb, ha a felkelők az ország azon részeiben működnek, melyek a támadó oldalában és hátában fekszenek; mi által ez folyton kikülvonításokra kényszerítettik.

Nagyobb ellenséges csapatok, pl. hadtestek vagy hadosztályok ellenébe felkelőket soha sem szabad állítani, miután, ha összecsapásra kerül a dolog, ez utóbbiak rendszerint a rövidebbet huzzák: Ez okból célszerűbb lesz a felkelőket több kis csapatban működtetni, mint azokat néhány nagy csapatba összevonni, miután így az ellenség sem fogja oly könnyen elnyomhatni a felkelést.

Sok kis csapat által továbbá lehetséges lesz az ellenséget igen sok ponton és folytonosan nyugtalanítani, fárasztani s a legnagyobb elővigyázatra kényszeríteni, mi által minden osztály menete, főleg átszeldelt és fedett terepen igen veszélyessé válik; mert ha pl. a csapat éle megtámadatik s az a felkelőket szét is veri, ezek magukat rövid idő múlva ismét rendbe szedvén, a csapat végét támadhatják meg.

Ha utak, hidak, stb. elrontására, meglepésekre, rajtaütésekre van szükség, akkor ezekre a felkelők a legnagyobb sikerrel használhatnának, s a támadó nem tehet egyebet ellenök, mint hogy a legnagyobb elővigyázattal menetel, táboroz, őrségeket a fontosabb pontokon visszahagy, hadszervonatait erős csapatok által

kisérteti. Szigorú eljárás a kézre kerített felkelők ellen célhoz nem vezet, sőt ellenkezőleg a lakosokat még inkább felbőszíti s a felkelést éleszti.

Ha nagyobb műveletek, pl. erődök, nagyobb csapatok meglepése szándékoltatik, igen czélszerű lesz, a felkelőkhöz rendes katonaságot beosztani s ezek parancsnokainak a vezényletet az egész felett átadni. Tulságosan sok katona azonban nem adandó e célra, mert a tapasztalás mutatja, hogy az által a népfelkelés erejéből veszít, s a lakosok ily esetben inkább a katonaságra bizzák a vállalat kivitelét.

A népfelkelésnél még figyelembe veendő körülmény az is, hogy a felkelőket valamely fontos pont védelmére felhasználni soha sem szabad.

A tapasztalás ugyanis bizonyítja, hogy ők ugyan hevesen támadni tudnak, de valamely pontot szívésen védeni rendszerint nem képesek, és ha olykor ily védelemnek meg is felelnek, akkor veszteségeik igen nagyokká válnak, ami ismét a népharcz menetére mindig hátrányos befolyással van.

135. §.

Egy hadszínhely védelme.

Egy országot védelmezve, azt megtartani, illetőleg elfoglalását meggátolni szándékszunk. E czélt csak azáltal érhetjük el, ha az országba benyomult ellenséget előbb-utóbb megtámadjuk és kiverjük.

Minekutána vannak viszonyok, amelyek közt czélszerűtlen volna mindjárt a hadjárat elején támadólag fellépni, t. i. ha a háborura még nem vagyunk eléggé elkészülve, ha seregünk az ellenségéhez képest igen gyenge, vagy végre, ha tetemes erősítések vagy szövetséges csapatok megérkezését rövid idő múlva remélhetjük, a védő magatartását ezen esetekben röviden megemlíteni szükséges.

Az első és harmadik esetben a védőnek egyelőre csak időt nyerni szándéka. Igyekeznie kell tehát először a döntő csatát kerülni és másodsor országából minél kevesebbet veszíteni. Ezt azáltal éri el, ha lehetőleg lassan vonul vissza és minden jobb védelmi vonal vagy vár mögött az ellenséget egy ideig feltartóztatja.

Ha azonban a védőnek az ellenséget megtámadhatni kedvező alkalma nyílik, akkor magától értetik, hogy az alkalmat fel fogja használni, mint nemkülönben azonnal támadólag kell fellépnie, mihelyt várt erősítései vagy szövetségesei megérkeztek.

Vannak esetek, melyekben a visszavonulást nem az ország belsejébe, hanem párhuzamosan a határhoz egy vagy más irányban elővenni czélszerű leszen. Ez által az ellen előnyomulása fővárosunk felé akadályoztatik, s másrészt országunkból sokkal kevesebbet veszítünk.

E visszavonulás azonban csak akkor vétethetik elő, ha

1-szor az erőarányban nincs feltűnő különbség, különben az ellen bennünket egy részével követne, a másikkal pedig fővárosunk felé mehetne,

2-szor, ha országunk nagy kiterjedésű, a főváros a határtól távolabbra esik, s végre

3-szor, ha a terepviszonyok az akadálytalan visszavonulást ez irányban megengedik. Így pl., ha egy francia sereg Bayonne városon át Spanyolhonba előnyomul s a spanyolok Leon felé (nyugotra) huzódnak vissza, a francziák nem vehetik utjokat Madrid felé. 1870-ben a francziák szintén czélszerűbben cselekeznek, ha nem Páris, hanem dél felé vonulnak vissza.

Ha a védő aránylag az ellenséghez nagyon gyenge, akkor az ország belsejébe való lassu rendszeres visszavonulás lesz legczélszerűbb működés. A védőnek feladata ez alkalommal is a támadó előnyomulását, a mennyire az komoly harc nélkül lehetséges, gátolni, hogy védelmi intézkedéseire minél több időt nyerjen. Az ország belsejében megérkezve, a védő támadásba fog átmenni, mihelyt az erőviszonyban az egyensúly némileg helyreállott.

136. §.

A határok.

Az országok határai szintén a hadászati vonalakhoz tartoznak. Fekvésök, kiterjedésök és irányuk a háboru menetére sokszor nagy befolyással van. A határok az államok ama legszélsőbb vonalait jelölik ki, melyek már béke idején a különféle hadi eshetőségekre való tekintettel a támadásra és védelemre alkalmassá tétetnek.

A határoknak hadászati értéke megbirálásánál tekintettel kell lenni arra, hogy 1-ször támadó vagy védő magatartásban vagyunk-e? Első esetben mindjárt az erők összegyűjtése után a határt átlépjük és az ellenség országába benyomulunk. Az idő tehát, melyet saját országunkban a határ mögött töltünk, rövid levén, a határvidék készleteire nézve nem igen fog igénybe vétetni és szegényebb is lehet. De ez ország rész gazdagsága ez esetben is előnyös, mert ez az alapra, mely rendszerint a határvidéken választatik, nagyon jó befolyással lesz.

Ha védő magatartásban maradunk, akkor a feladat abból áll, hogy a támadót a határon való áthelyezéstől lehetőleg sokáig visszatartsuk. Tartózkodásunk a határ-tartományban tehát hosszabb lesz, mint az előbbi esetben, miért is szükséges, hogy az a sereg eltartását illető igényeknek megfeleljen.

Tekintettel kell 2-szor arra lenni, hogy a határ mily kiterjedésű? Ha támadólag lépünk fel, akkor a határ, illetőleg az alap nagyobb kiterjedése előnyös. Védelmi magatartásnál, ha az alap nagy kiterjedéssel bír, fedezése nehezebbé válik, rövidebb alap vagy határ ez esetben tehát előnyösebb.

3. Hogy a határ maga nem-e egyuttal jó védelmi vonal is vagy hadászati gát? Ez csakis akkor lesz reánk nézve előny, ha védelmi magatartásban vagyunk. Ellenkező esetben kívánatos, hogy a védelmi vonal vagy hadászati gát néhány mérföldnyire a határtól országunkban feküdjék, hogy támadásunk esetében ezt átléphessük, anélkül, hogy ott ellenállásra találjunk.

4. Hogy a határtól mily távolra vannak a két hadviselő fél országainak sulypontjai: azaz a fővárosok? közelebb van-e a határhoz az ellenséges főváros, mint a miénk? Mennél távolabb van attól saját fővárosunk és közelebb az ellenséges, annál előnyösebb lesz helyzetünk.

5. A határvonal mértani alakja is néha fontossággal bír. Így pl., ha az az ellent átkarolja s mi vagyunk a támadók, akkor az feladatunkat nagyon elősegíti; mert ezáltal átkaroló alapot nyerünk.

Ha országunk az ellenséges állam területébe van beékelve, ez az említett esetben ismét előnyünké, hátrányunkká pedig akkor válik, ha védelmi magatartásban vagyunk kénytelenek maradni.

137. §.

Z á r s z ó.

Az előadottakban igyekeztünk a hadászati alapszabályokat kifejteni és azon eseteket tárgyalni, melyekbe egy sereg háboru idején juthat. Megemlítettük mitevő legyen a fővezér minden egyes esetben, s az alapszabályok helyességét példák által igyekeztünk bebizonyítani.

Távol vagyunk annak állításától, hogy egyes esetekben a fővezér csakis az említett módok szerint járhat el, hogy kedvező eredményt tudjon felmutatni. A háboru ugyanis színjáték, mely bizonyos általános alapszabályoknak alá van ugyan vetve, de a melyben a vezér és a sereg szellemi és testi tulajdonai a legfontosabb szerepeket viszik, s ezeket helyesen és pontosan számításba venni soha sem lesz lehetséges. Ez okból említettük is, hogy a vezérnek számításainál minden esetre előre gondolnia és magát minden lehető módon biztosítania kell.

A hadászat és haditörténet tanulmányozásainak célja főleg az, hogy megismerkedjünk ama helyzetekkel, a melyekbe egy sereg vagy vezér háboru idején juthat. Ha e helyzetekkel tisztába jöttünk, ha tudjuk, hogy ily esetekben kitünő vezérek mikép jártak el, akkor hasonló viszonyok és körülmények közt könnyen fel fogjuk magunkat találni s egy vagy más a célnak megfelelő működést választani.

A hadászat és hadi történet tanulmányozása végre a szellemi merészség fokozását is elősegíti, s e tulajdont csak abban a vezérben fogjuk feltalálni, aki működéseinek helyességéről meg van győződve, mely meggyőződést csakis hosszú tapasztalás vagy tanulmányozás által szerezheti meg.

Előadásaink bezárásaul Jomini hadászatának végszavait említjük, melyek következőleg hangzanak :

„Ha néhány csökönös katona, daczára annak, hogy a hadászatot tanulmányozta és több hadjáratot olvasott, azt akarja állítani, hogy a háboru vezetésére bizonyos alapelvek és használható szabályok nem léteznek, csak sajnálkozhatunk felettök és nekik Nagy Frigyes ezen megjegyzésével felelhetünk: „Egy öszvér, ha 20

hadjáratban is vett részt Jenő herczeg alatt, jobb harczászszá nem válik.

„Véleményem szerint az események által igazolt jó alapszabályok a hadjáratok tanulmányozásával együtt képezik a tábornokok valódi oskoláját.

„Ha e módon nagy férfiak nem is képeztetnek, miután ezek önerejükkel képzik magukat, — legalább tábornokokat képeztetnek, kik elég ügyesek lesznek arra, hogy nagy vezérek alatt másodszeret vihesenek.“

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

